T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

ENDONEZYA PARA VAKIFLARI MEVZUATI VE FIKHİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Iskandar ISKANDAR

Danışman
Dr. Ögr. Üyesi Hadi SOFUOĞLU

İZMİR – 2023

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum "**Endonezya Para Vakıfları Mevzuatı ve Fıkhi Açıdan Değerlendirilmesi**" adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

11/09/2023

Iskandar ISKANDAR

ÖZET

Doktora Tezi

Endonezya Para Vakıfları Mevzuatı ve Fıkhi Açıdan Değerlendirilmesi

Iskandar ISKANDAR

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Temel İslam Bilimleri Programı

Bu çalışma, Endonezya'da para vakfı kanununun ve fıkhi perspektifinden uygulanmasının incelenmesi ve analiz edilmesi amacını taşımaktadır. Para vakıflar, İslam toplumu tarafından bir ibadet şekli olarak kabul edilen ve topluma fayda sağlama amacı güden önemli vakıf türlerinden birini oluşturmaktadır. İslam medeniyeti tarihinde, para vakıflar Müslüman toplumun gelişimine büyük katkılarda bulunmuştur. Ancak, para vakıfları konusu İslam hukuku alimleri arasında tartışmalı bir konu olmuştur.

İslam hukukuna göre, çoğunlukla alimler para vakıflarının caiz olduğu konusunda hemfikirdirler. Ancak, vakıf varlıklarının türüne uygulanan şartlar ve koşullar konusunda alimler arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Alimlerin para vakfı konusundaki farklı görüşleri, dikkate alınması gereken önemli bir konudur. Bu nedenle, Endonezya'da para vakfının uygulanmasını düzenleyen vakıf mevzuatı daha ayrıntılı bir şekilde incelenmelidir.

Çalışmanın sonuçları, Endonezya'da para vakfının uygulanmasının temelini oluşturan 2004 tarihli 41 sayılı Vakıf Kanunu'nun önemini ortaya koymaktadır. Bu kanun, para vakıfların toplanması, para vakfının yönetimi ve dağıtımı gibi konuları düzenlemektedir.

Endonezya'da vakıf kanunundaki genel hükümler, İslam hukuku ile uyumlu olmasına rağmen bazı özel hükümler İslam hukukunda yer almayan konuları ele almaktadır. Örneğin, İslam hukukunda yer almayan unsurları içeren Endonezya vakıf hukuku, vakıf unsurunda bazı düzenlemelere sahiptir. Ayrıca, İslam hukukunda nazir olarak tanımlanan vakıf yöneticileri veya örgüt

şeklindeki Nazırlar Endonezya vakıf hukukunda ele alınmıştır. Nazır tarafından alınabilecek ücretler konusunda Endonezya vakıf hukuku %10 sınırlaması getirirken, İslam hukuku bu konuda belirli bir sınırlama koymamaktadır. Nazırın değiştirilmesi, vakıf malının değiştirilmesi, para vakfının yönetimi, vakıf senedi ve vakıf malını kötüye kullanma veya ihlal edenlerin cezalandırılması gibi konularda ise Endonezya vakıf yasasının hükümleri, İslam hukuku ile çelişmemektedir. Endonezya vakıf hukukunda bazı teknik konular da daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Vakfı, Para Vakıfları, Endonezya Para Vakıfları, Mevzuatı, Fıkhi

ABSTRACT

Doctoral Thesis

Doctor Philosophy (PhD)

Indonesian Cash Waqf Legislation and its Evaluation from Fiqh Perspective

Iskandar ISKANDAR

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Basic Islamic Sciences

Basic Islamic Sciences Program

This study aims to examine and analyze the law of cash waqf in Indonesia and its implementation from a fiqh perspective. Cash waqfs are one of the most important types of waqfs that are accepted as a form of a good deed and aimed to benefit the society. In the history of Islamic civilization, cash waqfs have contributed greatly to the development of Muslim society. However, the issue of cash waqfs has been a debatable topic among scholars of Islamic law.

According to Islamic law, the majority of scholars agree that cash waqfs are permissible. However, there are different opinions among scholars regarding the terms and conditions that apply to the type of movable waqf assets. The different views of scholars on cash waqf is an important issue that needs to be taken into consideration. Therefore, the waqf legislation that regulates the implementation of the money waqf in Indonesia should be examined in more detail.

The results of the study reveal the importance of Waqf Law No. 41 of 2004, which forms the basis for the implementation of the cash waqf in Indonesia. This law regulates issues such as the collection, management and distribution of cash waqf.

Although the general provisions of the Indonesian Waqf Law are in line with Islamic law, some specific conditions address issues that are not covered in Islamic law. For example, Indonesian waqf law includes nazir as one of the elements that are not included in Islamic law. In addition, Indonesian waqf law

defines nazirs (waqf managers) as Persons or organizations, and in Islamic law nazir only refers to persons, not organizations. Furthermore, Indonesian waqf law imposes a 10% limit on the fees that can be taken by the nazir, in Islamic law does not set a specific limit on this issue. The provisions of Indonesian waqf law do not contradict Islamic law on matters such as the replacement of the nazir, the replacement of the waqf property, the management of the money waqf, and the punishment of those who misuse or violate the waqf deed and the waqf property. Some technical issues are also dealt with in more detail in Indonesian waqf law.

Keywords: Waqf, Cash Waqf, Indonesian Cash Waqf, Legislation, Fiqh

ENDONEZYA PARA VAKIFLARI MEVZUATI VE FIKHİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI ii
YEMİN METNİ iii
ÖZET iv
ABSTRACT vi
İÇİNDEKİLER viii
KISALTMALAR xiii
TABLOLAR LİSTESİ xvi
ŞEKİLLER LİSTESİ xvii
EKLER LİSTESİ xviii

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
İSLAM HUKUKUNDA PARA VAKIFLARI

1.1.VAKFIN TARİFİ 15
1.2.VAKIF MÜESSESESİNİN ŞER'İ DELİLLERİ 19
1.2.1.Kuran ve Sünnet Delili 19
1.2.2.İcma' Delili 23
1.3.VAKIFTA TEMEL İLKELER 23
1.3.1.Vâkıf (Vakfeden) ile İlgili Şartlar 24
1.3.1.1.Gayrimüslim Vâkıf 25
1.3.1.2.İrsadi Vakıflar 27
1.3.2.Mevkuf (Vakfedilen) ile İlgili Şartlar 27
1.3.3.Mütekavvim Mal Olması 28
1.3.3.1.Ma'lum ve Mu'ayyen Olması 28

1.3.3.2.Mülk Olması 29
1.3.3.3.Mahiyeti Gereği Vakfın Konusunu Teşkil Edebilecek Nitelikte Olması 31
1.3.4.Mevkufun Aleyhler (Vakıftan Yararlanacaklar/Vakıf Lehtarları) 31
1.3.4.1.Vakfın Menfaatlerin Tahsis Edildiği Cihet Bir Hayır Ciheti Olmalıdır 32
1.3.4.2.Vakıftan Yararlanacakların İnkıtâa Uğramaması 33
1.3.4.3.Vâkıf Kendisine Vakfettiği Maldan Kendisine Yararlanabilmesi 33
1.3.5.İrade Beyanı 34
1.3.5.1.İcab 34
1.3.5.2.Kabul 36
1.3.5.3.İrade Beyanında (Sîga) Aranan Şartlar 37
1.4.VAKIF ÇESİTLERİ 40
1.4.1.Vakfın Amacı ve Çeşitleri 40
1.4.1.1.Zürri Vakıflar 40
1.4.1.2.Hayrî Vakıflar 41
1.4.2.Gayrimenkul ve Menkul Vakıflar 42
1.4.2.1.Gayrimenkul Vakıflar 42
1.4.2.2.Menkul Vakıflar 43
1.5.PARA VAKIFLARININ MEŞRUİYETİ 46
1.6.MÜCTEHİD İMAMLARIN PARA VAKIFLARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ 48
1.6.1.Para Vakfını Caiz Görmeyenler 49
1.6.2.Para Vakfını Caiz Görenler 49
1.7.OSMANLI DÖNEMDE ÂLİMLERİN PARA VAKIFLARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ 50
1.7.1.Ebussuud Efendi ve Sofyalı Bali Efendi'nin Görüşleri 52
1.7.2.Çivizade ve İmam Birgivi'nin Görüşleri 53
1.7.3.Para Vakıfları Hakkındaki Çağdaş İslam Hukuku Araştırmacılarının Görüşleri 54
1.8.PARA VAKIFLARI YÖNETİMİ 56

1.8.1.Mütevellide Aranan Şartlar 57
1.8.1.1.Âkil ve Baliğ Olmak 58
1.8.1.2.Âdil ve Güvenilir (Emin) Olmak 58
1.8.1.3.Vakfın İşlerini Görebilecek iktidara Sahip Olmak (Kifâyet) 59
1.8.1.4.Müslüman Olmak 60
1.8.2.Mütevelli Atama Yetkisi 60
1.8.3.Mütevellinin Hakları 61
1.8.3.1.Vakıf Üzerinde Tasarruf Hakkı 61
1.8.3.2.Ücret Talep Etme Hakkı 63
1.8.4.Mütevelli Görevinin Sona Ermesi 64
1.9.PARA VAKIFLARININ KURULUŞ AMAÇLARI 65
1.9.1.Takı ve Tartı Amaçlı 66
1.9.2.Borç Verme Amaçlı 66
1.9.3.Kârından Yararlanmak ve Geliştirme Amaçlı 68

İKİNCİ BÖLÜM
PARA VAKIFLARININ TARİHÇESİ VE UYGULAMASI

2.1. VAKFIN TARİHİ ARKAPLANI VE GELİŞİMİ 73
2.1.1.Hz. Peygamber Döneminde Vakıflar 73
2.1.2.Sahabe Döneminde Vakıfları 75
2.1.3.Tâbiun Döneminde Para Vakıfları 77
2.1.4.Osmanlı Döneminde Para Vakıfları 79
2.1.5.Çağdaş Dönemde Para Vakıfları 81
2.2. ENDONEZYA'DA PARA VAKIFLARI TARİHÇESİ 83
2.3. CAĞDAŞ PARA VAKFI FETVALARI 84
2.4. İSLAM TOPLULUĞU VE PARA VAKIFLARI 86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ENDONEZYA'DAKİ PARA VAKIF MEVZUATI VE UYGULAMALARI

3.1. ENDONEZYA'NIN GENEL DURUMU 91
3.1.1. Toplumsal Durumu 93
3.1.2. Siyasi Durumu 95
3.2. ENDONEZYA HUKUKU SİSTEMİ 96
3.3. ENDONEZYA'DA İSLAM HUKUKU 98
3.4. ENDONEZYA'DA VAKIFLAR HUKUK 100
3.4.1. Bağımsızlıktan Önce Vakıf Mevzuatı 100
3.4.2. Bağımsızlıktan Sonra Vakıf Mevzuatı 101
3.4.3. Reform Sırasında Vakıf Mevzuatı 103
3.5. PARA VAKIFLAR KANUNU VE İLGİLİ MEVZUATI 104
3.6. ENDONEZYA'DA VAKIF KURULUŞUNUN YASAL TEMELİ 107
3.6.1. Endonezya Vakıflar Kurulu'nun kuruluşu 107
3.6.2. Endonezya Vakıflar Kurulu'nun Görev ve Yetkileri 108
3.7.ENDONEZYA'DA PARA VAKIFLARIN GELİŞTİRİLMESİNDE ENDONEZYA VAKIF KURULUNUN ROLÜ 110
3.8.ENDONEZYA'DA PARA VAKFI YÖNETİM KURUMU 111

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
İSLAM HUKUKUNA GÖRE ENDONEZYA'DAKİ PARA VAKIFLARI MEVZUATI

4.1. ENDONEZYA'DA PARA VAKFI DÜŞÜNÇESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI 114
4.2.VAKIF MEVZUATI DEĞERLENDİRİLMESİ 116
4.3.PARA VAKIFLARINA İLİŞKİN GENEL HÜKÜMLER 117
4.4. VAKIFLAR KANUNU İÇERİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 119
4.4.1. Vakfın Tanımı ve Unsurları 119
4.4.2. Nâzır 121
4.4.2.1.Nâzır Şartları 123
4.4.2.2.Nâzır Görevleri 125

4.4.2.3.Nâzırın Görevinin Sona Ermesi 127
4.4.3.Vakıf Varlıkları 128
4.4.4.İrade Beyanı 130
4.4.5.Vakıf Mallarının Devri ve Değiştirilmesi 132
4.4.6.Vakıf Varlıklarının Yönetimi ve Geliştirilmesi 135
4.4.7.Cezai Yaptırımlar ve İdari Yaptırımlara İlişkin Hükümler 137
4.5. PARA VAKFI UYGULAMASI 139
4.5.1.Para Yoluyla Vakıflar 141
4.5.2.Para Vakıflarının Modern Yöntemler olarak Uygulanması 144
4.5.1.1.Vakıf Hisseleri 144
4.5.1.2.Sigorta Poliçesi Vakfı 146
4.5.1.3.Para vakıfları Bağlantılı Sukuk 147
4.6. PARA VAKIFLARI VE EKONOMİK GELİŞME ETKİLERİ 149
4.7. DEĞERLENDİRME 150

SONUÇ 153
KAYNAKÇA 158
EK

KISALTMALAR

AAOIFI	Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (Uluslararası İslami Fıkıh Akademisi Konseyi)
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AIW	Akta Ikrar Wakaf (Vakıf Rehni Senedi)
AMLA	Administration of Muslims Law Act (Müslümanların İdaresi Yasası)
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations (Güneydoğu Asya Uluslar Birliği)
b.	bin, ibn (Oğlu)
Bhd	Berhad (Malezya'da halka açık bir limited şirketi)
Bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BWI	Badan Wakaf Indonesia (Endonezya Vakıf Kurulu)
CWLS	*Cash Waqf Linked Sukuk*
DDR	Dompet Shuafa Republika
DITURA	Endonezya Diyanet İşleri Başkanlığı
DPD	Dewan Perwakilan Daerah (Bölgesel Temsilcilik Konseyi)
DPR	Dewan Perwakilan Rakyat (Temsilciler Meclisi)
Dr.	Doktor
DSN MUI	Dewan Syariah Nasional Majelis Ulama Indonesia (Endonezya Ulema Konseyi Ulusal Şeriat Kurulu)
H	Hicrî
Hz.	Hazreti
IBBL	Islamic Bank Bangladeş Limited
IDR	Endonezya Rupiahı (Endonezya'nın para birimi)
IICO	International Islamic Charity Organization (Uluslararası İslami Hayır Kurumu)
İİT	İslam İşbirliği Teşkilatı
JAWHAR	Jabatan Wakaf, Zakat, dan Haji (Vakıf, Zekât ve Hac Teşkilatı)

Jcop	Johor Corporation
KHI	Kompilasi Hukum Islam (İslam Hukuku Derlemesi)
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KPU	Komisi Pemilihan Umum (Genel Seçim Komisyonu)
LKS	Lembaga Keuangan Syariah (İslami Finansal Kurumu)
LKS-PWU	Lembaga Keuangan Syariah-Penerima Wakaf Uang (Para Vakfı Alan İslami Finans Kuruluşlar)
MA	Master of Art (üniversiteler tarafından verilen bir tür Yüksek lisans derecesidir)
MAINPP	Majelis Agama Islam Negeri Pulau Pinang (Penang İslami Din Konseyi)
MAIWP	Majelis Agama Islam Wilayah Persekutuan (Federal Bölge İslam Dini Konseyi)
Md.	Madde
MÖ	Milâttan önce
MPR	Majelis Permusyawaratan Rakyat (Halk Danışma Meclisi)
MRCC	Muslim Religious Committee Council (Müslüman Dini Komite Konseyi)
MS	Milâttan sonra
MUI	Majelis Ulama Indonesia (Endonezya Ulema Konseyi)
MUIB	Majlis Ugama Islam Brunei (Brunei İslam Din Konseyi)
MUIS	Majelis Ugama Islam Singapura (Singapur'un İslam Dini Konseyi)
NAFA	NBP National Fullerton Asset Management Limited
OKJ	Otoritas Jasa Keuangan (Finansal Hizmetler Otoritesi)
ö.	ölüm
PKPU (NGO)	Adalet ve Hizmet Ümmetle İlgileniyor (Sivil Toplum Kuruluşları)
PPAIW	Pejabat Pembuat Akta Ikrar Wakaf (Vakıf Rehin Senedi Yetkilileri)
Prof.	Profesör
s.	Sayfa No.
ss.	Sayfalar
SIBL	Social Investment Bank Limited

STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TL	Türk Lirası
TWI	Tabungan Wakaf Indonesia (Endonezya Vakıf Birikimleri)
v.	Vefat
vb.	ve benzeri
VGM	Vakıflar Genel Müdürlüğü
WFF	Waqf For Future (Vakıf Gelecek Fonu)

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Para Vakıfları Fetvaları s. 85

Tablo 2: Para Vakıfları ile İlgili Düzenlemeleri s. 105

Tablo 3: Para Vakıfları Yöneten İslami Finans Kuruluşlarının Listesi (LKS-PWU) s. 112

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Amaç ve Mülkiyet Bakımından Vakıf Kategorisi s. 45
Şekil 2: Endonezya Haritası s. 91
Şekil 3: Para Vakıflarının Süreci s. 141
Şekil 4: Para Yoluyla Vakıfların Süreci s. 142

EKLER LİSTESİ

EK 1: Endonezya Vakıf Kanunu (Türkçe tercümesi) ek s.1
EK 2: Endonezya Vakıf Kanunu (orijinal) ek s.21

GİRİŞ

İnsanlık tarihinde vakıfların ekonomik hayatta önemli bir rol oynadığını görmekteyiz. Örneğin, antik Mısır tarihine geri gittiğimizde, vakıfların Firavunlar döneminde ekonomik bir girişim olarak sahneye çıktığını gözlemliyoruz.[1] Kaynaklarda belirtildiğine göre bu dönemde Mısırlılar topraklarını ve binalarını din adamı keşişlere ikamet yeri veya ibadet yeri olarak vakfediyorlardı.[2]

İslam tarihinde ise bilinen ilk vakıf, Medine'de bulunan ve Mekke'nin kuzeyinden 400 kilometre uzaklıkta yer alan Küba Camii için kurulmuştur.[3] Bu cami 622 yılında Medine'ye hicret eden Hz. Peygamber tarafından inşa edilmiştir. Bu camiden sonra merkez olarak bilinen ikinci cami Medine şehrinde bulunan Peygamber Camii, yani Mescid-i Nebevi'dir. Mescid-i Nebevînin inşası ve gerekli diğer mali ihtiyaçların giderilmesi için ayni ve nakdi fonların toplanması gerekiyordu. Müslümanlar da bu çağrıya kulak vererek mallarını infak etmişler, caminin inşası ve toplumun ihtiyaçları için katkıda bulunmuşlardı.[4]

Daha sonraki süreçlerde İslam toplumunda ve medeniyetinde vakıf sistemi Müslümanlar tarafından hayli geliştirilmiştir.[5] Örneğin, Mısır'da en eski İslami eğitim kurumu kabul edilen El-Ezher Üniversitesi vakıf akdiyle bağışlanan arazi üzerinde 972 tarihinde inşa edilmiştir.[6] El-Ezher Üniversitesi'nin inşası ve kurulması, bir vakıf kurumu inşası olarak müslümanların ortaya koyduğu başarılardan en önemlisi sayılmaktadır.[7]

---

1 Juan Carlos Moreno García, "Recent Developments in the Social and Economic History of Ancient Egypt", ***Journal of Ancient Near Eastern History***, Cilt:1, Sayı:2, 2014, ss.231–261.

2 Jennifer Bremer, "Islamic Philanthropy: Reviving Traditional Forms for Building Social Justice", ***CSID Fifth Annual Conference Defining and Establishing Justice in Muslim Societies***, Sayı:7, 2004, s.291.

3 Abdurrohman Kasdi ve diğerleri, "Development of Waqf in the Middle East and Its Role in Pioneering Contemporary Islamic Civilization: A Historical Approach", ***Journal of Islamic Thought and Civilization***, Cilt:12, Sayı:1, 2022, ss.186–198.

4 M. Kahf, "The Role of Waqf in Improving the Ummah Welfare," *The International Seminar on "Waqf as a Private Legal Body,"* 2003., s.3.

5 Kahf, "The Role of Waqf in Improving the Ummah Welfare." s.11

6 Mahadi Ahmad ve Yakubu Hassan, "Funding the Sub - Saharan African Education Sector with Waqf : Experiences from Al-Azhar University and Selected Universities in Malaysia", ***Journal of Creative Writing***, Citl:1, Sayı:2, 2015, ss.40–54.

7 Timur Kuran, "The Provision of Public Goods under Islamic Law : Origins , Impact , and Limitations of the Waqf System", ***Law & Society Review***, Citl:35, Say:4, 2001, ss.841–898.

Vakfedilen mülkiyetler topluma sosyal, iktisadi, siyasi ve hukuki açıdan yarar sağlarlar.[8] Dolayısıyla, vakıf sisteminin Müslümanların ekonomik kaynağı oldugunu varsaydığımızda bu sistem tarih boyunca onlar için önemli bir yerdedir ve geliştirilmesi lazımdır. Vakıf uygulamalarını, sadece medrese, camii inşası ya da mezarlık gibi faaliyetlerle sınırlamadan ümmetin maslahatı için çeşitlendirmek gerekmektedir.[9]

Genel olarak vakıf sistemi İslam tarihinde uygulanmış ve iktisadi hayatta yerini almıştır. Para vakıfları da İslam hukukunda caiz kabul edilmiştir.[10] Para vakıfları, bir vakıf çeşidi olup, bağışçı parasal servetini bir vakıf fonuna yatırır ve bu fon daha sonra hayır işlerini veya eğitim, sağlık ve altyapı geliştirme gibi diğer kamu yararlarını desteklemek için kullanılır. Para vakıfları geleneksel olarak İslam toplumlarında sosyal refahı desteklemek için kullanılmıştır ve birçok Müslüman ülkede sosyal ve ekonomik kalkınma için önemli bir araç olmaya devam etmektedir. Para vakıfları, tespit edebildiğimiz kadarıyla ilk defa Mısır'da Eyüboğulları Hanedanlığı döneminde başlamış ve günümüze kadar sözkonusu para vakıfları yöntemi uygulanagelmiştir.[11] Örneğin Malezya, Türkiye, Bangladeş, Kuveyt, Singapur, Brunei, Hindistan, Mısır, Irak, Suriye, İran, Pakistan, Suudi Arabistan, Ürdün, ve Endonezya gibi İslam ülkeleri modern dönemde para vakıflarını uygulamayı başarmışlardır.[12]

Son yıllarda para vakıfları, finansal katılımı teşvik etme ve küçük işletmeler ile girişimciliği destekleme potansiyeli nedeniyle yeniden dikkat çekmeye başlamıştır. Buna ek olarak, ekonomik sektöre tahsis edilen para vakıfları, Endonezya ekonomisinin iyileştirilmesinde etkisi olan verimliliğin artırılması ve piyasa arz ve talebinin artırılması umuduyla çeşitli iş alanlarında sermayeye yardımcı olmak için kullanılmaktadır. Bu nedenle, para vakıfları hukukunun incelenmesi, İslami finansın

---

[8] Ahmad Zaki Haji Abd. Latiff ve diğerleri, "Pengurusan Harta Wakaf Dan Potensinya Ke Arah Kemajuan Pendidikan Umat Islam Di Malaysia", ***Jurnal Pengurusan JAWHAR***, Cilt:2, Sayı:2, 2008, ss.25–62.

[9] Latiff ve diğerleri, "Pengurusan Harta Wakaf Dan Potensinya Ke Arah Kemajuan Pendidikan Umat Islam Di Malaysia." s.25.

[10] M. Kabir Hassan ve diğerleri, "**Experiences and Lessons of Cash Waqf in Bangladesh and Other Countries**", *Revitalization of Waqf for Socio-Economic Development*, Palgrave Macmillan, Cham, 2019, s.61.

[11] Mohammad Monirul Islam, "Cash -Waqf : New Financial Instrument for SMEs Development in Bangladesh," ***World Vision Research Journal,*** Cilt:9, Sayı:1, 2015, ss.111–120.

[12] Ahmad Suwaidi, "Wakaf Dan Penerapannya Di Negara Muslim," ***Economic: Jurnal Ekonomi Dan Hukum Islam,*** Cilt:1, Sayı:2, 2011, ss.367–368; Fathullah Al - Haq Muhamad, "Wakaf Tunai Dan Aplikasinya Dalam Undang-Undang Di Negara ASEAN," ***Jurnal Syariah***, Cilt:25, Sayı:2, 2017, ss.217–246.

sosyal ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmedeki rolünün daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunabilir ve para vakıfları girişimlerini desteklemek için daha etkili yasal çerçeveler geliştirilmesine yardımcı olabilir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Vakıf, İslam'da en çok tavsiye edilen amellerden biri sayılmaktadır. Bu amel, hayır yapanın vefatından sonra bile devam eden sadaka-i cariye kategorisine girmektedir. Vakfedilen mülkiyet ya da mal, genel olarak o yerdeki topluma, özel olarak da bireylere büyük fayda sağlayabilmektedir.

Vakıf mevzusu çoğu zamanda arazi, bina, ağaç, su kuyusu gibi gayrimenkul mülkler ve kitap, ziraat malzemeleri vb. gibi menkul mülklerle sınırlandırılmaktadır. Menkul mallar hakkında vakıf bahsi fıkıh müçtehitleri tarafından ele alınmıştır. Özellikle Hanefi mezhebinden âlimler menkul mülkiyet vakıflarına değinmişlerdir. Son dönemde, menkul mülkiyeti vakfı ile daha çok para vakıfları kastedilmektedir. Para vakıfları; bir kişi, grup, kurum ya da kuruluş tarafından vakfedilen para ile kurulmaktadır.

Vakıf kurumu tarih boyunca dinamik bir şekilde gelişmiştir.[13] Hz. Peygamber döneminden başlayarak günümüze daha gelişmiş bir şekilde gelmiştir. Vakfın hızlı gelişiminin sosyal ve toplumsal yaşam kalıplarındaki değişikliklerden etkilendiği inkâr edilemez. Ayrıca giderek daha karmaşık hale gelen teknolojik gelişmelerle birlikte her tarafa yayılan küreselleşme sayesinde, insanların fiziki konumları fark etmeksizin özellikle para vakıflarının işletilmesi daha kolay olmaktadır. Bununla birlikte, çağın evrilmesi ve teknolojik gelişim iyi bir şekilde değerlendirilip para vakıflarının işletilmesi için kullanılmalıdır.

Para vakıfları meselesi fakihler tarafından bir tartışma konusu olarak ele alınmıştır. Özet olarak, fakihlerin para vakıfları hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade etmek mümkündür. Hanefi mezhebinde menkul mallar için vakfetme cevazı verilmiştir. Maliki mezhebine göre de para vakıfları caizdir. Maliki'ye göre cevaz olmasının sebebi te'bid şartının olmamasıdır. Te'bid şartı vakıf varlığının ebediyen kalması, satılamaması, bağışlanamaması ve miras bırakılamaması demektir. Şafii

[13] Ahmet Turan YÜKSEL, "Waqf (Trust) And Its Role In The Development Of Muslim Communıtes." **Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:7, Sayı:7, 1997, s.289.

mezhebi ise daha önceki iki mezhepten ayrılmaktadır. Ne var ki bazı Şafii âlimler bazı koşullarda para gibi menkul malların vakfedilmesini caiz gömüşlerdir. Vehbe Zühayli'ye göre, para vakıfları örf sebebiyle toplumun istihsanıyla, temel bir dayanağa sahip olarak caiz olabilir. Hanefi mezhebine göre bir hüküm, mevcut olan adet/örf uygulamasına göre şekillenebilir, yani örf fikhi bir hüküm için bir delil teşkil edebilir. Dolayısıyla, toplumsal örf haline dönüşmüş uygulamalar fikhi konularda bir cevaz sebebi olabilmektedir.

Para vakıfları, topluma büyük bir katkı sağlayabilecek önemli bir araçtır. İslam tarihinde farklı şekillerde kurulmuş para vakıfları, daha önce yapılan araştırmaların da gösterdiği gibi, topluma ciddi faydalar sağlamıştır. Üstelik günümüzde, para vakıfları doğru ve verimli bir şekilde uygulanabilirse özellikle Endonezya gibi ülkelerinde yoksulluk düzeyini azaltmada etkili bir araç olabilir.

Endonezya'da vakıf kullanımı, Cumhuriyet Döneminden önce 12. yüzyılda başlamıştır. O dönemde Müslümanlar, mezarlık, cami ve medrese gibi alanlarda vakıf faaliyetleri yürütmüşlerdir. Cumhuriyet Sonrası Dönem'de vakıf işleri daha önce olduğu gibi devlet tarafından yürütülmüştür. Bu durum, vakıf arsalarını düzenleyen bir kanunun çıkartılmasına vesile olmuştur. Zamanla, Endonezya'daki vakıf kurumları artmış ve bu kurumların yönetimi ile ilgili sorunlar giderek daha karmaşık hale gelmiştir. Bu sorunları çözmek için Endonezya devleti 2004 tarihinde 41 sayılı vakıfları düzenleyen yasayı çıkarmıştır. Ancak bu yasa çıktıktan sonra vakıf sorunları daha da büyümüş, devlet tarafından kontrol edilemez hale gelmiştir. Bu yasayı tam anlamıyla uygulamak mümkün olmamıştır. Bu dönemde, para vakıfları ile ilgili olarak, hisse senedi vakfı ve süreli vakıflar gibi yasal dayanağı olmayan birçok vakıf kurumu ortaya cıkmıştır. Para vakıfları ile ilgili ortaya çıkan sorunlar mevcut vakıf kanunu ile çözülememiştir.

Nihayet 2010 yılına gelindiğinde, Endonezya'daki vakıf meseleleri akademisyenler ve yardımlaşma alanında çalışan sivil toplum kuruluşları temsilcileri tarafından ele alınmıştır. Yürütülen tartışmalar sadece gayrimenkul vakıf meseleleriyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda para vakıflarını da ele almıştır. Bunun nedeni, para vakıflarınına diğer vakıflara göre daha avantajlı ve daha kolay işletilebilir olmasıdır. Bu müzakerelerden sonra, Endonezya Devleti vakıf mülkiyetinin daha iyi bir şekilde

değerlendirilmesi için bir yasa çıkarmıştır.[14] Halıhazırda, Endonezya'da faaliyet gösteren para vakıflarının toplumun yararına olan faaliyet sayıları henüz sınırlıdır. Ancak, para vakıflarına sağlanan nakit desteği gibi programlar doğru bir şekilde uygulanırsa, bu durum Endonezya'daki yoksulluk oranını ciddi şekilde azaltacaktır.

Endonezya yasalarının Avrupa yasa sisteminden etkilendiği bilinmektedir. Çünkü ülke daha önce Hollanda tarafından sömürülmüştür. Bununla birlikte, İslam hukuku kuralları aile, evlilik ve miras gibi aile hukuku konularında uygulanmıştır. Ayrıca, Endonezya'da uygulanan dini hukuk takımadalardaki geleneklerden de etkilenmektedir. Endonezya'daki para vakıflarını düzenleyen yasalara bakıldığında hem İslam hukukunun hem de geleneklerin etkisi görülecektir. Dolayısıyla, Endonezya'daki para vakıflarını düzenleyen yasalar sadece İslam hukukuna değil, aynı zamanda toplumum örf ve adetlerine de dayalıdır.

Yukarıda yaptığımız açıklamalardan da anlaşılacağı üzere bu çalışmada, Endonezya'nın toplumsal menfaatini sağlarken aynı zamanda İslam hukukuna uygun olarak yürürlüğe koyduğu vakıflarla ilgili yasalar daha geniş bir şekilde incelenecektir. Bu araştırmanın başlıca amacı, İslam hukukundaki para vakıfları konusu ile Endonezya'da uygulanan para vakıfları yasalarını derinlemesine araştırmak, incelemek ve geniş bir şekilde karşılaştırmaktır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMLERİ

"Bu çalışmanın temel amacı, Endonezya'da uygulanan vakıf ile ilgili hukuk sistemini incelemek ve son zamanlarda yapılan yasal değişikliklerin klasik İslam hukuku temel ilkelerine uygunluğunu değerlendirmektir. Çalışmamız, klasik fıkıh kitaplarında para vakıfları ile ilgili belirlenmiş şart, rükün ve hükümleri tespit ederek İslam hukuku alanında çalışan uzmanlar ile kanunları çıkaran ve yürüten devlet kurumları ve yetkililere bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın diğer bir amacı, mezhep imamları tarafından tartışılan temel vakıf ilkelerini belirlemektir. Ayrıca, fıkıhçılar tarafından tartışılmış konuların yanı sıra Endonezya'da vakıf yasalarıyla ilgili ele alınmış, ancak tartışılmamış konuları da açıklamayı hedeflemektedir. Bu konu o kadar önemlidir ki, bu çalışma Endonezya

[14] Ahmad Djunaidi & Thobieb Al-Asyhar**, Menuju Era Wakaf Produktif (Sebuah Upaya Progresif Untuk Kesejahteran Umat)**, Mitra Abadi Press, Cakarta, 2006, ss.75-77.

vakıf yasalarının İslam hukukuna uygunluğunu belirlemeye, benzerlikler ve farklılıkları ortaya koymaya yönelik bir çaba içermektedir.

Bu araştırmada kullanılacak olan yöntem, karşılaştırmalı yöntemdir. Karşılaştırmalı yöntem, farklı nesneler arasında karşılaştırmalar yapmayı amaçlayan bir yöntemdir. Bu yöntem, çeşitli alanlarda iki nesneyi karşılaştırmak için yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada karşılaştırılacak nesneler Endonezya'daki vakıf kanunları ile İslam hukuku olarak belirlenmiştir. Bu tür bir yönteme bazen "karşılaştırmalı hukuk yöntemi" de denilmektedir.

Karşılaştırmalı yöntem, belirli olayların ortaya çıkmasına veya nedenlerini anlamaya yönelik cevaplar bulmayı amaçlayan bir tanımlayıcı araştırma türü olarak kabul edilir. Bu nedenle, karşılaştırmalı araştırma, incelenen iki nesnenin karşılaştırılıp karşılaştırılmadığına dair cevaplar veya gerçekler elde etmek amacıyla iki veya daha fazla değişkeni karşılaştırarak yürütülmektedir.

Karşılaştırmalı hukuk yöntemi, hukuk alanındaki bir kavram, fikir veya çalışma usulü hakkında benzerlikler ve farklılıkları bulma tekniği olarak kullanılır. Bu çalışmada kullanılan karşılaştırmalı hukuk yöntemi, Endonezya'da 2004 yılında kabul edilen 41 sayılı Vakıflar Kanunu'na odaklanmaktadır. Bu kanun, İslam hukukundaki yasal sistemle karşılaştırılacaktır.

İncelenecek ilk konu, İslam hukukundaki para vakıfları hukukudur. Para vakfı hukuku, klasik İslam hukuku metinlerinde ele alınmıştır, örneğin Mustafa el-Hanefi'nin "Risale fil Ca'az Waqf al-Niqud," el-Şirazi'nin "el-Muhazab," İmam Şafii'nin "el-Üm," el-Hassaf'ın "Kitab Ahkamu'l-Evkaf" gibi eserlerinde bulunmaktadır. Ayrıca, İbn Musa et-Terabilsi'nin "el-İs'ah fi'l-Hakem el-Avkaf," Maverdi'nin "el-Ahkamu's-Sultaniyye," Ebu Zehra'nın "Muhadarat fil-Vakf," ve Abdullah Kebisi'nin "Ahkam'ül-Vakf fi'ş-Şerieti'l-İslamiyye" gibi eserlerde de bu konuya değinilmektedir. Bu eserlerden, para vakfının hükümleri, şartları, rükünleri ve para vakfı ile ilgili diğer hükümler açısından incelenecek olanlar seçilecektir.

Bu araştırmadaki ikinci karşılaştırma nesnesi, Endonezya'da 2004 yılında kabul edilen 41 sayılı vakıf kanunudur. Bu kanun da para vakfını ele almaktadır ve 11 bölüm ve 71 madde içermektedir. Vakıf kanunu, para vakfı ile ilgili maddeleri analiz edecektir. Ancak bu 71 maddenin sadece 27'si analiz edilecektir.

3. KONUNUN ÖNEMİ

Endonezya'da para vakıflarıyla ilgili mevcut yasal düzenlemelerdeki eksikliklerin incelenmesini ve alternatif çözüm önerilerinin üretilmesini amaçlayan bir araştırmanın önemini vurgulamaktadır.

Tarihsel olarak vakıflar, toplumun günlük faaliyetlerine katkıda bulunmuştur. Hatta devlet, altyapı inşası için vakıflardan yararlanarak toplumun maslahatını sağlamıştır. Ancak günümüzde vakıfların gücü oldukça zayıftır ve gayrimenkul mülkler, arazi, bina, vb. ile para, hisse ve ziraat malzemeleri gibi menkul mülklerin yönetiminde hala eksiklikler bulunmaktadır.[15] Bu araştırma, mevcut eksikliklerin nedenlerini yasal düzenlemeler yoluyla incelemeyi ve para vakıflarının uygulamaları için alternatif çözüm ve düzeltici unsurlar üretmeyi amaçlamaktadır.

Endonezya'da vakıf müesseselerinin kuruluş ve işleyişini düzenleyen yasa, 2004 tarihli 41 numaralı kanun ile yürürlüğe girmiştir. Bu kanun aynı zamanda para vakıfları ile ilgili hukuki açıklamaları da içermektedir. Ancak, para vakıflarıyla ilgili hukuki açıklamaların daha tartışmalı olduğu gözlemlenmektedir. Yasanın vakfeden/vâkıfa, nâzire ve vakıf parasını teslim alan İslami Finans Kurumuna (LKS/Lembaga Keuangan Syariah) verilen hakları kapsamlı bir şekilde belirlemediği için, söz konusu kurumların hukuki sınırları belirsizlik göstermektedir.

Yaptığımız tespitlere göre, 41 numaralı kanunda nâzır veya İslami Finans Kurumunun para vakıflarından aldıkları parayı nasıl kullanabilecekleri konusunda düzenlemeler bulunmamaktadır. Bu durum, kurumların bağışlanan paraları şer'i prensiplere uygun bir şekilde kullanıp kullanamayacaklarını garanti etmediği gibi vakfedenin isteği doğrultusunda kullanacaklarını da garanti etmemektedir. Bu belirsizlik durumunun vurgulanması gerekmektedir, zira vakfedilen paraya ilgili İslami Finans Kurum tarafından işletilecek veya bir kısmı şer'i prensiplere uygun küçük ölçekli şirketlere yatırım desteği olarak aktarılacaktır. Ancak bu şirketlerin zarar etme veya iflas etme ihtimalı bulunmaktadır. Oysa vakfın parası zarar görmemeli, sabit kalmalıdır. Ayrıca, işletilecek vakıf parasına dair herhangi bir kontrol mekanizması bulunmadığı için, paranın tam anlamıyla şer'i bir şekilde ya da vakfedenin verdiği

[15] Magda Ismail Abdel Mohsin, **Cash WAqf A New Financial Product**, Prentice Hall, Selangor, 2009; Claire Morgan, Islam and Civil Society: The Waqf, **The Good Society**, Cilt 10, Sayı 1, 2001 ss.21-24; Jamil, Wakaf Produktif Dalam Perspektif Masyarakat Kota Metro. **Jurnal TAPIS**, Cilt 7, Sayı 1, 2007 ss.15-33.

talimata uygun olarak kullanılıp kullanılmadığı hakkında bilgi edinmek mümkün değildir.

Yüksek yoksulluk oranına sahip olan Endonezya'da, Müslümanların refah seviyesini artırmak için vakıf kurumları önemli bir rol üstlenmektedir. Daha önce yapılan çalışmalar, devlet kurumları ya da birimleri arasındaki yetersiz iletişim nedeniyle Endonezya'daki vakıf kurumlarının gelişiminin kesintiye uğradığını göstermiştir.[16] Son zamanlarda Endonezya toplumunun toplumsal sorunları artmış ve iktisadi gelişmeler önem kazanmıştır. Bu nedenle, vakıf kurumunun varlığı stratejik bir konuma sahiptir.[17]

Bu konuda yapılmış araştırmalar, Endonezya Vakıf Yasası'nda birçok eksikliğin bulunduğuna dikkat çekmiştir. Giderilmesi gereken bu eksikliklerden bazı örnekler vermek gerekirse, vakıf mülklerinin kaydedilerek takip edilmesi, profesyonel nâzırın seçilmesi ve vakıf parasının kullanım şekli gibi konular zikredilebilir.[18]

Vakıf uygulamalarının yanı sıra Endonezya'daki vakıf yasasının da, daha önce bahsedildiği gibi, bazı yönlerden incelenmesi gerekmektedir. Bu, Endonezya'nın yasama ile ilgili bir sorunudur ve mevcut eksiklikleri nedeniyle tartışılması gerekmektedir. Bu soruna bağlı olarak, kanaatimize göre yürürlükteki vakıf yasalarına hem kapsamlı bir şekilde yaklaşılmalı hem de yasaların titizlikle incelenmesi gerekmektedir. Böylece, topluma büyük fayda sağlayan para vakıflarının uzun ömürlü bir kurum olarak devam etmesinin mümkün olduğunu düşünüyoruz.

Ulaşabildiğimiz bilgilere göre, Endonezya'daki vakıf yasaları üzerine kapsamlı bir çalışma henüz yapılmamıştır. Endonezya para vakıfları hakkında yapılan araştırmalar, vakıfların daha verimli çalışabilmesi için mevcut vakıfların temel

---

[16] Ahmad Arief Budiman, **Membangun Akuntabilitas Lembaga Pengelolaan Wakaf**, IAIN Walisongo, Semarang, 2010, s. 1-2.

[17] Endonezya Din Bakanlığı, **Paradigma Baru Wakaf di Indonesia**, Dektorat Jenderal Bimbingan Masyarakat Islam, Dektorat Pemberdayaan wakaf, Cakarta, 2006, s. 89-92.

[18] Md Shahedur Rahaman Chowdhury, Mohd Fahmi bin Ghazali ve Mohd Faisol Ibrahim, Economics of Cash WAQF Management in Malaysia: A proposed Cash WAQF Model for Practitioners and Future Researchers, **African Journal of Business Management,** Cilt 5, Sayı 30, 2011, s. 12155-12163; Mahsun Mahsun, Hukum dan Manajerial Wakaf di Malaysia, **Al-Mabsut: Jurnal Studi Islam dan Sosial**, Cilt 2, Sayı 1, 2011, s. 49-66; Hisham Yaacob, Waqf history and legislation in Malaysia: A contemporary perspective, **Journal of Islamic and Human Advanced Research,** Cilt 3, Sayı 6, 2013, s. 387-402; Rosadi, Aden, Deden Effendi, ve Busro Busro, The Development of Waqf Management Throught Waqf Act in Indonesia (Note on Republic of Indonesia Act Number 41 of 2004 regarding Waqf), **Madanıa: Jurnal Kajian Keislaman,** Cilt 22, Sayı 1, 2018, s. 1-18; Ahmad Syafiq, Urgensi Pencatatan Wakaf Di Indonesia Setelah Berlakunya UU No. 41 Tahun 2014 Tentang Wakaf, **ZISWAF: Jurnal Zakat dan Wakaf,** Cilt 2, Sayi 1, 2016, s. 176-198.

sorunlarının incelenmesi gerektiğine işaret etmektedir.[19] Bu nedenle biz literatürdeki bu eksikliği tamamlamak amacıyla bu konuda bir çalışma yapmayı planladık.

Bu araştırmanın, Endonezya'da uygulanan vakıf kurumlarının işleyişine dair doğru tespitler yaparak, onları geliştirme, düzeltme ve yeniden yapılandırma açısından bir katkı sunacağını umut ediyoruz. Ayrıca, bu araştırmanın İslam hukuku bağlamında vakıf konularına yeni bir perspektif getirerek katkı sağlaması hedeflenmektedir. Özellikle para vakıflarını geliştirmek isteyenlere de bir rehberlik sağlayabileceğini düşünmekteyiz.

4. LİTERATÜR BİLGİSİ

Araştırmaya başlamadan önce, klasik fıkıh literatürü taranmış ve fıkıh âlimlerinin para vakıflarıyla ilgili görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrica para vakıfları hakkında yapılan çalışmalar hükmî, ictimâî ve iktisadî açıdan değerlendirilmiştir. Bu bölümde genel olarak vakıf, özel olarak da para vakıflarıyla alakalı yapılmış araştırmalara değinilecektir.

Bu tezin hazırlanmasında önceki akademisyenler ve araştırmacılar tarafından para vakfı üzerine yapılmış olan çalışmalar temel referans olarak kullanılmıştır. Para vakfı ile ilgili kaynaklar kütüphane çalışmaları yoluyla toplanmıştır. Kütüphane çalışmasında, genel olarak vakfın yanı sıra para vakfını da tartışan birkaç klasik literatür toplanmıştır. Para vakfı ile ilgili olarak önceki âlimler tarafından yazılmış literatürler arasında Mustafa el-Hanefi'nin "Risale fil Ca'vaz Vaqf al-Niqud," el-Şirazi'nin "el-Muhazab," İmam Şafii'nin "el-Üm," el-Hassaf'ın "Kitab Ahkamu'l-Evkaf," İbn Musa et-Terabilsi'nin "el-İs'ah fi'l-Hakem el-Avkaf," Maverdi'nin "el-Ahkamu's-Sultaniyye," Ebu Zehra'nın "Muhadarat fil-Vakf," ve Abdullah Kebisi'nin "Ahkam'ül-Vakf fi'ş-Şerieti'l-İslamiyye adlı eseri bulunmaktadır.

Para vakfı ile ilgili literatür taraması, para vakfı konusunu ele alan doktora ve yüksek lisans tezleri aranarak da gerçekleştirilmiştir. Çevrimiçi veri tabanında İngilizce, Türkçe ve Endonezce olmak üzere üç dilde anahtar kelimeler kullanılarak

[19] Aam Slamet Rusydiana ve Abrista Devi, Analysis of Cash Waqf Fund Management in Indonesia: an Analytic Network Process (ANP) Method Approach, **International Conference on Islamic Finance (AICIF),** Yogyakarta, 2014. s. 18; Jaenal Arifin, Problematika Perwakafan di Indonesia (Telaah Historis Sosiologis), **ZISWAF: Jurnal Zakat dan Wakaf**, Cilt 1, Sayı 2, 2015, s. 1-24; Ahmad Syafiq, s. 176-198; Tunku Alina Alias. "**Unleashing the Potential of the Waqf as an Economic Institution in Malaysia: Policy, Legal and Economics Reforms.** INCEIF, Kuala Lumpur**,** 2011, s. 461.

arama yapılmıştır. Literatür taramasında girilen anahtar kelimeler "cash waqf", "para vakıfları" ve "cash waqf" olmuştur. Para vakfı ile ilgili tezleri aramak için kullanılan veri tabanları Google Scholar, Tez YÖK Merkezi, ProQuest ve EBSCO'dur. Bu veri tabanlarından elde edilen arama sonuçları, para vakfı ile ilgili birkaç tez bulmuştur. Bunlar arasında şunlar bulunmaktadır:

1. Momon Satria, *al-Tahlil li fatawa Majlis al-'Ulama al-Indonesia 'an al-waqf al-naqdi*, Doktora Tezi, Syarif Hidayatullah İslam Devlet Üniversitesi, Cakarta. 2017.
2. İsmail Kurt, Para Vakıfları Nazariyat ve Tatbikat, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1996.
3. Tahsin Özcan, Kanuni Dönemi (M. 1520-1566/H. 926-974) Üsküdar Para Vakıfları, (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Tarihi Bilim Dalı, 1997).
4. Çiğdem Gürsoy, Osmanlı'da Para Vakıflarının İşleyişi ve Muhasebe Uygulamaları: Davudpaşa Mahkemesi Para Vakıfları, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015).
5. Amuda Yusuff Jelili. Commercialization of cash waqf in Negeria: An analysis of its implementation, (Doktora Tezi, Malaya Universitesi İslam Bilimler Akademisi, 2016).
6. Yakup Özsaraç, Osmanlı Para Vakıflarından Türkiye Vakıflar Bankasına, (Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019).
7. Muhammaed Emin Durmuş, Muhasebe kayıtları ışığında 18. yüzyılın Son çeyreğinde Üsküdar Para vakıfları, (Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2016).
8. Muhammad Abdulah Subekhi, Wakaf Uang: Studi atas Pelaksanaan Akad dan Pengelolaan Dananya pada BMT Bina Umat Mandiri (BUM) Tegal Perspektif Hukum Islam, (Doktora tezi, Institut Agama Islam Negeri Purwokerto (Endonezya),2021).

Yukarıdaki literatürün çoğu Tez YÖK Merkezi'nden elde edilirken, diğer veri tabanlarında para vakfını tartışan herhangi bir teze rastlanmamıştır. Buna ek olarak,

Endonezya'dan gelen tezler de mevcut veri tabanlarında bulunamamıştır çünkü başvurulacak bir veri tabanı yoktur.

Klasik kitaplar, doktora ve yüksek lisans tezlerin yanı sıra, para vakfına ilişkin akademik çalışmalar en çok makale türünde yapılıp yayımlanmıştır. 1969 ile 2020 yılları arasında para vakıflarını inceleyen toplam 58 makale yayımlanmıştır. İlk para vakfı makaleleri, Neşet Çağatay (1969) ve Bahaeddin Yediyıldız (1984) tarafından kaleme alınmıştır. 1990'lı yıllarda, para vakfı konusunda sadece üç makale bulunmaktadır. Ancak 2000'li yıllarda, bu konuyla ilgili makaleler önceki yıllara göre daha yoğun bir şekilde yayımlanmıştır. Özellikle 2016 ve 2017 yıllarında, para vakfı konusunu ele alan makalelerin sayısı önemli ölçüde artmıştır. 2016 yılında yedi, 2017 yılında ise on adet bu konuya ilişkin makale yayımlanmıştır. Scopus veri tabanında yapılan arama sonuçları, 2012'den 2023'e kadar para vakfını tartışan yalnızca 93 makale olduğunu ortaya koymuştur. Burada daha önceki literatürde tartışılanları açıklayacağım.

Vakıflarla ilgili şer'i prenslipler klasik dönemden modern döneme kadar yazılmış kitaplarda genel olarak açıklanmıştır. Bu konuda kalema alımış eserlerden verilebilecek seçkin örnekler İbn Abidin (v. 1258/ 1836) [20] ve Ebu Bekr Ahmed b. Ömer El-Hassaf Eş-Şeybani (v.1470) yazmış olduğu eserlerdir.[21] Vakıfla alakalı yazdıkları metinler bu tezin birinci kaynakları olarak kullanılacaktır. Söz konusu alimler vakıfla alakalı açıklamalarını detaylı bir şekilde yazmışlardır ve genel olarak bütün alimlerin vakıf meselesine verdikleri fetva cevaz şeklindedir.

İstifade ettiğimiz bir başka kitap da Karinabadizade Ömer Hilmi'nin yazdığı *Eski Vakıfların Temel Kitabı*'dır. [22] Bu kitap hem vakıf hükmü hem de vakıfla alakalı yasaları detaylı bir şekilde ele almıştır. Bu kitabın vakıf yasaları açıklamaları referans niteliğindedir ve aynı zamanda Endonezya'daki vakıf yasalarıyla karşılaştırılabilir. Daha sonra, Ahmed Akgündüz'ün yazmış olduğu *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatkibakında Vakıf Müessesesi*[23] isimli eser para vakıfları konusunda açıklayıcı

[20] Muhammed Alauddin İbn Abidin, **Reddü'l- Muhtâr ale'd-dürri'l-Muhtâr**, *Dâru Âlemi'l-Kütüb, Riyad*, 2003, s. 517.

[21] Ebu Bekr Ahmed b. Ömer El-Hassaf Eş-Şeybani, **Kitab Ahkam al Awqaf**, Kairo: Maktaba al Thaqafa al Diniyya, 2010.

[22] Karinabadizade Ömer Hilmi. **Eski Vakıfların Temel Kitabı**, Sulhi Garan Matbaası Verişleri Koll. STİ, İstanbul, 1978.

[23] Ahmed Akgündüz, **İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi**, Osmanlı Araştirmalari Vakfı (OSAV), İstanbul, 1996, ss. 215-229.

niteliğe sahiptir. Bu kitap, vakfın sahip olması gereken şartları açıklamaktadır. Dahası bu kitap, Osmanlı döneminde para vakıflarının şekil ve yapısını da açıklamaktadır. Barındırdığı açıklayıcı unsurlar araştırmamızı yaparken yol göstermiştir.

Kitap içinde, vakfın içinde para vakıfları da dahil olmak üzere menkul mülkiyet ele alınmaktadır. Hanefi alimlerine göre, kitap, toplumda örf ve adet haline geldiği için Kur'an Mushaf'ı, para ve ziraat malzemeleri gibi malların vakfedilmesi caizdir.[24] Para vakıflarının cevazı, İbn Abidin'in yazmış olduğu *Reddü'l- muhtâr ale'd-dürri'l-muhtâr* isimli eserde bulunmaktadır. Kitapta, para vakıflarından yatırım yapmak ve *mevkuf aleyh*'den alınan kâr caiz olarak belirlenmektedir.

Bunun yanı sıra, para vakıflarına onay veren çağdaş alimler tarafından yazılmış kitaplar da bulunmaktadır; bu alimlerden bazıları şunlardır: Wahib Aziz[25], Furat[26], Timur Kuran[27], Al-Jaberi ve Shaykh[28], Surahwardi Lubis & Farid Wajdi[29], ve Asep Dadan Suganda[30]. Dile getirdikleri mevzu genel olarak birbirine benzemektedir, o da günümüzde mevcut olan kurumlara uygulanabilen maslahat kavramıdır. Zira onlara göre eğer para vakıfları uygulanabilse ümmete çok büyük bir katkı sağlayabilecektir.

Murat Çizakça'nın çalışmaları, para vakıfları hakkında önemli bir bilgi kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Çizakça, Bursa Sicilleri'ndeki 1555-1823 yılları arasındaki verileri analiz ederek, 761 para vakfının olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmasına göre, bu vakıfların %19'u yani 148 tanesi, bir asırdan daha uzun süre ayakta kalmayı başarmıştır. Bu sonuçlar, para vakıflarının doğru bir şekilde yönetildiğinde uzun vadede varlıklarını sürdürebileceklerini göstermektedir.[31] Benzer

---

[24] Muhammad Abbu Zahrah, **Muhadharat Fi al-Waqf,** Beyrut: Dar al-Fikr al-Arabi, 1971, s. 104.

[25] M. Wahib Aziz, Wakaf Tunai dalam Perspektif Hukum Islam, **International Journal Ihya Ulum al-Din,** Cilt 19, Sayı 1, 2017, ss. 1-24.

[26] Ahmet Hamdi Furat, İslam Hukukunda Vakıf Akdinin Bağlayıcılığı, **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergesi,** Sayı 27, 2012, ss. 61–84.

[27] Timur Kuran, The Provision of Public Goods under Islamic Law: Origins, Impact, and Limitations of the Waqf System, **Law & Society Review** Cilt 35, Sayı 4, 2001, ss.841–98.

[28] Ahmed Al Jaberi ve Adan Shaykh, **Concept and Applications of Cash Waqf Funds for Equity Financing,** Gombak: Malezya, 2018 s.5.

[29] Suhrawardi K. Lubis ve Farid Wajdi, **Hukum Wakaf Tunai**, Citra Aditya Bakti, Bandung, 2016, s. 8.

[30] Asep Dadan Suganda, Konsep Wakaf Tunai, **ISLAMICONOMIC: Jurnal Ekonomi Islam** Cilt 5, Sayı 2, 2014, ss.1-15.

[31] Murat Çizakça, **Learning from the Past: Cash Waqfs and Venture Capital**, New Horizon, London, UK, January, 1993, s. 18-19; Murat Çizarça, Cash waqfs of Bursa, 1555-1823, **Journal of the Economic and Social History of the Orient** Cilt 38, Sayı 3, 1995, ss.313-354; Murat Çizakça, **Ottoman Cash Waqfs Revisited: The Case of Bursa 1555-1823. Foundation for Science Technology and Civilisation**. 2004, Publication Id 4062, www.muslimheritage.com;

bir araştırma Cafer Çiftçi tarafından da yapılmıştır, bu araştırmada Bursa Sicilleri incelenmiştir, bu sicillerde para vakıflarının halka borç para vermek için kullanıldığı görülmüştür.[32]

Vakıfların hem tarihi hem de kurumsal uygulamaları gibi konuları inceleyen teorik ve ampirik tez çalışmaları çokça bulunmaktadır. [33] Doktora tez çalışmalarında vakıf araştırmaları genel olarak vakıf hükmüne ilişkin yapılmıştır. Söz konusu çalışmalar referans olarak kalmakta ve başka çalışmaların yapılmasını sağlamaktadır. Örneğin yapılan araştırmalarda vakfın Osmanlı döneminden bugüne kadar değiştirilerek bazı kurumlarda nasıl uygulandığı ve geliştirildiği gösterilmektedir. Bu çalışmalar örneğin Malezya'da Kedah isimli bir beldedeki bir kuruma kaynak oluşturmaktadır.

Sadece para vakıfları meselesini konu edinen tez çalışmalarının sayısı tespit edebildiğimiz kadarıyla azdır.[34] Sonradan kitaplaştırılan doktora tezlerine baktığımızda İsmail Kurt'un para vakıflarını inceleyen ilk kişi olduğunu görmekteyiz. Yaptığı araştırmasında Kurt, Osmanlı dönemindeki mahkeme kayıtlarında yani

---

[32] Cafer Çiftçi, 18. Yüzyılda Bursa'da Para Vakıfları ve Kredi İşleyişi, **Tarih Araştırmaları Dergisi,** Cilt:23, Sayı:36, 2004, ss.79-102.

[33] Bülent Köprülü, **Yeni ve Eski Hukukumuzda Vakfın Mahiyeti ve Kendilerinde Tedavül Kabiliyeti Bulunan Mukâtaalı ve Icâreteyn-li Vakıfların Arz Ettiği Hususiyetler**, (Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1952); M. Zain Ibn Haji Othman, **The Theory, Practice and Administration of Waqf, with Special Reference to the Malayan State of Kedah**, (Doktora Tezi, St. Andrews Üniversitesi, 1970); Siti Mashitoh Mahamood, **The Administration of Waqf, Pious Endowment in Islam: A Critical Study of the Role of the State Islamic Religious Councils As the Aole Trustees of Awqaf Assets and the Implementation of İstibdal in Malaysia with Special Reference to the Federal Territory of Kuala Lumpur**, (Doktora Tezi, Birmingham Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2000); Mehmet Saraç, **Vakıflarda Muhasebe Düzeni ve Türkiye Uygulaması**, (Doktora Tazi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1992); Luqman Haji Abdullah**, The classical Islamic Law of Waqf: a comparative approach**, (Doktora Tezi, Edinburgh Üniversitesi, 2005); Tunku Alina Alias, **Unleashing the Potential of the Waqf as an Economics Institution in Malaysia: Policy, Legal and Economic Reforms,** (Doktora Tezi, INCEIF, 2011); Siti Alawiah Siraj, **An Empirical Investigation into the Accounting, Accountability and Effectiveness of Waqf Management in the State Islamic Religious Councils (SIRCs) in Malaysia**, (Doktora Tezi, Cardiff Üniversitesi, 2012); Chamntı Tsılıgkır, **Hanefi Vakıf Hukukunda Gaye Unsuru**, (Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014).

[34] İsmail Kurt, **Para Vakıfları Nazariyat ve Tatbikat**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1996; Tahsin Özcan, **Kanuni Dönemi (M. 1520-1566/H. 926-974) Üsküdar Para Vakıfları**, (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Tarihi Bilim Dalı, 1997); Çiğdem Gürsoy, **Osmanlı'da Para Vakıflarının İşleyişi ve Muhasebe Uygulamaları: Davudpaşa Mahkemesi Para Vakıfları**, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015); Amuda Yusuff Jelili. **Commercialization of cash waqf in Negeria: An analysis of its implementation**, (Doktora Tezi, Malaya Universitesi İslam Bilimler Akademisi, 2016); Yakup Özsaraç, **Osmanlı Para Vakıflarından Türkiye Vakıflar Bankasına**, (Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019).

şer'iyye sicillerinde bulunan para vakıfları verilerini fıkhi bir şekilde incelemiş ve yapılan uygulamaları detaylı bir şekilde değerlendirmiştir.[35] Tahsin Özcan *şeriyye sicillerine* başvurarak detaylı bir analiz yaptıktan sonra Üsküdar'da 150'den fazla para vakıfları olduğunu tespit etmiştir. [36]

Çiğdem Gürsoy yaptığı çalışmada, para vakıflarının temel ilkelerini, vakfın asıl işlev ve çeşitli yönlerini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Vakfın kaydetme sistemini de kapsamlı bir şekilde incelemiş, sadece vakfiye kaydetme açısından değil finansal açıdan da değerlendirmiştir, yani vakfa gelen ve vakıftan çıkan paranın dengeli olması gibi konuları incelemiştir.[37] Amuda Yusuff Jelili Nijerya'daki ülke yasalarına uygun olan para vakıflarını incelemiştir. Bu araştırma, bizim yapacağımız araştırmaya benzemektedir, ne var ki Amuda daha çok Nijerya'daki vakıf yasalarının uygulamaları ve uygulamanın yoksulluk oranını ne kadar düşürdüğü üzerine odaklanmaktadır.[38] Bizim yapacağımız çalışma ise daha çok yasanın İslam hukukuna ne kadar uyduğunu ve uygulamalarının ne şekilde olduğunu tespit etmektir.

Yakup Özsaraç 'Osmanlı Para Vakıflarından Türkiye Vakıflar Bankasına' isimli doktora tezinde Osmanlı dönemindeki para vakıflarının yönetim ve idaresini açıklamaktadır. Dahası, Özsaraç'a göre Osmanlı'daki para vakıfları çeşitli alanlarda dönüşüm yaşamıştır. Doğru ve iyi yönetim sayesinde para vakıfları devam etmiş, hatta bu vakıf Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu dönemde vakıf bankasına dönüştürülmüştür. [39]

Daha önce yapılmış farklı çalışmalar incelendiğinde şimdiye kadar Endonezya'daki vakıf yasalarını İslam hukuku açısından değerlendiren bir çalışma yapılmadığı görülmüştür. Dolayısıyla bu araştırma, Endonezya'da uygulanan vakıf yasalarını İslam hukuku açısından değerlendirmeyi ve üzerine derin bir şekilde çalışma yapmayı hedeflemektedir.

---

[35] İsmail Kurt, **Para Vakıfları Nazariyat ve Tatbikat**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1996.

[36] Tahsin Özcan, **Kanuni Dönemi (M. 1520-1566/H. 926-974) Üsküdar Para Vakıfları**, (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Tarihi Bilim Dalı, 1997).

[37] Çiğdem Gürsoy, **Osmanlı'da Para Vakıflarının İşleyişi ve Muhasebe Uygulamaları: Davudpaşa Mahkemesi Para Vakıfları**, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015).

[38] Amuda Yusuff Jelili, **Commercialization of cash waqf in Negeria: An analysis of its implementation**, (Doktora Tezi, Malaya Universitesi İslam Bilimler Akademisi, 2016).

[39] Yakup Özsaraç, **Osmanlı Para Vakıflarından Türkiye Vakıflar Bankasına**, (Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019).

BİRİNCİ BÖLÜM
İSLAM HUKUKUNDA PARA VAKIFLARI

1.1. VAKFIN TARİFİ

İslam hukukunda vakıf, en önemli mülkiyet hukuku dallarından biri olarak kabul edilir. Fıkıh kitaplarında en geniş konusu olması da bunu destekler. Vakıf, aynı zamanda müslümanlar arasında kutsal bir statüye sahiptir. Bu yüzden çok daha fazlasını ifade ederek, hukuk gelişimini zamanla ilerletmiştir. Öte yandan İslam hukukunda vakıf, mülkiyet ve İslam iktisadı konularında yoğun tartışmaları beraberinde getirir. Dolayısıyla, vakıf kelimesinin sözlük ve terimsel anlamlarının bilinmesi, iyi bir anlayış elde etmek için gereklidir.

Vakıf kelimesi, Arapça va-ka-fa (وقف) kökünden gelir. Vakıf (vakf) sözlükte "*durmak, durdurmak, alıkoymak, hapsetmek*" demektir. Kelimesi terim olarak "*bir malın sahibi tarafından dinî, içtimaî ve hayrî bir gayeye ebediyen tahsisi*" şeklinde özetlenebilecek hukukî bir işlemle kurulan ve İslâm medeniyetinin önemli unsurlarından birini teşkil eden hayır müessesesini ifade eder[40]. Bazı literatürde vakıf kelimesi, **habs** (veya **hubs**) ve **sadaka** gibi diğer birkaç terimle de kullanılmaktadır. Bu iki kelimeye fıkıh literatüründe de sıklıkla rastlanmaktadır.[41]

Kamus-i Türki sözlüğünde vakıf "*hapsetmek, alıkoymak, durdurmak*" anlamlarına gelmektedir. Terim olarak ise "*menfaatı kullara olmak üzere bir malı kendi mülkünden çıkarıp Allah yolunda hapsetme*" demektir.[42]

Hukuki anlam yaygınlaştıkça kelimenin anlamı da değişmiş, sözlük anlamı arasında "*bir malı alım-satımdan alıkoyup menfaatini fakirlere tayin etmek*" cümlesi de girmiştir[43]. Fakat hukuki m anada ise "*bir şeyin faydalanma hakkının veya mülkiyetinin kamu yararına tahsis edilerek devamlı olarak başkalarının mülk edinmelerini engellemek; yani mülkiyetin, Allah'ın rızasını kazanmak ve insanlara*

---

[40] Bahaeddin Yediyıldız, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi "Vakıf",** 42. Cilt, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012, s.475.

[41] Ahmet Akgündüz, **İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakif Müessesesi**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul, 1996, s.76.

[42] Şemseddin Sami, **Kamus-ı Türkî**, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1996, s.1495-1496.

[43] Muhammed b. Mustafa el-Vani, **Lügat-ı Vankuli**, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2014, s.148.

faydalı olmak gayesiyle kamu yararına tahsisi" demektir. Mürtecim Asım da buna "*devamlı olarak*" ifadesini eklemiştir.[44] Özellikle hukuki anlama yakın manadaki "*vakıf*" mastarının çoğulu, evkaf ve vukûf şeklindedir.[45]

Terim olarak "vakıf" kelimesinin anlamı konusunda birçok görüş bulunmaktadır. Ancak, çoğu alim, vakfın bir şeyin özünü tutmak ve sonucundan faydalanmak veya o şeyin özünü tutmak ve faydalarını bağışlamak anlamına geldiğini düşünmektedir.[46] Aşağıda vakfın tanımlanması konusunda fıkıh âlimlerinin farklı görüşleri yer almaktadır. Bu görüş farklılıkları, vakfın mahiyetinin yorumlanmasındaki bakış açılarının farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Aşağıda, imam mezheplerine göre vakfın tanımı açıklanacaktır.

Hanefi mezhebinde vakfın iki meşhur tanımı bulunmaktadır ve bu tanımlar arasında ihtilaf vardır. Birinci vakıf tarifini İmam Ebu Hanife, bizzat kendisi yapmiştir. Hanefi mezhebi hukukçuları onun tedvin edilen görüşlerinden hareketle bie vakıf tarifi yapmaktadır. İkinci tarif ise İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed tarafından yapılmıştır.

Hanefi mezhebinde vakfın tarifinde ortaya çıkan ihtilaf iki noktada toplamak mümkündür. Birincisi, vakfın bağlayıcılığı (lüzumu) hususundaki ihtilaf, ikincisi ise vakfedilen malın mülkiyetinin kime ait olduğu konusundaki görüş ayrılığıdır. Bu iki sebep Hanefileri vakfın tarifinde iki ayrı gruba ayırmış ve bütün Hanefi fıkıh kitaplarında bu iki tarife rastlamak mümkündür.

Ancak çoğu Hanefi hukukçusunun Ebu Hanife'ye nispet ederek yaptığı tarif şudur: "*Mülk bir aynı, vakfedenin mülünden habsetmek (alıkoymak) ve menfaatlerini (gelirini) fakirlere veya diğer hayır yollarına tasadduk etmekten (sadaka olarak vermekten) ibarettir*". Bu halde vakıf tamamen âriyet akdine benzemektedir. Bazı Hanefi hukukçular, vakıf tarif ederken "âriyet gibi" tabirini de kullanmaktadır.

Ebu Hanife'nin talebleri meşhur İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'in üzerinde ittifak ettiği tarif şudur: "*Mülk olan bir aynı, devamlı olarak (alâ*

---

[44] Mürtecim Asim, Takvimhane-i Amire Matbaası, 3. Baskı, İstanbul, 2013, s.762.

[45] Ömer Hilmi Efendi, **İthafül-Ahlaf fil Ahkamil-Evkaf**. Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1977, s. 7.

[46] Muhammed Ebu Zehra, **Muhâdrât Fil-Vakf,** Kahire: Dar al-Fikr al-'Arabi, 1972, s. 39.

vech'itte'bid) Allah'ın mülkü olmak üzere temlik ve temellükten menetmek ve menfaatlerini Allah'ın kullarına tasadduk etmektir"[47]

Vakıf tanımı için Şafi'i hukukçuları tarafından da iki tarif yapılmıştır. Birincisi, İmam Şafi'i'ye göre, *"vakıf, hayatta bir malı habsederek yapılan, belirli şahışlara veya vasıfları belirtilen kimselere tahsis edilen ve gayesi hayır olan bir teberru' (atiyye) çeşididir"*[48].

İkincisi İmam Nevevi'nin tarifidir. Ona göre vakıf "*Ayn'ı tüketilmeden kendisinden yararlanılabilinen bir malı, kuru mülkiyetinde her çeşit tasarrufu engelleyerek ve Allah'a yaklaşmak amacıyla (kurbet kasdıyla), menfaatlerini hayır cihetlerine sarfrtmek üzere alı-koymak (habsetmek)tir*"[49]. İmam Şafi'i ile İmam Nevevi'nin ifade ettiği sözlerin manası aynıdır. İmam Şafi'i'ye göre, vakıf, bir kişi tarafından yaşarken bir mülkün bağışlanması ve belirli kişilere veya belirtilen niteliklere sahip kişilere tahsis edilmesidir. Vakfın amacı ise hayırdır, yani toplumun faydasını hedefler.

İmam Nevevi'nin tanımına göre ise vakıf, kullanılabilen bir mülkün, sahibi tarafından her türlü tasarruftan alıkonularak, Allah'a yaklaşma amacıyla ve faydalarının hayır yönlerine yönlendirilmesi için ayrılmasıdır. Bu tanıma göre, vakıf malın kuru mülkiyeti bağışlayan kişide kalırken, malın gelirleri veya kullanımı belirli bir amaç doğrultusunda kullanılır ve mülkiyetindeki tasarruflar engellenir.

İmam Malik'in ortaya koyduğu vakıf tanımı habs anlamıyla aynıdır. Bu nedenle bir Maliki hukukçusunun eserinde vakf için habs terimi kullanılmış ve tanımı şu şekilde yapılmıştır. İbn-i Arefe'ye göre "*habs, yani vakıf, hükmen de olsa, mülkiyeti verende kalmak üzere bir şeyin menfaatini, var olduğu sürece teberru' etmektir*".[50] Eş-Şazeli'ye göre ise vakıf "*devamlı olarak menfaatlerin teberru'udur (i'tasıdır)*".

Yukarıdaki Maliki hukukçunun vakf tanımında tartışılması gereken bir şey yoktur. Ancak aktarılan tarifte vakıf malından devamlı (te'bid) olup olmadığından bahsedilmediği görülmektedir. Bu nedenle, bazı âlimler İmam Maliki'nin vakfın sürekli olmasını şart koşmadığı sonucuna varmışlardır. Tanımdan, belirli bir süre için vakfın caiz olduğu sonucuna varılmaktadır.

---

[47] Muhammed Ubeyd Abdullah Kebisi, **Ahkâm'ül-Vakf Fi'ş-şeriati'l-İslamiyye**, Cilt:1, Bağdat, Vezaratü't Terbiye, 1977, ss.75-78.
[48] Ebû Abdullah Muhammed b. İdris Şafi'i**, El-Üm**, Cilt:4, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 1873, ss.51-52.
[49] Kebisi, Cilt:1, s.60.
[50] Kebisi, Cilt:1, ss.78-79.

İslam hukuk tarihinde görüldüğü üzere, Hanbeli hukukçular, her konuda hadisi kendilerine rehber edinmişler ve sünnete mana ve lafız olarak uymaya çalışmışlardır. Bu nedenle, vakfı da Hz. Peygamber'in Halife Ömer'in sorusuna verdiği cevaptaki ifadesiyle tarif etmektedirler: Hanbeli hukukçulara göre vakıf, "*aslın habsi (veya tahbisi) ve semerenin yani menfaatin tesbili yani Allah yoluna tahsisidir"*. İbn Kudeme, Şemsüddin el-Makdisi ve Muhammed Hüsni aynı şekilde tarif etmektedirler.[51]

Kısaca bu tarif, Hz. Peygamber'in "*Aslını hapset ve semeresini tesbil eyle*" ifadesinden alınmıştır. "*Asl*"dan kasıt, vakfedilen şeydir. Tahbis veya habs ise, o şeyde alım-satım, rehin veya bağış gibi tasarrufların yapılmasını ve mirasa konu olmasını önlemektir. "*Semere*", bir şeyin hukuki ve medeni semereleri için kullanılır. Tesbil ise, vakfedin şartları çerçevesinde vakıf malının gelirinin belli cihetle tahsisidir.

İslam hukukçuları, bu tanımda vakıf malların mülkiyeti konusunda bir kayıt koymamış ve diğer tanımdaki gibi vakfın amacı ve devamlılığı ile ilgili şartlar zikretmemiştir.[52]

Bu çalışmamızda Şii mezhepler ile kastedilen Caferiler, yani İmamiyye-i İsnâaşeriye grubudur. Bu başlık altında Caferiye'nin görüşü ele alınacaktır.

Caferiye mezhebinde vakıf ve habs ifadelerini ayrı ayrı tarif edilmektedir. Onlara göre, habs (hubs), Malikiler'in de kabul ettiği ve vakfın bir çeşidi olarak gördüğü bir kavramdır. Vakıf konusu mal, vakfedenin Caferiye'nin ifadesiyle hâbisin mülkiyetinde kalır ve hâbis intifaa engel olmayan her çeşit tasarrufta bulunabilir. Vakfedenin mirasçılarına intikal eder. Vakıf ise belirli bir süre ile bağlı değildir. Vakıftan yararlananların intifa'ı devamlıdır.

Kısaca Caferiler, vakfı Hanbeliler gibi "*aslın habsi, menfaatin tesbili yani Allah yoluna teberru'u*" tarif olarak etmektedirler.[53] Vakfın tarifinde "müebbed" yani devamlılık kaydını zikretmeleri gerekirdi. Caferiye'nin vakıf diye tarif ettiği hukuki muamele, her açıdan diğer mezheplerin anladığı manada vakfa benzemektedir.

Endonezya İslam Hukuku Derlemeleri (*Kompilasi Hukum Islam /KHI*[54])'na göre, vakfın tanımı 215. madde birinci fıkrasında ve 1977 tarihli 28 sayılı kanununda

[51] Kebisi, Cilt:1, s.85.
[52] Kebisi, Cilt:1, s.86; Akgündüz, s.86.
[53] Kebisi, Cilt:1, s.86-87.
[54] Endonezya'da yürürlükte olan İslam Hukuku Derlemeleri (Kompilasi Hukum Islam/KHI), evlilik hukuku (170 madde), miras hukuku ve vasiyetler (toplam 29 madde) ile birlikte hibeler (44 madde)

belirtildiği gibi, "*Vakıf, bir bireyin, bir grup veya tüzel kişilerin dini öğretilere uygun olarak, dini veya kamusal amaçlar için mülkiyetlerinden kalıcı olarak feragat ederek, bu varlıkları kurumsallaştırdığı bir olgudur.*" olarak tanımlanmıştır. [55]

2004 tarihli ve 41 sayılı kanunu birinci maddesinde ve 2006 tarihli ve 42 sayılı yönetmeliğe göre vakfı "*bir insanın sonsuza kadar veya belli bir süre için şeriata göre uygun bir şekilde ibadet veya halkın menfaati için bir kısım malını ayırması veya teslim etmesi*" olarak tanımlamıştır.[56]

Yukarida belirtilen tanımların farklı kişiler tarafından yapılmış olsa bile, prensip olarak vakfın tanımı aynı ana fikir üzerine kuruludur. Buna göre, vakıf toplumun yararına ve faydalı işler için bir kısmı malını tutmak veya teslim etmek anlamına gelir. Bununla birlikte, bazı ulema Hanbeli mezhebinde olduğu gibi genel olarak hadiste belirtilen vakfın tanımını kullanırken, diğerleri özel olarak vakfın tanımını belirtmiştir.

1.2. VAKIF MÜESSESESİNİN ŞER'İ DELİLLERİ

Vakıf hakkında bilgi veren herhangi bir kaynağa baktığımızda, bütün yazarlar Hz. Peygamber'in sahih olan hadis-i şerifinde vakfın genel hukuku hakkında bilgi verdiği hususunda hemfikirdir. Kur'an-ı Kerim ise vakıf kavramından detaylı olarak bahsetmemiştir; ancak genel olarak hayır işlerini tavsiye etmesi, iyi ameller yapmak için delil olarak kullanılabilir. Vakıf hakkındaki şer'i deliller konusunda Kur'an, sünnet ve icmaya bakılabilir.

1.2.1. Kuran ve Sünnet Delili

Vakıf kavramı hakkında Kur'ân-ı Kerim'de ve hadis-i şerifte ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Vakıf tanımı İslâm'daki sadaka tanımından türetilmiştir.[57] Kur'ân'da

ve vakıflar (14 madde) olmak üzere üç hukuk grubundan oluşan İslam hukuku materyallerinin bir koleksiyonudur. Bu derlemeler ayrıca üç hukuk grubuna uygulanan kapanış hükümlerini de içerir.

[55] Abdurrahman, **Kompilasi Hukum Islam di Indonesia**, 3. Basım, Akademika Pressindo, Cakarta, 1992, s.165.

[56] 2004 tarihli 41 sayılı 1. Madde kanunu ve 2006 tarihli ve 42 sayılı yönetmeliği

[57] Wawan Hermawan, "Politik Hukum Wakaf di Indonesia", **Jurnal Pendidikan Agama Islam Ta'lim**, Vol.12, Sayı.2, 2014, s.149.

vakıf kavramı doğrudan açıklanmasa da Kur'ân-ı Kerim İslam hukukunun ana kaynağı olarak vakıf işlerinin iyi amellerden biri olmasına dair genel bilgileri vermiştir. Müçtehitler, vakıf mallarının sadakayı da kapsadığını düşünmüştür. Vakıf ile ilgili zikredilen Kur'ân ayetlerinden biri Bakara Suresi'nin 261. ayeti şöyle buyurmuştur:

مَثَلُ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْۢبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِيْ كُلِّ سُنْۢبُلَةٍ مِّائَةُ حَبَّةٍۗ وَاللّٰهُ يُضٰعِفُ لِمَنْ يَّشَاۤءُۗ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ.

"*Mallarını Allah yolunda harcayanların örneği, her başağında yüz tanenin bulunduğu yedi adet başak çıkaran bir tohum tanesi gibidir. Allah dilediğine katlayarak verir, Allah (zat ve sıfatlarında) sınırsızdır, her şeyi bilmektedir*".[58]

O ayet doğrudan vakıf kelimesini zikretmediği halde bütün âlimler vakıf işlerinin İslâm'da salih amellerden biri olduğunu kabul etmektedirler. Yukarıdaki ayet, malları vakıf işlerinde olduğu gibi harcamayı Allah yolunda salih amellerden biri saymıştır. Dolayısıyla Müslümanlara sevap kazanmak için mallarını Allah yolunda vakfetmeleri tavsiye edilir. Allah-u Teâla diğer bir ayette şöyle buyurmuştur:

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّوْنَ ۚ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيْمٌ.

"*Allah yolunda sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiliğe asla eremezsiniz. Ne harcasanız Allah onu hakkıyla bilir*"[59]

Allah-u Teâla diğer bir ayette de şöyle buyurmuştur:

يَسْـَٔلُوْنَكَ مَاذَا يُنْفِقُوْنَ ۗ قُلْ مَآ اَنْفَقْتُمْ مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِيْنَ وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَابْنِ السَّبِيْلِ ۗ وَمَا تَفْعَلُوْا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيْمٌ .

"*Sana ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: "Harcayacağınız mal, ana-baba, yakınlar, öksüzler, yoksullar ve yolcular için olmalıdır. Hayır olarak ne yaparsanız muhakkak ki Allah onu bilir*".[60]

Yukarıdaki ayetlere bakıldığında hiçbir ayet vakıf kelimesini zikretmemiştir, o zaman vakıf işlerinin kaynağının Kur'ân-ı Kerim olduğu nasıl tespit edilir? Âlimlerin yaptığı araştırmaların sonucunda vakıf işleri esasen Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemden beri uygulanan ve sahabenin devam ettirdiği salih amellerdendir. Zira daha önce zikredildiği gibi vakıf, sadaka ve diğer ameller gibi iyi amellerden biri sayılmıştır. Dolayısıyla bu tür salih amellerden Kur'ân'da genel anlamda bahsedilmiştir.

[58] Kur'an, **Bakara süresi** 261. Ayeti.
[59] Kur'an, **Al-i İmran süresi** 92. Ayeti.
[60] Kur'an, **Bakara Suresi** 215. Ayeti.

Dolayısıyla yukarıdaki ayetler genel anlamdaki salih amelleri zikretmiştir ve vakıf işleri de prensip olarak bu salih ameller içerisinde yer almaktadır. İslâm hukukundaki "*el-ibrâh bi 'umûmi'l-lafd lâ bi husûs es-sebâb*"[61] prensibine dayanarak yukarıdaki ayetler, Müslümanları Allah rızasını kazanmak için mallarını vakfetmeye teşvik eden bir delil olarak kabul edilebilir.

Diğer taraftan vakıf işlerine teşvik eden hadis rivayetlerine bakıldığında, İslâm hukukçuları, vakıf işlerine teşvik eden bir hadisin Ebu Hureyre tarafından rivayet edildiğini söylemişlerdir. O hadis şöyledir: "*İnsanlar öldükleri zaman tabiatıyla amelleri kesilir; bunun üç istisnası vardır: Birincisi, devamlı sadaka (sadaka-i cariye) meydana getiren kimsedir ki, bundan intifa' devam ettikçe onun ameli de devam eder. İkincisi, kendisinden sonra yararlı olan bir ilim; Üçüncüsü ise kendisine hayır dua eden bir salih çocuktur*" [62]

Çoğu âlimler insanların mallarını Allah yolunda vakfetmelerini teşvik etmek için bu hadisi delil olarak sık sık kullanmışlardır. Hadiste geçen *devamlı sadaka* ifadesi vakıf işlerini kastetmektedir. İmam Nevevi bu hadisin açıkça büyük sevap kazandıran vakıf işlerine şeriatta yer veren bir delil olduğunu söylemiştir.

Hayber'de Hz. Ömer'e ait arsa ile ilgili bir hadîs-i şerif mevcuttur. İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre Hz. Ömer bir gün Hayber'de bir arazi elde etti, sonra arazi için ne yapması gerektiğini sormak için Hz. Peygamber'in yanına gitti. Hz. Ömer'den rivayet edilen hadis şöyledir: "*Bir gün Resulullah'ın yanındaydım. "Ey Allah'ın Peygamberi! Hayber'de ganimetin taksimi sonucunda bir araziye malik oldum ki ömrüm boyu böyle güzel ve kıymetli bir araziye sahip olmamıştım. Bu arazi hakkında ne buyurursunuz?" dedim. Hz. Peygamber de "İstersen aynını hapset (vakfet), semere ve menfaatini de fakirlere tasadduk eyle"*. Sonra Hz. Ömer o araziyi vakfedip arazinin satılmamasını, hibe olarak verilmemesini, miras olarak dağıtılmamasını vasiyet etmişti. Hz. Ömer o arazinin mahsullerini fakirlere, kendi ailesine, kölelere, Allah yolunda mücadele edenlere ve misafirlere dağıtmıştı. Vakıf işlerini yapan mütevelliler vakfedenlerin vakfedilen malların mahsullerinden sınırlı miktarda faydalanmalarına veya başkasına vermelerine müsaade etmişti.[63]

---

[61] Ömer b. Abdul Aziz al-Syeikhani, **Mabahis Taksis**, s.295-296.
[62] İmam Muslim, **Sahihi Muslim**, Hadis Numara 1631, Daru'l Kutup İlmiyye, Beyrut, 1991, s. 1255.
[63] İmam Muslim, Hadis Numara 1632, s. 1255; Al-Hafidz b. Hacer al- 'Asqalani, ss.197- 198.

Benzer diğer hadiste Hz. Ömer'in Hayber'de yüz dirhem para vakfetmesinden bahsedilmiştir. İbn Ömer'den rivayete göre Hz. Ömer Hz. Peygamber'e şöyle demiştir: "Hayber'de yüz dirhem para kazandım, daha önce bu kadar hayran kaldığım hiçbir mal kazanmadım, buna rağmen bu parayı sadaka olarak vermek istiyorum." Hz. Peygamber de Hz. Ömer'e buyurdu ki "O mal sende dursun, o maldan elde edilen kârları Allah yolunda harcarsın".[64]

Bazı âlimler yukarıdaki hadislere dayanarak vakfın manasını tanımlamışlardır. Bunu yapan âlimlerden İmam Malik ve İmam Hanbeli'dir. Hatta onlar Hz. Peygamber'in verdiği nasihatteki "*hubs*" veya "*habs*" kelimesinin vakıf anlamına geldiğini kabul etmişlerdir. Dolayısıyla bu hadise göre "*hubs*" kelimesi vakıf kelimesine dayanmaktadır.

Prensip olarak vakfın esas hükmü, yukarıdaki hadiste zikredilen geleneğe dayanmaktadır. O hadisten birkaç vakıf hükmünün prensipleri doğmuştur. Birincisi, Hz. Peygamber'in Hz. Ömer'e verdiği cevapta olduğu gibi bazı malların kişide kalması daha iyi olup daha sonra o maldan elde edilen mahsul ve faydaların fakirlere ve ihtiyaç sahiplerine verilmesine teşvik edilir. İslâm hukukçuları, vakıf mallarının fayda sağlayabilmesi gerektiğine karar vermişlerdir. İkincisi, Hz. Ömer vakfettiği arazinin satılmamasını, miras olarak dağıtılmamasını ve hibe olarak hiç kimseye verilmemesini vasiyet etmişti. İslâm hukukçuları, vakıf mallarının devredilmemesi gerektiğine karar vermişlerdir. Üçüncüsü, Hz. Peygamber vakfedilen malların kişinin elinde tutulması gerektiğini buyurmuştu. İslâm hukukçuları, vakıf mallarının kalıcı nitelikte olması gerektiğine karar vermişlerdir. Dördüncüsü, Hz. Ömer vakfedilen malların bir mütevelli heyet tarafından işletilmesine izin vermişti. İslâm hukukçuları, vakıf mallarının güvenilen insanlar tarafından işletilmesine ve vakfeden kişinin mütevellileri belirlemesine izin vermişlerdir. Bütün âlimler yukarıdaki prensipleri kabul etmiştir. Fakat bazı mezheplerin prensibin hususi meselelerinde farklı görüşleri mevcuttur. Örneğin vakfedilen malların devredilmesi hususundaki malların gayrimenkul olup olmaması meselesinde mezheplere göre farklı görüşler vardır. Bu konuda daha ayrıntılı bilgilerden için bir sonraki bölümde bahsedilecektir.

[64] İmam Buhari, Hadis numara 2532; İmam Muslim, hadis numara 3085; Tirmizi, hadis numara 1296; Ebu Davud, hadis numara 2493; Ibn Mace hadis numara 2387 ve 4379.

1.2.2. İcma' Delili

Yukarıda anlatılan Kur'ân ayetleri ve hadisler dışında İslâm'da vakıf için başka deliller de mevcuttur. Mesela icma. İcma, İslam hukukunda geçerli bir dinî kaynaktır. İslâm hukukçuları Hz. Peygamber'in ve sahabenin yaşadıkları dönemde uygulanan vakıf gelenekleri araştırmışlardır. Bu araştırmanın sonucuna göre sahabe döneminde uygulanan vakıf gelenekleri var olan bir hükmün devamıdır. En önemli ve en sağlam icma, Sahabe dönemindeki icmadır. Bu delil bir sonraki dönemde İslâm'da vakıf işlerinin caiz kılınması için müçtehitler tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

Vakıflarla ilgili sahabe döneminde icmanın bulunduğu ise şöyle ifade edilmiştir: Sahabelerden Cabir anlatıyor: "*Ben, Mekkeli ve Medineli Müslümanlardan mal ve kudret sahibi bir kimse bilmem ki vakıf yapmış ve tasaddukta bulunmuş olmasın*". İmam Şafii de aynı anlamı çıkarır ve vakıf açıklamasında hep aynı mana çıkarılmaktadır.[65]

Yukarıda bahsedilen konular, vakıf geleneğinin Hz. Peygamber ve sahabe döneminden sonraki dönemde devam ettiğini göstermektedir. İcma delili, bu tür geleneklerin İslam'da devam ettirilmesinin caiz olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, uygulanan vakıf geleneği sistematik olarak mezheplerde öngörülen bir vakıf sistemi şeklinde yapılandırılmamıştır. Aslında, İslam hukukçuları fıkıh usulü ilmindeki prensiplere dayanarak vakıf hükümlerini içtihat yoluyla geliştirmeye çalışmışlardır. Vakıf hakkında içtihat yoluyla hüküm geliştirilmesi, diğer meselelerde olduğu gibi, müctehitler tarafından sıklıkla yapılmıştır. Vakıf konusunda müctehitler tarafından geliştirilen hükümler, bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

1.3. VAKIFTA TEMEL İLKELER

Vakıf ile ilgili meselelerin sadece caiz olup olmamasıyla sınırlı olmadığı, aynı zamanda vakfın şartları ve uygulanmasıyla ilgili konuların da dikkate alınması gerektiği ifade edilmektedir. Vakfın şartları, vakfın işlerinin uygulanması için önemli

[65] İlhan Akbulut, "Vakıf Kurumu, Mahiyeti ve Tarihi Gelişimi", **Vakıflar Dergisi**, XXX. Sayısı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2007, s.66; Akgündüz, s.48.

bir unsur olarak kabul edilir ve her unsurun farklı durumlar ve kurallar doğurabileceği belirtilir. Vakfın genel prensipleri de vakfın rükünleri veya şartları olarak kabul edilir.

Vakıf işlerinin yerine getirilmesi için gereken unsurlar veya rükünler, İslam hukukunda tartışılmıştır. Genel olarak İslam hukukunda vakfın icrası için bulunması gereken dört şart vardır: *vâkıf* (vakfeden), *mevkûf* (vakfedilen), *mevkûf aleyh* (vakıftan yararlananlar) ve sıyga'dır (vakıf beyanı). Bu dört şartın açıkça ve var olması gereklidir. Mezhep imamları bu rükünleri geniş ve ayrıntılı bir şekilde tartışmış ve görüşlerini ortaya koymuştur. Bu rükünlerin daha ayrıntılı bir şekilde açıklaması, İslam hukukçularının görüşleri ile bu bölümde verilecektir.

1.3.1. Vâkıf (Vakfeden) ile İlgili Şartlar

Vâkıf, vakıf işleri için malını vakfeden kişidir. Aslında vakfetmek isteyen kişinin vakfedilecek malının sınır miktarı yoktur. Bütün insanlar hayatı boyunca sahip oldukları malı iyilik amacıyla vakfetme hakkına sahiptir. Vakıf icrası geçerli olabilmesi için vakfeden kişide bulunması gereken bazı şartları vardır. Bunlar buluğ çağına erişme, akıllı olma, hür olma ve yasal olarak ehliyetsiz veya aciz olduğu beyan edilmemiş olmaktır.[66]

Vakfeden kişide bulunması gereken ilk şart buluğ çağına erişmiş olmasıdır. Bütün âlimler, buluğ çağına erişme şartının alım satın gibi bütün malî işlemler için bulunması gereken bir şart olduğunu hemfikirdirler. İslam hukukunda buluğ çağına erişme, bir kişinin hukuka tabi olması için konulan bir şarttır.[67] Buluğ çağına erişmeyen bir kişi, vûcup ehliyetine sahibtir ve akit yapma ehliyeti yoktur. Buna rağmen bazı haklara sahiptir.[68] Vûcup ehliyeti olan kişi buluğ çağına henüz erişmediği ve akıl sahibi olmadığı için yaptığı vakıf işlemleri geçerli değildir.

İkinci şart akıllı olmasıdır. Bütün âlimler, bir kişi mükellef olabilmesi için akıllı olması gerektiğini hemfikirdirler. Akıllı kişi, sahip olduğu mükellefiyetini iyi bildiği için mükellef olarak kabul edilir. Dolayısıyla akıllı olmayan kişi mükellef olmadığı için herhangi bir yükümlülük verilemez. Bu hususta akıllı olmayan kişi vakıf

---

[66] Al Nafravi, **al Favekih al Davani**, Daru'l Ma'rifa, Beyrut, cilt:2, s.225; Vehbe Zuheyli, **Fıkhu'l-İslami ve Edilletuhu,** cilt:5, Daru'l-Fikr, Dımeşk, 1989, s.331.

[67] Rasyid Rhidha, **Fiqh Islam**, 17. Baskı, At-thahiriyah, Cakarta, 1999, s.75.

[68] Yunus Apaydin, **İslam Hukuk Usulü**, Bilimsel Araştırma Yayınları, Ankara, 2018, s.178.

icrasında bulunamaz. Akıllı olmayan kişinin kategorisinde yer alan kişiler uyuyan kişi, deli, çocuklar, sarhoş ve unutkan kişidir.[69]

Üçüncü şart hür olmasıdır. Zira bilindiği gibi köleler hiçbir şeye sahip değillerdir. Dolayısıyla köle gibi hür olmayan insanlar vakıf icrasında bulunamazlar. Ebu Zehra, hür olmayan bir kişinin vakıf icrasında izne ve yetkiye sahip olmadığını ve ticaret için özel izne sahip olsa bile yine de bu izni vakıf icrası için kullanamayacağını söylemiştir.[70] Dolayısıyla hür olmayan bir kişinin yaptığı vakıf işleri geçerli değildir.

Dördüncü şart, yasal olarak ehliyetsiz veya aciz olduğu beyan edilmiş bir kişi olmamasıdır. Bu hususta kadı veya hâkim, bir kişi ehliyetli olup olmadığını belirler. Kadılar onların haklarını geri alma yetkisine sahip olup onların mallarını da kadının belirlediği velinin vesayetine koyabilir.[71] Yasal olarak ehliyetsiz veya aciz beyan edilmemiş kişinin vakıf işlemine izin verilmemesinin amacı, o kişilerin aşırı harcama yoluyla mülklerini yok etmelerini önlemek ve alacaklıların haklarını garanti altına almaktır.[72] Bu husus *lâ dirâr velâ dırar* (Zarar vermek ve zarara zararla mukabele etmek yoktur) kaidesine uygundur.[73]

Yukarıda belirlenen şartlar dışında, hangi kişilerin vakıf icrasında bulunabileceği ile ilgili başka meseleler de vardır. Gayrimüslimin vakıf icrasında bulunmasının geçerli olup olmaması ile ilgili meseleler çoğu âlimler tarafından tartışılmıştır. Dolayısıyla bu hususta da bu tezde bahsedilecektir.

1.3.1.1. Gayrimüslim Vâkıf

Vakıf kurma hakkı Müslümanlarla sınırlı değildir. Gayrimüslimlerin de Müslümanlarla aynı şartlara sahip bir vakıf oluşturmasına izin verilir ve eğer geçerliyse vakıf, Müslümanların vakfı gibi değerlendirilir. Bu konuda hukukçular, vakıf konusunun hem vakfedenin dini hem de İslam açısından dini (kurba) olarak kabul edilip edilmediğini dikkate almışlardır.

---

[69] Ahmet Yaman ve Halit Çalış, **İslam Hukukuna Giriş**, 3. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012, s.219

[70] Ebu Zehra, s.113.

[71] Maverdi, **al Ahkam al Sultaniyye**, Daru'l Ma'rifa, Beirut, s.67.

[72] A1-Junaydal**, al Tamalluk Fi al Islam**, Daru'l-Fikr, 'Amman, 1985, s.72.

[73] Mustafa Yıldırım, **Mecelle'nin Külli Kaideleri**, Tiyan Yayıncılık, İzmir, 2015, s.73; Şakir Hanbeli, **Fıkıh Usulü**, Tibyan Yayıncılık, İzmir, 2010, s.125.

Hukukçular, gayrimüslim vakfının hem kendi dini hem de İslam açısından dini olmayan bir amaç için yapılması durumunda, örneğin vakıf yapılması bir dans kulübü veya gece kulübü için vakıf kurulması durumunda bunun geçersiz olduğunda ittifak etmişlerdir[74]. Ancak hukukçular, vakfın geçerli olabilmesi için vakıf konusunun ya vakfedenin dini ya da İslam ya da her ikisi açısından dini olarak kabul edilip edilmeyeceği konusunda hemfikir değildirler.

Hanefilere ve Mâlikiler'in çoğuna göre gayrimüslim tarafından yapılan vakıf işlemleri, vakıf yapan kişinin dini ve İslâm dini bakımından vakfedilen malın dinî unsuru içermesi şartıyla geçerlidir. Örneğin bir gayrimüslim, fakirler için malını vakfederse bu vakıf icrası geçerlidir, çünkü her iki din açısından fakirlere yardım etmek sevap kazandırır. Fakat eğer cami için malını vakfederse bu vakıf icrası geçerli değildir, çünkü onun dini açısından bu işlem ters düşer. Yine de kendi dininin ibadethanesi için malını vakfederse bu vakıf icrası geçerli değildir, çünkü bu sefer bu işlem İslâm dinine göre uygun değildir.

Şafi'iler ve Hanbeliler bu görüşe katılmamamaktadır. Vakıf konusunun, vakfedenin dinine bakılmaksızın sadece İslami bakış açısına göre dini olması gerektiğini ve İslam'da caiz olduğu sürece, geçerli olacağını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla Müslüman olmayan kişinin İslam'da dini amaçla bir cami için yarattığı vakıf İslam'da dini olduğu için geçerlidir, oysa bir tapınak için yapılan vakıf İslami açıdan dini olmadığı için geçersizdir.

Gayrimüslimlerin vakfettiği malın hem İslâm dini hem de onun dini bakımından caiz olup olmaması konusunda mezhep imamları arasındaki görüş farklılığındaki önemli nokta, vakfın amacının İslam'a hizmet olmasıdır. Bu nedenle, vakfedenin Müslüman veya gayrimüslim fark etmez, herkesin bu amacı gerçekleştirmesi gerekir[75].

Hanefi ve Şafiî mezhebinde mürtedlerin gayrimüslimin vakfının konusuna dâhil olmadığı anlatılmıştı. İmam Hanefi'ye göre mürtedlerin yaptığı vakıf işlemi askıya alınır. Tövbe ederse ve İslam'a dönerse vakıf sahih olur, fakat yapmazsa ya da mürted halinde ölürse geçersizdir. Şafi'iler mürtedin yaptığı vakıf işlemini derhal geçersiz kılıp bunu şüpheli bulan Ebu Hanife'nin görüşüne katılmamaktadır, çünkü

[74] Vehbe Zuheyli, **Fıkhu'l-İslami ve Edilletuhu**, cilt.8, s.197.
[75] Kubesi, Cilt:1, s.411.

onlar için vakıf icrası başından beri geçersizdir. Mürtedlerin yaptığı vakıflar hakkında âlimler arasında görüş farklılıkları ortaya çıkmasının nedeni mürtedliğin İslâm hukukunda büyük günah olup bir suç olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla onların yaptığı vakıf işlemleri için gayrımüslimin yaptığı vakıf işlemlerindeki gibi hüküm verilemez.

1.3.1.2. İrsadi Vakıflar

İrsadi vakıflar, devlet malını yönetme yetkisine sahip olan âmir veya idareci tarafından işletilen bir vakıftır. Bu durumda irsadi vakıfların başında devlet malını büyük ölçüde kamu yararına yönetme yetkisine sahip bir âmir bulunur. Örnekleri Beytülmâl, okul, cami gibi kamu yararı için vakıf icrası yetkisine sahip kurumlardır. Diğer vakıflar gibi olmadığı için bu vakıf "*gayr-ı sahih vakıf*" olarak bilinmektedir[76]. İrsâdî vakıflar Osmanlı uygulamasında mîrî arazinin tahsisi suretiyle yapılır ve bu tür vakıflara "*tahsisat kabilinden vakıflar*" veya "*gayr-i sahîh vakıflar*" denir.[77]

Bu konuyla ilgilenen çoğu yazar irsadi vakıf hakkında yazı yazmamasına rağmen bu mesele Osmanlı döneminde uygulandığı için bundan bahsedilmesi gerekir. Öte yandan Osmanlı ulemaları bu meseleleri tartışmışlardı. Bunun için bu konu, günümüz ve gelecek için vakıf işlerine önemli bir referans olmuştur.

1.3.2. Mevkuf (Vakfedilen) ile İlgili Şartlar

Vakfın ikinci rüknü, vakfedilen mal anlamına gelen "*mevkuf*"tur. Mevkuf yerine "*mahall-i vakıf*" ifadesi de kullanılmaktadır. Vakfedilen malın geçerli olabilmesi için o malda dört şart bulunması gerekir. Birincisi "*mütekavvim*" mal olması, ikincisi "*ma'lum*" ve "*mu'ayyen*" olması, üçüncüsü vakfeden kişiye ait olması, dördüncüsü tabii olarak var olması veya özel olarak vakıf icrası için üretilmesi.[78] Bu konu daha ayrıntılı olarak bu bölümde anlatılacaktır.

---

[76] Akgündüz, ss.524-525.
[77] Vehbe Zuheyli, **Fıkhu'l-İslami ve Edilletuhu,** s.167; Akgündüz, ss.524-525.
[78] Kebisi, Cilt:1, s.351; Vehbe Zuheyli, Cilt:4, s.44.

1.3.3. Mütekavvim Mal Olması

Mütekavvim mal, gayret ile elde edilen maldır. Alım-satım, hibe, miras, mubaha elkoyma, ihya-i mewât gibi meşru bir hukuki tasarruf ile insanlar arasında değeri olan meşru bir malın elde edilmesi, bir başka ifadesiyle insanın bir malın faydasını görmek için meşru bir çaba ile o malı şeriata uygun bir şekilde elde etmesi demektir. O malın bazı örnekleri şunlardır: para, kitap, kıyafet, ev vb. Gayr-i mütekavvim mal ise insanlar arasındamali bir değeri olmayan örneğin birkaç pirinç tanesi gibi, veya meşru bir çaba ile henüz elde edilmeyen maldır. Bu mal bir kişinin elinde henüz bulunmayan bir maldır, örnek olarak şunlar sayılabilir: havadaki kuşlar, denizdeki balıklar ve benzerleri. Ayrıca o mal, acil durumlar dışında dinen haram kılınan mallardan ise de mütekayyim değildir, örneğin içki, domuz eti ve benzerleri.

Mütekavvim mal konusunda âlimler arasında farklı görüşler vardır. Mütekavvim malın iki mana içermesi, âlimler arasında farklı görüşlerin çıkmasına sebep oldu. Birincisi bir insana ait olan mal ve ikincisi menfaat sahibi olan mal anlamına gelir. Dolayısıyla bu malın vakıf icrası için caiz olup olmaması hususunda âlimler arasında ihtilaflı bir konudur.

Maliki mezhebine göre menfaat sağlayabilecek mallar, üst hakkı ve örneğin irtifak hakkı bir mal olarak sayılır, dolayısıyla o mal vakfedilebilir. Bazı Şafii, Maliki, Zeydi ve Ca'feriler'e göre eğitilmiş köpekler konusunda vakıf işlemlerini kabul ederken diğer bazı âlimler ise buna izin vermiyorlar. Buna izin verenlerin izin verme nedeni, vakfın amacının vakfedilen malın yararını görmek için olduğunu ve eğitilmiş köpeklerin yararı olabilecek geçerli bir mal olduğunu savunmalarıdır.

1.3.3.1. Ma'lum ve Mu'ayyen Olması

Vakfedilen malda bulunması gereken ikinci şart "*ma'lum*" (bilinir) ve "*mu'ayyen*" (belli) olmasıdır. Buradaki malın malum olması, vakfedilecek malın özelliklerinin belli olması demektir. Daha sonra çıkabilecek anlaşmazlıkları önlemek için vakfedilecek malın vücudu, miktarı ve konumu veya pozisyonunun bilinmesi gerekir. Örneğin iki arazi sahibi olan bir insan, araziden birini vakfetmek istiyorsa,

fakat hangi araziyi hangi miktarda vakfedeceğine dair bilgi vermemişse bu tür bir vakıf işlemi geçerli değildir.[79]

İbn Hacer Askalani, "*Fathül-Bari*" adlı eserinde bir insan kendi malını vakfetmek istediği durumda malın miktarını belli ve açık bir şekilde beyan etmesi gerektiğini ve ancak beyan ettikten sonra vakıf işlemi tamamlandığını söyler.[80] Dolayısıyla bir insan ancak vakfedilen malın miktarını net bir şekilde belirledikten sonra vakıf icrası geçerli olur.

Bir gayrimenkulün bilinmesi için, sınırlarını belirlemeye gerek yoktur, gayrimenkulün işareti veya meşhur ismi ile de bilinebilirler. Kısaca mevkufun malum ve muayyen olması için mutlaka sınırlarının bilinmesine lüzum yoktur. Fakat gayrimenkulün vakfedilmesinde sonraki anlaşmazlıkları önlemek için icap kabul esnasında sınırları belirlemek daha iyidir.

1.3.3.2. Mülk Olması

Vakıfta vakfedilecek malda olması gereken diğer şart da o malın vakfeden kişiye ait olmasıdır. Bu meselede âlimler arasında görüş ihtilafı yoktur. Vakfedilecek malın vakfeden kişiye ait olması hususunda dikkat edilmesi gereken iki mesele daha vardır: Birincisi o malın türü, ikincisi ise malın mülkiyeti. Bu bölümde sadece vakfedilecek malın mülkiyeti meselesi anlatılacaktır. Hem menkul hem de gayrimenkul olan vakfedilecek malın türü meselesi ise vakfın çeşitleri konusunda anlatılacaktır.

İslâm hukukçuları vakfedilecek malın tamamen vakfeden kişiye ait olması gerektiğinde hemfikirdirler. Vakıf mallarının mülkiyeti iki kategoriye ayrılır, birincisi özel kişinin mülkiyeti, ikincisi tüzel kişinin mülkiyeti.

a. *Vakfedilecek malın özel kişiye ait olması*

Vakıf olarak kullanılabilecek malların, tamamen bir kişiye ait olmasıdır. Özel mülkiyet olmayan mallar vakıf olarak kullanılamaz. Bu hususta âlimler, vakıf malının tamamen bir kişiye ait olması gerektiği konusunda hemfikirdirler. O halde âlimlerin çoğu, vakfedilecek malın vakıf akdi esnasında vakfeden kişiye ait olması gerektiğini

[79] Kebisi, Cilt:1, ss.353-354.
[80] İbn Hacer el-Askalani, **Fethu'l-Bari,** Polen Yayınları, İstanbul, 2009, s.472.

şart koşar, bu şart yerine getirilemezse vakıf işlemi geçersiz veya hükümsüz olur. Fakat Malikiler, vakıf akdi esnasında vakfedilecek malın vakfeden kişiye ait olmasını şart koşmayıp vakıf icrası için sadece vakfeden kişinin taahhüdü olmasını şart koşarlar.

b. Tüzel kişiye ait mallar (Ortak Mülkiyet)

Tüzel kişiye ait vakıf malları, iki kişiden fazla sahip oldukların vakıf mallarıdır. Tüzel kişiye ait vakıf malları, taşınır ve taşınmaz olmak üzere ikiye ayrılır. İslâm hukukçuları arasında tartışma sebebi olan tüzel kişiye ait iki tür mal vardır: doğal olarak bölünebilen mallar ve doğal olarak bölünemeyen mallar. Doğal olarak bölünebilen malların örneği şunlardır: arazi, binalar ve benzerleri. Doğal olarak bölünemeyen malların örneği ise şunlardır: arabalar, küçük evler, kitaplar ve benzerleri.

Hanefi mezhebinde İmam eş-Şeybani, bölünemeyen ortak malların vakfedilemediği görüşündedir. Çünkü ortak o malların vakfedilmeden önce bölünmesi gerekir. Ancak, mülk sahiplerinin ikisi veya hepsi aynı anda mütevelliye o malı vakfetmeyi istekli ise bu vakıf işlemi geçerlidir, çünkü mülkün her bölümü birer kişiye aittir.[81]

Bununla birlikte İmam Şafiî, İmam Hanbeli ve İmam Ebu Yusuf, ortak mülkiyet malları arasında bölünebilir ve bölünemez ayrımı yapmadılar. Onlara göre her iki durumda da ortak mallar ile vakıf yapmak geçerlidir. Çünkü onlara göre vakfetmek için bir malın tamamen kişinin kendi mülkiyeti olması şart değildir. Onların dayandıkları delil, Hz. Ömer'in Hayber'de bir kısım arazi elde edip o kısmı vakfetmesidir. Onlara göre o arazi ortak mülkiyettir ve Hz. Ömer sadece kendine düşen arazinin bir kısmını almıştır, sonra Hz. Peygamber bu kısmı vakfetmesini kabul etmiştir. Bu durumda Hz. Ömer'in vakıf olarak kullanacağı arazinin bölünebilecek ortak bir mal olduğu bilinmektedir.

Âlimler arasındaki görüş farklılığı, bir malın tamamen kişinin kendi mülkiyeti olup olmaması meselesinden kaynaklanmaktadır. Malın mülkiyetinin tamamen vakfedilmesi gerektiğini düşünenlere göre ortak malın vakfı geçerli olmaz. Fakat malın tamamen mülkiyetine sahip olmanın gerekli olmadığını düşünenlere göre vakıf işlemi geçerlidir.

---

[81] Şamseddin es-Serahsi, Cilt:11, **el-Mebsut**, Daru'l-Ma'rifa, Beyrut, 1987, s.38.

1.3.3.3. Mahiyeti Gereği Vakfın Konusunu Teşkil Edebilecek Nitelikte Olması

Vakıf muamelesinin sahih olabilmesi için konusunu teşkil edecek malın mahiyeti gereği vakfedilebilecek nitelikte bulunması gerekir. Vakıf söz konusu olduğunda te'bid ve kurbet şartlarının sağlanması İslam hukukçusu tarafından talep edilir. Vakıf konusu malın, gelir getiren veya devamlı olarak yararlanılabilecek vasıfta bir mal olması gerekir.[82]

Maliki, Şafi'i, Hanbeli, Ca'feri ve Zeydi hukukçulara göre, mahiyeti gereği vakfın konusu olabilecek nitelikteki mal kapsamına, gayrimenkul girdiği gibi menkul mallar da girer. Ayrıca Maliki hukukçular, menkul ve gayrimenkul malların yanı sıra menfaatlerin ve hakların da vakfın konusu teşkil edebileceklerini söylemektedirler[83].

Maliki hukukçular ise vakıf muamelesinin kurulması için te'bid (süreklilik) şartını koymamıştır. Onlara göre gayrimenkul olsun, menkul olsun, hatta intifa hakkı ve diğer sınırlı aynı haklar olsun, hepsinin de vakfın konusunu teşkil edebilir. Maliki mezhebinde mutemet olan görüşe göre, para vakıfları, gıda maddeleri, kitap, elbise ve benzer menkul malların vakfı caizdir.

Şafi'iler'e göre vakıfta te'bid şartını koşan menkul malların vakfı da gayrimenkul gibi caizdir. Onlar kendisinden devamlı olarak yararlanmak mümkün olan ve intifa' ile ayn'ı tüketilmeyen silah, hayvan, ev eşyası ve benzeri menkul malların vakfını caiz görürken gıda maddeleri gibi kendisinden devamlı olarak yararlanmak mümkün olmayan ve intifa' ile ayn'ı tüketilen şeylerin vakfedilemeyeceğini belirtmektedirler. Para vakıflarında ise, aralarında görüş ayrılığı vardır. Paranın kira akdine konu olabileceğini kabul edenler bu işleme caiz dediğinde diğerleri buna karşı çıkmaktadır.

1.3.4. Mevkufun Aleyhler (Vakıftan Yararlanacaklar/Vakıf Lehtarları)

Vakıflardan yararlanma konusu İslâm hukukçuları tarafından ele alınmıştır ve bu konuda İslâm hukukçularına göre vakıftan yararlananlar ikiye ayrılır: birincisi

[82] Akgündüz, s.199; Ebu Zehra, s.98.
[83] Kubesi, Cilt:1, s.378; Akgündüz, s.200.

belirli yararlanıcılar ("*mu'ayyen*"), ikincisi belirsiz yararlanıcılar ("*gayri mu'ayyen*"). Belirli vakıf yararlanıcısı olan kişi, vakfın sunduğu yararlardan faydalanan insanların her iki kategorisinde de yer alabilir. Belirsiz vakıf yararlanıcıları ise fakir, asker, öğrenci gibi genel anlamdaki insanlardır. Bu kategoriye aynı zamanda camiler, okullar, kütüphaneler, hastaneler gibi kamu yerleri de dahildir.

Mevkufun Aleyh konusunun bazı kısımları, âlimler arasında tartışma konusu olmuştur. Bu bölümde İslam hukukçuları tarafından anlatılan bazı konulardan bahsedeceğiz.

1.3.4.1. Vakfın Menfaatlerin Tahsis Edildiği Cihet Bir Hayır Ciheti Olmalıdır

Vakfın yasallaştırılmasının ana sebebi, iyilik için malını vermek ve Allah'a yakınlaşmaktır. Bu nedenle vakıf malının menfaatleri, bir şahıs tarafından yapılan vakıf icrasında bir şart olmuştur. İşte bu nedenle, İslam hukukçuları vakfın amacının kurbet yani sevap ve ibadet olan bir fiile olmasını şart koşmuşlardır. Vakıf genellikle fakirler, camiler, okullar, öğrenciler vb. yararlanıcılara yöneliktir. Bu nedenle gayrimüslimler için ibadethane yapmak için vakıf yaptırmak geçersizdir, çünkü bu Allah'a itaatsizlik sayılır[84].

Hukukçuların çoğu, belirtilen yararlanıcıların yasal olarak bir şeye sahip olması (*ehliyet temalluk*) gerektiği konusunda hemfikirdir. Dolayısıyla fetüs, ölü kişi veya hayvan lehine bir vakıf, bu niteliğe sahip olmadığı için geçersizdir. Vakfın yapıldığı zamanda dünyaya gelmemiş oğul gibi olmayan bir şeyin lehine vakıf yapmak da geçersizdir.

Şafi'i hukukçulara göre, vakfın amacında şu iki temelin göz önüne alınması gerekir: Vakıf mutlaka bir hayırlı işe veya İslam'ın gayr-i meşru ve çirkin görmediği, örfen iyi kabul edilen bir cihete tahsis edilmelidir. Buna göre hırsızlara, içki içenlere, dinsizlere, bizimle harp halinde olan insanlara, dininden dönenlere ve benzeri durumda olanlar için yapılan vakıflar batıldır.[85]

---

[84] Maulana Nizamuddin Burhanpuri, **al Fatava al Hindiyya**, Cilt:2, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, s.353.
[85] Ebu Zehra, ss.78-79.

1.3.4.2. Vakıftan Yararlanacakların İnkıtâa Uğramaması

Vakıftan yararlanacak olanların mevcut olmamasına vakfın inkıtâı, bu durumda olan vakıflara münkatı vakıflar denir. Münkatı' vakıflar inkitâın başta, ortada ve sonda olmasına göre ayrılır. İnkıtâ ilk başta vakıftan yararlananların mevcut olmamasıyla yaşanabilir, örneğin mektep ve cami gibi bir hayır müessesesi yapmak için arsası alınan ve henüz inşa edilmeyen bu hayır müesseseleri ile yapılan vakıflar. İnkıtâın ortada yaşanması şu şekilde olur: İlk başta vakıftan yararlananlar mevcut olup da bir aralık inkıtâa uğrayıp sonra tekrar yararlanan kişiler ortaya çıkar. Mesela, vâkıf bir ayn'ın gelirini erkek evladına tahsis eder. Erkek evladı inkıtâa uğrar. Bir zaman sonra kız evladından yine erkek evladı doğar. İnkıtâın sonda oluşu ise vakıftan yararlananlar mevcut olduğu halde, bu kişilerin kaybolması ve tamamen inkıtâa uğramasıdır. Mesela, vâkıfın vakfını bir şahsa tahsis etmesi ve bu şahsın ölmesi sonucunda bu çeşit bir kategori oluşur.

Hukukçuların çoğunluğunun görüşüne göre, fakirler, âlimler, Kuran okuyanlar vb. gibi ölmeyecek (gayri münkati) yararlanıcılar için bir vakıf yazılmasını gerektirmiştir[86]. Şafi'iler'e göre, mevkufun aleyhin vakıf yapılırken var olması gerekir. Onlara göre vakıfları geçerli saymakta ve vakıfdan yararlananlara en yakın olan akrabaralına veya fakirlere ve hayır yollarına sarfeddileceğini söylemektedir.

Hanefi hukukçulara münkati' vakıfların hükmünde ihtilaf etmişlerdir. Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre vakfın tamamlanması için mevkufun aleyhin vakfetme esnasında mevcut olması gerekir. Nihai yararlanıcılara yönelik olmayan vakıf geçersizdir çünkü ebediyet kurallarına aykırı kabul edilir. Ebu Yusuf ise münkati' vakıfların sıhhatini kabul etmektedir. Hanefi mezhebinde, Ebu Yusuf'un bu görüşü "*kavl-i sahih*" olarak vasıflandırılmıştır.

1.3.4.3. Vâkıf Kendisine Vakfettiği Maldan Kendisine Yararlanabilmesi

İslam hukukçuları vakfedenin kendisinin vakıftan yararlanması konusunda farklı görüş belirtmişlerdir. Ebu Yusuf ve bazı Hanbelî hukukçuları göre vâkıfın vakfettiği maldan kendisinin yararlanmasını geçerli görmüştür. Onlar görüşlerini Hz.

[86] Ibn Kudame, Cilt:6, s.214.

Ömer'in *"Makul bir şekilde ondan bir şey yerse veya arkadaşlarını istifçi etmeden beslerse, onu idare eden için günah yoktur*" sözüne dayandırmaktadır[87]. Rivayet edilen hadisten, Hz. Ömer'in kendi vakfının yöneticisi olduğu anlaşılmaktadır. Kendi şartına uygun olarak vakfının intifa hakkını kendisi almıştır[88].

Şafiler, Malikiler, eş-Şeybani ve Hanbelî hukukçulardan birine göre ise vâkıf lehine vakıf yapmanın veya intifa hakkının kendisine verilmesini şart koşmanın geçersiz olduğunu savunmaktadır. Zaten bu hakka sahip olduğu için mülkiyet hakkını kendisine vermenin saçma olduğunu tartışmışlardır. Bu, eşyalarını kendisine satmak gibidir.

Şafi'i hukukçular, vâkıf ve mevkufun aleyh ile beraber olsa da vâkıfın yaptığı vakfın gelirinden yararlanamayacağını belirtmektedirler. Hanbeli hukukçulara göre eğer başka mevkufun aleyh varsa vakıf sahih olur. Ancak vâkıf vakfından sadece kendisi yararlanacak ise o zaman vakıf batıl kabul edilmektedir.[89] Maliki hukukçular görüşüne bağlı kalmaktadır. Onlara göre vâkıf vakfın gelirinden yararlanmayı şart koştuğunda vâkıfın kurduğu vakıflar geçersizdir.

1.3.5. İrade Beyanı

"*Sîga*" (irade beyanı) veya vakıf beyanı vakıf yapmanın en önemli şartlarından biridir. Bu bölüm, vakıf yapan birinin dikkate etmesi gereken kuralları açıklayacaktır. Alım satım, hibe, vasiyet gibi diğer sîgalarda olduğu gibi vakıf ikrarı, icap ve kabul beyanı ile ilgili bazı hükümler ve kurallar belirlenmelidir. Bu bölümde tarafların sözleşmeye ilişkin yükümlülüklerini tartışmayacağız, daha ziyade sözleşmenin sözcüksel yönünü inceleyeceğiz.

1.3.5.1. İcab

İcap; bir şeyi kendisine vacip ve gerekli kılmak, teklifte bulunmak demektir. Bir İslâm hukuku terimi olarak; alım satım ve nikâh gibi herhangi bir ahdi yapmak

[87] Ebu Bekr Ahmed b. Ömer El-Hassaf Eş-Şeybani (2017). *Ahkamü'l-vakf ve's-sadakat*, Müessesetü'r-Risale Naşirun, Beyrut, s.16.
[88] İbn Kudame, Cilt:6, s.194.
[89] İbn Kudame, Cilt:6, s.10.

isteyen iki taraftan birisinin bu akde razı olduğunu göstermek üzere ilk söylediği sözdür. Bir sözde kullanılan ifadeler iki kategoriye ayrılabilir: açık sözler (elfaz-ı sariha) ve kapalı sözler (kinayeli sözler)[90].

Açık sözler (elfaz-ı sariha), hukuki manada vakıf manasında kullanılan ve söylendiği zaman vakıf kurumu anlaşılan sözlerdir. Bütün İslam hukukçular açık sözlerin üç tanesinde ittifak etmiştir: vakıf, habs ve tesbil. Dolayısıyla vakfeden "*vakaftu (malımı vakfettim), habbastu (habsettim) veya sebbeltü (tesbil ettim)*" ifadelerinde bulunursa vakıf geçerlidir. Vakfedenin "*Arazim vakıf haline getirildi (ardî mevkufa*)" beyanı da geçerlidir. Tüm bu sözler İslam hukukunda vakıf anlamında kabul edilmektedir.

İslam hukukçuları bu konuda hemfikir olsalar da bazı ayrıntılar konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Mesela, Malikiler sadece "*habs"* ve "*vakıf"* kelimelerini sarih sayarken diğerleri için "*karine"* şartını koşmaktadırlar. Ca'feriler ise "*vakf*"ın dışındaki kelimelerde tereddüt etmektedir. Çünkü onlar "*vakıf*" ve "*habs"* kelimelerine ayrı bir anlam vermektedirler. Bu konuda Hanefi hukukçular en hoşgörülü olanlardır. Onlara göre sarih lafızlardan olmanın şartı ya açıkça veya örfen vakfın hukuki manasını izafe etmektedir.

Kapalı sözler (kinayeli sözler) hukuki anlamda vakıf manasına gösteren bazı karineler bulunmadığında hem vakıf hem de başka manalara gelebilen sözlere denir. Kinayeli sözler arasında "*tasaddaktu (sadaka verdim), harramtu (temellükü yasakladım) veya abbadtu (ebedileştirdim)"* ve benzeri sözler bulunmaktadır[91].

Hanbeli ve Şafi'i mezheplerine göre, bir beyannamede kinayeli sözler ifade edildiğinde, bu üç şekilde olabilir. Fakat vakfedenin gerçekten bir vakıf yapmak istediğinden emin olmak için ek bir teyit gereklidir. **Birincisi**; bu beyan ünlü olan şu beş lafızla birlikte söylenmelidir: "*mevkufe, muhabbese, müsebbele, muharreme ve müebbede*". Mesela vakfedenin "*Tasaddaktu sadaka mevkufe (Vakfederek sadaka verdim)*" veya "*Bu gayrimenkulüm sakada-i muharremedir.*" demesine benzer şekilde beyanda bulunmaktır. **İkincisi;** bu beyan vakfa ait özellikler belirtilerek söylenmelidir. Mesela vakfedenin "*Sadaka verdim; satılmaz, bağışlanmaz..."* demesi gibidir. **Üçüncüsü**; vakfedenin niyetidir. Bu üçüncü durumda İbn-i Kudame, beyanda dolaylı

[90] Kebisi, Cilt:1, s.148; Akgündüz, s.111.
[91] Kebisi, Cilt:1, s.150; Akgündüz, s. 112.

ifadeler kullanıldığında vakıf yapmayı kastedip kastetmediğinin kişinin bir itirafına tabi olduğunu söylüyor. Vakıf yapmak istemediğini söylüyorsa niyetini sadece kendisi doğrulayabileceği kabulü ile hareket edilmelidir[92].

Maliki mezhebinde yalnızca ikinci koşul kabul edilmiştir. Ayrıca bir beyanname bu koşulu içerdiğinde hukuki sonuçlarına ilişkin iki farklı görüş vardır. İlk görüş, "*tasaddaktu"* ifadesi sadakanın satılamayacağını veya başkasına verilemeyeceğini belirtmek gibi bu koşulla bağlantılı olarak kullanılırsa vakıf anlamına gelir. Eğer kelimeler tek başına durursa, vakıf etkisine sahip olmaz, menfaat sahiplerinin mülkiyeti altına girer ve onlar malı satmakta özgürdürler. İkinci görüş "*tasaddaktu"*nun bu koşulla birlikte kullanılması durumunda vakfın sürekliliğini gösterdiği yönündedir. Aksi takdirde kalıcılık etkisi yaratmaz.

İslam hukukçularına göre vakıf beyanı açık bir ifadeyle sınırlı değildir. Bir vâkıfın vakfın kurulması niyetini ifade eden bir eylemle de gösterilebilir[93]. Bu durum taşınmaz mallarda, câmi, mezarlık veya sulama sistemi kurulmasında belirgindir. Bu durumda vakıfların camiyi kullanıma açıp ezan okunması ve namaz kılınmasına izin vermesi veya vakıf yaptığına dair bir duyuruyu panoda ilan etmesi yeterlidir. Maliki'ye göre, bu ilkenin vakıf konusu olduğu yaygın olarak bilinen diğer menkul mallara da uygulanması kabul edilebilir.

Şafii mezhebine göre, vakıf icrası ancak sîga lafzı ile geçerli olur. Fakat bazı durumlarda vakıf yapmak için lafza gerek kalmadığını ama lafzın bulunmasının daha iyi olduğunu ifade etmişlerdir. Hanefi mezhebine göre ise cami vakfı konusu yukarıda bahsedildiği gibidir. Cami vakfında vakıf lafzına ihtiyaç duyulmaz çünkü geleneksel olarak camide namaz kılmak için ezan okumak yaygın bir şeydir.[94]

1.3.5.2. Kabul

Vakıf bir tür sözleşme olduğu için menfaat sahiplerinin kabulü de dikkate alınmalıdır. Vakfı tek taraflı bir hukuki muamele kabul edenler kabul beyanına gerek görmemişlerdir, iki taraflı bir hukuki muamele olarak görenler için ise kabul beyanı bir şarttır. İslam hukukçuları ihtiyaç sahipleri için yapılan vakıflar veya cami

[92] İbn Kudame, s.191.
[93] Kebisi, Cilt:1, s.153.
[94] Kebisi, Cilt:1, ss.153-154.

kurulması gibi halkın yararına olan vakıfların kabul edilmesine gerek olmadığı konusunda hemfikirdirler. Halkın kabulünü beyan etmesi eyleminin pratik olmayacağı görülüyor.

İslam hukukçusu bu meselede farklı görüşlere sahiptir. Hanefi hukukçulara göre vakfın kabul beyanı şart değildir. Çünkü vakıftaki akit bağlayıcı değildir. Hanbeli hukukçular Hanefi hukukçularla bu konuda aynı fikirdedir. Vakfı çoğunlukla tek taraflı muamele olarak gördüklerinden kabul beyanını vakfın sıhhat şartı olarak görmemektedirler. Dolayısıyla, vakıf mal sahibi tarafından bir teklif yapıldığında, kabul olsun veya olmasın irade beyanı eksiksiz olarak kabul edilir.

Şafi'i hukukçular, Maliki hukukçular, bazı Hanefi ile Hanbeli hukukçular kabul beyanı gerek görerek kabul beyanını şart koşmuşlardır[95]. Onlara göre vakıf, bir teklifin kabul edilmesini gerektiren hibe veya satış sözleşmesine benzer. Maliki ve Zeydiye mezhebi hukukçularına göre kabul beyanı vakfın kurulması için değil, sadece vakıftan yararlanmak için bir şarttır.

1.3.5.3. İrade Beyanında (Sîga) Aranan Şartlar

Her hukuki muamelede olduğu gibi, vakıfta da açıklanan iradenin sağlam bir irade olması gerekir. Bu nedenle iradenin sağlam olabilmesi için, irade açıklanırken rızayı bozan ve zorla irade açıklanmasına sebep olan bir halin bulunmaması lazımdır. Vakıf beyannamesi ile ilgili olarak İslam hukukçularının incelediği dört şart vardır:

1. Müneccez Olması (Tenciz)

İslam hukukçuları vakfın kurucu unsuru olan "*sîga"*ya tenciz şartı koymuşlardır. Tenciz, vakfetmenin bir şarta talik veya bir vadeye izafe edilmeksizin derhal hüküm ifade etmesi demektir. O halde bir hukuki akit kurulduğu an hüküm ifade ederse, ona *akd-i müneccez* denir.

Onlara göre vakıf satış veya hediye gibidir, irade beyanından hemen sonra mülkiyetin devredildiği bir sözleşmedir. Başka bir deyişle, anında etki eder. Bu nedenle erteleme içeren bir beyanda bulunmak geçersizdir, örneğin "*Bir yıl sonra bu arazim muhtaçlar için vakıf haline getirilecek*". Bunun gibi bir beyan kurallara

[95] Ebu Zehra, s. 49.

aykırıdır çünkü hemen yürürlüğe girmez[96]. Bu konuda Malikiler, beyannamenin geçerli olduğunu ve öngörülen zamanda yürürlüğe gireceğini söyleyerek karşı bir görüş alırlar. Onlara göre vakıf muamelesinin sıhhatı için tenciz şart değildir. Çünkü bu konuda Kitap ve sünnette yasaklayıcı bir emrin olmadığını söylemektedirler.

İslam hukukçuları, bir beyannameyle vakıf kurmanın, vakfedenin ölümünden sonra yürürlüğe girmesi şartıyla geçerli olduğunu kabul ederler. Örneğin, "*Ölümümden sonra evim muhtaçların yararına bir vakıf haline getirilecek*" denildiğinde, irade beyanı geçerli olur. Bu görüş, Hz. Ömer'in uygulamasına dayanmaktadır: "Bu arazi Abdullah'a, Ömer Emîrü'l-Mü'minîn tarafından yapılan bir vasiyet olarak verildi. Ömer b. Hattap'a bir şey olursa, Semgh bir sadaka olacak." Bu nedenle beyan, bir vasiyet haline gelir ve vasiyet kanunu kapsamına girer. Vakfedenin ölümünden sonra yürürlüğe girer.

Bazı açılardan bu tür vakıf, hukukçuların çoğunluğunun öne sürdüğü vakıf ilkelerine aykırıdır. Vakfedecek kişi kendi mülkünü vakfettiğini beyan edip ölümünden önce bir vasiyyede olduğu gibi herhangi bir zamanda beyanını iptal edebilir. Elbette bu durum, İslam hukukçuların çoğunluğunun koyduğu vakfın geri alınamaz olduğu ilkesiyle kökten çelişmektedir.[97]

2. Müebbed Olması (Te'bid)

Hukukçuların çoğunluğu için süreklilik bir ilke meselesi olduğu için belirli bir süre için beyanname verilmesi halinde hiçbir vakfın geçerli olmadığını kabul eder. Diğer bir deyişle vakıf sıygasında "*te'bid*" şartını sunmaktadırlar. Onlara göre, te'bid şartını mâni bir durum olursa veya bir bozucu şarta bağlanırsa vakıf sahih olmaz. Ama bazıları "*te'bid*"i zaruri görmüş, bazıları ise süreli vakıfların caiz olacağını kabul etmiştir.

Şafi'i hukukçuların çoğunluğu, Hanefiler, Hanbeliler, Zeydiler, Ca'feriler, Zahiriler vakıf sıygasında "*te'bid*" şartını koşmaktadır. Mesela, vâkıf, "*Bu toprağı muhtaçların yararına bir yıllığına vakıf yaptım*" dediği zaman, böyle bir beyan, süreklilik ilkesine aykırı olduğu için geçersiz sayılır.

Vakıf kurulurken te'bid gerektiren hukukçular, vakfın meşruiyet kaynağı olan Hz. Ömer hadisindeki *"aslın habset" "yer ve gökler durdukça habsolsun"* ifadelerini

[96] Ahmad ibn Muhammad al Dardir, **Şarhu'l Sağir**, Cilt:2, Daru'l Ma'rifa, Beyrut, s. 300.
[97] Ibn Kudeme, Cilt:6, s.220.

"satılmaz, bağışlamaz ve mirasa konu olmaz" ifadeleri gibi görmüştür. Bunların hepsi vakfın müebbed olmasını vurgulamaktadırlar.

Maliki hukukçular, bazı Ca'feri hukukçular ve Şafi'ilerden İbn Sürey adlı bir hukukçu süreli vakıfların caiz olacağını kabul edenler arasındadır. Onlara göre vakıf uzun veya kısa belli bir süreye bağlanabileceği gibi, bozucu şarta da "*ta'lik*" edilebilecektir.

Vakıfta te'bid şart koşmayan gerekçeleri şudur ki vakıf sadaka gibidir. Sadaka muvakkat da olabilir, müebbed de olabilir. Kitap ve sünnette muvakkat vakfı iptal eden bir hüküm yoktur. Ayrıca te'bid şartı koşmamak, insanları vakfa daha çok teşvik edecektir.

3. Kesinlik (Cezm) İfade Etmesi

Hanefi ve Şafi'i hukukçular sîgada "*kesinlik ifade etme"* şartını aramışlardır. Hanefiler bunu ifade etmek içim "*cezm"* kullanmaktadır. Şafi'iler ise aynı manadaki "*ilzam*" tabirini kullanmışlardır. Çünkü vakfın kurulabilmesi için irade beyanının kesin ve bağlayıcı olması gerekir. Şart muhayyerliği (iptal seçeneği) veya daha önce yapılmış olan hükümleri gözden geçirme hükmünü içeriyorsa hiçbir beyan geçerli değildir. Mesela vâkıf, "*Bu topraklardan muhtaçların yararına bir vakıf yaptım ve üç gün içinde hıyâr yapma hakkına sahip olacağım*" dediğinde muhayyerlik olmuştur. Diğer bir mesela ise "*Bu evin vakfını ihtiyaç sahiplerine yaptım ve yararlanıcıları herhangi bir zamanda değiştirme hakkına sahip olacağım*" muhayyerlik olmuştur. Böyle durumlar, iptal edilebilirlik anlamına geldiği için beyanı geçersiz kılar[98].

Maliki mezhepleri bir vakfın bu özelliğine hiç atıfta bulunmaz. Bununla birlikte, muhayyerliğin veya şartı gözden geçirmenin Malikiler'in koyduğu ilkelerin hiçbiriyle çelişmediği varsayılabilir. Maliki mezheplerine göre vakfın sınırlı bir süre için kurulabileceğini ve derhal yürürlüğe girmesi gerekmediğini öngören ilkeler, durumun kabul edilebilirliği için yeterli temel teşkil etmektedir.

4. İrade Beyanın Vakfın Gayesine Aykırı bir Şart İhtiva Etmemesi

Vakıf icrası esnasındaki irade beyanında dikkat edilmesi gereken dördüncü şart, vakıf kurulurken bu konuyla ilgili yerine getirilemeyecek başka şartların olmamasıdır. Zira şartların eksik olduğu durumda vakıf icrası geçersiz sayılır. Bu

[98] Es-Serahsi, Cilt:11, s.42.

beyanda kastedilen şartlar, bir önceki bölümde açıklandığı gibi vakıf yapacak kişide bulunması gereken şartlardır.

1.4. VAKIF ÇESİTLERİ

Klasik fıkıh literatüründe vakfın ayrımı hususunda, vakıf birçok çeşitlere ayrılmıştır. İslam hukukunda genel olarak başlangıçta hayrî ve ehlî vakıf olmak üzere sadece iki tür vakıf vardı. Bu ayrım vakfın amacına göre yapılmıştı. Hayrî vakıf, halka iyilik amacıyla kurulmuş vakıf türüdür. Ehlî vakıf ise yakınlara verilen bir vakıf türüdür. Çocuklar, torunlar veya diğer en yakın akrabalar ehlî vakıf mallarından faydalanabilirlerdi. Bununla birlikte, daha sonra İslâm hukukçuları, vakfı amacına ve nesnesine göre ikiye ayırdılar. Buradaki vakfın ayrımı hususu aşağıdaki bölümde daha detaylı anlatılacaktır.

1.4.1. Vakfın Amacı ve Çeşitleri

Bu bölümde amaçlarına göre vakfın konusu anlatılmaktadır. Vehbe Zuhayli'ye göre bir kişi halkın genel ihtiyaçları veya yalnızca belirli aile mensuplarının ihtiyaçlarıyla sınırlı olmak üzere iki amaçla vakıf yapabilir. Âlimler, vakfın amacı bakımından ehlî vakıf ve hayrî vakıf olmak üzere vakfı iki kategoriye ayırmışlardır.

1.4.1.1. Zürri Vakıflar

Zürri vakıf, ehlî vakıf veya özel vakıf olarak bilinir. Bu vakıf belirli kişilere, bir veya daha fazla kişiye, yakın veya tanınan aile mensupları içindir. Örneğin, bir kişi, çocuklarının fayda görmesi için kendi çocuklarına arazi bağışında bulunur. Bu arazi vakfedildikten sonra satılamaz veya miras olarak dağıtılamaz. İslam hukukunda bu vakıf türü caiz görülmüştür. Vakıf malını alan aile, vakıf malını kullanma ve bunlardan yararlanma hakkına sahiptir. Bu vakıf türü, bazen evlatlık vakıf olarak bilinir.

Zürri vakfının delili, Buhari ve Müslim'in Ebu Talha vakfıyla ilgili olarak rivayet ettikleri Hz. Peygamber'in hadisine dayanmaktadır.[99] O hadis şu şekilde geçmektedir: *"Bunun hakkında senin söylediğini duydum. Bence onu en yakın ailene vermen daha iyidir. Dolayısıyla Ebu Talha amcasının ailesi ve çocuklarına verdi."*. Talha, Hz. Peygamber'in sözlerini duyduktan sonra hemen sahip olduğu araziyi yakın akrabasına vakfetti. Seyyid Sâbik'e göre, Talha'nın yaptığı vakıf işlemi, bu ehlî vakfının ana temelidir.[100]

Zürri vakfı Hz. Ömer tarafından da dile getirilmişti. Bu husus, Hz. Ömer'in Hayber'de bir arazi elde ettiği ve Hz. Peygamber'e araziyi nasıl kullanması gerektiğini sorduğu, daha önce anlatılan hadis ile Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in emrine göre yakınlarının da kullanabileceği araziyi vakfetti.

Muhammed Vahidi Kebsi de eserinde birçok sahabenin mal varlığını kendi çocuklarına ve yakınlarına vakfettiğini anlattı. Kendi çocuklarına ve yakınlarına vakfeden sahabelerden bazıları şunlardır: Hz. Ebu Bekir, Hz. Osman, Hz. Ali, Zübeyr, Muaz bin Cebel, Said bin Sabit, Saad bin Ebu Vakas, Amr bin As ve birçok diğer sahabe. Rivayetlerde kendi çocuklarına ve yakınları için vakıf yaptıklarını inkâr etmedikleri belirtiliyor.[101]

Bu tür vakıf işleri geçerlidir, ancak onların çocuklarının soyu bittiğinde veya çoğaldığında ileride sorunlar yaşanabilir. Dolayısıyla âlimler bu vakfın sonucunu değerlendirme ve inceleme yaptıktan sonra bu vakıf işlemini kaldırdılar. Bazı âlimler, bu vakfın hukuki sonucunda vakıf statüsünün kötüye kullanılabileceği, bunun önlenmesi için hâkimlerin veya nâzırların kontrolü altında olan hayrî vakfa geçilmesi gerektiğini ileri sürdü. Bu yapıldıktan sonra bu tür vakıflar hayrî vakfına dönüştürülüp geniş halk tabakası bu vakıftan faydalanması sağlanacaktır.

1.4.1.2. Hayrî Vakıflar

Hayrî vakıflar, iyilik yönünden kullanılmak üzere doğrudan halka fayda sağlamak için kurulan bir vakıf türüdür. Bu halktan fakir insanlar, öğrenciler,

---

[99] Endonezya Cumhuriyeti Din Bakanlığı, *"Perkembangan Pengelolaan Wakaf di Indonesia"*, **Direktorat Pengelolaan Wakaf Dirjen Bimas Islam**, Cakarta, 2006, s.16.

[100] Satria Effendi Zein, ***Problematika Hukum keluarga Islam Kontemporer***, Kencana Prenada Media Group, Cakarta, 2010, s.456.

[101] Kebisi, Cilt:1, ss.44-45.

imkanlardan yoksun insanlar, yolcular ve diğerleridir. Hayrî vakıf İslâm'da şiddetle tavsiye edilir, zira hadiste belirtildiği gibi, vakfeden kişi vefat etmiş olmasına rağmen vakfedilen mal kullanılabildiği müddetçe onun sevabı devam edecektir.

Sahabe döneminden beri yaşanan vakıf geleneğinde çoğu sahabeler, zürri vakıf ile vakıf malları daha çok kendi ailesi ve yakınlarına vermeyi öncelik tanıyorlardı. Buna rağmen, hayrî vakıf ile mal varlığını genel halkın faydalanması için vakıf yapan sahabe de mevcuttur. Mesela Hz. Osman, kamu yararı için bir kuyu vakfetmiştir.[102]

Bazı âlimler, Zürri ile Hayrî vakıfları arasında ayrım yapmadılar. Böyle düşünen âlimler, vakfın temelde iyilik, yardım ve sadaka anlamına gelen bir ibadet olduğunu, dolayısıyla vakfın insanlara fayda ve iyilik sağladığı sürece vakıf mallarının hangi kişiye verildiğinin önemli olmadığını savunmaktadır.

1.4.2. Gayrimenkul ve Menkul Vakıflar

Vakfın ikinci türü, vakfedilen malın mülkiyetine veya nesnesine göre bir vakıf türüdür. Bilindiği gibi Hz. Peygamber'in ve sahabenin yaptığı vakıf uygulamasında sadece arsa ve toprak gibi gayrimenkul (taşınmaz) mallarda vakıf icrası yapılırdı. Ancak daha sonra vakfedilecek malın türü konusunda fikir ayrılığına düşüldü ve ayrım yapıldı. Bu bölümde taşınmaz (gayrimenkul) ve taşınır (menkul) malların vakfı hakkında bilgi verilecektir.

1.4.2.1. Gayrimenkul Vakıflar

Gayrimenkul vakfı, taşınmaz veya kalıcı mal veya mülkiyet ile yapılan bir vakıftır. Fıkıh literatüründe gayrimenkul vakfı, akar olarak da adlandırılır. Akar bir yerden başka bir yere taşınamayan veya devredilemeyen mal anlamına gelir. Esas olarak o mal bir arazidir, üzerinde bina bulunup bulunmadığına bakılmamıştır. Ancak İslâm hukukçuları, arazinin üzerindeki bina ve ağaçların taşınmaz mallar kategorisine girip girmediğine dair fikir ayrılığına düştü.

[102] Khaled Nour Aldeen, Inayah Swasti Ratih ve Sri Herianingrum, **"**Contemporary Issues on Cash Waqf: A Thematic Literature Review", **International Journal of Islamic Economics and Finance (IJIEF)**, Cilt:*3*, Sayı:2, 2020, ss.119-144.

Bu durumda Hanefi, Şafi'i ve Hanbeli âlimlerinin çoğu binaları, bitkileri veya ağaçların menkul malın bir parçası olduğunu savunurken Maliki âlimleri ise binaları veya ağaçları "*akar*" dahilinde yer aldığını ve taşınmaz (gayrimenkul) malın parçası olduğunu ileri sürdüler. Binaların ve ağaçların kalıcı mal olduğunu söyleyen görüşe göre o mal devredildiği takdirde malın asıl biçimi zarar görebilir veya değiştirilebilir.[103] İslâm hukukçuları araziyi, evleri, dükkanları ve benzerlerinin vakfedilmesine izin verdiler.

Âlimler, gayrimenkul malların vakıf için kullanılmasının caiz olduğu konusunda hemfikirdirler. Ayrıca "*akar*" vakfının sahabenin icması olduğunu da belirtiyorlar. Bu nedenle, iqar malları ile vakıf yapma cevazı güçlü bir delile dayanmaktadır. Tirmizi'nin Sünen eserinde şöyle geçiyor: "Bu "*akar*" vakfı uygulaması konusunda âlimler, sahabeler ve onların dışındakiler hemfikirdir. Bu konuda herhangi bir anlaşmazlığın olmadığını ve iqar vakfının uygulanması zorunlu bir vakıf icrası olduğunu görüyoruz."[104]

Yukarıdaki rivayet, âlimlerin taşınmaz malın vakfının caiz olup olmadığı konusunda hiçbir anlaşmazlığının olmadığını açıkça göstermektedir. Bilindiği gibi, gelenekte uygulanan vakıfların hepsi arazi ve bina gibi taşınmaz malın üzerindedir.

1.4.2.2. Menkul Vakıflar

Menkul vakfı, taşınır veya kalıcı olmayan mal veya mülk üzerinde gerçekleştirilen bir vakıftır. Menkul vakfının malı, "*akar*" mallarından olmayan yani bir yerden başka bir yere taşınabilen veya devredilebilen tüm mallardır. Dolayısıyla kitap, araç, hayvan, gemi, silah, tarım aletleri, para ve benzerleri gibi özüne zarar vermeden devredilebilecek tüm mallar menkul vakfının malı kapsamında yer almaktadır.

Buna rağmen âlimler, taşınır mal vakfı hükmü konusunda fikir ayrılığına düşmüştür. Âlimler, hangi malların taşınır mal kategorisinde yer alacağı konusunda tartışmışlardır, bu konuda âlimlerin görüşü ikiye ayrılır:

1. *Menfaatinden yararlanılabilen ve kalıcı olan menkul mallar*

[103] Mustafa al-Zarqa', ***al-Madkhal al-Fiqh al-'Am,*** Cilt:3, Daru'l-Qalam, Dımaşk, 2004, s.148.
[104] Muhammad Abd Rahman Abd Rahim, **Tuhfah al-Ahwadhi,** Cilt :6, Daru'l-Fikr, Beyrut, s.144.

Kullanılabilen, yok olmayan ve kalıcı olan taşınır mallar; kullanıldıklarında aynı nitelik ve biçimlerinde kalan mallardır. Örneğin hayvanlar, mobilyalar, tarım aletleri, kılıçlar, kitaplar ve benzer diğer mallar bu kategoridedir. İmam Ebu Hanife, Maliki mezhebi ve Hanbelî mezhebine göre bu tür mallarla vakıf yapmak caiz değildir. Buna rağmen âlimlerin çoğu, menkul mallarla vakıf yapılmasının caiz olduğu görüşündedirler.[105] Onların delili, naklî ve aklî olan hadise dayanmaktadır; Rivayette Hz. Muhammed, Halid b. Velid hakkında şöyle buyurdu: "*Halid hakkında, ona haksızlık ettiniz, aslında o Allah yolunda savaşmak için tüm savaş malzemelerini bağışladı*".[106]

Bu rivayette Halid bin Velid'in tüm savaş malzemelerini Allah yolunda vakfettiğinden bahsedilmektedir. Bu rivayet, bazı âlimler tarafından fayda sağlayabilecek menkul malların vakfedilmesinin caiz olduğuna dair delil olarak kullanılmıştır. İmam Nevevi'ye göre, hadiste yer alan taşınır malların kılıçlar, kalkanlar ve zırhlar gibi olduğu görüşündedir. Dolayısıyla bu hadis, taşınır mallarla vakıf yapılmasının caiz olduğunu göstermektedir.[107] Daha açık bir ifadeyle bu mallar, özüne zarar verilmeden kullanılabilen mallar kategorisinde yer almaktadır. Bu delile dayanarak bazı âlimler menkul mallarla vakıf yapılmasının caiz olduğu görüşünü sürdürdüler.[108]

2. *Maddesini kaybedebileceği için yararlanılamayacak menkul mallar*

Maddesini kaybedebileceği için yararlanılamayacak menkul mallar; yiyecek, içecek, meyve, çiçek gibi kullanılırken kolayca zarar görebilen veya şekli değişen mallardır. Yukarıda belirtilen mallar vakıf malı olarak kullanılamaz çünkü faydalanıldığı takdirde özünü kaybeder. Bazı âlimler, paranın bu kategoride yer alıp alım satım için kullanılırsa özünü kaybedeceğini iddia ediyorlardı. Bu konuda âlimlerin iki görüşü vardır.

Birincisi, yiyecek ve meyve gibi faydalanılması halinde maddesini kaybedecek ve başka mallarla değiştirilemeyecek menkul mallardır. Böyle mallar ne geliştirilir ne de değeri korunur. Bunun gibi mallar, vakıf malı olarak kullanılamaz çünkü vakıf malı

---

[105] İbn Kudame, Cilt. 8, s.231.

[106] 'Abdullāh Muhammad Isma'il al-Buhari, "Kitāb al-Zakāt: Bāb Qawl Allah Ta'āla, wa fi al-Riqāb wa fi Sabil Allah," **al-Jami' al-Sahih**, Cilt:2, Daru'l-Taufik al-Najah, Beyrut, 1422H, s.122.

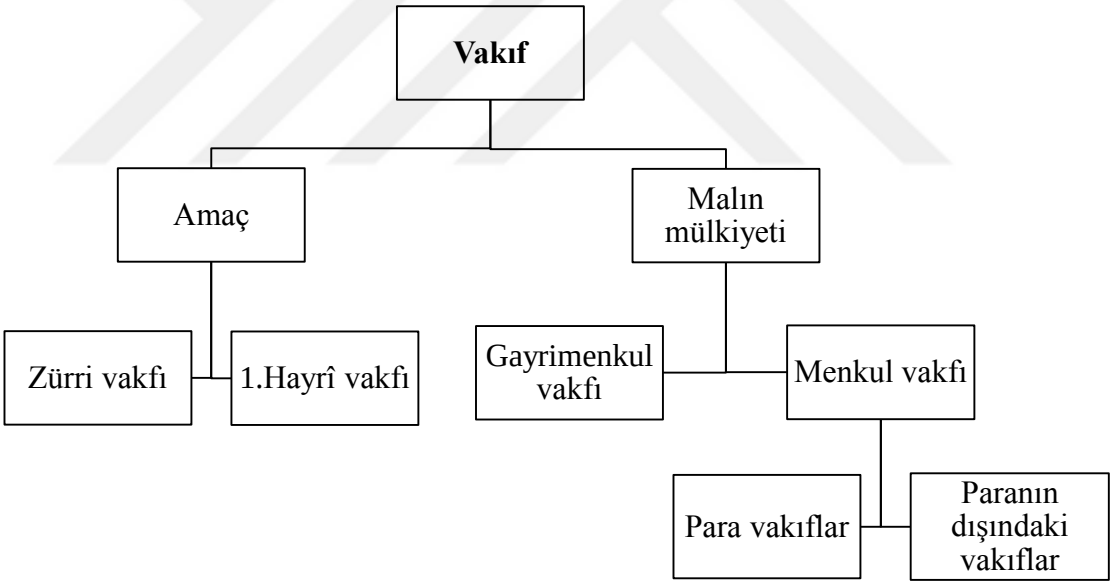
[107] Abu Zakariyya Muhyi al-Din b. Syaraf, **al-Minhaj Syarh Sahih Muslim**, Cilt:7, Daru'l Ihya' al-Turath al-'Arabi, Beyrut, 1392H, s.56.

[108] İbn Kudame, Cilt:8, s.232.

devamlı olarak kullanılabilir olmalı ve tükenmemelidir. Dolayısıyla böyle malların vakfedilmesine izin veren hiçbir âlim yoktur.[109] Ama yine de yapılırsa, bu ibadet sadaka ibadeti sayılır.

İkincisi, faydalanılması halinde maddesini kaybedecek fakat aynı veya benzer başka mallarla değiştirilebilecek menkul mallardır. Bazı âlimler, bunun gibi menkul malların vakıf malı olarak kullanılmasına izin veriyorlardı. Bu durumu, borçlunun borçlu olduğu parayı geri ödeyeceği bir borca benzetirler. Başka bir örnek, yatırımdan kâr elde edeceği ve daha sonra tekrar kullanılabileceği para yatırımıdır. Böyle bir durumda elbette menkul malların değeri bozulmadan kalacak ve paralar sürekli kullanılabilecektir. Bu nedenle, vakıflar genel olarak yapılan vakfın amacına ve vakfın kullanımına yönelik malın mülkiyetine göre iki kategoriye ayrılır. Bu konunun daha kolay anlaşılabilmesi için vakıf kategorilerini aşağıdaki şemada gösteriyoruz.

Şekil 1: Amaç ve Mülkiyet Bakımından Vakıf Kategorisi

Kaynak: Khaled Nour Aldeen, Inayah Swasti Ratih ve Sri Herianingrum (2020).

Bu şema, vakıfların genel olarak iki kategoriye ayrılabileceğini ve bu kategorilerin vakfın amacına ve kullanılabilecek malın mülkiyetine göre belirlenebileceğini göstermektedir. İlk kategori, vakfın amacına göre ayrılır. Bu kategori içinde iki alt kategori bulunur: zürri vakfı ve hayrî vakfı. Zürri vakfı,

[109] İbn Kudame, Cilt:8, s.299.

vakfedenin neslinden gelenlere ayrılmıştır ve bu tür vakıflar genellikle aile mirası veya aile üyelerinin ihtiyaçlarına yönelik olarak kullanılır. Hayrî vakıf ise, genel kamu yararı için kurulan ve toplumun faydasını amaçlayan vakıflardır.

İkinci kategori ise, malın mülkiyetine göre ayrılır. Bu kategori içinde iki alt kategori bulunur: menkul vakfı ve gayrimenkul vakfı. Menkul vakıf, taşınır malların vakfedildiği vakıflardır. Gayrimenkul vakıf ise, taşınmaz malların vakfedildiği vakıflardır. Gayrimenkul vakıf içinde de iki alt kategori bulunur: para vakfı ve paranın dışında vakfı. Para vakfı, para vakıfları veya para eşdeğerlerinin vakfedildiği vakıflardır. Paranın dışında vakfı ise, kitap, tarım aletleri, araçlar gibi gayrimenkullerin vakfedildiği vakıflardır.

1.5. PARA VAKIFLARININ MEŞRUİYETİ

Para vakıfları uygulamasına Hz. Peygamber ve sahabe zamanında rastlanmamıştır. Bu nedenle, para vakıfları uygulamasının kökeni belirsizdir ve İslam hukukunda para vakıflarına izin verilip verilmediği tartışmalıdır. Önceki bölümde, taşınır malın vakfı konusunda açıklamalar yapılmıştır. Ancak, bu bölüm para vakıflarının İslam hukukundaki yasallığı hakkında daha ayrıntılı bilgi verecektir.

Literatür araştırmasına göre, mezhep imamları para vakıflarının hukuk açısından caiz olup olmadığı konusunda farklı görüşlere sahiptir.[110] Ancak çoğu âlimleri para vakıflarının caiz olduğunu savunmuştur. Para vakıfları hakkındaki hukukçular arasındaki görüş ayrılığı, bir malın vakfedilmesi için ebedi olması gerektiği şartından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, bazı İslam hukukçuları sadece taşınmaz mallardan bahsederek vakıf yapılmasına odaklanmıştır. Ancak diğer bazı İslam hukukçuları ebedi veya kalıcı olma şartıyla taşınır mallarla vakıf yapılmasına izin vermiştir.

[110] Muhammed Amin İbn Abidin**, Radd'l-Mukhtar 'Ala'l-Durr al-Mukhtar Şarh Tanwir al Absar**, Daru'l Kutup al-İlmiyye, Beyrut, 1994, s. 361; Hidayatullah, Syarif. "Wakaf Uang Dalam Perspektif Hukum Islam dan Hukum Positif di Indonesia." **SALAM: Jurnal Sosial dan Budaya Syar-i**, Cilt:3, Sayı:1, 2016, s.1-20; Mauluddin, Muhammad Ikhwan, and Asmak Ab Rahman. "Cash Waqf From the Perspective of Majelis Ulama Indonesia (MUI) and the Scholars of Aceh." **New Developments in Islamic Economics,** Emerald Publishing Limited, 2018, ss. 51-53.

Âlimlerin çoğunluğuna göre vakıf icra edilirken vakıf malına konulan ebedi/kalıcı şartı irade beyani (sıyga)[111] esnasında belirtilmelidir. Dolayısıyla vakfedilen malın belirli bir zaman sınırı olmayıp süresizdir. Bu görüş Hanefi, Şafi ve Hanbelî mezhepleri tarafından ileri sürülmüştür. Maliki mezhebi ise vakıf icrasında bu ebedi olma cümlesinin (sîga ta'bid) okunmasını şart koşmazlar ve vakfın sonsuza kadar veya belirli bir süre içinde yürütülmesini şart koşarlar.

Para vakıfları konusunda, âlimlerin görüşleri üç kategoriye ayrılır: Birincisi, Maliki âlimleri vakıfta ebedi (te'bid) olma şartı olmadığını söylemektedir. Zira para vakıfları bir zorunluluktur, paralar ebedi olmasa bile kullanılmadığı takdirde değeri düşecektir. Bu nedenle Maliki mezhebinde vakıf icrasında vakfedilen malın ebedi olma şartı yoktur. Maliki mezhebi, vakıf icrasının sonsuza kadar veya belirli bir süre için yapılabilecek sadaka ibadetinin türlerinden biri olarak sınıflandırmıştır. Dolayısıyla vakıf işlerinde belli bir süre şartı aranıyorsa para veya diğer taşınır (menkul) mallar gibi uzun süre dayanan malların vakıf malı olması bir sorun teşkil etmez.

İkinci olarak, Hanefi, Şafi'i ve Hanbeli âlimleri, doğası gereği te'bid olmayan para vakıflarını yasaklamaktadırlar. Çünkü vakfın irade beyanının amacını ebedi olarak içermesi gerektiğini ileri sürerek, ta'bid para vakıflarının şartı olduğunu söylemektedirler. Bu âlimler, vakfedilecek malların ebedi olmasını ve özünü değiştirmeden veya yok olmadan kullanılabilmesi şartını koşmaktadırlar. Bu sebeple uzun sürmeyen para vakıfları geçersizdir çünkü kullanıldığı takdirde değeri düşecek veya azalacaktır ve para da ebedi değildir. El-Muğni adlı eserde, vakıf mallarının kalıcı olması ve sürekli fayda sağlaması gerektiği belirtilmektedir. Vakıf mallarının, menfaat sağlarken kendisinin ortadan yok olması veya buna benzer durumların yaşanması yasaktır.[112]

Üçüncü olarak, Hanefi, Şafi'i ve Hanbeli âlimleri, vakıfta vakfedilecek malın te'bid (ebedi) niteliğe sahip olması gerektiğini savunmaktadırlar. Vakıf malı olarak kabul edilebilmesi için malın kalıcı olması şarttır. Ancak, vakıf malından elde edilen para kullanılarak asıl değeriyle değiştirilebilir veya yatırımla kâr elde edilerek asıl değerini koruyacak şekilde kullanılabilir. Bu durum, vakıfta vakfedilecek malın kalıcı

[111] Sîga veya sözleşme, kabul edilmesi için kullanılan sözlü veya yazılı ifadeler, eylemler vb. olarak bilinen beyanların bir araya gelmesiyle oluşan bir anlaşmadır.
[112] İbn Kudame, s. 229.

olması şartını koymuş olan âlimlerin temel ilkelerine uygun olduğu için Hanefi ve Maliki âlimlerinin çoğu ve İbn Teymiyye tarafından kabul edilmiştir.

Para vakıfları, Fıkıh kitaplarında en az tartışılan vakıf konusudur. Tarım aletleri, kitaplar, savaş malzemeleri gibi taşınır malların vakfı örnekleri, fıkıh âlimlerinin bakış açısından incelenmiştir. Ancak Osmanlı döneminde uygulanmaya başlanan para vakıfları sistemi, bu dönem ve sonrasındaki âlimler tarafından tartışılmıştır.

Vakfın amaçlarından biri ihtiyaç sahiplerine fayda sağlamak olduğundan, para vakıflarının sistemi, İslâm ümmetine daha fazla fayda sağlayabilecek vakıf sistemlerinden biridir. Osmanlı döneminde uygulanan para vakıflarının faydaları da bu tür faydaların örnekleridir. Ayrıca, İslâm ülkelerinde uygulanan para vakıflarının başarısı, İslâm ümmeti üzerinde büyük bir etki yaratmıştır.[113] Para vakıflarının etkisi, daha ayrıntılı bir sonraki bölümde açıklanacaktır.

1.6. MÜCTEHİD İMAMLARIN PARA VAKIFLARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Para vakıfları, âlimler arasında uzun süredir tartışılan bir konudur. Para vakıfları, belirli bir miktar para veya mülkün kamu yararına tahsis edilmesi uygulamasıdır ve uzun vadede topluma fayda sağlayabilecek bir uygulama biçimidir. Bununla birlikte, büyük faydalar sağlama potansiyeline sahip olsa da, alimler para vakfının caiz olup olmadığı konusunda iki farklı görüşe sahiptir. Bazı âlimler para vakıflarının caiz olduğunu savunurken, diğerleri para vakıflarının geçersiz olduğunu düşünmektedir.

[113] Md Shahedur Rahaman, Mohd Fahmi ve Mohd Faisol, "Economics of Cash WAQF management in Malaysia: A proposed Cash WAQF model for practitioners and future researchers", **African Journal of Business Management**, Cilt.5, Sayı:30, 2011, s.12161; Fathullah Al Haq Muhamad Asni ve Jasni Sulong, "Wakaf tunai dan aplikasinya dalam Undang-Undang di negara asean", **Jurnal Syariah**, Cilt:25, Sayı:2, 2017, ss.217-246.

1.6.1. Para Vakfını Caiz Görmeyenler

Para vakıflarına izin vermeyen âlimler, bu tür vakıflar için güçlü bir delil bulamadıkları için izin vermemişlerdir. Ayrıca, meşhur kaynaklarda yer alan vakıf kavramları, para vakıfları için uygun bir tanım sunmamaktadır.[114]

Ebu Hanife'ye göre herhangi bir durumda para vakıflarına izin verilmemektedir. Para, hayvan, silah gibi mallar maddesini yok etmeden kullanılabilse bile Ebu Hanife, bunların vakfedilemeyecek mallar olduğunu ileri sürmüştür. Ebu Yusûf de aynı şekilde savaşta kullanılan hayvanlar ve kılıçlar dışındaki taşınır malların vakıf için kullanılmasına izin vermemişti. Ona göre sadece hadiste açıkça belirtilen taşınır mallar vakfedilebilir. Bu iki malın dışında ne para ne de diğer taşınır mallar vakfedilebilir.[115]

Şafi'i âlimlerine göre bu konuda iki görüş vardır. Ancak bu iki görüş arasında en geçerli görüş, yatırımlardan elde edilen kâr yoksullar için kullanıldığı halde bile para vakıflarına izin vermeyen görüştür.[116] Hanbeli mezhebinde aynı şekilde paranın mücevher veya kredi olarak kullanılmasına bakılmaksızın para vakıflarına izin verilmemektedir.[117] Bu görüş Hanbeli mezhebinde en güçlü olan görüştür.[118]

1.6.2.Para Vakfını Caiz Görenler

İmam Muhammed, Hanefi mezhebinde hayvanlar, silahlar, mushaflar, kitaplar, tarım aletleri ve diğerleri gibi taşınır malların vakfına izin verildiği görüşündedir. İmam Muhammed'den nakledilen bir görüşe göre, taşınır malın vakfı ister teamül bulunsun ister bulunmasın caizdir. Para olarak taşınır malın vakfı, onun zamanında henüz bilinmemekteydi.[119] Daha sonra İmam Muhammed'in hususi olarak para vakıflarına izin verdiğine dair bir rivayet de bulunmamaktadır. Ancak İmam

[114] Akgündüz. s.220.
[115] Muhammad bin Muhammad bin Shihab, **al-Fatava al-Bazzaziyyah**, Daru'l-Ihya' al-Turath al-'Arabi, Beyrut, s.259.
[116] Abu Ishak Ibrahim b. 'Ali al-Şirazi, **al-Muhazzab**, Cilt:1, Mustafa al-Halabi, Kahire, 1396H, s.575.
[117] İbn Kudame, s.229.
[118] 'Ala' al-Din 'Ali b. Süleyman al-Mardawi, **al-Insaf**, Cilt:7, Maktabah Al-Sunnah al-Muhammadiyye, Kahire, 1376H, s.11.
[119] Akmal al-Din Muhammad bin Muhammad al-Rumi al-Babarti, **al-'İnayah 'ala al-Hidayah**, Cilt:2, Daru'l-Ihya' al-Turath al-'Arabi, Beyrut, s. 216-217.

Muhammed'in hocası olan İmam Züfer'in kiyas kavramını kullanarak ve mudaraba kavramını geliştirerek para vakıflarına izin vermesi, İmam Muhammed'in de hocasıyla aynı görüşe sahip olmasının ve kendisi Hanefi mezhebinin imamlarından biri olmasının temeli olabilir.[120]

Maliki âlimlerine göre, yemek ve para gibi menkul malın vakıfları, kalıcılığı ve sürekliliği açısından tereddütte olabilecek vakıf malına sahip olsa da paraların borç ("*karz-ı hasen*") olarak vakfedilmesi caizdir. Maliki mezhebindeki bir başka görüş de vakfın asıl ilkesine aykırı olmadığı için borçlanma gibi kat'i bir şekilde para vakıflarının caiz olduğu yönündedir.[121] Bazı Maliki âlimleri ise para dışındaki menkul malların vakfının şüpheli olduğu ve buna izin verilmediği görüşündedir.

İbn Sîrîn'e göre ise para vakıfları caizdir. İbn Sîrîn'in görüşü Buhari'nin rivayetine dayanmaktadır. "*Kim Allah yolunda 1000 dinar harcarsa, ticaret sermayesi olarak tüccarlara verirse ve ticaretten kazandığı kârı fakir ve fukaraya sadaka olarak verirse. O malı harcayan kişinin o maldan çıkan kârını yemesi caiz midir? İmam Buhari bu soruya şöyle cevap verdi: O onu yiyemez*".[122]

Yukarıda anlatılan âlimlerin üç görüşünden, para vakıflarına izin veren görüş, bir sonraki dönemin âlimleri için bir referans olmuştur. Neredeyse bütün fıkıhçılar da İmam Muhammed'in görüşünü benimsemişlerdir.

Muteber hukuk kitaplarının hepsi, teamül haline gelen menkul vakfının caiz olduğunu İmam Muhammed'den nakletmektedir. İmam Muhammed bunu ifade ederken teamül "*insanların örf adet haline getirdiği şey"* demektir. "*Şey"* tabiri belli menkullere yönelik değildir. Para vakıfları konusunda ise, teamül olursa caiz olur demişlerdir.[123]

1.7. OSMANLI DÖNEMDE ÂLİMLERİN PARA VAKIFLARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

İslam toplumunun tarihi ve medeniyetinde, erken dönem İslam'ında Hz. Peygamber ve sahabenin öğretilerinin kullanılarak ekonomik ve sosyal faaliyetlerde

[120] Ibn Musa al-Tarabilsi al-Hanafi, **al-Is'af fi al-Ahkam al-Avkaf**, Dar al- Faruq, 'Amman, 2015, s.99.
[121] Muhammad b. 'Abd Allāh al-Hurşi, **Şarh al-Hurşi**, Cilt:7, Daru'l al-Fikr, Beyrut, s.70.
[122] 'Abdullāh Muhammad Ismail al-Buhari, "Kitab Vesaya: Bab Vaqf al-Dawabbi wa al-Kura' wa al-'Urud wa al-Samit", **al-Jami' al-Sahih** , Cilt:4, Daru'l-Taufik al-Najah, Beyrut, 1422H, s.12.
[123] Akgünduz, s.219.

bulunulduğu tespit edilmiştir. Bu dönemdeki yaşam tarzındaki gelişmeler ve değişiklikler hukuku da etkilemiştir.

Muaviye ve Abbasi halifelerinden sonra İslam dünyasında birkaç devlet ortaya çıkmıştır ve bunlardan biri uzun süre hüküm sürmüş olan Osmanlı Devleti'dir. Osmanlı döneminde de önceden uygulanan para vakıfları sistemi kullanılmıştır ve bu sebeple Osmanlı Devleti'nin ekonomik gücü de dikkate değerdir.

İslam geleneği içerisinde olduğu gibi, o dönemde ortaya çıkan hukuki meseleler, fetva verilerek çözümlenirdi. Osmanlı döneminde ise Şeyhülislam olarak bilinen İslam hukukçuları ve kelamcıları İslam Hukuku'na dair verdiği fetvâlarla önemli hizmetlerde bulunmuştu. Şeyhülislam, 1425 yılında mütevazı bir fetva kurumu olarak ortaya çıktığı kabul edilen bir kurumdur. II. Murad ve Fatih Sultan Mehmed dönemlerinde, Molla Fenâri, Fahreddin-i Acemi, Molla Abdülkerim Efendi, Molla Hüsrev, Molla Gürâni gibi âlimler müftülük makamında yer almışlardır.

Para vakıfları Osmanlı Devleti'nde XV. Yüzyıldan itibaren uygulanmıştır.[124] İlk dönemlerde, para vakıfları uygulamalarıyla ilgili olarak âlimler arasında ciddi bir görüş ayrılığına rastlanmamıştır. Molla Hüsrev'in Şeyhülislam olduğu dönemde para vakıflarının tescil edilmiş olduğu bilinmektedir. Daha sonra Şeyhülislam İbn Kemal (Kemalpaşazâde) (ö. 940/1534), ilk defa müstakil bir risalede para vakıfları ile ilgili prensiplerdeki ihtilafları ele alarak savunmuştur. Ancak, Molla Hüsrev ile İbn Kemal arasında farklı görüşler olmasına rağmen, ikisi arasında şiddetli tartışmalar görülmemiştir.[125]

Daha sonraki zamanlarda Osmanlı toplumunda para vakıfları konusunda ciddi tartışmalar yaşanmış ve bu tartışmalar XVI. yüzyılda Osmanlı uleması arasında özellikle Ebussuud ve Bali Efendi ile İmam Birgivi ve Civizade arasında gerçekleşmiştir. Bu çalışmada, söz konusu âlimlerin para vakıfları hakkındaki görüşlerine odaklanılacaktır.

---

[124] Jon E. Mandaville, **Faizli Dindarlık: Osmanlı İmparatorluğunda Para vakıfları Tartışması**, çev.: Fethi Gedikli, Türkiye Günlüğü, Ankara 1998, sayı: 51, s.130.

[125] Tahsin Özcan, "Para Vakıflarıyla İlgili Önemli Bir Belge", **İLAM Araştırma Dergisi**, Cilt:3, Sayı:2, Temmuz-Aralık 1998, s.107; Mehmet Şimşek, "Osmanlı Cemiyetinde Para Vakıfları Üzerine Münakaşxalar", **AÜİFD**, Cilt:27, Ankara 1985, ss. 216-217.

1.7.1. Ebussuud Efendi ve Sofyalı Bali Efendi'nin Görüşleri

Ebussuud Efendi (ö. 982/1574) ve Sofyalı Bali Efendi (ö. 960/1553) XVI. yüzyılda Osmanlı döneminde para vakıflarının caiz olduğunu savunmuşlardı. Para vakıfları ile ilgili görüşleri, daha önceki dönemin müçtehitlerinden ve hukuk ile yaşadığı dönemde meydana gelen sosyal sorunlar konusunda çok geniş bir bilgiye sahip olan Kemalpaşazâde'den etkilenmiştir.

Ebussuud Efendi (ö. 982/1574) Hanefi mezhebini takip ederek para vakıfları konusunda çözüm getirmeye çalışmıştır. Para vakıflarının caiz olup olmadığı konusunda İbn Şihab ez-Zühri'nin (ö. 124/741) görüşüne atıf yapmıştır. [126] Ancak İbn Şihab ez-Zühri, Hanefi mezhebinden olmadığı için görüşü doğrudan delil olarak kullanılamamaktadır.

Ebussuud Efendi'nin para vakıflarının caiz olması konusundaki yaklaşımı, Hanefi mezhebine uygun bir şekilde taşınır mal vakfının caiz olması esasına dayanmaktadır. Ebussuud Efendi, İbn Şihab ez-Zühri'nin görüşüne atıf yaparak, para vakıflarının caiz olması konusunda uygun bir dayanak olduğunu savunmaktadır. Ebussuud Efendi'ye göre, para vakıflarının uygulaması da İmam Muhammed'in taşınır mal vakıflarına ilişkin görüşüne dayanmaktadır ve her taşınır mal vakıf malı olarak kullanılabilmektedir. Bu prensip daha sonra tüm taşınır malların vakıf olabileceği şeklinde genişletilmiştir. Sonuç olarak, para vakıflarının caiz olup olmadığını belirleyen kriter, onun toplumda yaygın bir uygulama olup olmamasıdır.[127]

Şeyh Sofyalı Bali Efendi (ö. 960/1552), para vakıflarının güncel olarak uygulanmasının çok büyük bir fonksiyona ve faydaya sahip olduğu görüşündedir. Bu nedenle, daha geniş menfaat için Bali Efendi, para vakıflarının caiz olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre zamanın değişmesi hukukun da değişmesine sebep olur, dolayısıyla daha önce var olmayan unsurlar günümüzde bir ihtiyaca cevap verebilir ve daha büyük bir fayda sağlayabilir. Bu yaklaşım çerçevesinde Bali Efendi, para vakıflarının caiz olduğunu savunmuştur. Onun görüşü de İmam Zühri'nin görüşüne dayanmaktadır.[128]

---

[126] Kâşif Hamdi Okur, "Para vakıfları bağlamında Osmanlı hukuk düzeni ve Ebussuud Efendinin hukuk anlayışı üzerine bazı değerlendirmeler", **Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:4, Sayı:7-8, 2005, ss.33-58.

[127] Hamdi Okur, s.46.

[128] Hamdi Okur, s.56.

Sofyalı Bali Efendi, Kanuni Sultan Süleyman, Çivizade Efendi ve Sa'adullah Çelebi gibi kişilere para vakıflarına izin veren ve bu vakıfların yönetimi için izin talep eden bir mektup göndermiştir.[129] Bali Efendi'nin mektubu göndermesinin sebebi, Çivizade'nin verdiği fetva ve para vakıflarını yasaklayan padişah emridir. Bu yasaklama vakıf mütevellileri ve halk arasında anlaşmazlığa yol açmıştı.[130] Bali Efendi, yazdığı mektupta para vakıflarının halkın menfaati için çok büyük bir fayda sağlayacağını ve yasaklanması halinde büyük kayıplara yol açacağını vurgulamıştır. Bu olaylar Bali Efendi'nin o mektubu yazmasına neden olmuştur. [131]

Osmanlı döneminde, para vakıflarının caizliğini savunan diğer alimler arasında Molla Hüsrev (ö. 885/1480), Kemalpaşazâde ve Fenârîzâde Efendi (ö. 954/1548) gibi isimler de vardı.[132] Ancak, bu alimlerin görüşleri hakkında ciddi bir tartışma yaşanmamıştı ve bu nedenle onların görüşleri genel olarak kabul görmüştür.

1.7.2. Çivizade ve İmam Birgivi'nin Görüşleri

1545-1547 yılları arasındaki tartışma, Rumeli Kazaskerliği yapan Çivizade Muhyiddin Mehmet Efendi'nin para vakıflarının meşruiyetini sorgulaması ve yasaklanması için çaba göstermesiyle başlamıştır. Bu tartışma, Ebussuûd Efendi ile Çivizade arasında para vakıflarının meşruiyeti hakkında ortaya çıkan görüş ayrılığıyla devam etmiştir. Ebussuûd Efendi para vakıflarının meşruiyetini savunmuş, Çivizade ise para vakıflarına karşı çıkmıştır.

Çivizade Muhyiddin Mehmet Efendi (ö. 954/1547) ve kendisiyle aynı görüşü savunan İmam Birgivî Mehmet Efendi (ö. 981/1573) ise para vakıflarının caiz olmadığını savunmuşlardır.

Çivizade'ye göre, İbn Kemal para vakıflarının caizliği konusunda zayıf görüşleri ileri sürmüştür. Bu sebeple onun görüşünü reddetmiştir. Para vakıflarının yasallaştırılmasında örf ve adetlerin delil olarak kullanılması gerektiği hakkındaki

[129] Uğur SEZER ve Sabri Can SANNAV, "Osmanlı Devleti'nde Para Vakıflarının Meşruluğu Tartışması Üzerine Bir Değerlendirme", **Journal of Analytic Divinity,** Cilt:2, Sayı.2, 2018, s.86.
[130] Necmeddin Güney, "Osmanlı'da para vakıfları uygulamasına güçlü bir itiraz: İmam Birgivî'nin para vakıfları aleyhindeki görüşleri", **Mütefekkir**, Cilt:6, Sayı.11, 2019, s. 20.
[131] Hamdi Okur, s.42-43.
[132] Abdullah BAYRAM, **Birgivî'nin Naslara Yaklaşımının Amaçsal Perspektiften Analizi: Ehl-i Hadîs ve Selefîlik Sistematikleri Çerçevesinde**. Balıkesirli Bir İslâm Âlimi: İmam Birgivî Uluslararası, 3. Cilt, Balıkesir, 2019. s. 52; Hamdi Okur, s.41; Necmeddin Güney, s.20-21.

İmam Muhammed görüşünü de ileri sürmüştür Çivizade'ye göre bir örfün delil olabilmesi için o örfün olduğu yerde bir müçtehitin olması gerekmektedir. Dolayısıyla, ona göre Ebussuud'un ve İmam Muhammed'in para vakıflarının delili olarak kullandığı örf ve adetlerin tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir. Ancak Çivizade, örf ve adetlerin müçtehit tarafından delil olarak kullanılmasını inkâr etmemiş, aksine kabul etmiştir.[133]

İmam Birgivi'ye göre de vakıf malı, ebedî olması gereken bir mal olup ne başkalarına devredilir ne de malın tükenmesine neden olacak şekilde kimseye borç olarak verilir. Birgivi'ye göre de para vakıflarının caiz olduğuna dair bir delil yoktur. Bu nedenle kendisi para vakıflarının caiz olmadığı görüşündedir. Bilgivi ve Ebussuud Efendi'nin, paranın kullanılmadığı zaman ömrünün sona ereceğini veya değerinin azalacağını öne sürerek para vakıflarını meşrulaştırmasını eleştirmiştir[134]. Bu bağlamda İmam Birgivî'nin eleştirilerinden biri de para vakıflarının mudarebe ve bid'aa olarak işletilebildiği gibi bey‘u’l-îne/muâmele-i şer‘iyye şeklinde işletilmesine olanak sağlamasıdır. Nitekim fıkıh usulü kitabında para vakıflarının mudarebe ve bidâa olarak işletilebileceği gibi bey‘u’l-îne / muâmele-i şer‘iyye olarak da işletilebileceği belirtilmektedir. Bey‘u’l-îne, caiz olsa da, âlimler ondan uzak durmanın gerekliliğini açıkça belirtirler, çünkü bu işlem lanetlenmiştir.[135]

İmam Birgivi, para vakıflarının caiz olduğu görüşünü reddederken, para vakıflarını yöneten mütevellilerin genellikle cahil veya bilgisiz kişiler olduğunu belirtmiştir. Bu kişiler, kitaplarda geçen bey‘u’l-îne usulünü bilmeden para vakıflarını doğrudan karz veya alım satım anlaşması olarak işletmektedirler. Hatta bazıları, umursamadan faizcilik yapmaktadırlar ve bu işi memurlara bile vermektedirler.[136]

1.7.3. Para Vakıfları Hakkındaki Çağdaş İslam Hukuku Araştırmacılarının Görüşleri

Para vakıflarıyla ilgili tartışmalar sadece müçtehitler arasında sınırlı kalmamıştır; zamanla toplumun yaşam tarzının evrimi, para vakıfları konusundaki

[133] Abdullah BAYRAM, s. 55; Birgivî, **Risâle li-ibtâli vakfi’n-nukûd**, s.179.
[134] Abdullah BAYRAM, s.50.
[135] Abdullah BAYRAM, s.51.
[136] Abdullah BAYRAM, s.51; Birgivî, **Risâle li-ibtâli vakfi’n-nukûd**, ss. 194-195;

alimlerin görüşlerini etkilemiştir. Günümüzdeki İslam hukuku araştırmacılarının görüşleri, bu konuyu sistematik bir şekilde tartışan önceki müçtehitlerin görüşlerinden bağımsız olduğu bilinmelidir. Para vakıflarının caiz olduğunu düşünen çağdaş araştırmacılar arasında Hassan Me'mun, Şeyh Ahmet Muhammed Hüreydi, Abdullah Zeyd el-Mahmud, Ahmed Zarka, Yusuf el-Kardavi, Vahbah Zuheyli, Salus ve Muhammed Şibir gibi isimler yer almaktadır.[137]

Onlara göre, para vakıfları amaçlarına uygun bir şekilde kullanılabilir. Ayrıca günümüzde kullanılan para da para vakıfları için kullanılabilecek niteliktedir. Para, mütekavvim mallar kategorisinde yer alır ve yasal olarak belli bir değere sahiptir. Bu sebeple, İslam'da paranın kullanımı mümkündür.[138]

Vehbe Zuhayli'ye göre, günümüzde para vakıflarının uygulanması mümkündür. Zira Zuhayli, İmam Hanefi'nin dinar ve dirhem vakfına izin veren görüşünü nakletmiş ve bu görüşünün daha geniş bir toplum tarafından kabul gördüğünü belirtmiştir.[139] Diğer taraftan, para vakıflarının caiz olduğunu savunan diğer âlimler ise " *örf sebebiyle istihsan* " ilkesine dayanmaktadır; çünkü bu sistem, toplum tarafından uygulanıp yerel bir gelenek haline gelmiştir. [140]

Didin Hafidhuddin ve Prof. Dr. M.A. Manan gibi bazı İslam iktisatı uzmanları, para vakıflarına cevaz verme görüşündedir. Didin Hafidhuddin, para vakıflarının ümmetin iyiliği ve yararı için işletilmesi veya devredilmesi gerektiğini savunmuştur ve bu vakıflar, para yerine senetler şeklinde de olabilir.[141] Prof. Dr. M.A. Manan ise, para vakıflarının bir kişi veya kurum tarafından yapılmasına izin veren bir fetva vermiştir. Para vakıflarının asıl değeri, sürdürülebilirliği için garanti edilmelidir ki ne

[137] Fathullah Al Haq Muhamad Asni ve Jasni Sulong, "Wakaf Tunai dan Aplikasinya dalam Undang-Undang di Negara Asean", **Jurnal Syariah**, Cilt:25, Sayı:2, 2017, s. 230.

[138] Mohammad Zain bin Haji Othman ve Muḥammad Bakhit al-Muṭi'i, "'Urf as a Source of Islamic Law", **Islamic Studies**, Cilt:20, Sayı.4, 1981, ss.343-355.

[139] Vehbe Zuheyli, **Fıkhu'l-İslami ve Edilletuhu,** cilt:8, Daru'l-Fikr, Dımeşk, 1985, s.162

[140] Muhammad Ikhwan Mauluddin ve Asmak Ab Rahman. "Cash Waqf From the Perspective of Majelis Ulama Indonesia (MUI) and the Scholars of Aceh", **New Developments in Islamic Economics**, Emerald Publishing Limited, 2018. s.51; Fitra Rizal, "Wakaf Non Muslim dan Wakaf Uang Menurut Pandangan Wahbah Zuhaili", **Al-Intaj: Jurnal Ekonomi dan Perbankan Syariah**, Cilt:5, Sayı:2, 2019, s.186.

[141] Didin Hafidhudhin, **Agar Harta Berkah dan Bertambah, Gerakan Membudayakan Zakat, Infak, Sedekah, dan wakaf**, Gema Insani, Cakarta, 2008, s. 164.

satılabilir ne bağışlanabilir ne de miras olarak dağıtılabilir. Vakıf malları sadece şeriatın izin verdiği işler için yürütülebilir veya kullanılabilir.[142]

İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) himayesindeki araştırmacılar, para vakıflarının caiz olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. 14-19 Muharrem 1425 H / 6-11 Mart 2004 tarihleri arasında Umman'ın başkenti Maskat'ta düzenlenen bir konferansta, para vakıflarının caiz olduğuna karar verilmiştir. Ayrıca, Endonezya Ulema Konseyi (MUI/ Majelis Ulama Indonesia), 11 Mayıs 2002 tarihinde para vakıfları hakkında bir fetva yayınlamıştır.[143] Bu fetvada, para vakıflarının (vakf al nukud) bir kişi, bir grup, bir kurum veya tüzel kişiler tarafından para veya değerli senetler şeklinde gerçekleştirilen bir vakıf türü olduğu belirtilmiştir.[144] Para vakıflarının caiz olduğu ve sadece şeriatın izin verdiği işler için kullanılabileceği vurgulanmıştır. Ayrıca, para vakıflarının asıl değerinin sürdürülebilirliği için garanti edilmesi gerektiği, bu nedenle ne satılabileceği ne bağışlanabileceği ne de miras olarak dağıtılabileceği ifade edilmiştir.

Çağdaş araştırmacıların para vakıfları konusundaki görüşleri, önceki müçtehitlerin aktardıkları görüşleri özetlemekle birlikte Prof. Dr. M.A. Manan'ın ileri sürdüğü görüşle de benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla, bu görüşler sadece mezhep imamlarının aktardığı sebeplere dayanmaktadır.

1.8. PARA VAKIFLARI YÖNETİMİ

İslam hukukunda, vakfın yönetimi için bir kişinin atanması gerekmektedir. Etkin vakıf yönetimi, vakıf varlıklarından daha fazla etki ve fayda sağlayabilir. Vakıf varlıklarının yönetilmesi, geliştirilmesi ve güçlendirilmesi çalışmaları doğru bir şekilde hazırlanarak planlanabilir. Bu, vakıf varlıklarının kullanımında sorun yaşanmaması ve yönetim kaynaklı kayıpların önlenmesi için gereklidir. Dolayısıyla, mevcut vakfın ibadet faaliyetleriyle sınırlı kalmaması için, vakıf varlık yöneticisinin ciddiyeti gereklidir. İslam hukukunda vakıf yönetimi için kullanılan terim velâyettir. Osmanlı hukukunda ise aynı kökten gelen tevliyet terimleri kullanılmıştır. Velâyet

[142] M. Anwar Nawawi, "Pengembangan Wakaf Uang Tunaı Sebagai Sıstem Pemeberdayaan Umat dalam Pandangan Ulama Konvensıonal dan Kontemporer", **Fikri: Jurnal Kajian Agama, Sosial dan Budaya,** Cilt:1, Sayı:1, 2016, s.183-210.

[143] MUI/ Majelis Ulama Indonesia, Endonezya'da hükümet ile bağlı bir İslam âlimlerin konseyidir.

[144] Majelis Ulama Indonesia, **Para Vakıfları hakkında Fetvası**, No. 29, Majelis Ulama Indonesia Yayınları, Cakarta, 2002, s.410.

terimi genel bir terimdir, tevliyet ise vakfa özgü bir terimdir. Bu nedenle vakıf üzerindeki velâyet hakkı için özel olarak tevliyet terimi de kullanılmıştır.[145]

İslam hukukçuları, vakfın yönetimini devletin yetkili organlarının üstlenebileceğini düşünmüş ve bu nedenle kapsamı daha geniş olan "velâyet" terimini kullanmıştır. Vakfın yönetimini üstlenen ve velâyet hakkını elinde bulunduran kişiye ise "mütevelli", "nâzir" veya "kayyım" gibi terimler de kullanılmaktadır.

Bu terimler birbirinin yerine kullanılabilecek gibi görünmektedir, ancak nâzir kelimesi genellikle Şafi'i ve Maliki mezheplerinde kullanılırken, mütevelli kelimesi Hanefi ve Hanbeli mezheplerinde daha yaygındır. Kayyım kelimesi ise nadiren kullanılmakta olup, çoğu hukukçu bu kelimeyi mütevelli anlamında kullanmaktadır. Ancak bazıları kayyım kelimesinin mütevellinin nezareti altında ve emriyle çalışan, vakıf işleriyle ilgilenen memur anlamına geldiğini ifade etmektedir.

Bu çalışmada tutarlılık amacıyla, kayyım terim yerine mütevelli ve nâzir terimi kullanılacaktır. Bu çalışmada, literatür taraması sırasında mütevelli terimi kullanılacaktır. Ancak Endonezya'daki vakıf kanunlarının incelenmesi sırasında, Endonezya'da vakıf hukuku ve toplumu tarafından daha yaygın olarak kullanılan nâzır terimi kullanılacaktır.

İslam hukukunda mütevellinin pozisyonu hakkında tartışmaya girmeden önce, vakıf mülkünün idaresinde mütevelli, işini yaparken daima kadıya başvurmalıdır. Mütevelli, vakıf tarafından tayin edilmesine rağmen vakıf meselelerinde genel yetkiye (*velayet-i âmme*) sahip kadıya bağlı olduğu bilinmelidir. Bu sebeple mütevellinin atanması, mütevellide aranan şartlar, mütevellinin hakları ve tevliyet görevinin sona ermesi konularına geçmeden önce bu noktanın anlaşılması gerekmektedir.

1.8.1.Mütevellide Aranan Şartlar

İslam hukukçuları, mütevelli olarak atanacak şahıslarda bazı vasıfların bulunmasını şart koşmaktadır. Eğer şartlar yerine getirilmezse, atanma geçersiz hale gelebilir veya atama sonrası bir başarısızlık yaşanırsa mütevelli otomatik olarak idarecilikten çıkarılır. Mütevellide aranan şartlar aşağıda listelenmiştir.

[145] Akgündüz, ss.297-298.

1.8.1.1. Âkil ve Baliğ Olmak

Bir kimsenin mütevelli olabilmesi için âkil ve bâliğ olması gerekir. Akıl hastaların (mecnunların) mütevelli olarak tayin edilmeleri câiz değildir. Akıl hastalığı başlangıçta velâyet görevine engel olur ve mâni teşkil eder.

Hanefilere göre vakfa mütevelli olarak tayin olunan bir şahıs bir sene veya daha fazla süren bir akıl hastalığı ile mecnun olsa velâyet görevi sona erer. Diğer hukukçulara göre ise bir ay veya daha fazla süren bir akıl hastalığı olduğunda velâyet görev sona erer. Eğer mütevelli iyileşirse velâyet görevi kendisine döner[146].

Mütevellinin vakıf işlerini yürütebilmesi ve vakıfla ilgili tasarruflarının geçerli sayılması için büluğa ermiş olması gerekir. Ayrıca mütevellilik sıfatının kazanılması konusunda mümeyyiz küçüklerin vakıfla ilgili tasarruflarının geçerli olup olmaması konusunda hukukçular arasında ihtilaf edilmiştir. Hanbeli, Şafi'i ve Mâlikiler'e göre, büluğa ermeyen birisi eğer vâkıf tarafından mütevelli olarak tayin edilirse bu işlem geçerli sayılmaktadır. Ancak büluğa ermemiş kişiler vakıfla ilgili tasarrufta bulunamayacakları için velileri onların adına vakfın işlerini yürütecektir. Eğer mütevelli hâkim tarafından tayin edilecekse mütevellinin kesinlikle büluğa ermiş olması gerekir. Bunu bütün İslam hukukçuları kabul etmiştir.

1.8.1.2. Âdil ve Güvenilir (Emin) Olmak

Şafi'i hukukçulara göre, mütevellide adalet vasfı bulunması ve mütevellinin güvenilir olması gerekir. Eğer mütevelli atanmasından sonra onun fasık (sahtekâr) olduğu ortaya çıkarsa otomatik olarak görevden alınır, bu durumda mütevelli yetkisi kadıya geçer. Onlara göre de adalet vasfı; adam öldürmek, faiz yemek ve zina gibi büyük günahlardan kaçınmak; küçük günahlarda da ısrar etmemek ve dürüst olmak diye tanımlanmıştır. Bu nedenle mütevelli güvenilir değilse kovulması gerekir. Eğer hâkim tarafından tayin edilen mütevelli olursa, bu hakkını tekrar elde edemez[147].

Hanbeli hukukçulara göre mütevelli vâkıf tarafından atanırsa veya mütevelli vakfın bütün gelirine sahip olan mevkufun aleyh ise adalet vasfına gerek yoktur. Vâkıf

[146] Ebu Zehra, s.373.
[147] Ebu Zehra, s.320.

birisini tayin ettiğinde, sahtekâr bile olsa velâyet hakkı o kişiye verilmelidir. Mütevelli vakfın bütün gelirine sahip olan mevkufun aleyh ise, adalet vasfını aranmamaktadır.[148] Hanbeli mezhebinin Şafi'i mezhebi kadar katı adalet gerekliliği aramadığı görülmektedir.

Malikiler ise, adaleti güvenilir olmak, dini bütünlük sahibi olmak ve hukuki tasarruflarında dürüst davranmak olarak tarif etmektedirler. Mütevellinin adil olmasını şart koşmaktadırlar.

Hanefi hukukçular adaleti dürüstlük, dinde ve akılda müstakim olma ve Allah'a isyan sayılabilecek şeylerden kaçma şeklinde tarif etmektedir. Mütevellinin adil ve emin olması konusunda Hanefi hukukçuları arasında iki görüş vardır. Birinci görüş, adalet vasfının tevliyetin sıhhat sebebi değil, tercih sebebi olduğunu savunur. Onlara göre adalet vasfını kaybeden (fasık olan) bir mütevelli otomatik olarak ma'zul edilmez, belki azle müstahak olur. İkinci görüşe göre mütevellilik görevine tayin esnasında da görevin devamı süresince de emin ve adil birisi olması gerekir. Onlara göre vakfın mütevellisi küçüğün velisi hükmündedir. Fakat içkici ve fasık olan bir şahıs mütevelli olamaz, eğer tayin ettikten sonra bu hale gelirse mutlaka azledilmelidir.[149]

1.8.1.3. Vakfın İşlerini Görebilecek iktidara Sahip Olmak (Kifâyet)

İslam hukukçuları, mütevelli olacak şahıslarda aranan şartlar arasında, vakıf işlerini bizzat idareye muktedir olma şartını yer almaktadır ki bu fıkıh kitaplarında "kifâyet" terimiyle ifade edilmektedir. Bütün İslam hukukçuları kifâyet şartında ittifak etmiştir. Şafi'i, Hanbeli, Maliki ve İmamiyye hukukçularına göre vakıfta kifâyet şartı bir geçerlilik şartıdır. Hanefi hukukçularına göre ise kifâyet şartı geçerlilik şartı değildir, fakat bir tercih şartı olduğunu kabul etmektedirler. Kifâyet, bizzat veya vekil yoluyla vakfı idare edebilme iktidarı olarak tarif edilir. Bu nedenle, eğer mütevellide kifâyet bulunmazsa, azledilmesi gerekmektedir.

Kifâyet şartı açısından, kadın ve erkek arasında fark olmadığı izah edilmektedir. Bu şart, erkeğe olduğu gibi kadına da uygulanabilir. Hukukçular, bu sıhhat şartını kararlaştırmışlardır.[150]

[148] Kebisi, Cilt: 2, s.163-168.
[149] Ebu Zehra, s.319-322; Kebisi, Cilt:2, s.169-171.
[150] Kebisi, Cilt: 2, s.178.

1.8.1.4. Müslüman Olmak

İslam hukukçuları, mütevellinin Müslüman olması konusunda iki görüşe ayrılmıştır. Birinci görüşe göre, Şafi'i, Hanbeli, Mâliki, Zeydi ve İmâmiyye hukukçularına göre mütevelli olarak tayin edilecek kişinin Müslüman olması şarttır. Onlara göre, gayrimüslim mütevelli olamaz, çünkü vakıfta tasarruf hakkı olsa bile kâfirin Müslüman üzerinde velayet hakkı yoktur ve mürted bir vakıf mütevellisinin velayet görevi de sona erer.[151]

İkinci görüş ise Hanefi hukukçularının görüşüdür. Onlara göre, velâyette İslamiyet şart değildir, dolayısıyla gayrimüslimler de mütevelli olarak tayin edilebilmektedir. Çünkü İslam hukukunda vakıfta velayet şartı yoktur. Mütevellinin görevi, vakıf mallarını korumak, idare etmek ve vakıftan yararlananlara haklarını ulaştırmaktır. Ayrıca, Hanefi mezhebinde Müslüman'ın vakfının kâfir tarafından idare edilmesi doğru değildir, çünkü vakıf İslam şeriatına uygun olarak yönetilmelidir. [152]

1.8.2. Mütevelli Atama Yetkisi

İslam hukukçuları, mütevelli ataması konusunda kimin yetkili olduğu konusunda ihtilaf etmiştir. Temel olarak, vakfın idaresini yürütmek üzere mütevelliyi tayin edecek üç kişiden bahsedilir: vâkıf, mevkufun aleyhinde olan kişi ve hâkim.

Tüm İslam hukukçuları, vakıf kurulurken vakıf idaresinde bulunacak mütevelliyi tayin etme hakkının vâkıf tarafından olduğu konusunda hemfikirdir. Bu yetkinin mutlak bir yetki olduğunu kabul etmişlerdir. Şafi'i, Hanbeli ve Caferi hukukçuları bunu kabul etmektedirler. Vâkıf, mütevelli ataması yapabilir ve kimi mütevelli tayin ederse, mütevelli odur. Vâkıfın mütevelli atamaması durumunda ise vâkıfın kendisi mütevelli olacaktır. Eğer vâkıf hayatta değilse, vakfın velâyet hakkı hâkime ait olur. Hâkimin tevcihi olmadan hiç kimse mütevelli olamaz.[153]

İslam hukukçuları arasında vâkıfın kendisini mütevelli olarak atama yetkisi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Şafi'i ve Hanbeli mezhepleri, vâkıfın kendisini mütevelli tayin etmesini kabul etmektedirler. Bu durum, Hz. Ömer'in

[151] Kebisi, Cilt: 2, ss.178-179.
[152] Kebisi, Cilt: 2, ss.180-181.
[153] Ibn Abidin, ss.421-422.

kendisini mütevelli olarak belirlediği bir olaya dayanmaktadır.[154] Ayrıca, Hz. Ali, Fatıma, Zübeyr, Amr b. As, Musavvar b. Makhrama ve diğer birçok sahabenin yaptığı gibi sahabe ölene kadar kendi vakıflarını kendileri yönetmiştir.[155] Ancak Maliki mezhebine göre, bir vâkıfın kendisini mütevelli olarak ataması hukuka aykırıdır ve böyle yaparsa vakıf geçersiz olur.

Vâkıf vakfın mütevellisini gösterirken belli şartlar öne sürebilir. Örneğin en bilgili çocuklarını mütevelli tayin edebilir. Bu durumda o niteliğe sahip olan mütevelli tayin edilir. Bunun, Hz. Peygamber'in "*Müslümanlar kendilerine koyulan şartlara uymalıdır*" buyruğuyla gelen, uyulması gereken bir hüküm olduğu kabul edilmektedir.[156]

Vakıftan yararlananların (mevkufun aleyh) mütevelli tayin yetkileri yoktur. Fakat Hanbeli, Maliki, Zeydi ve Caferi hukukçuların çoğunluğuna göre vakıftan yararlananlar da mütevelli tayin edebilir.[157]

Bir vakıf için hâkimin mütevelli tayin edeceği ilk kişi olması doğru değildir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, vâkıfın zaten tayin ettiği mütevelliler varsa, hâkimin tayin yetkisi bulunmamaktadır. İslam hukukuna göre, Hanefiler dışındaki bütün fıkıh mezheplerine göre vakıflarda mütevelliyi tayin yetkisi hâkime aittir. Yani, mütevelli bulunmayan bir vakıf için hâkim bu yetkisini kullanabilir.[158]

1.8.3. Mütevellinin Hakları

Mütevellinin, bir vakfın idaresi ve amacının gerçekleştirilmesi için genel olarak iki hakkı bulunmaktadır: vakıf üzerinde tasarruf hakkı ve ücret talep etme hakkı. Bu haklar detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

1.8.3.1. Vakıf Üzerinde Tasarruf Hakkı

Mütevelli vakıf üzerinde her çeşit tasarrufu yapmaya yetkili değildir. Yapmaya yetkili olduğu tasarruflarda mütevellinin yapabileceklerinin ve yapamayacaklarının

[154] İbn Kudame, Cilt:6, s.242.
[155] Şafi'i, s.160.
[156] Buhari, **Sahih al Buhari**, Kitab al Ijarat, Cilt:3, s.250.
[157] Kebisi, Cilt: 2, s.150.
[158] Kebisi, Cilt: 2, s.151.

sınırları vardır. Birincisi mütevelli bütün tasarruflarda vakfın yararını düşünerek hareket etmelidir. İkincisi mütevelli bazı tasarruflarda vicdan ve maslahatı korumak esası ile özel olarak devre dışı bırakılmış ve bazı tasarrufları icra için hâkimin kararını almakla yükümlü yapılmıştır.

Mütevelli evvela görevi olan tasarrufları yerine getirmekle mükelleftir. Bazı hukukçular, mütevellinin görevlerini anlamamıza yardımcı olması için listeleri hazırlamıştır. Mesela Hanbeli hukukçularından biri olan Bahuti (ö. 1641) mütevellinin görevlerini şöyle sıralıyor: "*Mütevellinin görevleri şunlardır: vakfın korunması, malın onarılması, kiralanması, ekilmesi, davanın yürütülmesi, kirasından elde edilen gelirin toplanması, ekilmesi veya verimini artırmaya çalışılması, gelirin vakıf gibi vakıf nesnelerine dağıtılması. Hayata geçirmek, hak sahiplerine ödeme yapmak vb*."

Hanefi bir hukukçu olan Hassan b. Mansur Kâdi Han (ö. 1196) de mütevellinin görevleri şöyle sıralayarak vurgulamaktadır: "*Canlandırmak, vakfın korunması, mülkü kiraya vermek, dikmek, vakfın kirasından, mahsulünden ve meyvelerinden elde ettiği gelirleri toplamak, verimi artırmak için çabalamak, gelirleri vakıf tamir eden nesneler arasında dağıtmak, menfaat sahiplerine ödeme yapmak, mülkleri ve gelirlerini korumak için tüm önlemleri almak, işe almak ve işten çıkarmak ve tüm anlaşmazlıkları ve davaları ele almak*".

Şafi'i mezhebinin ana metinlerinden biri olarak kabul edilen ve Nevevî (ö. 1277) tarafından hazırlanan başka bir görev listesi diyor ki: "*Görevde aktif olmak, mülkü kiralamak, geliri toplamak ve dağıtmaktır ve bu görevlerin bir kısmıyla görevlendirilmişse, onu aşamaz*".

İslam hukukçularının birçoğunun bahsettiği mütevelli görevleri birbirine benzemektedir. Bunlar genel bir tasvir şeklindedir. Şüphesiz hukukçular arasında detay meseleleri konusunda anlaşmazlık kaçınılmazdır.

İslam hukukçuları mütevellinin tasarruflarını iki tasnif ayrılmıştır. Bunlar mütevellinin uygulamasının caiz olduğu tasarruflar ve uygulamasının caiz olmadığı tasarruflardır. Âlimler hem genel ilkeleri kullanmak hem de cihadı kullanmak için açıklamalar yapıyorlar. Hukukçuları bu ikisini açıklarken genel kaideleri kullanırlar[159].

[159] Kebisi, Cilt: 2, s.186.

Mütevellinin uygulamasının caiz olduğu tasarruflar genel kaidelere göre mütevellinin şeriata ve vakfın kabul edilen şartlarını dikkate alarak vakfın yararına olan ve mevkuf için menfaat sağlayan her şeyi yapmaktır[160].

Fıkıh kitaplarında, mütevellinin yapabileceği caiz faaliyetler de açıklanmıştır. Örneğin, vakıf mallarının işletilme yöntemlerinden biri kira ("icâre") akdiyle kiraya verilmesidir. Vakıf mallarının işletme yetkisi mütevellide olduğundan, bunların kiraya verilmesi uygun görülmüştür. Elde edilen para vakfın gelirinden yararlananlara dağıtılacaktır. Bu temel kira uygulaması Osmanlı döneminde en önemli vakıf işletmesi haline gelmiştir. Diğer bir faaliyet ise inşa tasarruflarıdır. Vakfın tarım arazileri tarım için kullanılmazsa ve dükkân veya ev gibi binalar inşa edilip kiraya verilirse daha fazla gelir getirecektir. Daha sonra mütevellinin tasarrufundaki vakıf mallarının tamiri için gerçekleştirilebilecek faaliyetler gelmektedir. Tüm İslam hukukçuları, mütevellinin yapabileceği faaliyetler arasında harap olan veya harap olma tehlikesi olan vakıf mallarının tamirini de kabul etmişlerdir.

Mütevellinin tasarrufunun caiz olmadığı durumların genel kaidelerine göre, mütevelli vakfa ve mevkufa zarar verecek her türlü tasarruftan kaçınmak zorundadır. Bu kapsamda mütevelli, aşağıdaki durumlardan kaçınmalıdır:

1. Mütevelli muvazaalı işlemler yapamaz ve muvazaa şüphesi olan tasarruflarda bulunamaz.
2. Mütevelli, hukuki bir sebep olmadan kimseye bedelsiz olarak vakıf mallarından yararlanma hakkı veremez.
3. Mütevelli vakıf mallarını rehin olarak veremez.
4. Mütevelli âriyet olarak da vakıf malını veremez, çünkü bu durumda âriyet alan kişi gâsip hükmünde olacak ve mütevellinin bu eylemi hıyanet olarak kabul edilecektir.
5. Vakıf mallarının taksimi caiz değildir.

1.8.3.2. Ücret Talep Etme Hakkı

Mütevelli, bedeni ve zihni faaliyetlerle uygun dikkat ve özen gerektiren vakıf işlerinin idaresi ile ilgilendiğinden, İslam hukukunda mütevellilere ücret verilmesi ile

[160] Kebisi, Cilt: 2, s.187.

ilgili bir hüküm vardır. Mütevellinin hak ettiği bu maddi karşılığa "*ücret-i nâzir*", "*ma'lum- nâzir*", "*ecr-i mütevelli*" gibi isimler kullanılır.

İslam hukukçuları mütevelliye verilecek ücretin meşruiyeti için bazı nakli deliller ile örf ve âdetler zikretmektedir. Aslında Hz. Ömer Hayber'deki arazisini vakfettikten sonra, "*bu vakfa mütevelli olacak şahsın örf ve âdet kâideleri çerçevesinde, gelirinden yemesinde ve durumu müsait olmayan arkadaşına yedirmesinde, vakfı kendisi için bir gelir kaynağı kabul etmemek şartı ile sakınca yoktur*" buyurmuştur[161]. Rivayet mütevellinin vazifesi karşılığı bir ücret almasının meşru olduğunu göstermektedir.

Bütün İslam hukukçuları, bazı Maliki hukukçularının dışında, mütevellinin ücretinin, vakfın gelirinden ödeneceği kabul etmektedir. Vâkıf veya hâkim tarafından tayin edilmesinin bir farka yoktur. Mütevelliye verilecek ücretin belirli bir tutarı yoktur. Tutarı; yer, zaman, mütevellinin durumu, takdir eden makam ve şahsa göre değişebilir. Bu konuda da kadın ve erkekler için takdir edilmesi gereken tutar arasında bir fark yoktur.

Mütevellinin faaliyetlerini ölçebilecek özel bir kriter yoktur. Mütevelli, vakıfla ile tüm işlerle mükelleftir. O zaman bir mütevelli, mütevellilerin yapmalarına alışılmış olan vakıf işlerini görmekle yükümlüdür. Mütevelli hizmetini ifa ettikten sonra ücrete hak kazanır. Ancak mütevelli görev ifa etmediği süreler için ücret talep edemez. Bu uygulama bütün İslam hukukçuları tarafından kabul edilmektedir.

1.8.4. Mütevelli Görevinin Sona Ermesi

Vakıf malını koruyan mütevellinin hain olduğu kanıtlanırsa veya gerekli koşulları yerine getirmediği için yetkisiz kılınırsa görevinden alınacaktır. Mütevelli yeterli vasıfları sağlamaz hale geldiğinde veya işlerini beklendiği gibi yapmadığında görevden alınmalıdır. Mütevellinin görevini sona erdirebilecek birkaç durum vardır.

Birincisi, mütevellinin görevini devretmesidir (*kasr-ı yed)*. Bu durumda, mütevelli vakıftaki tevliyet görevini bırakmakta ve başkasına devretmektedir.

[161] Ebu Zehra, s.334.

İkincisi istifadır, mütevellinin istifası ile de tevliyet zail olabilir. Bu durumda mütevelli bunu vâkıfa veya hâkime bildirmek zorunluluğu taşır. Buna mütevellinin kendi kendisini azli de denir.

Üçüncüsü, mütevelliyi ya vâkıf ya da hâkim azleder. Meşru usullere uygun olarak tayin edilen bir mütevelli sebepsiz ve kusursuz olarak vâkıf veya hâkim tarafından azledilemez. Fakat mütevellinin hıyanet, sefahat, ihmal gibi herkesçe bilinen kusurları varsa onu azletmek gerekir[162].

Ancak hukukçular bir mütevellinin sebepsiz yere görevden alınması konusunda farklı görüştedirler. Hanefi (aslen Ebu Yusuf'un görüşü), Maliki ve Şafi'i mezheplerinde kabul edilen görüşe göre vâkıf mütevelliyi herhangi bir sebep olmaksızın her an görevden alma yetkisine sahiptir. Bunun nedeni, mütevellinin vâkıf adına bir vekil olarak hareket etmesidir. Bu vâkıflara mütevelliyi çıkarma konusunda münhasır bir hak verir[163].

Yukarıda açıklanan konular, para vakıf malları da dahil olmak üzere vakıf mallarının idaresinde geçerlidir. Daha önce açıklandığı gibi, para vakıfları çoğu hukukçunun caiz olduğu konusunda hemfikir olduğu menkul malları olan vakıflardır. Dolayısıyla mütevelli tayini, mütevellinin sahip olması gereken şartlar, mütevellinin hakları ve mütevellinin görevinin sona ermesi, para vakıflarını yöneten mütevelliler için de geçerlidir.

1.9. PARA VAKIFLARININ KURULUŞ AMAÇLARI

Vakfın amacı, vakıf mallarından ve bu mallardan elde edilen gelirlerden faydalanmak suretiyle insanların yararına hizmet etmektir. Osmanlı döneminde para vakıfları, muhtaç insanlara yardım etmek amacıyla yaygın olarak kullanılan bir uygulamaydı ve günümüzde İslam toplumları için de önemli bir kültürel ve sosyal destek sağlamaktadır. Aslında, para vakıflarının amacı, diğer vakıflar gibi iyilik yapmak ve Allah'a ibadet etmektir. Bu vakıflardan elde edilen gelir, toplumun menfaatine yönelik faaliyetlerde kullanılabilir. Bunun yanı sıra, para vakıflarının diğer bir işlevi de Osmanlı döneminden bu yana devam eden uygulamaları içermektedir. Bu bölümde, para vakıflarının kuruluş amaçları hakkında daha ayrıntılı bilgi verilecektir.

[162] Kebisi, Cilt: 2, ss.276-277.
[163] Ibn Abidin, Cilt:6, s.580.

1.9.1. Takı ve Tartı Amaçlı

Aslında para vakıfları, o parayı altın ve gümüş takı formunda kullanır. Paranın değeri, terazideki ağırlığına göre hesaplanır. Dolayısıyla para vakıfları, ekonomik bir değere sahiptir ve şekli itibariyle bir mülk değerine sahip olup insanlar tarafından mücevher olarak kullanılabilir.

Eski zamanlarda İslâm hukukçuları altın (dinar) ve gümüş (dirhem) gibi paraları saklanabilecek mücevher olarak kullanırlardı. Bu paralar aynı zamanda terazi olarak da kabul edilirdi, çünkü o dönemdeki malların değeri terazi ağırlıklarına göre ölçülürdü. Bu nedenle ölçülebilen ve tartılabilen mal ve yiyeceklerin vakfedilmesinin caiz olduğunu savunan bir görüş vardır. Vakfedilen mallar daha sonra satılır, satıştan elde edilen gelir ile yatırım yapılır ve yatırımdan elde edilen kârlar iyilik amacı için vakfedilebilir.[164] Ancak, bu tür uygulamalar günümüzde uygun değildir, çünkü artık altın veya gümüş gibi paralar kullanılmamaktadır.

1.9.2. Borç Verme Amaçlı

Vakıf malı, başkalarına fayda sağlayabilen maldır. Bu ana prensip, başkalarına fayda sağlayabilen para vakıflarında da yer almaktadır. Para vakıflarının mallarının faydalarından biri ihtiyacı olan insanlara borç verilmek için kullanılabilmesidir. Osmanlı döneminde uygulandığı gibi vakıf parası ile borç verme üç şekilde yapılabilir: "*karz-ı hasen*", "*mudarebe şirketi*" ve "*muâmele-i şer'iyye*" veya "*bey'ul-ine*" olarak da bilinir.

"*Karz-ı hasen*" güzel borç demektir. Bir anlamda, bir kişiye tüketilmek üzere veya ticari sermaye olarak para veya misli türündeki bir malı borç vermeye karz denir[165]. Para vakıflarının işletilme daha doğrusu intifa' yolu, fakir kimselere tamamen kârsız ve faizsiz olarak harcanmak üzere para veya ticari sermaye verme yoludur. Bu şekilde para vakıfları kâr istemeksizin muhtaç ve fakirlere karz olarak para verir. Bu pratik Osmanlı zamanında para vakıflarının işletilme yollarından biridir.

[164] Fathullah Al Haq Muhamad Asni ve Jasni Sulong. "Wakaf tunai dan aplikasinya dalam Undang-Undang di negara asean", **Jurnal Syariah,** Cilt:25, Sayı.2, 2017, ss.217-246.
[165] Ahmet Yaman ve Halit Çalış, **İslam Hukukuna Giriş**, s.303.

İkinci şekilde para vakıfların işletilmesi borç verme amacıyla "*mudarebe*"dir. Mudarebe şirketini kâr-zarar esasına göre kurulmuş bir emek sermaye ortaklığı olarak tarif edebiliriz. İslam hukukunda "*bir tarafın sermaye ve diğer tarafın emek vermesi üzere kurulan şirket*" diye tarif edilmektedir. Bu işlemde, sermaye sâhibi "*rabbülmal*" gibi sermayeyi verecek kişidir. Diğer taraftan ise emeğini ortaya koyana "*müdarib*" denilmektedir[166]. Mütevelli sermaye sâhibi olarak emin şahıslara (*müdarib*)e vakıf paralarını verecek, neticede elde edilen kâr vakfın amaçları doğrultusunda dağıtılacaktır. Modern hukukçular bu yolun vakıf paralarının işletilmesi için en uygun yol olduğunu kabul etmişlerdir.

"*Muâmele-i şer'iyye*" Osmanlı Devleti uygulamaları arasında para vakıflarının en önemli işletilme şekillerinden biridir. Bu şekilde elde edilen gelire "*ribah* (kâr)" veya "*nema* (gelir)"; parayı gelir getirmek üzere vermeye "*istirbah* (kâr getirmek üzere paranın işletilmeye verilmesi)" ve "*istiğlal* (gelir getirme)" ve işletme tarzına da "*muamele-i şer'iyye*" veya "*murabah-i mer'iyye*" veya sadece "*muamele*" ve "*murabaha*" denilir[167].

Muamele terimi, İslam'ın yüzyılın başında "*musakat*[168]" anlamına gelirken daha sonra "*mudarebe*" anlamı kazanmış ve Osmanlı zamanında ise ine satışı (*bey'ul-ine*) murabahalı satış şekillerini içine almıştır.

"*Bey'ul-îne*", bir malı vadeli olarak satın alıp aynı kişiye daha düşük bir bedelle peşin olarak satmak demektir. Böylece mal satıcıya geri dönerken müşteri para elde etmiş olmaktadır[169]. Mesela bir mal (A)'ya veresiye olarak 5000 TL'ye satılır. (A), henüz parayı ödemeden, aynı mal 4000 TL'ye geri satın alınırsa, bu akit "*bey'ul-ine* olmuş olur. Burada önemli olan veresiye alıp peşin satarak ödünç para bulmak ve para sahibine de fazla bir miktar kazandırmaktır.

Bu bölümde "*muâmele-i şer'iyye*" konusunu detaylı bir şekilde anlatmayacağız. Âlimlerin bu meselenin hükmü hakkındaki tartışmaları dışında, "*muâmele-i şer'iyye"nin* Osmanlı döneminde kullanılan para vakıf yöntemlerinden

[166] Uğur SEZER ve Sabri Can SANNAV, "Osmanlı Devleti'nde Para Vakıflarının Meşruluğu Tartışması Üzerine Bir Değerlendirme", **Journal of Analytic Divinity** Cilt:2, Sayı.2, 2018, ss.77-90; Akgündüz, ss.223-224.

[167] Akgündüz, ss.222-225.

[168] Bahçe sahibi ile bahçeye bakıp sulayacak olan kişi arasında kurulan ve elde edilecek ürünün tespit edilen orana göre paylaşılacağı ortaklığa müsakat denir. Bkz: Ahmet Yaman ve Halit Çalış, s.309.

[169] Ahmet Yaman ve Halit Çalış, s.303.

biri olduğunu vurgulamak istiyoruz. Mevcut kaynaklara göre bu uygulama o dönemde para vakıflarında en çok başvurulan uygulamalardandır.

1.9.3. Kârından Yararlanmak ve Geliştirme Amaçlı

Para vakıfları, kalıcı faydalar sağlamak amacıyla geliştirilmelidir çünkü bu, vakıf para malının en önemli amacıdır ve günümüzde en uygun ve uygulanabilir olan amaçtır. İhtiyacı olan insanlara borç verme gibi diğer amaçlar Osmanlı döneminde kullanılan yöntemlerdir. Buna ek olarak, birçok alim vakıf paralarının değerinin artırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu görüşlerden biri, İmam Buhari tarafından rivayet edilen bir hadiste belirtilmiştir: "*Kim Allah yolunda 100 dirhem harcarsa, ticaret sermayesi olarak işçilere verirse ve ticaretten kazandığı kârı fakir ve muhtaçlara sadaka olarak verirse*".

Para vakıfları, kendi değerini kaybetmeyen ve aynı zamanda kâr sağlayabilen çeşitli konseptlerle geliştirilebilir. Bu amaçla, İslam hukukuna uygun olmayan faaliyetler veya işlemlerden kaçınılmalıdır. Para vakıflarının geliştirilmesi için en az iki yolu vardır.

1. Yatırım

Çeşitli literatürlere göre, vakıf mallarını elde etmek için yatırım yapmak para vakıflarının en kolay yöntemidir.[170] Bu kolaylık, günümüzde yatırım yapmak için kullanılabilecek birçok İslami banka kurumu olmasından kaynaklanmaktadır. Endonezya'da kullanılan bir yatırım yöntemi, para vakıfları sertifikaları şeklindedir.

Para vakıfları sertifikaları, bir finansal yönetim kuruluşuna bağış yaptıktan sonra bağış yapacak kişilere verilen bir sertifikadır. Toplanan vakıf malları, vakfeden kişinin belirlediği finansal kurum tarafından yönetilen "muşareke" veya "mudarebe" akdinin sistemi kapsamında yatırım malları olarak kullanılır.[171] Bu iki akit sistemi,

[170] Syahnaz Sulaiman ve Aznan Hasan. "Integrated Approach Of Unit Trust And Waqf As Sustainable Investment Conceptual Model In The Covid-19 Era." **Seminar Antarabangsa Islam dan Sains (SAIS 2020)**, Universiti Sains Islam Malaysia, 15 Ekim 2020, ss.1442-1446; Aznan Hasan ve Syahnaz Sulaiman. "The use of Islamic real estate investment trust (I-REITs) as a contemporary instrument in developing waqf assets: potential structure, issues and challenges", **Intellectual Discourse,** Cilt:24, Sayı:1, 2016, s.523.

[171] Md Shahedur Rahaman, Mohd Fahmi ve Mohd Faisol, "Economics of Cash WAQF management in Malaysia: A proposed Cash WAQF model for practitioners and future researchers", **African Journal of Business Management**, Cilt:5, Sayı:30, 2011, s.12161.

para vakıflarının mallarını azaltmaz, aksine yatırımdan elde edilen gelir halkın ihtiyaçları için kullanılır. Para vakıfları, İslam hukukuna aykırı olmayan her sektöre yatırım yapabilir.[172] Bangladeş'te DR. M. A Manan tarafından yönetilen ve halktan toplanan vakıf parasıyla kurulan Social Investment Bank Limited (SIBL) başarılı bir vakıf sertifikası örneğidir. Kurum iyi bir şekilde yönetilir ve elde edilen gelirler yine fakirlere verilir.[173]

Para vakıflarının geliştirme modelinin bir başka örneği de hisse senetlerine yatırım yapma modelidir. Vakıf hisse senetleri sistemi, vakıf mallarından kâr elde etmek için yaygın olarak kullanılmaktadır. Başarılı vakıf hisse senetlerinden biri Johor Corporation'ın (Jcop) hissesidir. Johor Corporation (Jcop), Malezya'nın Johor kentinde devlete ait olan bir şirkettir. Şirket, 2006 yılında elde ettiği karının 200 milyon Malezya Ringgiti tutarındaki kısmını toplumun faydası için vakfetme kararı almıştır. Jcop, kendi payına düşen geliri sosyal ve sağlık sektöründe kullanılmak üzere bağışlama yolunu tercih etmiş ve Annur Hastanesi adıyla bilinen biri hastane inşa etmiştir. Bu hastane, Jcop'un bağışladığı para vakıfları tamamen kullanmakla görevli olan Waqaf An-Nur Corporation (WANCorp) tarafından yönetilmektedir.[174]

Jcop tarafından yürütülen vakıf uygulaması, hastanelere yatırılan kar paylaşımı şeklindeki vakıf varlıklarının geliştirilmesine bir örnektir. Bu durumda, Jcop vâkıf olarak, WANCorp vakıf varlıklarını yöneten nâzır olarak atanmakta ve hastaneden hizmet alan birçok kişi de *mevkufun aleyhler* olmaktadır.

2. Para Vakıflarının Varlıklarının Üretken Eşyaya veya İşletmeye Devredilmesi (İstibdal)

Para vakıflarının varlıklarının üretken eşyaya veya işletmeye devredilmesi, "istibdâl" olarak bilinir. Klasik eserlere bakıldığında, vakıf mülkiyetindeki "*istibdâl*" meselesi âlimler tarafından ele alınmıştır. Temel olarak, istibdâl vakfın temel ilkesi olan vakıf malının ebedi kalması ve mülkiyetin devredilemez olması ilkesine aykırıdır.

---

[172] Asep Dadan Suganda, "Konsep Wakaf Tunai", **ISLAMICONOMIC: Jurnal Ekonomi Islam**, Cilt:5, Sayı:2, 2014, s.9-11; Sudirman Hasan, "Wakaf uang dan implementasinya di Indonesia", **de Jure: Jurnal Hukum dan Syari'ah**, Cilt:2, Sayı:2, 2010, s.162-177.

[173] Asri Asri ve diğerleri, "Hukum dan Urgensi Wakaf Tunai dalam Tinjauan Fikih", **BUSTANUL FUQAHA: Jurnal Bidang Hukum Islam**, Cilt:1, Sayı:1, 2020, s.80; Md Shahedur Rahaman, Mohd Fahmi ve Mohd Faisol, s.12160.

[174] Abd Ghadas, Zuhairah Arif, ve Hartinie binti Abd Aziz. "Legal framework of Shari'ah corporations in Malaysia: Special reference to Waqf Corporation", **Journal of Modern Accounting and Auditing**, Cilt:13, Sayı:3, 2017, ss.121-127.

Ancak âlimler bu konu üzerinde tartışmışlardır. Bu nedenle, para vakıflarının mallarının hangi şekillerde veya modellerde devredilebileceğini anlatmadan önce, vakıfta istibdâl (*istibdâlül vakf*) hakkındaki birkaç âlim görüşü hakkında bilgi vereceğiz.

Maliki mezhebinde, vakıftaki istibdâl hakkında iki görüş bulunmaktadır. İlk görüş, taşınır ve taşınmaz malları ayıranların görüşüdür. Bu görüşe göre, cami, mezarlık ve umumi yolların genişletilmesi dışında, gayrimenkul (taşınmaz) vakıf malları üzerinde istibdâl yapmak hukuka aykırıdır. Maliki âlimlerinin çoğunluğu bu görüşü savunmuştur.[175] Ancak bu görüşü savunanlar, taşınır mallar üzerinde istibdâl yapılmasını kabul etmiştir. Giysiler, atlar ve silahlar gibi taşınır vakıf malları, başka mallarla mübadele edilebilir. Mal mübadelesinden elde edilen para, onu yenisiyle değiştirmeye yetmezse, bir kısmı değiştirilebilir. İkinci görüş ise istibdâl yapmanın uygun bir tercih olduğunu savunan görüştür. Yani burada mütevelli, kadının onayı ile vakıf malı üzerinde istibdâl yapabilir.

Şafi'i mezhebine göre, cami vakıf malı olarak kabul edilir ve eğer cami yıkılırsa bile satılamaz veya yerine başka bir yapı ile değiştirilemez. Bu görüşe göre, cami yıkılmış olsa bile yine ibadethane olarak kalacak ve gelecekte yeniden inşa edilecektir. Eğer caminin tekrar inşa edilmesi mümkün değilse, caminin malı en yakın camiye devredilecektir.

Hanefi mezhebine göre istibdâl, üç durumda yapılabilir. İlk durumda, vakfeden kişi, vakfın icrası esnasında istibdâl yapma hakkına sahip olduğunu şart koşabilir. Bu durumda orijinal vakıf malı hâlâ iyi durumda olsa bile, orijinal vakıf malı yerine başka yeni bir mal ile değiştirebilir.[176] Bu durum, vakıf mülkünün iptal edilemez ve ebedi olmalıdır prensibinde çelişkili görünse de Ebû Zehra'ya göre vakıf malındaki ebedî prensibi fiziksel olarak görülemez, ancak vakıf malının değerini, faydalarını ve sürdürülebilirliğini korumakla görülebilir.[177]

İkinci durumda, istibdâl hukuka göre meşru bir tercihtir. Yani, vakıf malı gerektiği gibi çalışmıyorsa, örneğin zarar gördüyse veya zamanla mülkün değeri

[175] Ebu Zehra, s.172.
[176] İbn Abidin, Cilt:6, s.583.
[177] Ebu Zehra, s.179-180.

düşerek daha az kâr sağlamasına neden olursa, o zaman kâdının onayı ile belirli durumlarda vakıf malı üzerinde istibdâl yapılmasına izin verilir.[178]

Üçüncü durumda ise vakfeden kişi, vakıf malı üzerinde istibdâl ile ilgili hükümlerden bahsetmiyorsa ve vakıf malı hala çalışıyorsa, ancak değiştirilecek mal ile vakfı daha faydalı hale getirme potansiyeli varsa, o zaman istibdâl yapmak caizdir.[179]

Hanbeli mezhebi, istibdâl meselelerine karşı daha esnek bir görüşe sahiptir. Onlar halen faaliyette olan vakıf mallarının satılamayacağı konusunda diğer üç mezhebin görüşlerine katılmamaktadırlar. Ancak, eğer vakıf malı bakıma muhtaç veya bozuk durumdaysa veya çalışmayıp vakıf malının fayda sağlayamamasına neden oluyorsa o zaman vakıf malının başka bir mal karşılığında satılmasına izin verirler.

Özet olarak dört mezhebin görüşleri istibdâl konusunda önemli farklılıklar göstermektedir. Şafi'i ve Maliki mezhepleri bu konuda çok dikkatli davranmaktadır, dolayısıyla onlara göre ancak vakıf malını korumak için başka bir seçenek yoksa istibdâl yapılmasına izin verilir. Fakat Hanefi ve Hanbelî mezhepleri ise vakfın ana prensibi olan mülkün ebedi olması gerektiği prensibine bağlı kalmayıp vakıf malının istibdâli hususunda daha rahat davranıyorlardı.

Vakıf mallarının üretken eşyaya veya işletmeye devredilmesi, vakıf malını işletme yetkisine sahip olan kadı veya mütevelli tarafından yapılabilir. Vakıf mallarının mütevelli tarafından işletilmesi, İslam hukuku ile çelişmeyen çeşitli yeni modellerle gerçekleştirilebilmektedir. Bu modellerden biri hisse senedi şeklinde para vakıfları yapmak veya gelir sağlayabilecek verimli işlere yatırım yapmaktır. Örneğin hastaneler, okullar, oteller ve benzer işletmeleri inşa etmektir.

Yukarıda bahsedildiği gibi yeni model veya yaratıcı bir vakıf malı yönetiminin bir örneği, Johor Corporation (Jcop) şirketinin şirkete ait bütçenin bir kısmını para vakıfları olarak An-Nur Bhd vakıf kurumuna mütevelli olarak aktararak yürüttüğü kurumsal vakıftır.[180] Daha sonra vakıf paraları, belirli bir şirket veya bir kooperatif kurularak mütevelli tarafından yönetilir. Bu durumda Waqf An-Nur Bhd vakıf kurumu, hem yardıma muhtaç insanlara yardım etmek hem de klinikte tedavi olan

[178] İbn Abidin, Cilt:6, ss.584 - 586.
[179] İbn Abidin, Cilt:6, s.586.
[180] Abd Shakor Borham ve Siti Mashitoh Mahamood. "Wakaf korporat Johor Corporation dan sumbangannya dalam memenuhi tanggungjawab sosial Islam di Malaysia: Satu tinjauan", **Journal of Techno-Social**, Cilt:5, Sayı:2, 2013, ss.66-67.

hastalardan gelir elde etmek için kullanılan bir klinik (Vakıf Annur Kliniği) şeklinde bir sağlık kurumu kurmuştur.[181]

İstibdal vakfı olarak bir başka yeni modelin örneği, Malezya'da Federal ve Eyalet İslam Din Konseyi (*Federal and State Islamic Religious Council*) tarafından yürütülen para vakıflarıdır. Her iki kurum, doğal kaynakları yöneten şirketlerden elde edilen su, enerji, toprak ve orman gibi vakıf gelirleri sağlar. Bu vakıf gelirleri daha sonra Devlet Vakıf Kontrol Komitesi (mütevelli) tarafından para vakıflarının malı olarak yönetilecektir. Para vakıflarının yönetiminden elde edilen gelirler, eğitim alanının geliştirilmesi için üniversitelere verilecektir.[182]

Para vakıfları yönetiminin diğer modelleri de okulların, otellerin, hastanelerin ve benzer işlerin inşaatı olarak olabilir. Toplanan vakıf paraları mütevelli tarafından yönetilir. Bunun gibi birçok proje günümüzde çoğu kez gerçekleştirilmektedir. Mütevelli ilk önce vakıf paralarını toplar, daha sonra o paraları okul, otel, hastane vb. inşa etmek için kullanır. Hastane, otel ve okuldan elde edilen gelir vakıf faydalanıcılarına verilecektir. Bu tür vakıf modeli, Sudan ve Kuveyt gibi birçok ülkede uygulanmaktadır.[183]

---

[181] Nurul Aini Muhamed, Muhammad Iqmal Hisham Kamaruddin ve Nur Syazwani Mohamed Nasrudin, "Positioning Islamic social enterprise (ISE)", **Journal of Emerging Economies & Islamic Research**, Cilt:6, Sayı:3, 2018, s.29; Ahmad Faizul Shamsudin, Jamil Hashim, Wan Sabri Wan Yusof ve diğerleri. "A conceptual model for inter-state corporate waqf financing for higher learning", **Global Journal Al-Thaqafah** Cilt:5, sayı:1, 2015, s. 53; Soliha Sanusi ve Muhammad Hâkimi Mohd Shafiai, "The management of cash waqf: toward socio-economic development of Muslims in Malaysia", **Jurnal Pengurusan (UKM Journal of Management)**, Cilt:43, sayı:1, 2015, s.8.

[182] Ahmad Faizul Shamsudin, Jamil Hashim, Wan Sabri Wan Yusof ve diğerleri, s.51-58.

[183] M. Anwar Nawawi, "Pengembangan Wakaf Uang Tunai Sebagai Sıstem Pemeberdayaan Umat Dalam Pandangan Ulama Konvensıonal dan Kontemporer", **Fikri: Jurnal Kajian Agama, Sosial dan Budaya**, cilt:1, sayı:1, 2016, ss.203-204.

İKİNCİ BÖLÜM
PARA VAKIFLARININ TARİHÇESİ VE UYGULAMASI

2.1. VAKFIN TARİHİ ARKAPLANI VE GELİŞİMİ

Vakıf, İslam'ın ilk yıllarına kadar uzanan zengin bir tarihe sahiptir. Vakıf kavramı, İslam tarihindeki ilk vakfı kuran Hz. Peygamber'in arazisini bağışlayarak cami ve toplum merkezi olarak kullanılması uygulamasından ortaya çıkmıştır. Bu uygulama daha sonra ashabı tarafından benimsenmiş ve İslam toplumlarında köklü bir uygulama haline gelmiştir.

Yüzyıllar boyunca vakıf kurumu gelişerek ve büyüyerek, Müslüman toplumlarda sosyal refah ve ekonomik kalkınma için önemli bir güç haline gelmiştir.[184] Vakıflar, eğitim, sağlık ve sosyal refah programları da dahil olmak üzere çok çeşitli sosyal hizmetleri finanse etmek için kullanılmıştır. Ayrıca vakıflar, altyapı projelerinin finansmanında ve bilimsel ve kültürel kurumların desteklenmesinde de önemli bir rol oynamıştır. Hayırseverlik işlevlerinin yanı sıra vakıf, aile servetinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması için bir araç olarak da kullanılmıştır. Vakıf kurumunun tarihindeki önemli gelişmelerden biri, bir miktar paranın bağışlanmasını içeren para vakıflarının ortaya çıkmasıdır. Para vakfı, modern zamanlarda giderek daha popüler hale gelmiş ve Müslüman toplumlarda çeşitli sosyal ve ekonomik kalkınma projelerini finanse etmek için kullanılmıştır. Bu bölümde para vakfının tarihi ve Müslüman ülkelerdeki uygulamaları hakkında daha fazla bilgi verilecektir.

2.1.1. Hz. Peygamber Döneminde Vakıflar

İslam medeniyeti tarihinde, vakıfların din, eğitim, sağlık, sosyal ve ekonomik alanlarda gelişme için oynadığı büyük rol göz ardı edilemez. İslam tarihinde ilk vakfın Hz. Muhammed tarafından sağlanmasından bu yana, vakfın İslam medeniyetinin inşasında büyük etkisi olmuştur. Vakfın İslam ekonomisinde bir araç olarak

[184] Timur Kuran, "Why the Middle East is economically underdeveloped: historical mechanisms of institutional stagnation", **Journal of Economic Perspectives,** Cilt:18, Sayı:3, 2004, ss.71-90.

kullanılması, İslam hukuku ilkelerine uygun çeşitli şekillerde geliştirilmesi gerektiği konusunda hemfikiriz.

Vakıf, İslam'ın gelişmesinden önce de toplumlar tarafından kullanılan bir uygulamaydı. Eski Mısır döneminde Mısırlılar, topraklarını ve binalarını ibadet yeri olarak kullanılmak üzere rahiplere bağışlamıştır. Bu da vakıf uygulamasının İslam'dan önce de yapıldığını göstermektedir.[185] Ebu Zehra, kitabında Eski Mısır'da hukukun ailelere, zürri vakıflar olarak bilinen iyilikler bırakma yolunu izlediğini belirtmiştir. Bu yasaya göre, ölen kişinin geride bıraktığı malların kullanım hakkı aile ve soyundan gelenlere verilir. Uygulamada, bu zürri vakıf mülkünün yönetimi hiç kimsenin olmazdı, ancak sadece torunları onu kullanabilir veya ondan yararlanabilirdi.[186]

Hz. Muhammed öncesi dönemde dünyada birçok kutsal yer bulunmaktaydı. Örnek olarak Mekke'deki Kâbe ve Filistin'deki Mescid-i Aksa gösterilebilir. Kuran'da adı geçen Beytü'l-Atik olarak bilinen Kâbe, Hz. İbrahim tarafından yapılmıştır. Başlangıçta Araplar, Kâbe'yi barışçıl bir toplanma yeri olarak kullanmaktaydı. Daha sonra ise bu alan bir ibadet yeri haline gelmiştir. Bu iki kutsal yerin İslam'ın ortaya çıkışından önce var olduğu ve vakfın da Hz. İbrahim'in peygamberlik döneminden bu yana uygulandığı bilinmektedir.[187] Hz. İbrahim, Kâbe'yi bir kurban ve Tanrı'ya bağlılık biçimi olarak inşa etmiş, daha sonra ise Kâbe ve çevresi o dönemdeki cemaat tarafından ibadet yeri olarak yeniden inşa edilmiş ve restore edilmiştir.[188]

İslam tarihi boyunca vakıf uygulaması bilinmektedir ve fukaha arasında vakfın ilk kim tarafından uygulandığı konusunda iki görüş vardır. Bazı alimlere göre vakıf ilk olarak Hz. Peygamber tarafından uygulanmıştır ve Kuba Mescidi bu kapsamda Hz. Muhammed tarafından vakıf olarak kurulmuştur.[189] Hz. Peygamber bir yetimden arazi satın almış ve araziyi cami inşa etmek için bağışlamıştır. Diğer bir görüşe göre ise Hz. Ömer vakıf kanununu uygulayan ilk kişi olarak kabul edilir. Osman b. Affan da vakıf uygulamasını takip eden kişiler arasındadır ve Yahudilerden kuyu satın alarak ve aldığı

---

[185] Jennifer Bremer, "Islamic Philanthropy: Reviving Traditional Forms for Building Social Justice." ***In CSID Fifth Annual Conference on "Defining and Establishing Justice in Muslim Societies***, 28.05.2005, s.291.

[186] Muhammd Abu Zahrah, **Wakaf Menurut Agama dan Undang-undang**, 1.Baskı, Berlian Publications, Selangor, 2007, s. 4.

[187] Nurwinsyah Rohmaningtyas, "The significance of waqf in historical and teoritical studies". ***Journal of Islamic Economics Science***, Cilt:1, Sayı:1, 2017, ss.39-55.

[188] Kur'an, **Âl-i İmrân Sûresi** 96-97. Ayeti. Meali: "*Gerçek şu ki, insanlar için yapılmış olan ilk ev, âlemlere bir hidayet ve bir bereket kaynağı olan Mekke'deki evdir.*"

[189] Rozalinda, **Manajemen Wakaf Produktif**. Rajawali Pers, Jakarta, 2015, s.13.

kuyuları Müslümanlar'ın kullanması için bağışlamıştır. Osman b. Affan'ın kuyusu, Suudi Arabistan Vakıf Bakanlığı tarafından yönetilmektedir ve bugüne kadar korunmaktadır.[190]

Peygamber döneminde gerçekleştirilen bir diğer vakıf uygulaması, Ömer b. Hattab'ın Hayber'den aldığı bir arazi parçasını vakfetmesidir.[191] Hz. Ömer, arazi hakkında Peygamber'den tavsiye istemiş ve Peygamber, arazinin gelirlerinden yararlanarak muhtaç fakirlerin kullanması için araziyi vakfetmesini önermiştir. Bu vakfın, birçok âlimleri, akademisyen ve araştırmacısı tarafından vakıf kanunlarını ve tavsiyelerini haklı çıkarmak için yaygın bir referans olarak kullanıldığı bilinmektedir.[192]

Hz. Muhammed'in zamanında vakıf yöntemi hem bizzat kendisi hem de onun tavsiyesi ile ashabı tarafından yaygın olarak uygulanmaktaydı. Peygamber, sevdiği bir bahçeyi Müşerrik b. el-Nadir'e bir Yahudi kabilesi tarafından kullanılmak üzere bağışlamıştır. Ayrıca Peygamber, Hayber'de İslam'a yeni girmiş olanların barınması için arazisini vermiştir. [193]

Vakıf, Hz. Muhammed tarafından yardıma ihtiyacı olan insanlara yardım etmek amacıyla ashabına öğretilen bir eylemdir. Peygamber tarafından öğretilen vakıf prensipleri sayesinde arazi, cami, giysi veya savaş ekipmanları gibi birçok mal vakıf mülkü haline getirilmiştir.[194]

2.1.2. Sahabe Döneminde Vakıfları

Sahabe döneminde, Hz. Muhammed'in vefatından sonra pek çok sahabe vakıf uygulamasını yürütmüştür. Sahabeler arasında vakıf yapmayan hemen hemen hiç kimse kalmamıştır, bu da İslami öğretilerin vakfın önemine verdiği değeri göstermektedir. Vakıf uygulamaları yalnızca başkalarına fayda sağlamakla kalmayıp aynı zamanda kişilerin zenginlikleriyle Allah'a ibadet ederek salih amel kazanmalarını

[190] Nurwinsyah Rohmaningtyas, "The significance of waqf in historical and teoritical studies". ***Journal of Islamic Economics Science***, Cilt:1, Sayı:1, 2017, ss.39-55.
[191] Nurwinsyah Rohmaningtyas, "The significance of waqf in historical and teoritical studies". ***Journal of Islamic Economics Science***, Cilt:1, Sayı:1, 2017, ss.39-55.
[192] İmam Muslim, Hadis Numara 1632, s. 1255; Al-Hafidz b. Hacer al- 'Asqalani, ss.197- 198.
[193] Magda Ismail Abdel Mohsin ve diğerleri. **"Financing the development of old Waqf properties**." Palgrave Macmillan, US. New York, 2016, s. 14.
[194] Mohsin ve diğerleri. s.14,

sağlayan çok iyi öğretilerdir. İslam araştırmacıları ve İslam bilim adamları tarafından referans olarak kullanılan ünlü bir vakıf da Hz. Ömer b. Hattab'ın arazi vakfıdır. Hz. Ömer kendisine ganimet olarak düşen çok kiymetli Hayber arazısını vakfetmiştir.

Abdullah b. Muhammed el-Hazili'nin kitabında Hz. Muhammed tarafından yapılan tavsiyeye uyarak vakıf yapan birkaç sahabeden bahsedilmektedir. Hem erkek hem de kadın sahabenin değerli topraklar ve mallar bağışladığı sahih hadislerde ve pek çok rivayette belirtilmiştir. Bu cümleler sahabe vakıflarının birkaç örneğini sunmaktadır.[195]

İlk rivayet, Ömer'in Hayber'deki vakfı ile ilgilidir.[196] İmam Nevevî, ilim erbabı, sahabe ve Mütekaddimin alimleri, Ömer'in yaptığı gibi toprak ve diğer mülklerin vakfının caiz olduğunu belirtmiştir. Muhacir ve Ensar, Medine ve çevresinde vakıf yapmışlardı ve hiçbir sahabe bunu inkâr etmemiş veya reddetmemiştir.

İkinci rivayet ise Osman tarafından aktarılan bir hadistir. Hz. Muhammed Medine'ye geldiğinde içilecek su yoktu, sadece evin kuyusu vardı. Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kim bir kuyu satın alır da kovasını Müslümanların kovası kadar yaparsa, iyiliği ile cennettedir." Sonra Osman b. Affan, kendi hazinesinden tamamen satın aldı.[197]

Üçüncüsü, Sabit b. Enes'in rivayet ettiği hadistir. Hz. Muhammed'in Ebu Talha'ya "Onu en yakın akrabana ver" dediği söylenmektedir. Ebu Talha ise bunu Hasan ve Ubey bin Ka'ab'a verdi. Bu hadis, Ebu Talha el-Ensari'nin sadakasına dair hadisin bir parçasıdır. İmam Buhari'nin "Vakıf veya akrabaya vasiyet edildiğinde akraba kim olur?" başlıklı bölümünde bu hadisin de yer aldığı görülmektedir.[198]

Vakıf uygulaması yapan bazı sahabiler:

1. Hz. Ebu Bekir Mekke'deki evini çocukları için vakfetmiştir.
2. Hz. Ömer Hayber'deki arazisini ve oğlu için Medine'de bir ev vakfetmiştir.
3. Hz. Osman servetini, Hayber ve çevresinde vakfetmiştir.
4. Hz. Ali servetini Yanbu, Hayber ve çevresinde vakfetmiştir.
5. Zübeyr b. Avvam servetini Medine, Mısır ve Mekke'de vakfetmiştir.

---

[195] Abdullah b. Muhammad Al Hazily **Al-Avkaf Nabawwiyyah ve Al-Avkaf Khulafaurrasyidin**, Dar al Kutup Al Ilmiyyah, Beyrut, 2011, s.61.
[196] Tam rivayet 1. bölümde bahsedilmiştir.
[197] Sayyid Sabiq, ***Fiqh As-Sunnah,*** Daar al-Hadits,Kahirah, 2004,
[198] Muhammad Muhsin Khan, **The Translation of the Meanings of Sahih Al-Bukhari**, Darussalam, Riyadh, 1997.

6. Muaz b. Cebel Medine'deki evini vakfetmiştir.
7. Zeyd b. Sabit Medine'deki evini ve bahçelerini vakfetmiştir.[199]

Vakıflar sadece peygamber ve sahabe tarafından yapılmaz. Ancak Hz. Peygamber'in hanımlarının çoğu da vakıf yapmıştır. Örneğin, Aişe binti Ebu Bekir Medine'deki evini vakfetti, Ümmü Seleme Medine'deki evini vakfetti, Esma binti Ebu Bekir Medine'deki evini vakfetti, Ümmü Habibe Gabe'deki mülkünü vakfetti, Safiye Medine'deki evini vakfetti. Peygamber'in hanımlarının kurdukları vakıfların çoğu zürri vakıftır.[200]

2.1.3. Tâbiun Döneminde Para Vakıfları

Sahabe döneminden itibaren vakıf uygulaması büyümeye devam ederek Arap topraklarının ötesine yayıldı. Vakfın gelişimi, İslam'ın gelişimi ve İslam topraklarının genişlemesi ile birlikte ilerledi. Vakıf varlıkları sadece camiler, evler, araziler, silahlar ve kuyularla sınırlı kalmadı, aynı zamanda diğer mal ve sosyal hizmetler de vakıf malına dönüşmüştür.

Emevi ve Abbasi dönemlerinde eğitim alanında önemli gelişmeler yaşandı. Böylece eğitim kurumlarına ve eğitimi destekleyen unsurlara olan ihtiyaç da arttı. Başlangıçta eğitim faaliyetleri camilerde yürütüldü. Daha sonra öğrenci sayısı arttıkça, ders çalışmak için bir binaya ihtiyaç duyuldu. Bu durum, Müslümanları eğitim alanında vakıf yapmaya teşvik etmiştir.[201]

Emeviler döneminde vakıflar, vakıf malını korumak amacıyla kullanılan bir yönetim sistemi ile yönetilmiştir ve kontrol ve dağıtım süreçleri daha iyi hale getirilmiştir. Bu sayede vakıf varlıkları işlevsel hale gelerek topluma fayda sağlamıştır.[202]

---

[199] Al Hazily **Al-Avkaf Nabawwiyyah ve Al-Avkaf Khulafaurrasyidin**, ss.61-62.

[200] Abu al-Su'ud, Muhammed b. Muhammed b. Mustafa Al-Hanafi, **Risalah fi Jau'az Waqf al-Niqud**, ed. Abu al-Ashbal Saghir Ahmad Shaghif, 13. Baskı, Dar İbn Hazim, Beirut, 1997,s.13; Al Hajily, **Al-Avkaf Nabawwiyyah ve AlAvkaf Khulafaurrasyidin**, s.62.

[201] Mohsin ve diğerleri. s.14.

[202] Firman Muntaqo, "Problematika dan prospek wakaf produktif di indonesia." **Al-Ahkam**, Cilt:1, Sayı:25, 2015, ss.83-108.

Kuttab[203] adı verilen ve topluma temel eğitim veren bir yaygın eğitim kurumu, Emeviler döneminde vakıf varlıkları kullanılarak yönetilmiştir. Bu kurum, İslam öncesi dönemde kurulmuş ancak Emeviler döneminde vakıf malı kullanılarak bir ilim yeri haline getirilmiştir.[204] Ayrıca, Hişam bin Abdülmelik döneminde Mısır'da bir yargıç olan Tevbe b. Namr b. Haumal al-Hadhrami, vakıf yönetimine büyük ilgi göstermiştir. Bu sayede, ayrı bir vakıf müessesesi ve hâkimlerin gözetiminde diğer müesseseler oluşturulmuştur. Bu vakıf kurumu, daha sonra tüm İslam ülkelerine yayılan ve ilk kez Mısır'da vakıf yönetiminde uygulanan bir kurum olmuştur. Tevbe, o dönemde Basra'da da bir vakıf kurumu kurmuştur. O zamandan beri Adalet Bakanlığı'na bağlı vakıf kurumları iyi yönetilmiş ve geliri Müslümanlara dağıtılmıştır.[205]

Abbasiler döneminde vakıf varlıkları giderek daha geniş bir alana yayılmıştır. Kurulan vakıfların mülkleri sadece arazi ve bina şeklinde değildi; aynı zamanda pazarlar, dükkanlar, ekmek fabrikaları, pirinç depoları şeklinde de vakıf mülkleri kurulmuştur. Bu dönemde vakıf uygulaması, eski dönemlere göre daha gösterişli hale gelmiştir. Vakıf varlıklarının kullanımından elde edilen gelirler devlet geliri olarak kullanılmıştır.[206] Bu dönemde hastaneler ve eğitim kurumlarının da kurulmasıyla vakıf varlıkları fayda sağlamıştır. Bu devirde birçok İslam alimi ortaya çıkmış ve özellikle bilim alanında İslam'ın ihtişam merkezi olduğu kanıtlanmıştır.[207] Bu dönemde vakıf kurumunun idaresini üstlenen ve yönetim kadrosunu seçen "*Şedru'l-Vukûf*" adında bir vakıf kurumu kurulmuştur.[208]

Emeviler ve Abbasiler dönemlerinde vakıf kurumunun gelişimi o kadar hızlı ilerlemiştir ki vakıfların Müslümanların hayatı üzerinde olumlu etkileri görülmüştür.

---

[203] İslam öncesi Kuttap Enstitüsü sadece okuma yazma öğretiyordu. Ancak İslam'ın gelişinden sonra Kuttap kurumu Kuran'ı İslami öğretilerde rehber olarak öğretmiştir. Önceleri sadece Kuran'ı ezberleyenlere öğretti, daha sonra giderek yaygınlaşan öğrenme materyalleri ile gelişmeye devam etti ve sadece okuma-yazma ve Kuran'ı öğretmekle kalmadı, diğer materyaller de bu kurumda öğretildi.

[204] Emna Laisa, "Kuttab Sebagai Pusat Ilmu Pengetahuan Pendidikan Islam." **Rabbani: Jurnal Pendidikan Agama Islam,** Cilt:1, Sayı:2, 2020, ss.94-112.

[205] Abdurrohman Kasdi, "Dinamika Pengelolaan Wakaf di Negara-Negara Muslim." **ZISWAF: Jurnal Zakat dan Wakaf**, Cilt: 4, Sayı:1, 2017, ss.73-86.

[206] Murtadho Ridwan, "Nazhir Profesional Kunci Kesuksesan Wakaf Produktif." **Muqtasid: Jurnal Ekonomi dan Perbankan Syariah** Cilt:3, Sayı:1, 2012, ss.91-109.

[207] Razali Othman, **Institusi Wakaf, Sejarah dan Amalan Masa Kini**, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala Lumpur, 2013, s.73.

[208] Abdurrohman Kasdi, "Dinamika Pengelolaan Wakaf di Negara-Negara Muslim." **ZISWAF: Jurnal Zakat dan Wakaf**, Cilt: 4, Sayı:1, 2017, s.75.

Vakıfların gelişmesinin olumlu etkileri insanların vakıf kurma hevesini artırmış ve vakfın etkilerini daha da arttırmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan destekleyici yapılar arasında ilk olarak vakıf alanında özel bir kurumun kurulması, ikinci olarak halifenin ve hükümetin kalkınmaya katılımı ve üçüncü olarak da vakıfların işlemlerinin hakimler/kadılar tarafından izlenmesi ve denetlenmesi yer almaktadır.[209]

Mevcut literatüre dayanarak, Tabiun döneminde para vakfı uygulamasına dair herhangi bir örnek bulamadım. Bu durum, para vakfının Tabiun döneminde uygulanmadığını göstermektedir. Alimlerin, vakfın dinar ve dirhem kullanılarak ticarette bir ölçü aracı olarak kullanılmasına ilişkin açıklamaları, para vakfının bir yatırım aracı olarak değil, yalnızca ölçüm amacıyla kullanılabileceği bir örneği sunmaktadır.

2.1.4. Osmanlı Döneminde Para Vakıfları

Osmanlı İmparatorluğu, 1300 ile 1922 yılları arasında dünya genelinde hüküm sürmüş olan bir İslam imparatorluğuydu.[210] Yaklaşık 600 yıl süren bu hâkimiyet dönemi boyunca askeri, siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan güçlenen devlet,[211] aynı zamanda İslam medeniyeti tarihinin en iyi vakıf sistemlerinden birine de sahip olmuştur. [212]

Sezer ve Sannav'a göre Osmanlı tarihinde ilk defa para vakıfları, Sultan Orhan Gazi (1324-1362) tarafından Bursa'nın İznik beldesinde kurulmuştur. Sultan Orhan, İslam dini tahsili için bir medrese kurmuştur ve bu okulun ilk mezunu Davud Kayseri, bir âlim, düşünür ve aynı zamanda ünlü bir tasavvuf uzmanıdır. Sultan Orhan Gazi, medresenin işletme giderlerini karşılamak üzere servetinin bir kısmını bağışlamıştır.[213] Bu medrese, Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk medresesi olarak bilinir ve kuruluşu Osmanlı tarihi için önemlidir.[214] Korkut ve Bulut'a göre ise Osmanlı döneminde

[209] Kasdi, s. 75.
[210] Donald Quataert, **The Ottoman Empire, 1700-1922**, Cambridge University Press, İlgiltere, 2005, s.1.
[211] Colin Imber, **The Ottoman Empire, 1300-1650: The Structure of Power,** Macmillan International Higher Education, 2019. ss.1-2.
[212] Murat Çizakça, "İktisat Tarihi Açısından Vakıflar." **Vakıflar Dergisi**, Özel sayısı, 2019, ss.73-84.
[213] Uğur Sezer ve Sabri Can Sannav, "Osmanli Devleti'nde Para Vakiflarinin Meşruluğu Tartişmasi Üzerine Bir Değerlendirme." **Journal Of Analytic Divinity**, Cilt:2, Sayı:2, 2018, ss.77-90.
[214] Iskandar Iskandar, "Implementasi Wakaf Uang pada Masa Kesultanan Utsmaniyah". **Al-Hisab: Jurnal Ekonomi Syariah**, Cilt:1, Sayı:1 2020, ss.1-7.

bilinen ilk para vakıfları, 1423 tarihli Hacı Muslihuddin (Semmân) bin Halil Vakfı'dır. Hacı Muslihuddin, Edirne'de cami kurulması için 10.000 akçe ve Ağaçpazarı'nda bulunan dükkanları vakfetmiştir.[215]

Osmanlı döneminde vakıf sistemi başlangıçta medreseler, camiler ve hastaneler gibi hayır kurumları olarak kullanılmıştır. İmparatorluğun topraklarının genişlemesi ve toplumun artan ihtiyaçlarıyla birlikte vakıflar daha geniş kapsamlı hale gelmiştir. Bu dönemde kütüphaneler, pazar yerleri, sebiller, hamamlar, lojmanlar ve diğer kamu tesisleri, idareciler ve soylular tarafından kurulmaya başlamıştır. Vakıf sistemi sadece başkentte değil, aynı zamanda küçük kasabalarda da yaygınlaşmıştır.[216]

Osmanlı döneminde vakıf yönetimi tam yetkili mütevellilere verilmiştir. Mütevelli, padişahın müdahalesi olmaksızın vakfın yönetiminde tam yetkiye sahip olmuştur. Bu düzenleme, vakıf varlıklarının daha profesyonelce yönetilmesi ve sürdürülebilmesi için Osmanlı Devleti tarafından yapılmıştır.[217] Mütevellilere özel şahıs olarak tam yetki verilmesi, Osmanlı Devleti'nin kontrolü dışında özerklik ve demokrasi özellikleri taşıyan bir sistem olduğunu göstermiştir.[218] Ayrıca vakıf, vakfedilecek mülkün yöneticisinin (mütevelli) kim olacağını belirleme hakkına sahiptir. Vakıf ve mütevelli, vakfedilecek malları mahkemeye kaydetmek zorundadır.[219]

Erken Osmanlı döneminde vakıf sayısında hızlı bir artış yaşanmış olsa da, bu durum bazı vakıf mülklerinin iyi yönetilememesi sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle Osmanlı Devleti, vakıf mülklerini yönetme yetkisini mütevelli olarak hareket eden çeşitli kurumlara vermek zorunda kalmıştır. Büyük vakıf mülklerini yöneten kurumlar arasında Sadrazam, Şeyhülislam, Başdefterdar, Kadı, Enderun, Darüssade, Babussaade Ağaları gibi isimler yer almaktadır. Bu kurumlardaki yönetim kurulu,

---

[215] Cem Korkut ve Mehmet Bulut. "XV. ve XIX. Yüzyıllar Arasında Osmanlı Para Vakıfları ve Modern Finans Kurumlarının Karşılaştırılması." **Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:7, Sayı:2, 2017, s.172.

[216] Yunus Özger, "XIX. Yüzyıl Ortalarında İspir Kazasında Vakıflar (Evkâf Nezâreti Defterlerine Göre)." ***Karadeniz Araştırmaları***, Cilt:21, Sayı:21, 2009, ss.31-47.

[217] Elif Genca, "Osmanli Hukukunda Vakiflarin Denetimi (Evkaf-I Hümayun Nezareti***)." Journal of Istanbul University Law Faculty,*** Cilt:72, Sayı:1, 2014, ss.531-554.

[218] Abdulkadir Buluş, "Sivil Toplum Kuruluşlarina Tarihsel Bir Örnek: Osmanli Vakiflari." **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt:8, Sayı: 16, 2009, ss.20-36.

[219] Elif Genca, "Osmanli Hukukunda Vakiflarin Denetimi (Evkaf-I Hümayun Nezareti***)." Journal of Istanbul University Law Faculty,*** Cilt:72, Sayı:1, 2014, ss.531-554.

padişah tarafından kısmen vakıf mülkünü yönetmek için görevlendirilen memurlar tarafından atanır.[220]

1425 yılında Osmanlı Devleti, vakıfların para şeklinde mülk edinmesine izin vermeye başlamıştır. Şeyhülislam kurumu tarafından yayınlanan bir fetva ile para vakıflarına ilişkin ödeneğe izin verilmesi, ekonomik faaliyetler hakkında aydınlatıcı bilgiler sağlamıştır.[221] Borçlanmaya ihtiyacı olan kişilerin faiz uygulanmadan bu düzeni kullanabilmesi için fırsatlar ortaya çıkmıştır. [222]

Para vakıflarının kapsamının genişletilmesi, vakıf mülkiyetinin gelişimini desteklemiştir. Yayla'ya göre vakıf geliştirilmesi, sosyal yardım eylemi olarak değil, aynı zamanda sermayeye ihtiyacı olan insanlara işlerini yürütmeleri için yardımcı olabilecek bir finansal araç haline gelmiştir.[223] İnalcık'a göre bu dönem, bir "vakıf medeniyeti"dir. Bugün eğitim, sağlık, dini ve diğer sosyal tesis alanları, vakıf varlığı ve vakıf parası kullanılarak finanse edilmektedir.[224]

2.1.5. Çağdaş Dönemde Para Vakıfları

Vakıf kavramı, İslam öğretisinin açık bir şekilde uygulanması gerektiği ve Hz. Peygamber tarafından da hayata geçirildiği için Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden bu yana varlığını sürdürerek gelişim göstermiştir. Erken modern dönemde, vakıf uygulamasının gelişimi yerel olarak izlenmiştir. Ancak siyasi istikrarsızlık ve güvenlik sorunları, vakıf uygulamasının gelişimini etkilemiş ve bu dönemde bir önceki döneme göre hafif bir gerileme yaşanmıştır.[225]

Mevcut gelişmeler, toplumdaki bireysel ve kamusal ihtiyaçların artmasına neden olmuştur. Daha iyi bir yaşam sürmek için tesis ve altyapı ihtiyaçları

---

[220] Abdulkadir Buluş, "Sivil Toplum Kuruluşlarina Tarihsel Bir Örnek: Osmanli Vakiflari." **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt:8, Sayı: 16, 2009, ss.20-36

[221] Abdulkadir Atar, "Türkiye'de Para Vakıfları Konusunda Yapılan Çalışmalar ve Bunlar Hakkında Genel Bir Değerlendirme." **Üçümcü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi**, Cilt:55, Sayı:2, 2020, ss. 842–866.

[222] Uğur Sezer ve Sabri Can Sannav, "Osmanli Devleti'nde Para Vakiflarinin Meşruluğu Tartişmasi Üzerine Bir Değerlendirme." **Journal Of Analytic Divinity**, Cilt:2, Sayı:2, 2018, ss.77-90.

[223] Hilmi Erdoğan Yayla, "Operating regimes of the government: Accounting and accountability changes in the Sultan Süleyman Waqf of the Ottoman Empire (The 1826 Experience)." **Accounting History**, Cilt:16, Sayı:1, 2011, ss.5-34.

[224] Aydın Kudat ve Semih Ceyhan, "Fundamental Principles of Cash Waqfs and Their Management." **Third Sector Social Economic Review**, Cilt:55, Sayı:4, 2020, ss.2557-2578.

[225] Syed Khalid Rashid, "Potential of waqf in contemporary world." **Journal of King Abdulaziz University: Islamic Economics**, Cilt:31, Sayı:2, 2018, ss.53-69.

geliştirilmelidir. Toplumun ihtiyaçlarını karşılamak, başkalarına fayda sağlamak amacıyla vakıf kurmakla mümkündür. Vakıf mülkünün gelişiminde, vakfın yöneticisi olan mütevelli'nin rolü oldukça önemlidir.[226]

Mütevelli, vakfın varlığını ve amaçlarını sürdürebilmesi için gerekli olan bir görevdir. Vakfın yönetimini sağlamak ve vakfın amaçları doğrultusunda hareket etmek mütevelli görevlerinden biridir. Günümüzde, vakıfların yönetim ve gelişimi için yenilikler deneyimlenmeye devam ediyor. Bu nedenle, mütevelli yetkinliği vakıf varlıklarının yönetimi ve gelişiminde önemli bir role sahiptir ve bu rolün gelişimini sinerjik hale getirmek gerekmektedir.

Cağdaş zamanlarda vakıf anlayışında yenilik kaçınılmazdır ve aslında vakıf varlıklarını geliştirmek ve sürdürmek için yenilikler çok gereklidir. Vakıf varlıklarının yönetiminde birçok yenilik ortaya çıkmaktadır ve bazı kavramlar, örneğin "istibdâl" ve para vakıfları günümüzde araştırmacı ve bilim insanları tarafından yoğun bir şekilde tartışılmaktadır.[227] Bu konuda, Hassan Me'mun, Şeyh Ahmet Muhammed Hüreydi, Abdullah Zeyd el-Mahmud, Ahmed Zarka, Yusuf el-Kardavi, Vahbah Zuheyli, Salus ve Muhammed Şibir gibi bazı çağdaş bilim insanları, vakıf kavramları ve para vakıflarının caizliği konusunda görüşlerini açıklamışlardır.

Para ile işleyen vakıf dışında, vakfın potansiyeli o kadar büyüktür ki, vakıf gelişmeye devam edebilir. Vakfın gelişimi, vakıf varlıklarının yönetimi, mülkün biçimi veya vakıf mülkünün kendisini geliştirmek için kullanılan modelle yakından ilişkilidir. Bunlar arasında, para vakıfları bağlantılı sukuk, para vakıfları yatırım modelleri, vakıf kitle fonlaması ve üretken vakıf gibi kavramlar da yer almaktadır.[228] Vakıf formları ve modelleri, etkili bir vakıf yönetim modeli elde etmek için İslam iktisadı araştırmacıları tarafından incelenmeye ve tartışılmaya devam edilmektedir.[229]

---

[226] Mohamad Isa Abd Jalil ve diğerleri, "The Contemporary Model of Waqf Structure." **The International Conference on Islamic Leadership and Management,** Unniversiti Islam Sultan Syarif Ali, Brunei, 2016. s. 6-7.

[227] Hisham Yaacob, "Waqf history and legislation in Malaysia: A contemporary perspective." **Journal of Islamic and Human Advanced Research**, Cilt:3, Sayı:6, 2013, ss.387-402.

[228] Md Shahedur Rahaman Chowdhury ve diğerleri, "Economics of Cash WAQF management in Malaysia: A proposed Cash WAQF model for practitioners and future researchers." **African Journal of Business Management**, Cilt:5, Sayı:30, 2011, ss.12155-12163.

[229] Fathullah Al Haq Muhamad Asni ve Jasni Sulong, "Wakaf tunai dan aplikasinya dalam Undang-Undang di negara asean", **Jurnal Syariah**, Cilt:25, Sayı:2, 2017, s. 230.

2.2. ENDONEZYA'DA PARA VAKIFLARI TARİHÇESİ

Endonezya'da vakıf, İslam'ın 7. yüzyılda Açe üzerinden Nusantara (takımadalara) girmesinden beri uygulanmaktadır. Bu uygulama günümüzde artarak devam etmektedir. İlk başta vakıf uygulaması, yaygın uygulamaya benzer şekilde arazi ve bina şeklinde gerçekleştirilmiştir. Ancak sömürge döneminde vakıf hâlâ bir Müslümanın malını Allah'a kulluk maksadıyla birçok insanın kullanması için vererek gerçekleştirdiği dini bir uygulama ile sınırlıydı. İbadet yerleri için vakıf geleneği devam etmiş ve daha sonra İslami yatılı okul ve medreselerin kurulması gibi eğitim faaliyetleri için başka vakıflar ortaya çıkmaya başlamıştır. Sonraki dönemde, kliniklerin ve yetimhanelerin kurulması gibi sosyal hizmetler ile sağlık hizmetlerini içerecek şekilde vakıftan yararlanma modeli gelişmeye devam etmiştir.

Bağımsızlığın başlangıcında Endonezya'da vakıf meselesi bizzat Müslümanlar tarafından ele alınmıştır. Devlet özel bir yönetim sunmamakta ve vakıflara müdahale etmemektedir. Devlet, vakıf varlıklarını, vakıf nesnelerinin bakımını ve bunların yönetimini vakfeden kişilerin prosedürlerini düzenlemez. Ancak, Hollanda sömürge hükümetinin bıraktığı birkaç düzenleme bulunmaktadır, yani vakıf yapan herkesin Belediye Başkanı'na haber vermesi gerekmektedir. Vakıf ile ilgili sorunlar veya anlaşmazlıklar, anlaşmazlık çözülemezse, Naip tarafından da çözülecektir.[230]

Bağımsızlığın başlangıcında vakıf mevzuatı hâlâ eski düzenlemeleri kullanıyordu. Endonezya Cumhuriyeti Hükümeti de vakıf konularına ilişkin dini hukuku tanımaya devam etmekteydi. Devletin vakfa müdahalesi, yalnızca vakfın amaç ve hedeflerine uygun olmaları için vakıf nesnelerinin bakımını araştırmak, bu nesneleri belirlemek, kayıt altına almak ve denetlemek içindir. Devletin, vakıf mallarını devlet arazisine çevirmek, kontrol etmek veya müdahale etmek gibi bir niyeti kesinlikle yoktur.

Zaman geçtikçe toplum tarafından kurulan ve toplulan vakıf varlıkları arazi, okul binaları, camiler ve benzeri çeşitli varlıklar şeklinde çoğalmıştır. Vakıf varlıklarının büyümesi ve gelişimi, anlaşmazlıklar ve kötüye kullanım gibi çeşitli sorunlara neden olmuştur. Bu durum, devlet kurumlarının bu sorunu çözme yükümlülüğünü doğurmuştur.

---

[230] Itang Itang ve Iik Syakhabyatin. "Sejarah Wakaf di Indonesia." **Tazkiya**, Cilt:18, Sayı:2, 2017, ss.220-237.

Endonezya hükümeti, vakıf uygulaması için kullanılabilecek birkaç vakıf düzenlemesi yayınlayarak sorunları çözmeye çalışmaktadır. İlk hükümet düzenlemesi, vakıfla ilgili olarak 1949 yılında çıkarılan ve 33 numaralı düzenlemedir. Daha sonra, 1952 yılında Diyanet İşleri Yönetmeliği 9-10 numaralı yeni bir yönetmelik yayınlanmıştır. Bu yönetmelikte, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Merkez, Naiplik ve İlçe Diyanet İşleri Başkanlıklarında dikey kanal ofisleri bulunmaktadır ve bu ofisler vakıf seçimlerini araştırma, tespit, tescil, denetleme veya düzenleme yükümlülüklerinden birini üstlenmektedir. 1977 tarihli ve 28 sayılı Devlet Yönetmeliği ise sahip olunan arazinin vakfına ilişkin düzenlemeleri içermektedir ve bir kişinin sahip olduğu arazinin vakfını, vakıf mülkünün mülkiyet haklarını devretmek için düzenlenmiştir.

Endonezya'da vakıf uygulamaları ve hukuki gelişimi halen devam etmektedir. Bu gelişme, halkın vakıf kavramına olan ilgisinden ve toplumun birbirlerine yardım etmek amacıyla vakıf varlıklarını kullanma arzusundan kaynaklanmaktadır. Endonezya'da vakıf hukukuna dair en son düzenleme, 2004 yılında kabul edilen 41 sayılı Kanun'dur.[231] Endonezya'da vakıf hukukunun gelişimi, bir sonraki bölümde detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

2.3. CAĞDAŞ PARA VAKFI FETVALARI

Fetva, İslam hukuku alanında bir soruya cevap vermek ve kamuoyunu aydınlatmak amacıyla bir kurum tarafından çıkarılan bir görüştür. İslam dünyasında bu kuruma "daru'l-ifta" denir. Fetva kavramının Arapça karşılığı "el-fatwa" (çoğul "fatâwa") dir ve nasihat, İslam hukuku ile ilgili soruların cevapları anlamına gelir.[232]

Fıkıh usulü ilminde, fetva, bir müçtehidin veya fıkhı talep edenin bağlayıcı olmayan bir durumda sunduğu bir görüş olarak tanımlanır. Fetvayı isteyen taraf, özel, kurumsal veya grup olsun, fetvaya uymak zorunda değildir, çünkü fetvanın bağlayıcılığı yoktur. Şer'î manasına göre fetva, soran bir kimsenin arz ettiği bir

[231] Heru Susanto, "Sejarah Perkembangan Perundang-Undangan Wakaf di Indonesia." **Bilancia: Jurnal Studi Ilmu Syariah dan Hukum**, Cilt:10, Sayı:2, 2016, ss.59-90.

[232] Mustafa Bulent Dadaş, "Kuruluşundan Günümüzde Din İşleri Yüksek Kerulu'nun Fetva Siyaseti", **Türkiye Araştırma Literatür Dergisi**, Cilt:13 Sayı:25-26, 2015, s.37.

meseleye cevaben şer'î hükümlerin açıklanmasıdır. Ancak açıklamanın açık olup olmadığı veya şüphe olup olmaması, kişisel veya toplumsal meselelere yol açabilir.[233]

Para vakıflarıyla ilgili fetva, fetva verme yetkisine sahip kurumlar tarafından verilir. Devlet kurumları veya otoriteler tarafından verilen fetva, halkın para vakıfları uygulaması için bir referans noktası olabilir. Örneğin Türkiye'de fetva verme yetkisine sahip kurum, Diyanet İşleri Başkanlığı'dır. Endonezya'da ise fetva verme yetkisine sahip kurum veya otorite, Endonezya Ulema Konseyi (MUI)'dir. Uluslararası İslami Fıkıh Akademisi Konseyi (AAOIFI) gibi birkaç kurum da fetva verme yetkisine sahiptir. Para vakıflarıyla ilgili yönetmelikler hazırlama veya fetva verme yetkisine sahip olan ülkeler veya kurumlar tarafından verilen birkaç fetva özetlenebilir.

Tablo 1: Para Vakıfları Fetvaları[234]

No.	Teşkilat	Fetva içeriği
1	Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi Konseyi (15. toplantı 2004'te Muscat, Umman'da yapılmıştı)	i. Para vakıfları İslam açısından caizdir, çünkü vakfın asıl amacı varlığını sürdürmek ve faydasını yaymak olduğundan, nakitten elde edilebilir. Bunun nedeni, paranın ayrıştırılamayan bir mal olduğudur (لا تتعين بالتعيين), bu nedenle bağışlanan para miktarı, herhangi bir ikame ile eşdeğerdir. ii. ii. Para vakıfları, karz-ı hasen vermek ve yatırım yapmak için kullanılabilir. Yatırım, doğrudan veya diğer vakıflarla ortaklaşa veya vakıf çabalarını ve toplu katılımı teşvik etmek için özel hisseler ihraç edilerek yapılabilir. iii. iii. Para vakıfları, mütevellisi tarafından satın alınan veya inşa edilen daimî mülklere yatırım yaparsa, bu mülkler vakıf malı olarak kabul edilmez; para vakıfları malı olarak kabul edilir. Bu tür yatırımların sürdürülebilirliğini sağlamak için, daimî varlıkların satılması gerekebilir ve bu bağlamda, vakıf malı aslında para vakıflarının asıl miktarını temsil eder.

[233] M Erfan Riadi, "Kedudukan Fatwa Dıtınjau Darı Hukum Islam Dan Hukum Posıtıf (Analısıs Yurıdıs Normatıf)". **Ulumuddin**, Cilt:7, Sayı:4, 2010, s.474.

[234] Asharaf Mohd Ramli, Inovasi Model Wakaf Tunai di Malaysia Berlandaskan Kepada Garis Panduan Fatwa, **Jurnal Pengurusan dan Penyelidikan Fatwa**, Cilt:18, Özel Sayısi, 2019, ss.7-8.

2	AAOIFI (3/4/4/2 sayılı 33. Şeriat Standardı)	Para şeklindeki vakıflar İslami açıdan caizdir ve kullanımları, paranın tükenmesine neden olmayacak şekilde olmalıdır. Para kullanımı için izin verilen işlem yöntemleri arasında, şeriata uygun krediler (karz-ı hasen) sağlanması veya parayı güvenli ve şeriata uygun yatırımlara, örneğin mudaraba sözleşmelerine kanalize etmek yer alır. Temel amaç, nakdin bu yöntemlere yatırım yapılması ve daha sonra kârların vakfın yararlanıcılarına dağıtılmasıdır.
3	Endonezya Ulema Konseyi (MUI)	Para vakıfları, vakıf varlıklarının orijinal miktarının kalıcılığını garanti edebilecek şekilde kullanılması şartıyla haklı çıkar. Şunları belirttiler: "Para vakıflarının ana değeri, sürdürülebilirliği için garanti edilmelidir, satılamaz, bağışlanamaz ve/veya miras bırakılamaz."

Kaynak: Asharaf Mohd Ramli (2019).

Temelde, para vakıflarına izin veren hukukçuların görüşleri, toplumun para vakıfları yapması için bir dayanak olarak kullanılabilir. Günümüzde, para vakıfları konusunda fetva verme yetkisine sahip kurumlar, İslam hukukçularının görüşlerini temsil etmektedir. Bu fetva, para vakıfları konusunda hala şüpheleri olan kişiler için açıklayıcı bir kaynak niteliği taşımaktadır.

2.4. İSLAM TOPLULUĞU VE PARA VAKIFLARI

Para vakıflar, İslam medeniyetinin ilk dönemlerinde sağlık, eğitim, temel altyapı, iş ve ticaret faaliyetleri, istihdam yaratma, hayvanlara gıda sağlama, fakir ve yoksullara barınma gibi tüm sektörleri kapsayan önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca, vakıflar devlete maliyet yükü getirmeden tarım ve sanayi sektörlerini desteklemiştir. Ancak 19. yüzyılın başlarından bu yana, para vakıfların ihmal edilmesi, ehil olmayan kişilere bırakılması ve terk edilmesi nedeniyle vakıfların faydaları maksimize edilememiştir.[235]

[235] Magda Ismail Abdel Mohsin ve diğerleri. "**Financing the Development of Old Waqf Properties**." Palgrave Macmillan, US. New York, 2016, s.13.

Osmanlı döneminde para vakıfları, toplum için sosyal ve mali bir sistem haline gelmiştir. Bu dönemde eğitim, sosyal ve sağlık kurumları çoğunlukla vakıf parası kullanılarak kurulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki para vakıfları örnekleri, Sultan Orhan Gazi'nin İznik'te bir okul kurduğu örnekte olduğu gibi bulunmaktadır. Diğer bir örnek ise Hacı Abdullah Çavuş b. Mahmud'a ait vakıftır. 7 Haziran 1727'de Molla Abdullah Efendi b. İbrahim, 43.200 Akçelik para vakıflarını Akçakızanlık beldesindeki okul ihtiyaçlarını karşılamak için yönetmişti. Hacı Mutaza Efendi b. Mehmet ise Rumeli ili Silistre ilçesine bağlı Yaylar Köyü'nde cami ve okul yaptırmak için bir kısım mal varlığını bina şeklinde ve bunun yanında 10.000 kuruş olarak bağışlamıştı.[236] Vakıflar, o dönemde toplum tarafından kullanılmış ve topluma büyük faydalar sağlamıştır.

Günümüzde, Suudi Arabistan, Endonezya, Malezya, Brunei, Bangladeş ve diğer bazı ülkelerde para vakıfları yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu ülkelerin hükümetleri, para vakıfları varlıklarını başarıyla yönetmiş ve kamu güvenini yürütme konusunda artırmışlardır. İslam ülkelerinde yoksulluğu azaltmak için para vakıflarını bir araç olarak önermektedirler. Para vakıfları modelinin, Müslüman ülkeler arasında fon toplama sürecini kolaylaştıracağı ve buna karşılık olarak zenginliğin yeniden dağıtımını garanti ederek Müslüman dünyasındaki yoksulluğu ortadan kaldırabileceği varsayılmaktadır. Bu model, toplama ve dağıtım tarafında küresel bir vizyonla yapılandırılmıştır.[237]

21. yüzyılda para vakıfları canlanmıştır ve çeşitli yenilikçi vakıf modelleri uygulanarak para vakıflarının gelişimi ve büyümesi çeşitli ülkelerde artarak devam etmektedir. Bu artış, toplumun güçlendirilmesi, zenginleştirilmesi ve Müslümanların yoksulluk tuzağından kurtulması için büyük bir potansiyel göstermektedir. Para vakıfları toplumunda başarıyla uygulayan birçok ülkenin deneyimi, vakfın geliştirilmesi için bir örnek olarak kullanılabilir, bu da ümmetin ebedi hazinesinin artırılmasına katkıda bulunacaktır.

Bangladeş'te bir para vakfı örneği olan Social Investment Bank Limited (SIBL), işlerini yürütmek için ek sermayeye ihtiyaç duyan insanlara yardımcı olmak

[236] Mehmet Bulut ve Cem Korkut, Cash Waqfs (CWs) and Financing of Education at Ottoman Experience, **International Symposium on Waqf and Hıgher Education (ISWHW)**, Istanbul Sabahattin Zaim University (IZU), Istanbul, 2016, s.17-18.

[237] Buerhan Saiti ve diğerleri, "The global cash waqf: a tool against poverty in Muslim countries." **Qualitative Research in Financial Markets**, Cilt:13, Sayı:3, 2021, s.1755.

amacıyla kurulmuştur. SIBL, toplumdan para vakfı şeklinde vakıf senedi toplayarak gelir elde etmektedir. Elde edilen gelir, İslami ticari finans ve sosyal finans arasında bir bağlantı sağlayan stratejik sosyal yatırım programını uygulamak için kullanılarak faizsiz aile güçlendirme mikrokredileri sağlamaya yöneliktir. Bu, yerel gelir fırsatları yaratmaya ve aileleri güçlendirmeye yönelik gayri resmi finans, mikrokredi ve mikrogirişimlerle ilgilenen kurumsal olmayan sektöre İslami katılımlı ticari bankacılık hizmetleri sunmaktadır.[238]

Malezya'da, para vakıfları oldukça yaygın bir uygulamadır ve toplumda popülerdir. Aslında, birçok insan para vakıflarının toplum üzerinde büyük bir etkiye sahip olabileceğine inanmaktadır.[239] Para vakıflarından gelen gelirlerle kurulan Annur Hastanesi gibi toplum yararına yapılan projelerin örnekleri bulunmaktadır. Ayrıca, pandemi sırasında para vakıflarının rolü olağanüstü bir öneme sahip olmuştur. Hem devlet hem de özel sektör kuruluşları, pandemiden etkilenen kişilere yardımcı olmak için para vakıfları toplamak için yarışmaktadır. Örneğin Musa'adah Covid-19 Tasarruf, Devlet Afet Yönetim Ajansı (NADMA), Mercy Malaysia ve Humanitarian Care Malaysia (MyCARE) gibi kuruluşlar, pandemiden etkilenen kişilere yardımcı olmak için para vakıfları toplamaktadır.[240]

Endonezya'da para vakıfları, Endonezya Ulema Konseyi'nin (MUI) 2002'de para vakıfları hakkında bir fetva yayınlamasının ardından halk arasında yaygın olarak uygulanmaktadır. Endonezya'daki çoğu kişi, kurumlar veya mütevelli yoluyla para vakıfları yapmaktadır. Endonezya'da birçok topluluk yardımı ve güçlendirme programları yürüten para vakıfları yöneticilerinden biri de Global Waqf'tır.[241] Bugüne kadar, Global Waqf Rp.233.661.156 (194.717.63TL) tutarında para vakıfları şeklinde toplamıştır. Endonezya'da para vakıfları, Endonezya Vakıf Kurulu'na (BWI) kayıtlı

[238] Muhammad Abdul Mannan, "Linking Islamic Commercial And Social Finance With Special Reference To Cash-Waqf As New Strategy Of Interest-Free Micro-Credit For Family Empowerment Of The Poor Towards Establishing World Social Bank: A Case Study Approach." **Journal of Islamic Monetary Economics and Finance,** Cilt:3, Özel Sayısı, 2018, s.2, 7-8

[239] Siti Nur Asmad Che Hassan ve Asmak Ab Rahman. **The Potential of Cash Waqf in the Socio-economic Development of Society in Kelantan**. New Developments in Islamic Economics. Emerald Publishing, West Yorkshire, 2018. s. 80.

[240] Muhammad Firdaus Ab Rahman ve diğerleri. "Peranan Wakaf Dalam Mendepani Pendemik Covid-19: The Role of Waqf in Combating Covid-19 Pandemic." **Journal of Fatwa Management and Research**, Cilt:22, Sayı:1, 2020, ss.44-56.

[241] Global Wakaf Indonesia, Wakaf, **Global Wakaf**, 20.04.2020 https://www.globalwakaf.com/id/wakaf (05.09.2021)

kurumlara verilebilir. BWI verilerine göre, yaklaşık 285 kurum mütevelli veya para vakıfları yöneticisi olarak kayıtlıdır.[242]

Kuveyt'te, para vakıfları yalnızca yurt içinde değil, dünya çapında da büyük bir rol oynadı. Kuveyt, 1986 tarihli 64 sayılı Sivil Toplum Örgütü Kanunu kapsamında, yoksul topluluklara yardım etmeyi ve kaynaklarını en verimli şekilde kullanmalarına yardımcı olmayı amaçlayan küresel ve insani yardımlar sağlamak için Uluslararası İslami Hayır Kurumu'nu (IICO) kurmayı başardı. Bu program kapsamında, kurucular tarafından vakfedilen para vakıflarının yatırımı yapılıp, elde edilen getirilerin kuyular, eğitim, camiler, sağlık hizmetleri, eğitim merkezleri, sosyal projeler, yardım planları gibi alanlarda kullanılması planlanmıştı. Program ayrıca Hindistan, Ürdün, Somali, Afrika, Bangladeş, Nijerya, Gambiya, Filipin, Arnavutluk, Kosova, Sudan, Filistin ve diğer birçok ülkede gerçekleştirilmiştir.[243]

Para vakıfları düzeni sadece Müslüman ülkelerle sınırlı kalmamıştır; Müslümanların azınlık olduğu ülkelerde de yaygınlaşmıştır. Örneğin, Birleşik Krallık'ta Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar) Müslüman toplumda önemli bir rol oynamaktadır. Bu kurumlardan biri, 1984 yılında uluslararası bir yardım ve kalkınma yardım kuruluşu olarak kurulan İslami Yardım'dır. Bu program kapsamında para vakıfları planı Vakıf Gelecek Fonu (WFF) ve İslami Yardım olarak kurulmuştur. Vakıf Gelecek Fonu'nun (WFF) temel amacı, eğitim, su ve sanitasyon, yetim, kurban, sağlık, acil durum ve yardım, gelir getirme gibi birçok ülkede gerçekleştirilecek çeşitli uzun vadeli projelerdir. Bu programdan Kosova, Filistin, Arnavutluk, Sudan, Afganistan, Bosna, Mali, Bangladeş, Pakistan, Hindistan, Çin, Mısır, Irak, Güney Afrika, Nijer ve Kenya gibi birçok ülke yararlanmıştır.[244]

Çeşitli kaynaklardan elde edilen sonuçlara göre, para vakıflarının toplum güçlendirme ve yoksulluğu azaltma gibi konularda önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, para vakıflarının İslam ekonomisi ve finansında Müslümanlara yardımcı olabilecek bir kaynak olarak işlev görebileceğinin bir

[242] Badan Wakaf Indonesia, Update Daftar Nazhir wakaf Uang, **BWI**, 21-06-2021, https://www.bwi.go.id/7042/2021/06/22/update-daftar-nazhir-wakaf-uang-21-juni-2021/

[243] Magda Ismail Abdel Mohsin, "Financing through cash-waqf: a revitalization to finance different needs." **International journal of Islamic and Middle Eastern finance and management**, Cilt:6, Sayı:4, 2013, ss.307-308.

[244] Mohsin, s. 308.

göstergesi olarak kabul edilebilir. En önemlisi, para vakıfları, Allah'a yapılan bir ibadet şeklidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ENDONEZYA'DAKİ PARA VAKIF MEVZUATI VE UYGULAMALARI

3.1. ENDONEZYA'NIN GENEL DURUMU

Endonezya, Hint ve Pasifik Okyanusları'nda yer alan Güneydoğu Asya kıyılarında bulunan bir ülkedir. Ekvator boyunca uzanan bir takımada olan ülke, Dünya'nın çevresinin sekizde birine eşdeğer bir mesafeyi kapsamaktadır. Sumatra (Sumatera), Cava (Jawa), güneydeki Borneo (Kalimantan) ve Selebes (Sulawesi) adalarından oluşan Büyük Sunda Adaları, Bali'nin Küçük Sunda Adaları (Nusa Tenggara) ve doğuda Timor adasına kadar uzanan bir adalar zinciri olmak üzere iki ada grubuna ayrılmaktadır. Başkent Cakarta, Java'nın kuzeybatı kıyısına yakın bir konumdadır. Endonezya, Güneydoğu Asya'nın en kalabalık ülkesi ve dünyanın en kalabalık dördüncü ülkesidir.[245]

Şekil 2: Endonezya Haritası

[245] A. Warman Adam ve diğerleri, "Indonesia." **Encyclopedia Britannica**, January 5, 2022. https://www.britannica.com/place/Indonesia.

Endonezya'nın ismi, bağımsızlık zamanına kadar resmi bir isim değildi ve önceden Hollanda Doğu Hint Adaları olarak biliniyordu. Endonezya ismi ise 1884 gibi erken bir tarihte bir Alman coğrafyacı tarafından kullanılmıştır. Bu ismin Yunanca "Hint" anlamına gelen "indos" ve "ada" anlamına gelen "nesos" sözcüklerinden türediği düşünülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Japonlar tarafından bir süre işgal edilen Endonezya, 1945'te Hollanda'dan bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak bağımsızlık mücadelesi, Hollanda'nın Endonezya'nın egemenliğini resmen tanıdığı 1949 yılına kadar devam etmiştir. Birleşmiş Milletler (BM), 1969'da Yeni Gine'nin batı kesimini Endonezya'nın bir parçası olarak kabul edene kadar ülke bugünkü şeklini almamıştır. Eski Portekiz bölgesi Doğu Timor ise 1976'da Endonezya'ya dahil edilmiş, ancak 1999'da BM tarafından düzenlenen bir referandumun ardından Doğu Timor bağımsızlığını ilan etmiş ve 2002'de tamamen egemen olmuştur.

Endonezya coğrafi olarak, Malezya, Singapur, Vietnam, Filipinler, Tayland ile kuzeyde; Çin Denizi, Avustralya, Timor Leste ve Hint Okyanusu ile güneyde; Papua Yeni Gine ve Pasifik Okyanusu ile doğuda; Hint Okyanusu ile batıda sınırı bulunan bir ülkedir. Ülke yüzölçümünün yarısından fazlası ormanlık, önemli bir bölümü dağlık ve volkaniktir. Endonezya takımadaları, dünya üzerindeki tektonik levhaların önemli kavşak noktalarından birini temsil etmektedir. Ayrıca iki farklı fauna alemine ev sahipliği yapar ve binlerce yıldır Okyanusya ile anakara Asya halkları ve kültürleri arasında bir bağlantı noktası olmuştur. Bu faktörler, sismik ve volkanik faaliyetlere yatkın, denize yakın ve nemli, tropikal bir iklimle birleşerek çeşitli bir çevre ve toplum yaratmıştır.

Endonezya, başkanlık sistemiyle yönetilen bir cumhuriyet ülkesidir. Yeni Düzen'in 1998'de çökmesiyle birlikte, siyasi yapılar, dört anayasa değişikliğiyle yürütme, yasama ve yargı organlarını yeniledi ve kapsamlı reformlar gerçekleştirdi.[246] Bununla birlikte, merkezi bir hükümet ve ortak bir dil, Endonezya'ya bir tür birlik duygusu sağlamaktadır. İletişim için kullanılan dil Endonezce'dir. Para birimi Endonezya Rupiah'ıdır (IDR). [247]

[246] Susi Dwi Harijanti ve Tim Lindsey, "Indonesia: General elections test the amended Constitution and the new Constitutional Court". **International Journal of Constitutional Law**, Cilt:4, Sayı:1, 2006, ss.138–150.

[247] *1000* Endonezya Rupiahı parası karşılığında 1.0325 *Türk Lirası* alınabilmektedir. 25.03.2022.

Haziran 2021 itibariyle, nüfus yönetimi verilerine göre, Endonezya'nın toplam nüfusu 272.229.372 kişidir. Bu nüfusun %56,01'i Cava Adası'nda yoğunlaşmıştır. En az nüfusa sahip il ise 692.239 kişiyle Kuzey Kalimantan'dır. [248]

Endonezya, halkın benimsediği bazı inançları resmen tanıyan bir ülkedir. Nüfusun %87,2'si veya diğer bir deyişle 207 milyon kişi Müslümandır. Ayrıca, Protestan Hıristiyanlar nüfusun %6,9'unu, Katolikler %2,9'unu, Hindular %1,7'sini, Budistler %0,7'sini ve Khonghucular %0,05'ini oluşturur. Endonezya, coğrafi olarak batı ucunda Aceh eyaleti ve en doğuda Papua Yeni Gine ülkesi ile sınırındaki Papua eyaleti olan takımadalar ülkesidir. Bu adaların her biri birkaç eyalete ayrılmıştır ve şu anda bir vali tarafından yönetilen 38 il bulunmaktadır. Endonezya'daki iller bölgelere ayrılmıştır ve bu bölgeler daha sonra yasalar veya yasalara eşdeğer yönetmeliklerle düzenlenir ve tanımlanır. Ayrıca, bazı özel veya ayrıcalıklı iller veya bölgeler de bulunmaktadır. Genellikle, özel bölgeler veya iller diğerlerinden farklı düzenlemelere sahiptir. Endonezya'da 38 il arasında Aceh, Cakarta, Yogyakarta, Papua ve Batı Papua olmak üzere özel niteliklere sahip beş il vardır.

3.1.1. Toplumsal Durumu

Endonezya halkı, farklı etnik gruplar, diller ve dinlerden oluşan çoğulcu bir toplum olup, stratejik bir coğrafi konuma sahip olan ve çeşitli dinlere ve kültürlere ev sahipliği yapan bir ülkedir. 17 binden fazla adadan oluşan Endonezya'da çeşitli kabileler yaşamaktadır ve bu çeşitlilik farklı özelliklere sahip birçok etnik grup oluşturmuştur.

Endonezya nüfusunun çoğunluğu Müslüman'dır ve çoğu insan Şafii düşünce okuluna bağlıdır. Bununla birlikte, Endonezya halkı genel olarak ehli sünnet ve vel-cemaat anlayışına bağlı kalmaktadır. Bu, çoğu insanın Şafii düşünce okuluna bağlı olmasına rağmen, Endonezya'daki İslami öğretilerin takipçilerinin Hanefi, Hanbeli ve Maliki gibi diğer ana düşünce okullarını da kabul ettikleri anlamına gelir.

Bu etnik gruplar arasında Aceh, Gayo, Alas, Batak Adası, Minangkabau, Güney Sumatra, Doğu Sumatra, Malaya, Batı Borneo, Bangka Belitung, Borneo,

[248] Badan Pusat Statistik, Proyeksi Penduduk Indonesia 2015- 2045 Hasil SUPAS 2015, (Haziran,2021) https://dukcapil.kemendagri.go.id/berita/baca/809/distribusi-penduduk-indonesia-per-juni-2021-jabar-terbanyak-kaltara-paling-sedikit, (11 Ocak 2022). s.1.

Minahasa, Gorontalo, Toraja, Güney Sulawesi, Ternate Adaları, Ambon ve Moluccas, Irian Jaya, Timur Adaları, Bali ve Lombok, Orta Java ve Doğu Java, Solo Sultanlığı ve Yogyakarta ile Batı Java (Sunda) gibi gruplar bulunmaktadır.[249] Endonezya'da yaşayan etnik grupların sayısı tam olarak tespit edilememiş olsa da, bazı araştırmacılar tarafından 300'den fazla olarak ifade edilmiştir.[250]

Endonezya halkının çeşitliliği tarihsel olarak da yorumlanabilir. Endonezya, eskiden tarım ve denizcilikle uğraşan feodal krallıklardan oluşuyordu. Dış ilişkilerin gelişmesiyle birlikte, Hindistan (1. yüzyıl), Çin (3. yüzyıl) ve Orta Doğu (7. yüzyıl) gibi yerlerden ve Hinduizm, Budizm, Konfüçyüsçülük ve İslam gibi yaşam tarzlarından etkilenmiştir.

Genel olarak, Endonezya'daki toplumsal faaliyetler üç gruba ayrılabilir. İlk olarak, pirinç tarlalarında yaşayan insanlar, yani anakarada ve dağların eteklerinde yaşayan ve genellikle çiftçilik veya bahçecilik yaparak geçimlerini sağlayan insanlar. İkincisi, kıyı toplulukları, yani genellikle tarım ürünleri ve balıkçılıkla geçimlerini sağlayan insanlar. Üçüncüsü ise iç kesimlerde yaşayan insanlar, yani çiftçilik yapan ve bir yerden bir yere taşınan insanlardır.

Endonezya'nın etnik kökenleri, dil, din ve kültüründeki farklılıklar, tek ve güçlü bir Endonezya toplumunun oluşturulma isteğinde birleşir. Bu nedenle, Endonezya devlet ideolojisinde toplum "*Bhineka Tunggal Ika*" (Çeşitlilik İçinde Birlik) sloganı altında birleşmiştir. Bu, insanların farklılıklarına rağmen, tek bir ruha sahip olduklarını ifade eder. Bu slogan, Endonezya ulusunun kurucu babalarının ideallerini gerçekleştirmek için Endonezya halkını bir araya getirdi. Endonezya'daki siyasi sistem, üniter bir devlet yapısına sahip cumhuriyetçi bir hükümet ve başkanlık hükümet sistemi olan parlamenter nitelikte bir güç oluşumu ve dağılımını içermektedir.[251]

[249] https://www.indonesia.go.id/profil/suku

[250] Ida Bagus Brata, "Kearifan Budaya Lokal Perekat Identitas Bangsa". **Jurnal Bakti Saraswati (JBS),** Cilt:5, Sayı:1, 2016, s.10.

[251] Nurdien H. Kistanto, "Transformasi Sosial-Budaya Masyarakat Indonesia". **Sabda: Jurnal Kajian Kebudayaan**, Cilt:13, Sayı:2, 2018, ss.169-178.

3.1.2. Siyasi Durumu

Endonezya'daki siyasi sistem, bu bölümde dikkatle ele alınması gereken bir konudur. Endonezya'nın siyasi yapısı, cumhuriyetçi bir hükümet biçimine sahip üniter bir yasal devlet ve başkanlık sistemi şeklinde karakterize edilir. Endonezya'da güç oluşumu ve dağılımı parlamenter niteliktedir ve güçler ayrılığı sistemine bağlı değildir. Endonezya, nüfusun çoğunluğu Müslüman olsa da İslam'ın resmi bir din olduğu bir İslam ülkesi değildir.

Endonezya, cumhuriyetçi bir hükümet biçimine sahip üniter bir devlet ve parlamenter nitelikte bir başkanlık hükümet sistemi ile yönetilmektedir. Devlet başkanı, hükümetin yürütme organının başıdır ve aynı zamanda Ulusal Savunma Konseyi'nin de başkanıdır. Devlet başkanı, en çok iki dönem için seçilir. Meclis ise iki meclisten oluşur: Temsilciler Meclisi (DPR) ve Bölgesel Temsilciler Konseyi (DPD). DPR, 560 üyeden oluşur ve üyeler beş yıl için seçilir. DPD, ülkenin farklı bölgelerini temsil eden 136 üyeden oluşur ve üyeler beş yıl için seçilir. Meclis üyeleri, halkın doğrudan oylarıyla seçilir.

Endonezya'nın siyasi sistemi, devletin ve siyasi partilerin önde gelen isimlerinin önde gelen rolüne dayanmaktadır. Bu, seçim kampanyalarının kişiselleştirilmesine yol açar ve siyasi partilerin öneminin azalmasına neden olur. Endonezya'da siyasi partilerin sayısı oldukça fazladır. Fakat, herhangi bir seçimde herhangi bir siyasi partinin tek başına iktidar olma şansı çok düşüktür. Bu nedenle, hükümetler genellikle koalisyonlarla kurulur.

Endonezya'daki siyasi sistemin diğer bir özelliği, bölgesel özerklik sistemi olmasıdır. Endonezya, 34 eyalete bölünmüştür ve her eyalet, kendi valisi, meclisi ve yargısıyla özerktir. Bununla birlikte, bölgesel özerklik sistemi, çeşitli sorunlara da neden olmaktadır. Özellikle, yolsuzluk ve iktidar mücadeleleri, bölgesel özerkliğin zayıf yönleridir.

Endonezya, vatandaşlarına insan haklarını garanti eden ve koruyan Pancasila ideolojisine dayanan demokratik bir ülkedir. Cumhurbaşkanı, devlet başkanı olarak, her beş yılda bir doğrudan halk tarafından seçilir. Endonezya Cumhuriyeti yasalarına

göre, devlet yasama, yürütme ve yargı organları olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. Bu üç kurumun kendine özgü rolleri ve işlevleri vardır.[252]

Yargı kurumları, bir ülkede anayasanın uygulanması sürecinde görevli ve hukuki kararlar veren devlet kurumlarıdır. Endonezya'da bu işlev yargı organları tarafından yerine getirilir:

1. Yargıtay
2. Anayasa Mahkemesi

Endonezya'da uygulanan siyasi sistem, 1945 Anayasası'ndaki kural ve hükümlere dayalı bir sistemdir. Endonezya'nın din, etnisite, kültür ve dil bakımından farklılıklar gösteren toplumunda çoğulculuğu teşvik etmek amacıyla uygulanmaktadır. İlişkilerin, kuralların, oybirliğinin ve aynı hedeflere yönelmenin varlığı, siyasi sistemin başarılı olmasını sağlar.

3.2. ENDONEZYA HUKUKU SİSTEMİ

Endonezya hükümeti, 1945'te bağımsızlığını ilan ettikten sonra ülkesinde ekonomik, sosyal ve yasal anlamda her açıdan kontrollü ele almıştır. Ancak takdir edilir ki toplum tarafından benimsenen herşey olağan halinde devam etmiştir. Örneğin hukuk sistemi açısından çoğu Avrupa devletinin kullandığı 'Medeni Hukuk' Endonezya'daki varlığını sürdürmüştür. Bununla beraber ülkede halkın aşina olduğu örf ve adetlerin yanı sıra İslam hukuku da varlığını resmî olarak sürdürür. Bu açıdan ülkenin hukuk sistemi geçiş dönemi yaşayan Orta Doğu ülkelerinde olduğu gibi karma bir sistemmden oluşmaktadır.

Sömürge döneminden önce, insanların yaşamları kendi bölgelerini yöneten krallıkların kontrolü altında gerçekleşirdi. İslam krallıklarından bazıları, yerel adetler ve geleneklerle karışık bir şekilde İslam hukukunu uygulardı. Örneğin, Endonezya'da hüküm süren İslam krallıklarından biri olan Demak İslam Krallığı, MS 1523'te kurulmuş ve Sultan Agung döneminde (1645) zirveye ulaşmıştır. Ayrıca, o dönemde vakıf sistemi, toplum tarafından genellikle camiler ve medreseler şeklinde yaygın bir biçimde uygulanırdı. Kırsal bölgelerde yaşayan küçük topluluklar ise çoğunlukla yerel

[252] Ruhenda Ruhenda ve diğerleri, "Tinjauan Trias Politika Terhadap Terbentuknya Sistem Politik dan Pemerintahan di Indonesia". **Journal of Governance and Social Policy**, Cilt:1, Sayı:2, 2020, ss.58-69.

adetlere göre yaşamlarını sürdürürlerdi. Köy lideri veya yerel yöneticiler, hükümet başkanı gibi görev yaparak kanunları uygulardı. Kırsal bölgelerdeki toplulukların hukuki hayatında, arazi mülkiyeti, miras, evlilik, sosyal düzen ve yerel halkın yaşamını düzenleyen konular odak noktasını oluştururdu.

Hollanda sömürge dönemi boyunca, yerli halk, kendi yerel kültürleri yanı sıra dış medeniyetlerle de etkileşim içerisindeydi ve İslam öğretileri de bunlardan biriydi. Bu nedenle, o dönemde egemen olan hukuk sistemi, yerel geleneklerle iç içe geçmiş olan İslam hukukuydu. Temel olarak, bu iki kültür (İslam ve yerel adetler), birlikte var olabilir ve yerli halkın normlarını şekillendiren kurallara dönüşebilirdi.

Japon hükümdarlığı döneminde, Endonezya'daki hukuki yapıda herhangi bir değişiklik olmadı. Japon yönetimi, önceki dönemde yürürlükte olan yasaların hala geçerli olduğunu belirten bir yönetmelik yayınladı. Bu, Japon hükümetinin Hollanda Doğu Hint Adaları'nı yönettiği dönemde geçerli olan tüm yetki ve düzenlemeleri sürdürdüğünü teyit eden 1 sayılı Yasa'nın 1942'de çıkarılmasıyla uyumlu bir şekilde gerçekleşti.

Bağımsızlığın ardından Endonezya'daki hukuk sistemi, ülkenin ulusal ideolojisi anlamına gelen Pancasila (devletin beş temel ilkesi) devletin temel normu haline gelmiştir. Daha sonra 1945 Anayasası da bir devlet anayasası olarak şart koşulmuştur. Pancasila ve 1945 Anayasası, yasaların veya diğer türev yasaların oluşturulmasının temelidir. Genel olarak, Endonezya'daki hukuk sistemi çoğulcu bir sistemdir. Yani Endonezya, gruplar halinde olduğu kadar katmanlı ve katmanlı bir sisteme sahiptir. Bu katmanlar, sosyal sınıflar, kültürel gruplar, etnik gruplar ve dini topluluklar gibi farklı özelliklere sahip gruplar şeklinde olabilir.

Genel olarak, Endonezya'daki yasa ve düzenmeleri hiyerarşisi şöyledir: öncelikle 1945 Anayasası en temelde kişilerin uyması gereken hukuk normudur. Bu anayasadan sonra bakılması gereken yer kanun hükmünde yasa, yani Anayasaya dayanarak oluşturan yasalar, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, hükümet yönetmelikleri, bakanlık kararnameleri ve bölgesel düzenmeler göstermektedir.[253]

[253] Herman Sitompul, "Eksistensi Sidang Virtual Online Menurut Kacamata Hukum Pidana di Indonesia," **Res Justitia,** Cilt:1, Sayı:2, 2021, ss.188–204.

3.3. ENDONEZYA'DA İSLAM HUKUKU

Endonezya'da İslam MS. 7.yüzyılda Açe şehri üzerinden yayılmasıyla beraber İslam Hukuku da bölgede uygulanmaya başlamıştır. Endonezya toplumu sosyolojik ve kültürel anlamda İslam hukukunu uygulamış, belli dönemlerde hükümet sisteminden çıkarılsa dahi toplumda varlığını her zaman sürdürmüştür.[254]

Hollanda sömürgeciliği döneminde, Hollanda sömürge hükümeti fiilen batı hukukunu uygulamaya çalışsa da, İslam toplumu tarafından halen uygulanan İslam hukuku varlığını sürdürmüştür. Buna rağmen, İslami Şeriat üzerindeki kısıtlamalara rağmen Hollanda sömürge hükümeti, İslam hukukunun uygulanmasını kabul etmiştir. İslam hukukunun bu şekilde tanınması, Britanya İmparatorluğu'ndan Hollanda İmparatorluğu'na yeniden geçiş ve Japon hükümdarlığı dönemleri de dahil olmak üzere devam etmiştir.

Bağımsızlık döneminde, Endonezya'da çoğunluğu Müslüman olan halkın İslam hukukunu uygulamak zor olduğu görülmüştür. Bunun nedeni, devlet ideolojisi olarak Pancasila'nın ve yasal dayanak olarak 1945 Anayasası'nın seçilmesidir. Bu nedenle, İslam bilim adamları İslam hukukunun biçimlendirilmesi için mücadele etmiştir. 1945 Anayasası İslam hukukunun uygulanmasını içermese de, İslam hukuku hala Müslüman olan Endonezya halkı için geçerlidir.

Endonezya, yeni bir düzene girerken, ulusal gelişmeyi izlemeye devam ediyor. Bu gelişme, Devlet Politikasının Taslağı'nın formülasyonunu ve yeni bir Endonezya yasasının oluşturulmasını gerektiriyor. Hükümet, Pancasila ve Anayasası'nın ulusal güvenlik önlemlerini almak için kısa bir süre önce harekete geçti. Yeni Endonezya yasası, dini hukuku (İslam hukuku dahil) ana unsuru olarak barındıran ve birleştiren yasal hükümler içermelidir. Bu, İslam hukukunu ulusal hukuk haline getirme çabalarının hukuki temelidir.[255]

İslam hukukunun resmileştirilmesi, İslam hukukunun kanun ve nizamnamelere dönüştürülmesi ile gerçekleştirilir. Kanuni düzenlemelerde İslam hukukunun konumu giderek daha açık hale gelmektedir. Ulusal İslam hukuku mevzuatı, İslami Evlilik ile

[254] Sidik Haji Baba, "Aceh: Pusat Dakwah Islamiyah Pada Abad Ke 16 dan Ke 18," **Jurnal Usuluddin,** Cilt:1, Sayı:1, 1995, ss.158–168.

[255] Mara Ongku Hasibuan, "Hukum Islam Dan Lembaga Peradilan Agama Pada Awal Kemerdekaan," **Journal of Islamic Law El Madani,** Cilt:1, Sayı:1, 2021, ss.47–61.

ilgili 1974 tarihli 1 Kanun ve Mülk Edilen Arazi Vakfına İlişkin Kanun gibi yasaları içermektedir.[256]

İslami yargı kurumlarının Endonezya'daki konumu, Yargı yetkilerine ilişkin 1970 tarihli 14 sayılı Kanuna dayalı olarak güçlü bir konuma sahiptir. Dolayısıyla şer'i mahkeme bir devlet mahkemesidir, yani hükümet tarafından kurulan ve Müslümanlara uygulanan resmi bir mahkemedir. Dini Mahkemelerin varlığı, onlarınyetkilerine ilişkin 1989 tarihli 7 sayılı Kanun'un kabul edilmesiyle daha da netleşmiştir. Dini mahkemenin yetkisi, evlilik, miras, vasiyetler, hibeler, bağışlar ve sadaka dahil olmak üzere medeni hukuk alanlarını kapsar. Örnekleri verilen alanlardan anlaşılacağı üzere Dini Mahkemelerin yargı yetkisinin aile hukuku (ahwal al-syakhsiyah) üzerinde olduğu söylenebilir. İslam hukukunun formatı, Zekât Yönetimine ilişkin 1999 tarihli 38 sayılı İslam Hukukunun Derlenmesine ilişkin Başkanlık Talimatı veya 1991 tarihli 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Talimatı'nda görülebilir.

Reform dönemi yani 1998 yılından itibaren İslam hukukuna talep artmış ve bu dönem Endonezya'da İslam hukuku gelişmeye başlamıştır. Gerçek anlamda İslam hukuku toplum hayatında uygulanmaya başlamış ve kapsamı medeni hukuk meseleleriyle sınırlı kalmayarak kamu hukuku alanına da yayılmıştır.

İslam hukukuna dair gösterilen bu çabalar toplumun her kesimi tarafından teşvik edilmiş, İslam hukukunun değerlerini yansıtan çeşitli kanunlar ve yerel düzenlemelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu kanunlar arasında Zekât Yönetimi Kanunu, Hac Teşkilatı Kanunu, Şeriat Bankacılığı Kanunu, Vakıflar Kanunu, Ahlaksızlığın Ortadan Kaldırılması ve Önlenmesine Dair Bölgesel Yönetmelikler, Kur'an Okuma Zorunluluğuna İlişkin Bölgesel Yönetmelik ve öğrenciler ve gelinler için Fuhuşun Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Bölgesel Yönetmelik gibi düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemeler, sadece medeni hukuk konularında değil, aynı zamanda kamu hukuku alanında da geniş bir kapsama sahiptir.

[256] Beni Ahmad Saebani ve diğerleri, **Hukum Perdata Islam Di Indonesia**, Pustaka Setia, Bandung, 2011, ss.34-36.

3.4. ENDONEZYA'DA VAKIFLAR HUKUK

Endonezya'da vakfın gelişimi, İslam'ın yayılmasıyla paralel olarak ilerlemiştir. İslami öğretilerin yayılması döneminde, camilerin yanı sıra ritüel faaliyetlerin ve İslami öğretilerin öğretilmesi için bir merkez olarak kullanılabilecek bir medrese ihtiyacı ortaya çıkmış ve birçok kişi tarafından uygulanmıştır. Vaizler, dersler ve sohbet aracılığıyla topluma yaptıkları vakıf faaliyetleri vakıf uygulamalarının zaman zaman yaygınlaşmasına neden olmuştur. Böylece, bir topluluktaki ihtiyaçların vakıf varlıkları kullanılarak karşılanması mümkün hale gelmiştir, örneğin mezarlıklar, yetimhaneler ve diğer tesisler.

Endonezya'daki vakıf hukuku periyodik olarak üç ayrı döneme ayrılmıştır: bağımsızlık öncesi, bağımsızlık sonrası ve reform dönemi. Bu tez, Endonezya'da vakıf hukukunun gelişimini bu üç dönemde açıklamaktadır.

3.4.1. Bağımsızlıktan Önce Vakıf Mevzuatı

Endonezya, bağımsızlık öncesi dönemde İngiltere, İspanya, Fransa, Portekiz, Hollanda ve Japonya gibi birçok ülkenin sömürgeleştirdiği bir ülke konumundaydı. Hollanda, en uzun süreli sömürge yönetimini uygulayan ülke olup bu dönem 350 yıl sürmüştür. Hollandalılar, sömürge dönemi boyunca kamu düzenini kontrol ve sürdürmek amacıyla birçok yönetmelik çıkarmışlardır. Bu yönetmeliklerden biri de vakıf varlıklarıyla ilgili olanlardır ve vakıf arazilerinin düzenlenmesi ve denetlenmesi amaçlanmaktadır.

1905 yılında, 6196 sayılı ve 435 sayılı iki genelge yayınlanmıştır. Bu genelgeler, Müslümanların ibadet yerlerinin bir listesinin oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Liste, her caminin cuma namazı için kullanılıp kullanılmadığı, sahipleri tarafından vakıf veya başka bir adla tedavülden çekilen tüm taşınmazlar hakkında bilgi içermelidir. Daha sonra yayınlanan 6196 sayılı genelge ile arazi bağışlamak isteyen topluluklar veya bireylerin, yerel ilçe başkanından izin almaları gerekmektedir. Başvurular, vakfın yeri ve kuruluş amacı açısından naip tarafından değerlendirilmektedir.

Hollanda sömürge döneminde yapılan çeşitli düzenlemeler, Müslüman toplumun vakıf faaliyetlerine olan ilgisinin yoğun olduğunu göstermiştir. Bu durum,

Hollanda Doğu Hint Adaları sömürge hükümetinin toplumu kontrol altında tutmak için çeşitli düzenlemeler yapmak zorunda kalmasına sebep olmuştur. Ancak siyasi açıdan, bu düzenlemelerin aynı zamanda Müslüman toplumun Hollanda Doğu Hint Adaları sömürge hükümetine karşı isyan etmemelerini sağlamak ve İslami öğretileri korumak amacıyla yapıldığı inkâr edilemez.

3.4.2. Bağımsızlıktan Sonra Vakıf Mevzuatı

1945 yılında Endonezya'nın bağımsızlığını kazanmasının ardından, vakıflarla ilgili düzenlemeler Din Bakanlığı tarafından denetlenmeye başlandı ve daha esnek hale getirildi. Bağımsızlık sonrasında, ilk vakıf yönetmeliği Din Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır. Endonezya Hükümeti ve Din Bakanlığı, 1949 tarihli 33 sayılı ve 1950 tarihli 8 sayılı yönetmeliklerde vakıfların araştırılması, tespit edilmesi, tescil edilmesi ve bakımının denetlenmesi gibi konuları ana görevleri veya çalışma alanları arasında yer almaktadır.

1958 yılında, 2 numaralı Endonezya Cumhuriyeti Din Bakanı Yönetmeliği'nde Endonezya Din Bakanlığı'nın görevleri, yapısı ve liderliği hakkında belirtilen görevler arasında, umumi ve cami vakıflarının araştırılması, tespit edilmesi, tescil edilmesi ve denetlenmesi, vakıflarla ilgili konuların Tarım ve İçişleri Bakanlıkları ile birlikte düzenlenmesi yer almaktadır.[257] Ayrıca 1958 yılında 3 numaralı Din Bakanı Yönetmeliği'nde, Din Bakanlığı bünyesinde bulunan Diyanet İşleri Bürosu'nun (JAURA) görevleri arasında umumi ve cami vakıflarının araştırılması, tespit edilmesi, kayıt altına alınması, denetlenmesi ve İçişleri Bakanlığı ile birlikte devlet vakıflarıyla ilgili konuların düzenlenmesi bulunmaktadır. Bu düzenleme, vakıf varlıklarının teknik yönetimlerini yürüten bir kurumun atanmasıyla bağımsızlık öncesi döneme göre bir ilerleme kaydedildiğini göstermektedir.[258]

Vakıf mevzuatı, vakıf varlıklarındaki gelişmeler ve ortaya çıkan sorunlarla birlikte hala gelişimini sürdürmektedir. Vakıf mallarını yönetme yetkisi, Din Bakanı'nın 1969 tarihli ve 114 sayılı Kararnamesi ile daha da genişletilmiştir. 1975 tarihli ve 18 sayılı Merkezi Düzey yönetmelik, bu vakfın yönetiminin Diyanet İşleri

[257] Hasibuan, "Hukum Islam dan Lembaga Peradilan Agama Pada Awal Kemerdekaan", ss.56-57.
[258] Nurdin Nurdin, "Politik Hukum Zakat Di Indonesia," **MIZAN: Journal of Islamic Law**, Cilt:5, Sayı:3, 2021, ss.435–444.

Başkanlığı (DITURA) Zekât, Vakıf ve Sosyal İbadetler Alt Müdürlüğü'nün yetkisi altında olduğunu belirtmiştir. İl/bölge düzeyinde İslam Din İşleri alanındaki görevler ise Zekât, Vakıf ve Sosyal İbadet bölümlerinde toplanmaktadır.[259] Bu, ilçe düzeyinde İslam Din İşleri Başkanlığı'nın yetkisi haline gelir ve nihayetinde nahiye düzeyinde ise İlçe Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görev ve yetkisi altına girer.

Bağımsızlıktan sonra, vakıf yönetimi konusunda hükümet, çeşitli yönetmelikler çıkarmıştır. Özellikle arazi vakfıyla ilgili olarak, 6699 sayılı Kanun'da vakfın tartışılması özel olarak düzenlenmiştir. 1960 tarihli Tarım İlkeleri'ne (UUPA) özel önem verilerek hazırlanan 5 sayılı Kanunun 49. maddesi, arazi bağışlarının vakıf yoluyla yapılması durumunda hükümet düzenlemeleri tarafından korunacağını belirtmektedir.[260] Bu madde, uygulama yönetmeliği olarak hükümet düzenlemelerini gerektirir. Ancak, bu düzenleme, hükümetin özellikle vakıf konusundaki ciddiyetini yansıtmakla birlikte, Müslümanların çıkarlarını sorgulayacak şekilde çıkarılmamıştır.

Endonezya'da vakıf kavramını tanımlayan kanun ve düzenlemelerin yürürlüğe girmesini takiben, hükümet 1977 yılında 28 sayılı Hükümet Yönetmeliği'ni yayınlamış ve bu yönetmeliğe, mülk arazi vakfıyla ilgili bir dizi uygulama yönetmeliği ve çeşitli talimatlar eşlik etmiştir.[261] Söz konusu hükümet yönetmeliğinin çıkarılmasıyla, daha önce vakıfla ilgili olan ancak bu yönetmeliğe aykırı olan tüm yasalar ve yönetmeliklerin artık geçerli olmadığı ilan edilmiştir. Hükümet Yönetmeliği'nde vakfın tanımı, "bir kişi veya tüzel kişinin sahip olduğu mal varlığının bir kısmını ayırarak, onu İslami kurallara uygun olarak ibadet veya diğer kamu çıkarları için kurumsallaştıran yasal bir eylem" olarak belirtilmektedir. Vakıf, bir kişinin veya tüzel kişinin sahip olduğu mal varlığının bir kısmını, yani sahip olunan arazi şeklinde ayırarak, İslami öğretilere uygun olarak ibadet veya diğer kamu amaçları için sonsuza kadar kurumsallaştıran yasal bir eylemdir.

---

[259] Heri Sunandar ve diğerleri, "The Political Dynamic of Waqf Law in Indonesia," **PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology**, Cilt:17, Sayı:7, 2020, ss.4717–4730.

[260] H Humaira ve Chadijah Rizki Lestari, "Tinjauan Yuridis Perlindungan Hukum Terhadap Tanah Wakaf Yang Dilepaskan Demi Kepentingan Umum," **Jurnal Geuthèë: Penelitian Multidisiplin,** Cilt:4, Sayı:3, 2021), s.169.

[261] Edi Hendra, "Analisis Yuridis Pengingkaran Wakaf Atas Tanah yang Sudah Diwakafkan secara Lisan Ditinjau dari Fiqih Islam dan Undang-undang Nomor 41 Tahun 2004 Tentang Wakaf (Studi Kasus Kecamatan Batin Xxiv, Kabupaten Batang Hari, Jambi)." **PREMISE LAW JURNAL**, Cilt:1, 2016, ss.1-17.

1977 tarihli 28 sayılı Hükümet Düzenlemeleri, vakıf kavramını, vakfın yasal gerekliliklerini, vakfın işlevlerini, vakfın bağışlanma ve tescil usullerini, değişiklikleri, vakfın ihtilafların çözümü ve denetimini, cezai hükümleri ve geçiş hükümlerini kapsayan yedi bölüm, on sekiz maddeden oluşmaktadır.

Vakfın gelişimi, 1991 tarihli 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Talimatı ile İslam Hukuku Derlemesinin (KHI) onaylanmasıyla daha da belirgin hale gelmiştir. KHI'de vakıf konusu özel bir yer ayırarak üçüncü bölümünde ele almıştır. Hükümet Düzenlemeleri 1977 tarihli 28 sayılı 215 ile 228. maddelerinden oluşan, vakıfların tanımı ve mevzuatı hakkında detaylı bilgi vermektedir. Vakıf, 215 (1) maddesinde belirtildiği gibi, "Bir kişinin, bir grup insanın veya tüzel kişiliğin mülkünün bir kısmını ibadet veya diğer kamu yararı için ayırıp sonsuza kadar kurumsallaştırdığı yasal bir eylemdir, İslam öğretilerine uygun amaçlarla". Maddede vakfın tanımı da bu malların devamlılığını ve belirsiz bir süreyi gerektirdiğini belirtmektedir. Bu, vakıf varlıklarının topluma fayda sağlayabilecek ebedi varlıklar olduğu anlamına gelir. Bu tanım, İslam hukukundaki vakıf tanımıyla benzerlikler taşımaktadır.

3.4.3. Reform Sırasında Vakıf Mevzuatı

1999 yılında Endonezya, Yeni Düzen hükümetinin devrilmesiyle birlikte reformlar gerçekleştirdi. Bu olayın ardından ülkede siyasi ve hukuki açıdan birçok değişiklik yaşandı. Hukuk alanında gerçekleştirilen reformlar, 1945 Anayasası'nda yapılan değişiklikten sonra üretilen en yüksek devlet düzenlemesi olan yeni yasaları doğurdu. Reform dönemi sonrasında kabul edilen yasalardan biri de 2004 tarihli 41 sayılı Vakıfla İlgili Kanun'dur.

2004 yılında çıkarılan 41 sayılı Kanun, Cumhurbaşkanı tarafından Vakıf Senedi taslağının onaylanmasıyla başlayan bir sürecin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu süreç, fıkıh, sosyolojik analiz ve hukuki zemine dayalı hazırlanan Kanun Taslağı ile başlamış, ardından Zekât ve Vakıf Müdürlüğü'nün vakıfla ilgili bir yasa tasarısı hazırlama gerekçesi olarak akademik bir makale yayınlamasıyla devam etmiştir. Nihayetinde, Endonezya Cumhuriyeti Devlet Gazetesi'nin 2004/159 sayısında

belirtildiği gibi, bu yasa 27 Ekim 2004 tarihinde Başkan Susilo Bambang Yudoyono tarafından onaylanmıştır.[262]

2004 yılında kabul edilen 41 sayılı Vakıf Kanunu ve onu takip eden 2006 tarihli 42 numaralı hükümet düzenlemeleri, vakıflarla ilgili yasal düzenlemelerin uygulanmasını destekleyen bir şemsiye yasa haline gelmiştir. Önceki dönemlerden farklı olarak, bu dönemde devlet yönetiminde bir şeffaflık ortamı oluşmuştur ve Endonezya, gelişmiş ülkeler tarafından demokratik bir ülke olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, devlet hukuku ürünlerinin oluşumu oldukça ilgi çekicidir. Hükümet, bu kanunun oluşumuna Diyanet Bakanlığı aracılığıyla büyük önem vermektedir. Aslında, vakıf kanunu taslağı hazırlama girişimi, Devlet Sekreterliği'ne sunulan bir öneriyle Din Bakanlığı tarafından yapılmıştır. Bu kanun, Endonezya'da vakıf tarihi açısından yeni bir atılımdır, çünkü Endonezya Müslüman toplumunun inanç ve uygulamalarından farklı formülasyonlar içermektedir.

Bu atılım, özellikle para vakıflarıyla ilgilidir. 1999 tarihli Vakıf Kanunu ile vakıf mevzuatı sorunu çözüme kavuşturulmuştur. Bununla birlikte, vakıf fıkhına ilişkin meseleler, MUI ve diğer İslami kuruluşlardaki alimler tarafından yayınlanan fetvalarla çeşitli şekillerde ele alınmıştır. Ancak, fıkhın temel özellikleri olan sosyalleşme ve hilafet konularındaki tartışmalar hala devam ettiğinden, bu alimlerin tüm sorunları çözme konusunda kesin bir tavırları olmayabilir.

3.5. PARA VAKIFLAR KANUNU VE İLGİLİ MEVZUATI

Endonezya'da para vakıfları, 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanunun çıkarılmasından bu yana uygulanmaya yasal bir dayanağa sahiptir. Yukarıda belirtildiği gibi, bu yasa Endonezya'da para vakıflarına yönelik yasal bir çerçeve oluşturmuştur. Endonezya hükümeti, para vakıflarının daha üretken olması ve sosyal-ekonomik etkilerinin daha büyük olması potansiyeli nedeniyle, para vakıflarının uygulanması için çeşitli düzenlemeler ve yönergeler yayınlamıştır. Endonezya'da özellikle para vakıflarını düzenleyen çeşitli düzenlemelere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

[262] Dri Santoso ve diğerleri, "Quo Vadis of Islamic Law in National Law," **Russian Law Journal,** Cilt:11, Sayı:3, 2023, ss.669–679.

Tablo 2: Para Vakıfları ile İlgili Düzenlemeleri

No	Kural Turu	Yayın Yılı
1	2004 tarihli 41 sayılı Vakıf Kanunu (para vakıfları dahil)	2004
2	2006 tarihli 42 numaralı Endonezya Cumhuriyeti Hükümeti tarafından yayınlanan Para Vakıflarının Uygulanmasına İlişkin Hükümet Yönetmeliği	2006
3	Din Bakanlığı'nın Para Vakıfları Kayıtlarının Yönetimi hakkındaki 4 sayılı Yönetmeliği	2009
4	Din Bakanlığı'nın 2013 tarihli 73 sayılı Taşınmaz Malların ve Para Dışındaki Menkul Varlıkların Vakıf Usullerine İlişkin Yönetmeliği	2013
5	2009 tarihli 420 sayılı İslam Toplumu Genel Müdürü Kararı, Para Vakıfları Formlarının Modelleri, Formları ve Özellikleri hakkında	2009
6	Endonezya Vakıf Kurulu tarafından yayınlanan 1 numaralı Vakıf Varlıklarının Yönetimi ve Geliştirilmesi Yönergeleri	2020

2004 tarihli ve 41 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden önce, Endonezya Ulema Konseyi (MUI), 11 Mayıs 2002 tarihinde para vakıfları hakkında bir fetva yayınlamıştır. Bu fetvaya göre, bir kişi, bir grup insan, kurum tarafından para veya menkul kıymetler şeklinde vakıf oluşturulması caizdir. Para vakıfları sadece İslam hukukunun izin verdiği amaçlar için kullanılabilir ve bu amaçlara yönlendirilebilir. Vakfın ana değeri korunmalıdır; bu değer satılamaz, bağışlanamaz veya miras olarak alınamaz. Bu fetva, Endonezya'daki Müslümanlar tarafından para vakıfları oluşturma konusunda referans olarak kullanılmıştır, zira Endonezya hükümetinden henüz bir kanun düzenlemesi yapılmamıştır.

Vakıf Kanunu'nun çıkarılma amacı aşağıdaki gibidir:

1. Öncelikle çeşitli vakıf düzenlemelerini belirlemek.
2. Vakıf alanında yasal kesinliği sağlamak.
3. Vakıf oluşturan bireyler, kurumlar ve tüzel kişiler için güvenlik duygusu sağlamak ve bunu korumak.

4. Vakfın yönetimiyle görevli olan taraflar için sorumluluk duygusu geliştirmek.
5. Vakıf davalarının ve ihtilaflarının çözümü çerçevesinde savunuculuk yapmak ve bir kamu politikası koridoru oluşturmak.
6. Vakıf yönetiminin ve gelişiminin en iyi şekilde optimize edilmesini teşvik etmek.
7. Taşınmaz ve taşınır varlıkların (para vakıfları dahil) vakfını açıklayacak şekilde vakıfla ilgili düzenlemeleri genişletmek.

Vakıf meseleleriyle ilgilenen tarafların dikkate alması gereken birkaç önemli madde, Vakıf Kanunu'nda yer almaktadır. Endonezya'da vakıf kavramı, sadece vakıfların yararına değil, aynı zamanda toplumun güçlendirilmesi için de önem taşımaktadır. Bu, ibadetin yanı sıra, vakfın ekonomik ve verimli bir şekilde yönetimiyle ümmetin refahının artırılmasını da içermektedir. 2004 tarihli ve 41 sayılı Vakıf Kanunu da bu ilke ve amaçları yansıtmaktadır.

Endonezya'da vakıfla ilgili düzenlemeler, özellikle 2004 tarihli 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname gibi, para vakıflarının uygulanmasını giderek daha açık hale getirmektedir. Bu yasa, açık bir şekilde para vakıfları kavramını tanımlamakta ve Endonezya'da para vakıflarının ve yönetiminin durumunu açıklığa kavuşturmak için bir kılavuz işlevi görmektedir. 2006 yılında yayımlanan 42 sayılı Hükümet Yönetmeliği, para vakıflarının uygulanışını ayrıntılı bir şekilde düzenlemiş ve 2004 tarihli 41 sayılı Kanunda düzenlenmemiş konuları ele almıştır. Söz konusu yönetmeliğin 15. maddesi, vakıf varlıklarının taşınmaz nesneler, para dışındaki taşınır mallar ve para şeklindeki taşınır mallar gibi unsurları kapsadığını belirtmektedir. Ayrıca, bu yönetmeliğin 4. bölümünde, para vakıflarının uygulanışına ilişkin daha detayli açıklama bulunmaktadır.

Din Bakanlığı, vakıf malları konusunda yetkili bir kurum olarak para vakıflarının uygulanmasına yönelik birkaç ek yönetmelik yayınlamıştır. Bu düzenlemeler arasında şunlar bulunmaktadır:

a. 2009 tarihli ve 4 Sayılı Din Bakanlığı Yönetmeliği, para vakıflarının kayıtlarının yönetimiyle ilgili olarak.
b. Endonezya Cumhuriyeti Din Bakanı'nın İslami Finans Kuruluşları olarak İslami Bankaların Para Vakıfları Alıcıları Olarak Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliği.

c. 2009 tarihli ve 420 sayılı İslam Toplumu Genel Müdürü Kararı, para vakıflar formlarının modelleri, formaları ve özellikleriyle ilgili olarak.

Bu düzenlemeler, para vakıflarının uygulanmasına ilişkin daha spesifik ve ayrıntılı yönergeler sunmak amacıyla Din Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır.

Bu ek düzenlemeler, para vakıflarının uygulanması ve yönetimi için kılavuz niteliğindedir. Temel olarak, bu düzenlemeler teknik ve idari konuları düzenlemekte ve 6599 sayılı Kanun'da ayrıntılı olarak açıklanmayan tüm hususları kapsamaktadır. Bu düzenlemeler, 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 2006 tarihli 42 sayılı Hükümet Yönetmeliği olarak yayınlanmıştır. Bu yönetmelik, vakfın uygulanmasına ilişkin tüm konuların netleşmesi için toplum arasında büyük öneme sahiptir.

2004 tarihli ve 41 sayılı Kanun, 27 Ekim 2004 tarihinde Endonezya Cumhuriyeti Resmî Gazetesi'nde yayımlanmıştır ve para vakıflarını özel olarak düzenleyen ilk kanundur. Bu yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte, Endonezya'daki tüm vakıf düzenlemeleri, bu yasaya dayalı yeni düzenlemelerle uyumlu oldukları sürece geçerli olmaya devam edecektir.

3.6. ENDONEZYA'DA VAKIF KURULUŞUNUN YASAL TEMELİ

3.6.1. Endonezya Vakıflar Kurulu'nun kuruluşu

Endonezya'daki vakıf kanunu ve uygulama düzenlemelerinin incelenmesiyle, Endonezya'daki vakıf yöneticilerine ilişkin hükümlerin 2012 sayılı Kanun'da düzenlendiği görülmektedir. 41/2004 Kanunun bir amacı, Endonezya Vakıflar Kurulu'nun (BWI) Endonezya'da vakıf yönetimini daha profesyonel ve üretken bir şekilde geliştirecek bağımsız bir kurum olarak kurulmasıdır. Böylece vakıfların ülke ekonomisine gerçekten olumlu bir katkı yapması mümkün olur. Bu nedenle BWI, Endonezya'daki vakıf varlıklarının etkili bir şekilde yönetilmesi ve geliştirilmesinde önemli bir role sahiptir.

Endonezya Vakıflar Kurulu, Endonezya'da vakıfların yönetim dinamiklerinde önemli bir rol oynamış ve 2004 yılında 41 sayılı Kanun hükümleriyle uyumlu olarak 2007 yılında kurulmuştur. BWI'nin varlığı, 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanunun 47. maddesinden 61. maddesine kadar ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. BWI üyeliğine

atanma süreci, 57. madde tarafından belirtilen şekilde Cumhurbaşkanı tarafından gerçekleştirilir. BWI, Endonezya'nın başkenti olan Jakarta'da merkezi bulunmakta olup gerektiğinde eyaletlerde/illerde temsilcilikler açabilir.

3.6.2. Endonezya Vakıflar Kurulu'nun Görev ve Yetkileri

2004 tarihli 41 sayılı Vakıflar Kanunu'na göre, vakıf varlıklarının sürdürülebilirliğini sağlamak için vakıf üyeleri tarafından yerine getirilmesi gereken çeşitli görevler vardır. Endonezya Vakıflar Kurulu'nun görevleri şunlardır:

1) Vakıf varlıklarının yönetimi ve geliştirilmesi konusunda nâzıra rehberlik sağlamak.
2) Vakıf varlıklarının ulusal ve uluslararası düzeyde yönetilmesi ve geliştirilmesini sağlamak.
3) Vakıf mallarının tayini ve statüsünde değişikliklere onay ve/veya izin vermek.
4) Nâzırın görevden alınması ve değiştirilmesini gerçekleştirmek.
5) Vakıf mallarının mübadelesine onay vermek.
6) Vakıf alanında politikaların formüle edilmesinde hükümete tavsiyeler sunmak.

Kurumsal anlamda, Endonezya Vakıflar Kurulu'nun varlığı, vakfın etkin bir şekilde güçlendirilmesinde stratejik bir konuma sahiptir. Endonezya Vakıflar Kurulu'nun (BWI) kurulması, vakıf yönetiminin en iyi şekilde düzenlenmesini hedeflemektedir. BWI, ulusal veya uluslararası düzeyde ihmal edilmiş ve bakanların yetersiz kaldığı vakıflar için kritik bir öneme sahiptir. Endonezya Vakıflar Kurulu (BWI) bağımsız bir kurumdur ve hükümete kolaylaştırıcı imkanlar sağlayarak, teşvik edici bir rol üstlenerek ve kamu hizmeti fonksiyonuyla birlikte profesyonel bir şekilde hareket etmektedir.

BWI, vakıf varlıklarını yöneten mevcut nâzıra rehberlik etmek amacıyla kurulmuştur. BWI, vakıf varlıklarının topluma daha fazla fayda sağlayabilmesi için sosyal hizmetler, ekonomik güçlendirme ve kamu altyapısı geliştirme gibi alanlarda nâzıra rehberlik etmek ve vakıf varlıklarından daha iyi ve verimli bir şekilde yararlanmayı hedeflemektedir.

BWI, ulusal başkentte yerleşik olup gerektiğinde iller, ilçeler ve/veya şehirlerde temsilcilikler kurabilir. BWI üyeleri Başkan tarafından atanır ve görevden alınır. Üyelerin görev süresi 3 yıldır ve bir dönem daha atanabilirler. BWI'nin üye sayısı, toplumun çeşitli kesimlerinden gelen 20 ila 30 kişiyi kapsamaktadır. İlk dönem BWI üyeleri, Din Bakanı tarafından Cumhurbaşkanı'na teklif edilir. Sonraki dönem üyeler ise BWI tarafından oluşturulan Seçim Komitesi tarafından önerilir. BWI temsilcileri, BWI tarafından atanır ve görevden alınır.

BWI'nin yönetim yapısı, bir Danışma Kurulu ve bir Uygulama Organı olmak üzere iki bölümden oluşur. Her biri, üyeler tarafından seçilen bir başkan tarafından yönetilir. Uygulama Organı, görevleri yürüten bir organ iken, Danışma Kurulu denetleyici bir rol üstlenir. 2007 tarihli 1 Numaralı BWI Tüzüğü, BWI'nin görev ve yetkilerini özetlemektedir. Bu görevler şunlardır:

1. Nâzırlara vakıf varlıklarının yönetimi ve geliştirilmesi konusunda rehberlik sağlamak.
2. Vakıf varlıklarının yönetimi ve geliştirilmesi için yönergeler oluşturmak.
3. Ulusal ve uluslararası düzeyde vakıf varlıklarını ve terkedilmiş vakıf varlıklarını yönetmek ve geliştirmek.
4. Vakıf varlıklarının tanımı ve statüsünde değişiklikler için değerlendirme, onay ve/veya izin vermek.
5. Vakıf mallarının mübadelesini değerlendirmek ve/veya onaylamak.
6. Vakıf alanında politikalar oluştururken hükümete tavsiyelerde ve fikir önerilerinde bulunmak.
7. Görev süresi dolan nâzırın kaydını almak, değerlendirmek, kanıtlamak ve yeniden atanmasını sağlamak.
8. Gerektiğinde nâzırın görevden alınması ve değiştirilmesini yapmak.
9. Para vakıflarının İslami Finans Kuruluşları (LKS-PWU) atanmasında Din Bakanı'na tavsiyelerde bulunmak ve değerlendirmeler yapmak.
10. Para dışındaki taşınır mallar için Vakıf Rehni Senedi'nin (AIW) kaydını almak.

BWI, görevlerini yerine getirirken Din Bakanlığı (örneğin Vakıf Güçlendirme Müdürlüğü), Endonezya Ulema Konseyi, Ulusal Arazi Ajansı, Endonezya Bankası, Ulusal Kalkınma Planlama Ajansı, İslam Kalkınma Bankası ve çeşitli kuruluşlarla

işbirliği yapar. BWI ayrıca girişimciler veya yatırımcılarla birlikte çalışarak vakıf varlıklarını daha üretken hale getirmeyi amaçlar.

3.7. ENDONEZYA'DA PARA VAKIFLARIN GELİŞTİRİLMESİNDE ENDONEZYA VAKIF KURULUNUN ROLÜ

2004 tarihli ve 41 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi, Endonezya'daki vakıf yönetim sistemini daha profesyonel ve bağımsız hale getirmeyi sağlamıştır. Bu nedenle, Endonezya'nın daha verimli vakıf varlıklarına sahip olabilmesi için yeni bir kuruma ihtiyaç duyulmuştur. Endonezya Vakıflar Kurulu, Endonezya'nın vakıf yönetimini daha profesyonel ve çağdaş bir şekilde geliştirme amacıyla ortaya çıkmıştır. BWI, bir nâzır işlevine ek olarak vakıf varlıklarının verimli bir şekilde yönetilmesi ve geliştirilmesi için bir denetçi olarak önemli bir rol oynar.

Para vakıflarının potansiyeli her yıl artmaktadır. Endonezya'da, ulusal olarak tahmin edilen vakıf potansiyeli 180 trilyon Rupiah'dır. Bununla birlikte, Endonezya Vakıf Kurulu (BWI), Mart 2022 itibariyle yalnızca 1,4 trilyon IDR tutarında para vakıfları edinimini kaydetmiştir. Bu rakamın, 2018-2021 yılları arasında toplanan 855 milyar rupi değerindeki para vakıfları alımına kıyasla arttığı gözlemlenmektedir. 2022 yılında toplanan miktar, potansiyelinin yalnızca %0,5'ine denk gelmektedir. Örneğin, para vakıfları toplama ve yönetme odaklı Endonezya Vakıf Birikimleri (TWI), yılda yaklaşık iki milyar para vakıfları fonu toplayabilmektedir. Bu nedenle, Endonezya Vakıf Kurulu, yönetilen fonların daha verimli hale gelmesi için sadece vakfı bağımsız bir şekilde yönetmekle kalmamalı, aynı zamanda vakıf konularında farkındalık yaratma ve toplumda bunu yayma gücüne ve çabasına sahip olmalıdır.

Bugüne kadar, vakfın güçlendirilmesi ve topluluktan vakıf fonlarının çekilmesi için vakıf kurumlarının etkin bir şekilde yönetimi gerçekleştirilmemiştir. Bu durum, vakfın potansiyeli ile alandaki kazanımlar arasında dengesizlik olduğundan ideal bir seviyeye ulaşılamamaktadır.

Endonezya Vakıf Kurulu, vakıf yönetimini daha verimli bir şekilde yürütebilmek için nâzırlara finansman, koçluk ve denetleme konularında yardımcı olma konusunda stratejik bir öneme sahiptir. Örgütsel ve kurumsal modelleri, genel olarak toplumun ve özellikle Müslümanların karşılaştığı sorunlara cevap

verebilmelidir. Endonezya'da ortaya çıkan en temel sorunlardan biri yoksulluk sorunudur. Bu nedenle, nâzırın bu tür sorunların üstesinden gelebilme potansiyeli en üst düzeyde olmalıdır. Nâzır, vakıf varlıklarının yönetiminde yenilikler yaparak sürekli olarak onların durumunu iyileştirmelidir.

BWI'nin bir hedefi, kalkınmayı finanse etmek ve yoksulluğu azaltmaktır. Endonezya Vakıf Kurulu ve diğer devlet kurumları, vakıf kaynaklarını ulusal çıkarlar doğrultusunda kullanmak için işbirliği yapabilir. Vakıf fonlarının büyük potansiyeli, genel olarak insanların ekonomik güçlenmesi için bir finansman kaynağı olarak kullanılabilir. Vakıf, doğru bir şekilde yönetildiğinde, aslında devletin kalkınma fonları için bir alternatif olabilir. Bugüne kadar, devlet borç finansmanı için dış veya iç borçlardan kredi fonları kullanmıştır. Hükümetin kullandığı araçlar genellikle devlet tahvilleri, ORI ihracatı ve diğer sermaye kredisi araçları gibi kamu fonlarını temin etmeye yönelik olanaklardan uzak değildir. Vakıf, etkili bir şekilde yönetilirse, aslında ikame bir araç olarak rol oynayabilir.

Ayrıca, toplanan vakıf fonlarının küçük ölçekte finansman için kullanıldığı da gözlemlenmektedir. Bu, İslami finans kurumları aracılığıyla toplanan vakıf fonlarının ihtiyaç sahibi insanlara finansman sağlamak için kullanılabileceği anlamına gelir. Bu, yoksulluğun azaltılması ve ekonominin iyileştirilmesi üzerinde daha büyük bir etkiye sahiptir. Ne yazık ki, vakıf sermayelerinin yönetimi hala optimal düzeyde değildir. Dolayısıyla, bu hedefe ulaşmak zaman alacaktır.

3.8. ENDONEZYA'DA PARA VAKFI YÖNETİM KURUMU

Endonezya'da vakıfların yönetimi ve geliştirilmesi, hükümet, akademisyenler ve toplumun ortak bir çabasını gerektirir. Ayrıca, vakıf mülkiyeti, vakıf ve nâzır atamaları ve vakfın profesyonel yönetimi gibi konular da yeniden gözden geçirilmelidir.

2004 tarihli ve 41 sayılı vakıf kanunu'na atıfta bulunarak, bu kanunun 28. maddesi bir vakfın, Bakan tarafından atanan bir İslami finans kurumu aracılığıyla para şeklindeki varlıkları vakfedebileceğini belirtmektedir. Din Bakanlığı (Kemenag), Para Vakıfları Alan İslami Finans Kuruluşu (LKS PWU) kurmuştur. Toplamda 29 finans kuruluşu para vakıfları alanında faaliyet göstermektedir. LKS PWU'nun atanması, belirlenen hükümlere uygun olarak gerçekleştirilir. Banka, Din Bakanı'na yazılı bir

başvuruda bulunur, ana sözleşmesini ve tüzel kişilik olarak onayını ekler ve Endonezya Cumhuriyeti topraklarında bir operasyon ofisine sahip olur.

2006 tarihli 42 sayılı Hükümet Yöneliği'nın 24. maddesinde belirtilen koşullar sağlandıktan sonra, Endonezya Vakıflar Kurulu (BWI), İslami Finans Kuruluşu (LKS)'un gereklilikleri yerine getirmesi ve OJK'dan tavsiye talep etmesinden sonra en geç 30 iş günü içinde Din Bakanı'na değerlendirme sağlar. Banka, finansal performansının bu yönüyle ilgili olarak BWI'den öneri ve değerlendirmeler aldıktan sonra, Din Bakanı en geç 7 iş günü içinde LKS'yi PWU olarak atamaya veya başvuruyu reddetmeye karar verir.

Din Bakanı tarafından PWU olarak atanan LKS'lerin, 2006 tarihli 42 sayılı Hükümet Yöneliği, madde 25'te belirtilen görevleri yerine getirmesi gerekmektedir. PWU LKS'nin ilk görevi, varlığını para şeklinde kamuoyuna duyurmaktır. İkinci görevi boş para vakıfları sertifikaları sağlamak ve üçüncü görevi ise nâzır adına para vakıflarını toplamaktır.

Tablo 3: Para Vakıfları Yöneten İslami Finans Kuruluşlarının Listesi (LKS-PWU)

No	Banka Adı	Para Vakıfları için Kayıt yılı
1	Bank Muamalat Indonesia	2008
2	Bank Mega Syariah	2008
3	Bank DKI Syariah	2008
4	Bank BTN Syariah	2010
5	Bank Syariah Bukopin	2010
6	BPD Jogya Syariah	2010
7	BPD Kalbar Syariah	2010
8	BPD Jateng Syariah	2010
9	BPD Riau Syariah	2010
10	BPD Jatim Syariah	2011
11	Bank Sumut Syariah	2012
12	Bank CIMB Niaga Syariah	2013
13	Bank Panin Dubai Syariah	2014
14	BPD Sumsel & Babel Syariah	2016
15	BPD BJB Syariah	2018

16	BPD Kaltim & Kaltara Syariah	2018
17	BPRS Harta Insan Karimah	2019
18	BPD Kalimantan Selatan	2019
19	Bank Danamon Indonesia	2020
20	Bank Permata	2020
21	Bank Syariah Indonesia	2021
22	BPRS Bina Rahmah	2021
23	BPRS Mitra Amal Mulia	2021
24	BPRS Al Salaam Amal Salman	2021
25	BPD Sumatera Barat (Bank Nagari)	2021
26	BPRS Bangun Drajat Warga	2021
27	BPRS Lantabur Tebuireng	2021
28	BPRS Barokah Dana Sejahtera	2021
29	BPRS Way Kanan	2021

Kaynak: Badan Wakaf Indonesia (2021)

Yukarıdaki tabloya göre, para vakıfları faaliyeti yürütebilecek 29 adet İslami finans kuruluşunun olduğu görülmektedir. Bu sayı, Din Bakanlığı tarafından tavsiye alarak kaydedilen LKS'ların sayısını temsil etmektedir. Finansal Hizmetler Otoritesi (OJK) tarafından 2022'de yayınlanan şeriat bankacılığı istatistiklerine göre, Endonezya'da 13 İslami ticari banka, 20 konvansiyonel bankada İslami iş birimleri ve 166 İslami halk finansman bankası bulunmaktadır. Bu veriler, Ağustos 2022 itibarıyla Endonezya'da toplamda 199 İslami finans kurumunun faaliyet gösterdiğini göstermektedir. Ancak bunların sadece 29'u, para vakıfları alanında tescil edilmiş LKS'lerdir. Bu sayı, para vakıfları alıcıları olarak kayıtlı LKS sayısının oldukça düşük olduğunu göstermektedir. BWI'nin, LKS sayısını artırma rolünün gerçekten önemli olduğu sonucuna varabiliriz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
İSLAM HUKUKUNA GÖRE ENDONEZYA'DAKİ PARA VAKIFLARI MEVZUATI

4.1. ENDONEZYA'DA PARA VAKFI DÜŞÜNÇESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

Endonezya'da para vakıfları fikrinin ortaya çıkışı, toplumda meydana gelen sosyal sorunların üstesinden gelmek isteyen İslam ekonomisinin geliştirdiği fikirlere dayanmaktadır. Bu fikir bir dönem kaybolmuş ve daha sonra Prof M.A Manan tarafından yeniden diriltilmiştir. Bangladeşli ekonomi uzmanı Manan, yoksulların iş finansmanlarını gerçekleştirmelerine yardımcı olmak için kullanılabilecek finansal araçları tanıtmıştır. Manan'ı para vakıfları ile finansmana yenilik getirmeye iten neden, vakıf arazisini teminat olarak kabul etmek istemeyen bankalardı, çünkü vakıf mülkiyeti bir kişinin veya grubun mülkü değil, mülkün faydalarını kullanma hakkıdır.

Bu söylem daha sonra Endonezya'daki uygulayıcılar ve İslam ekonomistleri arasında yaygınlaştırılmıştır. Böylece Dompet Dhuafa Republika (DDR), Pos Keadilan Peduli Umat (PKPU), UII Yogyakarta ve diğer bazı kurumlar çeşitli dini sosyal kurumlardan olumlu tepkiler almıştır. Bu kurumlardan bazıları, bazı programlarına tahsis edilmek üzere para vakıfları toplamaya başlamıştır; örneğin DDR, mobil hastane (ambulans) programı ve Smart Exelensia okulunun kurulması için vakıf malları toplamıştır.

Manan'a göre para vakıfları, İslam tarihinde uzun köklere sahip olduğu için ciddi bir ilgiyi hak etmektedir. Para vakıflarının Osmanlı İmparatorluğu döneminde de başarıyla uygulandığı görülmüştür. Bu da para vakıflarının bugün topluma yardım etmek için yeniden canlandırılabileceğini açıkça ortaya koymaktadır.

Manan'ın fikri, birkaç nedenden ötürü Endonezya'da ekonomik olarak geliştirilme potansiyeline sahiptir. Öncelikle, Endonezya'daki insanların çoğunluğu (%87) Müslüman'dır, dolayısıyla 50 milyon Müslümanın 50.000 rupiah (3,25 USD) para vakıfları yaptığı varsayılırsa, 2,5 trilyon rupiah (iki trilyon beş yüz milyar rupiah) toplanacaktır. Bu fonlar, paranın anapara değerinin korunabilmesi ve sonuçların toplum için kullanılabilmesi için şeriata uygun garanti kurumları aracılığıyla yüksek düzeyde güvenlikle yatırılabilir. İkinci olarak bu para vakıfları modeline erişim daha

adil olacaktır, yani zengin insanlar ve düşük gelirli insanlar tarafından da yapılabilecektir.

Toplumun para vakıflarına yönelik olumlu tepkisi, çeşitli tarafların bu fikri tartışmasını sağlamış ve bu söylem daha sonra yasalaşarak Endonezya'da para vakıflarının uygulanmasında yasal bir şemsiye haline gelmiştir. Bu düşünce aynı zamanda güçlü bir temel oluşturmuş ve daha sonra bu kavramdan yola çıkılarak para vakıflarını da düzenleyen bir para vakıfları yasa taslağı hazırlanmıştır. Bundan önceki vakıf varlıklarını düzenleyen 1977 tarihli ve 28 sayılı yönetmelikte para vakıflarından hiç bahsedilmemekteydi.

Vakıf tasarısının hazırlanmasını takip eden bir sonraki adım olarak, Diyanet İşleri Bakanlığı Zekât ve Vakıf Geliştirme Müdürü, 26 Nisan 2002 tarihli ve Dt.1.III/5/BA.03.2/2772/2002 sayılı yazısıyla Endonezya Ulema Konseyi'nden (MUI) para vakıfları konusunda bir fetva talebinde bulunmuştur. MUI bu mektuba MS 28 Şeref 1423 H/11 Mayıs 2002 tarihli bir para vakıfları fetvası yayınlayarak yanıt vermiştir. Fetva, MUI'nin Müslümanlara para vakıflarının arazi ve bina gibi taşınmaz mallar dışındaki vakıflara alternatif olarak kullanılabileceği anlayışını kazandırma çabasına sahiptir. MUI tarafından yayınlanan fetva, 2004 tarihli ve 41 sayılı Vakıf Kanununun oluşturulmasında bir rehber olarak dikkate alınmıştır.

Vakıflar Kanunu tasarısının ilk taslağının hazırlanması sürecinde hem ilk hem de ikinci aşamada hem içeride hem de dışarıda birkaç kez paylaşım aşamasından geçilmiştir. Bu durum, iç tarafta Vakıflar Kanunu Tasarısı çalışmalarıyla ilgili olanları, dış tarafta ise İslam ekonomisi uzmanları gibi vakfın verimli bir şekilde güçlendirilmesiyle ilgili olanları kapsamaktadır.

1945 Anayasası'nın Devlet Hükümetinin Yetkilerine ilişkin 3. Bölümü'nün 5. Maddesi'nin 1. Fıkrası'na atıfta bulunularak Başkanın Temsilciler Meclisine kanun tasarıları sunma hakkı olduğunu belirtilmiştir. Bu durum, hükümeti yöneten makam olarak Başkan'ın Temsilciler Meclisi'ne vakıf yasalarının oluşturulmasını önerebileceğini göstermektedir. Hükümet tarafından Temsilciler Meclisi'ne bir ek yasa sunulması, vakıflarla ilgili 2004 tarihli ve 41 sayılı Vakıf Kanununun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bölümde Endonezya'da yürürlükte olan para vakıfları hukukunun anlaşılması için tartışılacak olan bu kanun, daha sonra İslam hukuku perspektifinden

incelenecektir. Bu vakıf kanununda yer alan madde ve maddelerin tartışılması yalnızca para vakıfları ile ilgili birkaç madde veya maddeye odaklanacaktır.

4.2. VAKIF MEVZUATI DEĞERLENDİRİLMESİ

Endonezya'daki vakıf kanunlarının ve vakıf uygulama yönetmeliklerinin incelenmesi, Endonezya hukuk sistemindeki vakıf hukukunu ve bunun İslam hukuku perspektifine göre değerlendirilmesidir. Bu bölümde tartışmanın odak noktası olacak birkaç husus vardır. Birincisi, vakıf varlıkları ve para vakıflarına ilişkin temel hükümler; ikincisi, vakıf varlıklarının yöneticisi olarak nâzır hükmü; üçüncüsü, vakıf varlıklarının amacı; dördüncüsü, vakıf rehni, beşincisi; kanunda düzenlendiği şekliyle para vakıflarının yönetimi ve yetkilendirilmesi; altıncısı, para vakıfları varlıklarının devrine ilişkin hükümler ve yedincisi, cezai yaptırımlar ve idari yaptırımlara ilişkin hükümler.

Genel olarak, bu kanun XI bölüm ve 71 maddeden oluşmaktadır. Birinci Bölüm genel hükümleri içermektedir. Bu bölümde, vakıf, vakıf rehni, nâzır, vakıf mülkiyeti, vakıf rehin senedi yetkilisi ve Endonezya vakıf kurumu gibi anahtar kelimelerin tanımları sunulmaktadır. Bölüm II, vakfın temellerini içermektedir. Diğer hususların yanı sıra, Vakfın Amacı ve İşlevi, Vakfın Unsurları ve Vakıf Mülkiyeti konularını ele almaktadır. Bölüm III, Vakıf Mülkiyetinin Tescil ve İlanı'nı içermektedir. Bölüm IV, Vakıf Mülkiyetinin Statüsündeki Değişiklikler hakkındadır. Vakıf Mülkiyetinin Yönetimi ve Geliştirilmesine ilişkin Bölüm V, Endonezya Vakıf Kuruluna ilişkin Bölüm VI, Uyuşmazlıkların Çözümüne ilişkin Bölüm VII, Rehberlik ve Denetime ilişkin Bölüm VIII, Cezai Hükümler ve İdari Yaptırımlara ilişkin Bölüm IX, Geçiş Hükümlerine ilişkin Bölüm X ve son olarak Kapanış Hükümlerine ilişkin Bölüm XI.

Mevzuatta, vakıf düzenlemesiyle ilgili özün yanı sıra diğer önemli unsurlar da yer almaktadır. İlk olarak, para (para vakıfları), hisse senetleri, diğer menkul kıymetler ve fikri haklar gibi vakıf nesneleri ekonomik kalkınmada önemli bir role sahiptir. Bu nedenle, söz konusu vakıf nesneleri tüketim amaçlı harcanmamalı ve nâzır tarafından verimli bir şekilde yönetilmelidir. İkincisi, nâzırın (vakıf varlık yöneticisi) gereklilikleri Kanun ve hükümet yönetmeliği tarafından belirlenmektedir. Vakıf

nâzırı, tüzel kişilikler ve kuruluşlar da dahil olmak üzere bireylerle birlikte çalışmalıdır. Nâzırın gereklilikleri arasında güvenilir yönetim, vakıf hakkında detaylı bilgi sahibi olma ve finansal yönetim alanında deneyimli olma gibi profesyonel nitelikler yer almaktadır. Ayrıca, nâzırın görev süresine ilişkin kısıtlamalar da bulunmaktadır. Üçüncü olarak, ulusal bir vakıf kurumu olan Endonezya Vakıflar Kurulu'nun (BWI) kurulması önemli bir vurgudur. Dördüncü olarak, Vakıflar Kanunu ve Hükümet Yönetmeliği, vakıf varlıklarının güçlendirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Son olarak, bu Kanun ve Hükümet Yönetmeliğin'deki önemli notlar arasında cezai hükümler ve idari yaptırımlar yer almaktadır.

4.3. PARA VAKIFLARINA İLİŞKİN GENEL HÜKÜMLER

Endonezya'da İslam hukukunun gelişim tarihi, para vakıfları kanunlarının yayınlanmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Endonezya'da bağımsızlık öncesinden beri toplum tarafından uygulanan İslam hukuku, günlük hayata ve topluma yansımıştır. Müreffeh bir toplum yaratma arzusu, hükümeti bu vakıf yasasını çıkarmaya teşvik etmiş ve bunu başarmak için İslami finansal araçlar arasında vakfın da yer aldığı araçları kullanmaya yöneltmiştir. Ek olarak, siyasi ortam ve toplumun yanı sıra sosyal kurumların ciddi arzusu, bu vakıf yasasının onaylanma sürecinde önemli bir destek sağlamıştır.

İslam hukukunda, yeni kanunlar çıkarmak için kullanılan çeşitli kurallar veya yöntemler vardır. İslam hukukçuları, ümmetin sorunlarının çözümünde bu yöntemi kullanmışlardır. Endonezya'da da İslam hukukundaki çeşitli yöntemler, toplum ve İslam toplumu ile ilgili kanunların çıkarılmasında temel olarak kullanılmıştır. 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanundaki para vakıflarıyla ilgili genel hükümlerden bahsetmeden önce, bu bölümde öncelikle İslam hukukunda hukukun temelini oluşturan bazı ilkeleri açıklanacaktır.

Endonezya'da vakıf hukukunun üzerine doğduğu birkaç ilke vardır.

1. Maslahat ilkesi

Maslahat ilkesi demek iyilik getiren, fayda sağlayan, hayata katkı sunan her şeydir. Bu ilkeye göre vakıf, hayatın yararına ve kamu refahını ilerletmek için fayda sağlamak zorundadır. [263]

2. Def'-i mefsedet celb-i maslahat ilkesi

   Bu ilke, zarar veren her türlü ilişkiden kaçınılması, ayrıca bu hayattaki ilişkilerin bireye ve topluma faydalı olması gerektiği anlamına gelir. Bu yasa, yaşama fayda sağlama ilkesi ile aynı doğrultudadır. Amaç herkes için fayda sağlamaktır. [264]

3. Akrabalık veya eşit birliktelik ilkesi

   Bu ilke, kurulan her ilişkinin ortak hedeflere ulaşma konusunda saygıya dayalı olması gerektiği anlamına gelir. Bu kanunda, vakıfta bir ihtilaf meydana geldiğinde tercih edilen çözüm yolu sorunu sulh yoluyla çözmektir. [265]

4. Yapabilme veya harekete geçebilme ilkesi (Mükellefiyet ilkesi)

   İslam hukukunda, hak ve yükümlülükleri yerine getirebilecek durumda olan kişiler mükellef olarak kabul edilir ve ruhsal ve fiziksel açıdan sağlıklı olmaları gerekmektedir. Bu ilke, hem vakıf hem de nâzırın öngörülen şartlara uyması gerektiği anlamına gelir. Ayrıca, bu ilke, vakfın taraflarının Şeriat unsurlarını içerdiği için, Müslüman olmalarını da gerektirir.[266]

5. Tanıkların önünde yazılı veya sözlü ilkeler (Şahitlik ilkesi)

   Bu ilke, medeni ilişkilerin tanıkların huzurunda yazılı bir anlaşmayla düzenlenmesi gerektiği anlamına gelir. Bu, Kur'an'da belirtilen ve bir anlaşmanın kaydedilmesini tavsiye eden ilkeye uygundur.[267] Bu yasa aynı zamanda yazılı olma ilkesini de içermektedir. Belirli durumlarda, anlaşma hem sayı hem de nitelik bakımından gereklilikleri yerine getiren tanıkların huzurunda yapılabilir.[268]

[263] 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanunun 4. maddesinde listelenmiştir.
[264] 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanunun 4. maddesinde listelenmiştir.
[265] 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanun'un 62. maddesinde listelenmiştir.
[266] 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanun'un 8. ve 10. maddelerinde listelenmiştir.
[267] Kur'an, **Bakara Suresi** 282. Ayeti
[268] 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanunun 17. maddesinin 2. fıkrasında listelenmiştir.

4.4. VAKIFLAR KANUNU İÇERİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde, 2004 yılında 41 sayılı kabul edilen vakıf kanunu'nun içeriği ele alınacaktır. Daha önce belirtildiği gibi, vakfın uygulanması konusunda, 2006 yılında 42 sayılı Hükümet Yönetmeliği'ni çıkarmıştır. Bu yönetmelik, para vakıfları hakkında 41 sayılı Vakıf Kanunu'nda ayrıntılı olarak açıklanmayan konuları destekleyici materyal olarak kullanılacaktır. Bu bölümde, vakıf kanunu maddeleri tek tek değerlendirilmemiştir; yazar, bu kanunu tartışılan konu veya konulara göre analiz etmiştir.

4.4.1. Vakfın Tanımı ve Unsurları

2004 tarihli ve 41 sayılı Vakıf Kanunu, vakfın ne olduğu, hangi varlık türlerinin vakfedilebileceği gibi genel hükümlerin yanı sıra, vakfın yerine getirilmesinde göz önünde bulundurulması gereken özel şart ve koşulları da düzenlemektedir.

Kanunun 1. Bölümünde yer alan Genel Hükümler 1. Maddesi'nin 1. Fıkrası'nda, "*Vakıf, bir kişinin malının bir kısmını, şeriata uygun olarak ibadet veya kamu yararı amacıyla menfaatine uygun olarak sonsuza kadar veya belirli bir süre için ayırması ve/veya teslim etmesi için yaptığı hukuki işlemdir*" şeklinde tanımlanmaktadır.

2. maddeden 5. maddeye kadar olan bölümde ise "*vakıf, şeriata uygun olarak uygulandığı takdirde geçerlidir. Rehin verilen vakıf iptal edilemez. Vakıf, vakıf malını işlevine uygun olarak kullanmayı amaçlar. Vakıf, vakıf mallarının potansiyelini ve ekonomik faydalarını ibadet yararına gerçekleştirmek ve kamu refahını teşvik etmek için işlev görür*" denilmektedir.

Genel hüküm, vakfın tanımını, yararları için ayrılan ve iptal edilemeyen malı belirtmektedir. Kanunun 1. maddesinin 1. fıkrasına bakıldığında, fukahanın vakıf tanımıyla benzerlikler ve farklılıklar olduğu görülebilir. Benzerlik, "*vakıf, bir vâkıfın malının bir kısmını şeriata uygun olarak ibadet ve/veya kamu yararı amacıyla ayırmak ve/veya devretmek için yaptığı yasal bir işlemdir*" ifadesinden anlaşılabilir. Bu cümle, fukaha tarafından belirtilen vakfın vakıf, mevkuf, mevkuf aleyh ve sîga'dan oluşan sütunlarını içermektedir. Bu kanunda, vakfın tanımında nâzır kelimesinden bahsedilmemektedir. Bu da nâzırın vakfın rükünleri arasında yer almadığını

göstermektedir. Ayrıca, bu kanundaki vakıf tanımı ile fukaha tarafından aktarılan tanım arasında benzerlikler olduğu da görülmektedir.

Bu kanundaki vakıf tanımı ile hukukçular arasındaki fark, *"...mülkünü ebediyen veya belirli bir süre için kullanmak üzere, şeriata uygun olarak ibadet veya kamu yararına uygun olarak..."* şeklindeki cümlede görülebilir. Bu cümle, vakıf hukukunun süreli vakıfları da tanıdığını göstermektedir. Ancak, âlimlerin çoğunluğu, süreli vakfın özelliklerini yerine getirmediği konusunda hemfikirdir, çünkü vakfın kendisi mülkü veya mülkün faydalarını iyi bir şekilde korumak gerekmektedir.

Zamana bağlı vakıf ile ilgili bu hüküm, Maliki mezhebi ile benzerlik göstermektedir. Maliki mezhebinin vakıf tanımına göre, "*hab*s" yani vakıf, mülkiyeti verenin malının menfaatini, var olduğu sürece, sahih bir şekilde teberru etmek anlamına gelir. Bu nedenle, "*...var olduğu sürece teberru' etmek*" cümlesi, Endonezya'daki vakıf hukuku ile Maliki mezhebi arasındaki benzerliği, yani vakfın belirli bir süre için yapıldığını gösterir. Yukarıda bahsedilen vakıf kuralı ise vakıf mallarının sonsuza kadar toplumun yararına kullanılması gerektiğini belirtir ve bu kural, vakıf hukukundaki âlimlerin çoğunluğunun da görüşüdür. Bu kural, "*...ebediyen...kullanmak üzere...*" cümlesinde yer almaktadır.

Yukarıdaki vakıf kanununa göre vakıf tanımının analizinin sonucu, bu kanunda vakıf tanımının formüle edilmesinde dört mezhebin fıkhına atıfta bulunulduğu ve bu nedenle Endonezya'daki vakıf hukukunun tek bir düşünce okuluna odaklanmadığı, aksine dört düşünce okulunun fukahasının tüm görüşlerinin Endonezya'daki vakıf hukukuna dahil edildiği anlaşılmaktadır.

Bu kanundaki vakıf rükünleri, yalnızca Hanefi görüşüyle sınırlı değildir ve fukahanın çoğunluğunun kabul ettiği vakıf rükünleri gibi vakıf, mevkuf, mevkuf aleyh ve sîga'dan oluşur. Vakıf Kanunu'nun 6. maddesi, vakfın altı unsuru/rüknü olarak açıklanmaktadır:

a. Vâkıf
b. Nâzir
c. Mülk
d. İrade beyanı
e. Vakıf varlıklarının belirlenmesi
f. Belirli bir zaman vakfı

Yukarıda hukukçular yukarıda açıklanan vakıf hukuku unsurlarına dayanarak vakfın temellerini açıkça açıklamışlardır. Bununla birlikte, bu kanunda nâzır, vakıf mallarının tahsisi ve vakıf süresi olmak üzere üç unsur daha bulunmaktadır. Temel olarak, bu üç unsur fukaha tarafından da vakıf konulu kitaplarda açıklanmıştır, ancak bunlar vakfın sütunları olarak dahil edilmemiştir. Vakfın Endonezya hukukunda, geçerli bir hukuki işlem olarak kabul edilebilmesi için 6. maddedeki tüm unsurların yerine getirilmesi gerekmektedir.

Vakıflar Kanunu'nun sonraki hükümlerinde, yukarıda 6. maddede belirtilen vakıf unsurları ayrı maddelerde düzenlenmiştir. Madde 7 kimlerin vâkıf olabileceğini düzenlemektedir. Bu maddede sözü edilen vakıf şunlardan oluşur: şahıslar, kuruluşlar, tüzel kişilik. Vâkfeden hakkında daha ayrıntılı açıklamalar 8. maddede yapılmıştır, yani vakfı gerçekleştirecek olan bireysel vâkıfın çeşitli şartları yerine getirmesi gerekir: yetişkin, makul, yasal eylemlerde bulunmaktan alıkonulmamış ve vakıf nesnesinin yasal sahibi. Organizasyonel vakıflar, yalnızca ilgili organizasyonun ana sözleşmesine uygun olarak organizasyonun sahip olduğu vakıf varlıklarını vakfedebilirler. Tüzel kişilik olan vâkıflar ise tüzel kişiliklere ait vakıf mallarını ilgili kanunun ana sözleşmesine uygun olarak vakfedebilirler.

Yukarıdaki 7. madde, 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanun'da belirtildiği üzere vakfın üçe ayrılması, Endonezya vakıf hukukunun yalnızca insanları değil aynı zamanda örgütleri ve tüzel kişileri de kapsayan bir konusu olduğunu gösterir. Bu hüküm, İslam fıkhındaki dört mezhebin konusunu sadece yasal işlemleri yürüten insanlarla sınırlandırmadığı için vakıf hukuku konusundaki farklılığı yansıtır. Bu farklılık, tüzel kişilik teriminin İslam hukukunda henüz bilinmediği göz önünde bulundurularak anlaşılabilir bir durumdur.

4.4.2. Nâzır

Vakıf mallarının faydalarını sürdürmek ve korumak için bir vakıf nâzırının varlığı vazgeçilmezdir. Aslında nâzır, vakfın ilerlemesinde çok büyük bir rol oynayabilir. Vakıf mallarının bakımı, korunması ve geliştirilmesinin yanı sıra elde edilen gelirin mevkuflara dağıtılması da nâzırın yükümlülüğüdür. Etkisiz kalan ve topluma fayda sağlamayan birçok vakıf varlığı yönetimi örneği olduğu inkâr edilemez.

Vakıf nâzırının profesyonelliği, vakıf varlıklarının yönetiminde en önemli ölçüttür. Profesyonel bir tutum, bir kişiyi, özellikle de bir iş aktörünü, tüm kararları uygun, verimli ve etkili bir şekilde almaya yönlendirecektir. [269]

Nâzir, vakıf konularının tartışılmasında çok önemlidir. Nâzir söz konusu olduğunda nâzirin sahip olması gereken kriterler özel dikkat gösterilmesi gereken konulardan biridir. Yasal ve sosyolojik olarak nâzirin rolü, vakıf varlığı yönetiminin sürdürülebilirliğini ve yönünü de belirler. Bu nedenle, Endonezya'daki vakıf hukukunda nâzirin konumu, vakıf yönetiminin başarısının bir yansıması olabilir.

Genel olarak nâzirin tanımı daha önce tartışılmıştır[270]. Ancak bu bölümde, Endonezya vakıf kanununda belirtildiği şekliyle nâzire hakkındaki literatür gözden geçirilecektir. 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanunun 1. maddesinin 4. fıkrasında nâzirin, bir vakıftan, vakfiyesine uygun olarak yönetilmek ve geliştirilmek üzere vakıf malını alan kişi olduğu açıklanmaktadır. Ayrıca 9. maddede nâzırın bir birey, tüzel kişilik veya kuruluş olabileceğini açıklamaktadır. Madde 1 paragraf 4'e dayanarak nâzırın, vakıf malını vakfın şekline ve amacına uygun olarak korumak ve yönetmek için vakfın yönetimini elinde tutan bir kişi veya organ olduğu anlaşılabilir. Prensip olarak vâkıf vakıf malını yönetmek ve korumak için nâzıra ihtiyaç vardır. Ancak aynı zamanda vakıf malını yönetmek için güvenilen bireyler veya kuruluşlar mülkün yetkisini başka kişilere de verebilir.

2006 tarihli ve 42 sayılı Hükümet Yönetmeliği, bireysel bir nâzırın kanun kapsamındaki gereklilikleri yerine getirerek vâkıf tarafından atandığını ve Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla Bakanlık ve Endonezya Vakıf Kurulu'na kaydedilmesi gerektiğini açıklamaktadır. Buna ek olarak nâzır, vakıf kanunu hükümlerini yerine getiren en az 3 kişiden oluşan bir gruptur. Organizasyonel nâzırlar; sosyal, eğitim, toplum ve/veya İslami dini alanlarda faaliyet gösteren, ilgili gereklilikleri karşılayan kuruluşlardır. Tüzel kişi nâzır ise sosyal, eğitimsel, toplumsal ve/veya İslami dini alanlarında faaliyet gösteren Endonezyalı tüzel kişiliktir. Tüzel kişi nâzır, tüzel kişilik olarak gereklilikleri yerine getirmelidir. Bireysel nâzırlar da bireysel nâzır olarak gereklilikleri yerine getirmelidir.

[269] Rozalinda., Ekonomi Islam Teori dan Aplikasinya pada Aktivitas Ekonomi., edisi ke 1 Cet 2 (Jakarta: Penerbit PT Raja Grapindo Persada., 2015), hlm.242

[270] Nâzırın tanımı birinci bölümde ele alınmıştır. Bu tartışmada ayrıca İslam hukukuna göre nâzırın sahip olması gereken tanım ve kriterler de tartışılmıştır.

Endonezya vakıf hukukunda, bireysel nâzırlara ilişkin hükümler vakıf fıkhındakilerle aynıdır. Ancak kurumsal nâzırlar ve örgütsel nâzırlar İslam'ın ilk günlerinde veya Peygamber zamanında henüz bilinmiyordu. Fıkıh literatürü, tüzel kişilik kavramını Peygamber'in zamanından sonraki dönemde tartışmaya başlamıştır. Caminin tüzel kişilik olduğunu savunan fukaha anlayışına göre, cami tüzel kişiliktir. Ancak, fukaha mezhebi, vakfın tüzel kişilik olduğunu camiler için kurulan vakıfların tüzel kişilik olduğunu, henüz formüle etmemişlerdir.

4.4.2.1. Nâzır Şartları

Nâzır olmak için yerine getirilmesi gereken çeşitli şartlar vardır. Hukuki olarak 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanunun 10. maddesinde nâzır tarafından yerine getirilmesi gereken şartlar açıklanmaktadır. Kanun, bireysel nâzır tarafından yerine getirilmesi gereken gereklilikleri şu şekilde açıklamaktadır:

1. Endonezya vatandaşı olmak
2. İslam mensubu olmak
3. Yetişkin olmak
4. Güvenilir olmak
5. Fiziksel ve ruhsal olarak yeterli olmak
6. Yasal işlemleri yerine getirmesinde bir engeli olmamak

Bu gereklilikler genellikle vakıf varlıklarını yönetmek için başvuruda bulunmak veya önerilmek isteyen bireysel nâzırlar tarafından karşılanmalıdır. Endonezya vatandaşı olma şartı, kimlik kartının varlığı ile belirtilir. Sonraki şartlar Müslüman, olgun ve güvenilir olmak ve vakıf varlıklarını yönetme kabiliyetine sahip olmaktır. Son şart ise yasal işlemlerin yapılmasına engel olunmamasıdır. Bu, kişinin işini yapmasını engelleyen herhangi bir engel olmaksızın tüm yasal işlemleri gerçekleştirebileceği anlamına gelir.

Bir kuruluş şeklindeki nâzır için olmak için gerekli unsurlar, bireysel nâzır olmak için gerekliliklerin karşılanması ve kuruluşun sosyal, eğitimsel, toplumsal ve / veya İslam dini alanlarında faaliyet göstermesidir. Tüzel kişi nâzır için aranan şartlar ise bireysel nâzır ve kuruluş şeklindeki nâzır için aranan şartlarla aynıdır. Söz konusu

tüzel kişi, yürürlükteki kanun ve yönetmeliklere uygun olarak oluşturulmuş bir tüzel kişiliktir.[271]

Bu gerekliliklerin yanı sıra, Diyanet İşleri Bakanlığı tarafından yönetmeliklerde açıklandığı üzere nâzırın sahip olması gereken başka gereklilikler de vardır. Diyanet İşleri Bakanlığı İrşat ve Rehberlik Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan ve nâzır olma kriterlerini veya gerekliliklerini daha ayrıntılı olarak 3 nâzır gerekliliği sınıflandırması vardır:[272]

1) Nâzırın ahlakı ile ilgili şartlar: Bu durumda nâzır ister birey, ister kuruluş veya tüzel kişilik olsun, hem şeriat incelemesinde hem de Endonezya Cumhuriyeti mevzuatında vakıf ve Zekat İnfak Sadakası yasasını anlaması gerekir, diğer gereklilikler ise şöyledir:
   a. Vakıf yönetimi sürecinde kendilerine güvenilebilmesi için dürüst, güvenilir ve adil olmak
   b. Özellikle iş geliştirme ve hakları olmayanı alma konusunda günaha karşı direnmek
   c. Ciddi ve benzer zorluklar
   d. Hem duygusal hem de ruhsal zekaya sahip olmak
2) Yönetimsel gereklilikler: Vakıf varlıklarını geliştirme becerisine sahip olmak, sadece dini anlamak değil, aynı zamanda bir işi yürütme becerisine sahip olmak. Bu kriterdeki gereklilikler şunları içerir:
   a. Liderlik konusunda iyi bir kapasite ve yeteneğe sahip olmak
   b. Vizyoner olmak
   c. Entelektüel, sosyal ve güçlendirici olarak iyi bir zekaya sahip olmak
   d. Vakıf varlıklarının yönetiminde profesyonel olmak
   e. Net bir çalışma programına sahip olmak
3) İşle ilgili şartlar: Bu durumda nâzırın vakıf varlıklarını geliştirmeyi amaçlayan iş kapasitesine sahip olması gerekir. Bu gereklilik birkaç şeyi içerir:
   a. Vakıf varlıklarını geliştirme arzusu ve isteğine sahip olmak
   b. İş yapma konusunda deneyim sahibi olmak
   c. Girişimcilik zekasına ve yeteneğine sahip olmak.

[271] 2004 tarihli ve 41 sayılı Vakıf Kanunu
[272] Diyanet İşleri Bakanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Yönetmeliğinin Uygulanmasına Dair 2014 tarihli ve 800 sayılı Kararname.

Yukarıdaki bilgilere dayanarak nâzırın vakıf varlıklarının yönetiminde büyük bir sorumluluğu olduğu anlaşılabilir. Bunun nedeni, doğru yönetildiği takdirde vakfın muazzam potansiyeli ve elde edilen faydalarının birçok insana da fayda sağlayabileceği gerçeğidir. Nâzırın yenilikçiliği ve yaratıcılığı vakıf varlıklarının gelecekteki gelişimini belirleyecektir. Nâzır tarafından yönetilen vakıf varlıklarının gelişimi verimli olmalıdır.

Endonezya'daki vakıf hukukunda yer alan ve yukarıda tartışılan nâzır gereklilikleri ve bunun uygulanmasına ilişkin hükümet düzenlemelerinde daha ayrıntılı olarak açıklanan hususlar oldukça detaylı ve tekniktir. İslam hukukunda fakihler nâzırın Müslüman olması gerektiği konusunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Şafii, Hanbeli ve Mâliki mezhepleri nâzır tayininde İslam dinine mensup olma şartını ararken Hanefi mezhebi Müslüman olma şartını aramamaktadır. Bununla birlikte, bir kâfirin nâzır olarak atanmasının haklı olmadığını, çünkü vakfın bir İslam hukuku uygulaması olduğunu savunurlar. Bu arada, mezhep âlimlerinin çoğunluğuna göre nâzırın olgun, güvenilir ve fiziksel ve zihinsel olarak yeterli olması şartı aranmaktadır.

4.4.2.2. Nâzır Görevleri

Nâzırların vakıf mallarının yönetiminde düzgün bir şekilde yerine getirilmesi gereken çeşitli görevleri de vardır. Nâzırın görevleri hem idari hem de uygulamaya yöneliktir. Nâzırın görevleri 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanunun 11. maddesinde belirtilmiştir, bunlar:

a. Vakıf varlıklarının yönetilmesi
b. Vakıf varlıklarını amaçlarına, işlevlerine ve tahsislerine uygun olarak yönetmek ve geliştirmek
c. Vakıf varlıklarını denetlemek ve korumak
d. Görevlerin uygulanmasını Endonezya Vakıflar Kurulu'na rapor etmek.

Ayrıntılı olarak belirtilen görevlere ek olarak, görevlerini düzgün bir şekilde yerine getiren nâzırlar, vakıf varlıklarının yönetimi ve geliştirilmesinden elde edilen net gelirlerden, miktarı %10'u geçmemek üzere pay alma hakkına sahiptir. Bu husus, 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanunun 12. maddesinde açıklanmıştır. Dolayısıyla, nâzırın

sorumluluğu sadece vakıf mallarının varlığını korumak ve sürdürmek değil, aynı zamanda vakıf mallarının üretilmesinden sorumlu olmaktır.

Madde 11 ve Madde 12'de belirtilen nâzırın görevleri, vakıf fıkhının dört mezhebinin düşünceleriyle uyumludur. Bu nokta, nâzırın vakıf mülkünü amacına, işlevine ve tanımına uygun olarak daha yönetilebilir hale getirmek için görevlerini yerine getirirken güvenilir olması gerektiğini ima eder. Vakıf fıkhı bölümlerinde nâzırın görevleri kifâyet terimi kullanılarak tartışılmıştır. Tüm mezhep imamları, kifâyetin bir nâzırın görevlerini yerine getirirken sahip olması gereken bir gereklilik olduğu konusunda hemfikirdir. Âlimler bu görevleri yerine getirme konusunda cinsiyet ayrımı yapmazlar. Görevlerini yerine getirebilen erkek ve kadın nâzır olarak atanabilir.

Klasik literatürdeki bazı mezhep görüşleri nâzır tarafından yerine getirilmesi gereken görevlerden doğrudan bahseder. Madde 11'de belirtilen tüm görevler, İmam Mazhab tarafından aktarılanlarla uyumludur. Örneğin, vakıf mallarını idare etme görevi vakıf mallarını korumanın bir yoludur; vakıf mallarını yönetme ve geliştirme görevi, vakıf mallarını canlandırma ve daha faydalı hale getirme çabasıdır ve amaçlarına, işlevlerine ve belirtilen hükümlere uygun olarak kullanılabilir. Vakıf varlıklarını denetleme ve koruma görevi ise vakıf varlıklarının sonsuza kadar devam etmesini sağlamaktır. Bu arada, 11. maddenin d bendindeki nâzırın görevi, yani nâzırın görevlerinin uygulanmasını Endonezya Vakıflar Kurulu'na rapor etmesi, vakfın verimliliğini ve nâzırın performansını koruyabilecek bir düzenlemenin parçasıdır. Bu kural, devletin varlığının bir tezahürüdür ve vakıf varlıklarını güvence altına alarak korur.

Endonezya Vakıflar Kanunu'nun 12. maddesinde belirtildiği üzere, nâzırın görevlerini yerine getirmesi karşılığında pay alması makuldür. Bu düzenleme ile nâzır tarafından alınabilecek tazminat miktarının %10'u geçmemesi öngörülmektedir. İslam hukukunda, nâzırın vakıf varlıklarının geliştirilmesi sırasındaki iş yükü için pay almasına da izin verilmektedir. Ancak hiçbir hukukçu nâzırın ne kadar alabileceği ve bunun ne zaman ödenmesi gerektiği konusunda bir sınır koymamıştır. Fukaha bunu yerel geleneklere ve zamana göre ayarlamıştır. Vakıf fıkhında, vâkıfın nâzır olabileceği de açıklanmıştır. Eğer vâkıf kendi vakıf mülkünün nâzırı olursa, o zaman vakıf nâzırı da vakıf mülkünün gelirlerinden gelir elde etme hakkına sahip olur.

4.4.2.3. Nâzırın Görevinin Sona Ermesi

Nâzırın görev süresinin sona ermesi veya sona erdirilmesi 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanunda ele alınmıştır. Bu vakıf kanunu sadece vakıf varlıklarını yönetecek nâzırın görevine son verilmesi ve değiştirilmesinden bahsetmektedir. Vakıf nâzırının atanması bu kanunda düzenlenmemiştir, bu mevzu ancak 2006 tarihli ve 42 sayılı Hükümet Yönetmeliğinde düzenlenmiştir. Vakıflar Kanunu'nun 45. maddesinin 1. paragrafı, nâzırın görevine son verilmesini veya yerine başka bir nâzırın atanmasını gerektiren çeşitli durumlar olduğunu belirtmektedir:

a. Bireysel nâzırlar için ölüm
b. Kurumsal nâzırlar veya tüzel kişilik nâzırları için yürürlükteki kanun ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak dağıtılma veya feshedilme
c. Kendi isteği
d. Nâzır olarak görevlerini yerine getirmemek ve/veya yürürlükteki kanun ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak vakıf varlıklarının yönetimi ve geliştirilmesinde yasakları ihlal etmek
e. Daimî yasal güce sahip bir mahkeme tarafından cezai yaptırıma mahkûm edilmek

Madde 45 paragraf 2'de hem bireysel nâzır hem de kuruluşların ve tüzel kişiliklerin nâzırlarının görevden alınması ve değiştirilmesinin Endonezya Vakıf Kurulu (BWI) tarafından gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Bu maddenin içeriği, BWI'nin nâzırı görevden almaya ilişkin rol ve yetkisinin Endonezya'da vakfı güçlendirme çabası ve aynı zamanda yasal bir talep olduğunu göstermektedir.

Fıkıh literatüründe, vakıf nâzırının görev süresini açıklayan belirli bir kural bulunmamaktadır. Bu nedenle toplumda, nâzırlık pozisyonunun ömür boyu olabileceği hatta bazılarının mirasçıları tarafından alınabileceği ve daha sonra vakfın tarihsel sürecinin kaybolması ve mülkün vakıf mülkü olduğunu gösterebilecek kanıtların bulunmaması nedeniyle miras kalan mülk haline geldiği anlayışı yaygındır. Bu nedenle hükümet, nâzırın görev süresinin belirlenmesi ve nâzırın değiştirilmesinin bu vakıf kanununda düzenlenenlere uygun olarak nasıl yapılması gerektiğini düzenleyerek dikkatleri üzerine çekmiştir. Nâzırı atayabilecek veya değiştirebilecek makamla ilgili olarak, fukaha sadece vâkıfın nâzırı atama ve değiştirme yetkisine sahip

olduğunu belirtmektedir. Hanbeli, Maliki, Zeydi ve Caferi hukukçularının çoğunluğu mevkufu naleyh mütevelliyi tayin edebilir.

Âlimler nâzırın ahlaki gereklilikleri yerine getirmediği takdirde azledilebileceğini savunurlar. Örneğin, dürüst olmayan, vakıf mülkünü düzgün bir şekilde koruyamayan, İslam hukukunu uygulamayan veya bir kötülük yapan bir nâzırı, o zaman vâkıf veya hâkim görevden alabilir ve yerine nâzır olarak sorumluluğu üstlenmeye istekli ve yetenekli başka bir kişiyi getirebilir.

4.4.3. Vakıf Varlıkları

Endonezya'daki 2004 tarihli ve 41 sayılı Vakıf Kanununda yer alan vakıf varlıkları tartışması bu mevzuyu ayrıntılı olarak açıklamıştır. Bu kanunda vakıf varlıklarının ancak yasal olarak vâkıfa ait olmaları ve vâkıf tarafından kontrol edilmeleri halinde vakfedilebileceği açıklanmaktadır. Daha ayrıntılı olarak Madde 16 paragraf 1, vakıf varlıklarının taşınmaz varlıklardan ve taşınır nesnelerden oluştuğunu açıklamaktadır.

Taşınmaz mallar ve taşınır malların açıklaması aynı maddenin 2. ve 3. paragraflarında açıklanmıştır:

Madde 16 paragraf 2: Amaçlanan taşınmaz nesneler aşağıdakileri içerir:

a. Yürürlükteki kanun ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak tescilli veya tescilsiz arazi hakları;
b. a satırında atıfta bulunulan arazi üzerinde bulunan binalar veya bina bölümleri;
c. Arazi ile ilgili bitkiler ve diğer nesneler;
d. Yürürlükteki kanun ve yönetmeliklerin hükümlerine uygun olarak apartman birimleri üzerindeki mülkiyet hakları;
e. Şeriat hükümlerine ve yürürlükteki kanun ve yönetmeliklere uygun olarak diğer taşınmaz nesneler.

Madde 16 paragraf 3: Amaçlanan taşınır mallar, aşağıdakiler de dahil olmak üzere, tüketim nedeniyle tüketilemeyen varlıklardır:

a. Para;
b. Değerli metaller;

c. Hisseler;
d. Taşıtlar;
e. Fikri mülkiyet hakları/ Patent hakları;
f. Kira hakları;
g. Şeriat hükümlerine ve yürürlükteki yasa ve yönetmeliklere uygun olarak diğer taşınır nesneler.

Endonezya Vakıflar Kanunu'nun 15. ve 16. maddeleri Endonezya vakıf fıkhının klasik fıkıh ile zamanın ihtiyaçlarını gözeterek birleştirdiğini göstermektedir. Klasik fıkıh perspektifinde, vakıf genellikle hâlâ arazi ve binalar gibi taşınmaz varlıklarla ilişkilendirilmektedir.

2004 tarihli ve 41 sayılı Kanunda belirtilen vakıf mal varlığı türleri, taşınmaz ve taşınır mal varlığı olmak üzere sadece 2 tanedir. Madde 29 paragraf 2'de para şeklindeki taşınır malların vakfının para vakıfları belgesi şeklinde düzenlendiği açıklanmaktadır. Madde 15'te yer alan 2006 tarihli ve 42 sayılı Hükümet Yönetmeliğinde ise 3 tür vakıf mal varlığı olduğu belirtilmektedir: Taşınmaz mallar, para dışındaki taşınır mallar ve para şeklindeki taşınır mallar. Vakıflar Kanunu ve hükümet düzenlemelerinde belirtilen vakıf varlıklarının sınıflandırılması ile ilgili farklılıklar bulunmaktadır. Bununla birlikte, hükümet düzenlemeleri, para ve para dışındaki taşınır vakıf varlıklarıyla ilgili daha fazla ayrıntıdan bahsetmektedir.

Para dışındaki taşınır mallar hükümet düzenlemelerinin 19., 20. ve 21. maddelerinde tanımlanmıştır. 19. maddeye göre (1) Taşınırlar, taşınır olmaları veya kanun hükümleri nedeniyle taşınır olarak sınıflandırılır. (2) Taşınır mallar, harcanabilen ve kullanım nedeniyle harcanamayan taşınır mallar olarak ikiye ayrılır. (3) Kullanım nedeniyle tüketilebilen taşınır mallar, sürekli tedarik edilen su ve akaryakıt hariç olmak üzere vakfedilemez. (4) Kullanım nedeniyle tüketilemeyen taşınır mallar, şeriat ilkelerinin hükümlerine uyularak vakfedilebilir.

Madde 20'ye göre doğası gereği vakfedilebilecek taşınır mallar şunlardır: a. gemiler; b. hava taşıtları; c. motorlu taşıtlar; d. binalara bağlı olmayan sanayi makineleri veya ekipmanları; e. madenler ve değerli taşlar f. doğası gereği taşınır mal olarak sınıflandırılan ve uzun vadeli faydaları olan diğer nesneler. Ayrıca 21. Madde, kanun ve yönetmelikler gereği para dışında kalan taşınır malların şer'i ilkelere aykırı olmadıkları sürece vakfedilebileceğini aşağıdaki şekilde özetlemektedir:

a. Hisse senetleri, Devlet Tahvilleri, genel olarak tahviller veya para ile değerlendirilebilen diğer menkul kıymetler.
b. Fikri mülkiyet hakları şeklinde: telif hakkı, marka hakları, patent hakları, endüstriyel tasarım hakları, ticari sır hakları, entegre devre hakları, bitki çeşitliliği koruma hakları ve/veya diğer haklar.
c. Diğer taşınabilir nesneler üzerindeki haklar: kira hakkı, kullanım hakkı ve taşınır nesneler üzerindeki gelirlerin kullanım hakkı veya taşınır nesneler üzerinden tahsil edilebilecek para miktarına ilişkin anlaşmalar, talepler.

Madde 22'de belirtilen para şeklindeki taşınır mallara gelince, vakfedilebilecek para vakıflarının para birimi rupiahdır. Vakfedilecek paranın halen döviz cinsinden olması durumunda, öncelikle rupiye çevrilmesi gerekir.

Vakıflar kanunu ve bu hükümet düzenlemesinin birleşimi, Müslümanların para ve ayrıca fayda sağlayabilecek diğer taşınabilir nesneleri kullanarak vakıf yapabilmeleri için esneklik sağlamıştır. Bu kesinlikle olumlu bir şeydir ve toplumun zengin olmayı ya da vakfedilecek araziye sahip olmayı beklemek zorunda kalmadan para vakıfları yapabilmesine olanak tanımaktadır, sahip oldukları varlıklarla da vakıf yapabilirler. Bu aynı zamanda ümmetin refahını artırmak için fırsatlar sağlayabilecek yeni bir atılımdır.

4.4.4. İrade Beyanı

Endonezya'daki vakıf kanununda irade beyanını açıklayan 17. madde, 18. madde, 19. madde, 20. madde ve 21. madde olmak üzere 5 madde bulunmaktadır. Bu vakıf kanununun 17. maddesinde "irade beyanı, 2 (iki) tanığın şahitliğinde Vakıf Rehin Senedi Yetkilileri (PPAIW) önünde vâkıf tarafından nâzıra yapılır. İrade beyanı sözlü ve/veya yazılı olarak belirtilir ve PPAIW tarafından vakıf senedinde belirtilir" denilmektedir.

Vâkıfın sözlü vakıf taahhüdünde bulunamaması veya kanunun haklı kıldığı nedenlerle vakıf taahhüdünün yerine getirilmesine katılamaması durumunda, vâkıf 2 (iki) şahitle desteklenen bir vekâletname ile bir vekil tayin edebilir.

Endonezya vakıf kanununda açıklanan irade beyanı sadece vakıf taahhüdünün sözlü ve/veya iki şahidin şahitliğinde yazılı olarak yapıldığını belirtmektedir. Bu yasa,

irade beyanının sözlü olarak yapılması halinde nasıl yapılacağını açıklamamaktadır. Yine 2006 tarihli ve 42 sayılı Hükümet Yönetmeliğinde de vakıf lafzının sözlü olarak nasıl yapılacağı açıklanmamıştır. Bu arada, fıkıh kitaplarında hukukçular bu konuyu tartışmışlardır. Fıkıh kitaplarında açık sözler (elfaz-ı sariha) ve kapalı sözler (kinayeli sözler) olmak üzere iki kategoride vakıf lafzından bahsedilmektedir.

Açık sözler (elfaz-ı sariha), açıkça belirtilen ve vakfın anlamını içeren bir vakıf lafzıdır. Örnek olarak *vakaftu* (malımı vakfettim), *habbastu* (habsettim) veya *sabbaltu* (tesbil ettim) ifadeleri verilebilir. Tüm İslam hukukçuları böyle bir cümlenin irade beyanı olarak kabul edileceği konusunda hemfikirdir. Kapalı sözler (kinayeli sözler) ise dolaylı bir niyet taşıyan veya başka bir anlamı olan vakıf lafızlarıdır. Bu ifadelere örnek olarak "*tasaddaktu* (sadaka verdim), *harramtu* (temellükü yasakladım) veya *abbadtu* (ebedileştirdim)" verilebilir. Vakfettiğinde kapalı bir lafız kullanılması, vakfedilecek mülkün niyetiyle vâkıfın irade beyanında bulunmasını sağlamalıdır. Bu nedenle, alimler irade beyanının geçerli kabul edildiği konusunda hemfikirdir.

İrade beyanının yazılı olarak uygulanmasına ilişkin olarak bu kanunun 21. maddesinin (1) numaralı fıkrasında irade beyanının bir vakıf senedinde belirtileceği açıklanmıştır. Madde 21 paragraf (2), vakıf irade beyanının en azından aşağıdakileri içermesi gerektiğini açıklamaktadır: a) Vâkıfın adı ve kimliği; b) Nâzırın adı ve kimliği; c) Mülkün bilgileri ve tanımı; d) Mülkün amacı e) Vakfın süresi. Hukukçular irade beyanında bulunması gereken içerikleri ayrıntılı olarak tartışmamışlardır. Ancak, her sözleşmenin yazılı olmasının tavsiye edildiği ve açık olması gerektiği konusunda hemfikirdirler. Bu aynı zamanda Allah'ın Bakara Suresi 282. ayetindeki[273] sözüne ve ayrıca vakıf yasalarının yapılması ilkesinde belirtildiği gibi vakıf varlıklarının kaydedilmesi ilkesine de uygundur.

[273] Kur'an Bakara Suresi 282. Ayetindeki, Meali: *Ey iman edenler! Belirlenmiş bir süre için birbirinize borçlandığınız vakit onu yazın. Bir kâtip onu aranızda adaletle yazsın. Hiçbir kâtip Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan geri durmasın; (her şeyi olduğu gibi) yazsın. Üzerinde hak olan kimse (borçlu) da yazdırsın, Rabbinden korksun ve borcunu asla eksik yazdırmasın. Şayet borçlu sefih veya aklı zayıf veya kendisi söyleyip yazdıramayacak durumda ise, velisi adaletle yazdırsın. Erkeklerinizden iki de şahit bulundurun. Eğer iki erkek bulunamazsa rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkek ile -biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için- iki kadın (olsun). Çağırıldıkları vakit şahitler gelmemezlik etmesin. Büyük veya küçük, vâdesine kadar hiçbir şeyi yazmaktan sakın üşenmeyin. Böyle yapmanız Allah nezdinde daha adaletli, şehadet için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha uygundur. Ancak aranızda yapıp bitirdiğiniz peşin bir ticaret olursa, bu durum farklıdır. Bu durumda onu yazmamanızda sizin için bir sakınca yoktur. (Genellikle) alış-veriş yaptığınızda şahit tutun. Ne yazan ne de şahit zarara uğratılsın. Eğer bunu yaparsanız (zarar verirseniz) şüphe yok ki bu, sizin yoldan çıkmanız demektir. Allah'tan korkun. Allah size gerekli olanı öğretiyor. Allah her şeyi bilmektedir.*

4.4.5. Vakıf Mallarının Devri ve Değiştirilmesi

Vakıf varlığında malların değiştirilmesi veya devredilmesi, günümüzde vakıf konularının tartışılmasında ele alınması gereken en önemli konulardan biridir. Vakıf varlıklarının geliştirilmesinde zamanla birlikte pek çok yenilik ortaya çıkmıştır. Bu durum bazen nâzırın kâr amacıyla vakıf varlıklarında değişiklik yapmasını gerektirmektedir. Bununla birlikte, vakıf varlıklarının yönetiminde sürdürülebilirliğin ve kalıcılığın sağlanmasında, vakıf varlıklarının amacının ve işlevinin gerçekleştirilebilmesine dikkat edilmektedir.

Vakıf mallarında yapılan değişiklikler, mezhep âlimleri arasında lehte ve aleyhte tartışmalara konu olmuştur. Vakıf mallarındaki değişikliklerle ilgili olarak şartlar da ileri sürülmüştür. Söz konusu fıkıh âlimleri Şafii, Maliki, Hanefi ve Hanbeli olmak üzere dört mezhebe mensuptur. Maliki mezhebi, zarar görecek ve hiçbir şey üretmeyecek olsalar bile taşınmaz mal şeklindeki vakıf varlıklarının değiştirilmesinin caiz olmadığı görüşündedir. Taşınır mallara gelince, Maliki mezhebi bu durumda izin verir, çünkü değişim ile mal zayi olmaz. Aynı şekilde, Şafii grubu da vakıf mülkünün değiştirilmesi konusunda çok katıdır, çünkü vakıf bağlayıcıdır, ebedidir ve geri alınamaz. Vakıf malları, vakıf zarar görmüş ve mallar faydalarını kaybetmiş olsa bile vâkıf tarafından alınıp satılamaz, ipotek edilemez, miras bırakılamaz ve bağışlanamaz. Çünkü vakıf ebedidir, bu nedenle vakıf malının herhangi bir koşulu temel haliyle bırakılmalıdır.

Vakıf mallarında değişiklik yapılması durumunda kullanılan delil, İbn Ömer tarafından rivayet edilen hadistir: Vakıf malları satılamaz, bağışlanamaz ve miras bırakılamaz. Hanefiler, vakıf mallardaki değişikliklerin hukuki hükümlerinde iki gruba ayrılırlar. Ebu Yusuf'un görüşüne göre vakıf malı zarar görse bile satılması caiz değildir, İmam Muhammed bin el-Hasan'ın görüşüne göre ise mal asıl sahibine iade edilir.

Hanefiler de taşınmaz vakıf mallarının değiştirilmesinin caiz olduğu görüşündedirler. Onlara göre değiştirme işlemini üç kısma ayırırlar.

a. Vakıf malının değiştirilmesini bizzat vâkıfın kendisi veya bir başkası ya da hem kendisi hem de bir başkası ister. Bu şartlar altında malın değiştirilmesi caizdir.

b. Vâkıf sessizdir, hiçbir şey söylemez ve malın değiştirilmesini şart koşmaz. Ancak, malı zarar görmüş ve kullanılamaz durumdaysa, malının değiştirilmesine izin verirler.
c. Vâkıf, malının değiştirilmesini şart koşmaz. Malı genel olarak halen kullanımdadır, fakat onu başka bir şeyle değiştirmek daha faydalı olacaktır. Bu durumda Hanefi âlimler, vakıf malların değiştirilmesinde zarûret şartı aramadıkları için malın değiştirilebileceği görüşündedirler.

Hanbeliler ise, yararlılığını yitirmiş bir vakıf malının satılarak veya takas edilerek değiştirilebileceği görüşündedir. Daha sonra elde edilen gelirle yerine başka bir mal satın alınır. Hanbeli mezhebi, değiştirilebilecek vakıf malının cami veya cami dışında olması arasında bir ayrım yapmaz. Bunu hakkında, İmam Nevevi'nin görüşü ile uyumludur: "Bazıları, vâkıfın (vakfedenin) belirlediği şartlara uygun olarak kullanılamayan vakıf malının satılabileceği görüşündedir, çünkü vâkıfın (vakfedenin) belirlediği şartlara uygun olarak kullanılamaz."[274] İmam Ahmed İbn Hanbel, Ebu Sûr ve İbn Teymiyye de, vakıf mallarının vakfın amacına uygun olarak işlev görebilmesi veya fayda sağlayabilmesi ya da kamu yararına, özellikle de Müslümanlara daha fazla fayda sağlayabilmesi için artık yararlı olmayan veya zarar gören vakıf mallarının satılmasının, değiştirilmesinin, değiştirilmesinin veya devredilmesinin caiz olduğu görüşündedir.

Vakıf mallarının değiştirilmesi veya devredilmesi, Ömer b. el-Hattab'ın Kufe Camisi'ni eski yerinden yeni yerine taşırken yaptığı eyleme dayanmaktadır. Daha sonra Osman'ın halifeliği sırasında aynı adım Mescid-i Nebevi için de atılmıştır. Mescid-i Nebevi'nin şekli ilk inşa edildiği haline göre genişletilmiştir. Vakıf mallarındaki diğer değişiklikler de Mescid-i Haram'da meydana gelir.[275]

Bu açıklamaya dayanarak vakıf mallarının daha iyi bir şeyle değiştirilmesine izin veren âlimlerin görüşü, vakıf mallarının faydalarını koruyarak değiştirilmesinin temelidir. Vakıf mallarının faydalarını korumak, ümmetin faydası için vakfı korumak anlamına gelir. Çünkü vakıf mallarının amaçlarından biri de ümmetin yararına

[274] Imam Nawawi, **Mughni Al-Muhtaj**, 3. Cilt, Dar Al Kutub Al Ilmiyah, Bairut, 1971, s. 550
[275] Ahmad Mukhlisin ve Nur Hamidah. "Pemanfaatan Harta Wakaf Di Luar Ikrar Wakaf Perspektif Hukum Islam dan UU No. 41 Tahun 2004 (Analisis Pemanfaatan Harta Wakaf di Desa Taman Fajar Kecamatan Purbolinggo Lampung Tengah)." **Mahkamah: Jurnal Kajian Hukum Islam**, Cilt:2, Sayı:2, 2017, s.230.

olmasıdır. Bu çerçevede "*celb-i menfaat veya def-i mefsedet*" şeklindeki fıkıh kaideye uygundur. Bu kuralda tüm zararları reddetmek, ancak faydalara öncelik vermek vardır.

Vakıf mallarının değiştirilmemesinin caiz olup olmadığı 2004 tarihli ve 41 sayılı Vakıf Kanununun 40. maddesinde de belirtilmektedir. Bu kanunda, vakıf malları üzerinde çeşitli kısıtlamalar olduğunu açıklanmaktadır. Buna göre, vakfedilen vakıf mallarının: a) teminat olarak kullanılması; b) el konulması; c) bağışlanması; d) satılması; e) miras bırakılması; f) takas edilmesi veya g) diğer hakların devri şeklinde devredilmesi yasaktır. Ayrıca 41. Madde, vakıf varlıklarının kamu yararına kullanılması ve şeriata aykırı olmaması halinde başka varlıklarla takas edilebileceğini belirtmektedir.

Vakıf hukukunda vakıf mallarının devrinin yasaklanması, önceki açıklamada fukaha tarafından ifade edilenlerle uyumludur. Bir vakıf malının toplum için faydalarını sürdürmesi önemli bir meseledir. Alimler, bunun bir kanunun değişmesini sağlayan sebeplerden ayrılamayacağını iddia edebilirler. Bu sebeplerin hükmü her zaman kamuyla ilgili olan vakıf malının durumuna dayanır. Başka bir deyişle vakıf malları insanlar tarafından kullanılmazsa faydalı olmayacaktır. Dolayısıyla vakıf malları için maslahat sebeplerinin ortaya çıkması, hukuku duruma ve koşullara uyarlama çabasına işaret etmektedir. Hanefi ekolü, taşınmaz vakıf mallarının değiştirilmesine (istibdâl el-vakfi), malın hiç faydalı olmaması halinde (la yantafi'u bil külliyah) izin verildiğini savunur.

Mezhep imamlarının görüşlerine ve yukarıda açıklandığı üzere vakıf varlıklarının devri ve değiştirilmesine ilişkin 2004 tarihli ve 41 sayılı Vakıf Kanununun içeriğine bakıldığında Endonezya'daki vakıf kanununun İslam hukuku ile uyumlu olduğunu görülmektedir. Temel olarak, vakıf varlıkları satılamaz, bağışlanamaz, değiştirilemez veya başka varlıklarla takas edilemez, ancak varlığın hasar görmesi, artık kullanışlı olmaması veya varlıktan daha fazla fayda sağlanamaması gibi belirli durumlarda, vakıf varlığının daha kullanışlı bir şeyle değiştirilmesine izin verilir.

4.4.6. Vakıf Varlıklarının Yönetimi ve Geliştirilmesi

Vakıf varlıklarının yönetimi ve geliştirilmesine ilişkin 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanun, vakıf varlıklarının yönetimi ve geliştirilmesinin şeriat ilkeleri çerçevesinde yürütülmesi gerektiğini belirtmektedir. 22. Madde vakıf varlıklarının geliştirilmesinde yürütülebilecek çeşitli sektörlerden bahsetmektedir. Vakfın amacına ve işlevine ulaşmak için, vakıf varlıkları yalnızca aşağıdakiler için kullanılabilir.

a. İbadet tesisleri ve faaliyetleri.
b. Eğitim ve sağlık tesisleri ve faaliyetleri
c. Yoksullara, terk edilmiş çocuklara, yetimlere yardım ve burslar
d. Halk ekonomisinin ilerlemesi ve iyileştirilmesi
e. Şeriata ve kanun ve yönetmeliklere aykırı olmayan diğer kamu refahının ilerletilmesi.

Ondan sonra, 23. maddenin 1. paragrafında vâkıfın, vakfın yürütülmesini istediği sektör veya alanı belirleme konusunda tam yetkiye sahip olduğu belirtilmektedir. Aynı maddenin 2. paragrafında, vakfın vakıf mallarının tahsisini belirlemediği bir durumda, nâzırın vakıf mallarının tahsisini vakfın amaç ve işlevine uygun olarak belirleyebileceği de açıklanmaktadır.

Nâzırın vakıf varlıklarını yönetme ve geliştirme yetkisine ilişkin hükümler 42. ve 43. maddelerde belirtilmiştir. Maddenin özü nâzıra vakıf varlıklarını amaçlarına, işlevlerine ve tayinlerine uygun olarak yönetme yetkisi vermektedir. Bu kanun, vakıf varlıklarının verimli bir şekilde yönetilmesi gerektiğine çok net ortaya koymaktadır. Bu düzenleme, vakıf varlıklarının geliştirilmesinde nâzır tarafından yerine getirilmesi gereken bir görev haline gelmektedir. Vakıf varlıklarını yönetmek üzere vâkıf tarafından atanan nâzırlar, topluma sürekli fayda sağlayabilmeleri için vakıf varlıklarını daha verimli hale getirebilmelidir. Ayrıca, 43. maddenin 3. paragrafında, vakıf mallarının şeriat ilkelerine uygun ve verimli bir şekilde yönetilmesi ve geliştirilmesi durumunda bir kefile ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. Bu kanunda, söz konusu garantörün şer'i garantör bir kurum olduğu da belirtilmektedir.

Endonezya Vakıflar Kurulu'nun Vakıf Varlıklarının Yönetimi ve Geliştirilmesine İlişkin Kılavuz'un İlkelere ilişkin 2010 tarihli ve 4 sayılı Yönetmeliğinde, vakıf varlıklarını geliştirmek için çeşitli sözleşmeler yapılabileceği açıkça belirtilmektedir. Diğer şeylerin yanı sıra, muderebe, murabaha, muşaraka veya

icare akdı yoluyla yapılabilir. Buna ek olarak vakıf varlıkları üretmek için yatırım, üretim, ortaklık, ticaret, tarımsal ticaret, madencilik, sanayi, teknoloji geliştirme, bina, apartman, daire, süpermarket, mağaza, ofis, eğitim tesisleri veya sağlık tesisleri ve şeriata aykırı olmayan işletmeler kullanılması mümkündür. Ayrıca bu vakıflar kanununda, yatırım yapıldığında kayıplar nedeniyle vakıf varlıklarının tükenmesini önlemek için bir şer'i garantör kurumunun (Islami sigortası) varlığından açıkça bahsedilmektedir.

İslam hukukunda vakıf mallarının yönetimi ve geliştirilmesine ilişkin hükümler de alimlerin bu konuyu tartışırken odaklandıkları konulardan biridir. Vakıf mallarının üretilebilmesi için alimler tarafından atıfta bulunulan temel kılavuz, İbn Ömer'in rivayet ettiği, Hayber'deki vakıf arazisinin vakfedildiği ve ağaçlar kullanılarak faydalarının alındığının belirtildiği hadiste belirtildiği gibidir. Bu rivayette, arazideki ağaçların üretilmesi ve faydalarının fakirlere ve ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiği açıkça belirtilmiştir.

Alimlerin çoğunluğu para vakıflarının geliştirilmesi gerektiği konusunda hemfikirdir. Bu meselesi İmam Buhari'nin rivayet ettiği hadiste bulunabilmektedir. O rivayette şöyle buyurmuştur: *"Kim Allah yolunda 100 dirhem harcarsa, ticaret sermayesi olarak işçilere verirse ve ticaretten kazandığı kârı fakir ve fukaraya sadaka olarak verirse."*

Bu rivayete göre, para vakıfları geliştirilebilir ve mudarebe planlarından biri kullanılarak yatırım yapılabilir. Yani, vakıf parası belirli sektörlere yatırılabilir ve yatırımdan elde edilen gelir ihtiyaç sahiplerine verilebilir. Dolayısıyla, bu âlimlerin açıklamaları, Endonezya'daki vakıf kanununda para vakıflarının yönetimine ilişkin hükümler ile vakıf fıkhının benzerlikler taşıdığı, yani daha büyük ve daha sürdürülebilir faydalar sağlamak için vakıf varlıklarının üretilmesinin tavsiye edildiği görülebilir. Buna ek olarak kanun, varlığın değerinin vakıf varlığının yok olmasına veya ortadan kalkmasına neden olabilecek kayıplardan korunabilmesi için şer'i bir garantör kurumdan garantörlük alınması gerektiğini belirtmektedir.

4.4.7. Cezai Yaptırımlar ve İdari Yaptırımlara İlişkin Hükümler

Endonezya'daki vakıf kanununda vakıf varlıklarını suistimal eden kişi veya gruplara karşı uygulanacak yaptırımlara ilişkin hükümler de düzenlenmiştir. Bu da Endonezya'daki vakıf hukukunun vakıf meselelerini tüm yönleriyle ele aldığını göstermektedir. Literatürler incelendiğinde vakıf varlıklarının suistimaline yönelik yaptırımları tartışan az sayıda kaynak bulunmaktadır. Bununla birlikte, olayın gerçekleşmesi halinde faillere karşı yaptırım uygulanması hususu yine de göz önünde bulundurulmalıdır.

Endonezya'daki vakıf kanununda yaptırımlarla ilgili hükümler 67. ve 68. maddelerde düzenlenmiştir. 67. madde, vakıf varlıklarını suistimal eden kişilere karşı cezai yaptırımlar hakkında bilgi vermektedir. Bu maddede bahsedilen suistimal, vakıf varlıklarının kasıtlı olarak rehin verilmesi, hibe edilmesi, satılması, miras bırakılması, hakların diğer şekillerde devredilmesidir. Bu tür bir suistimalin yaptırımı azami 5 yıl hapis ve/veya azami beş yüz milyon rupiah para cezasıdır.

Vakıf mallarının istismarına dair bir başka biçim de, vakıf mallarının tahsisi izinsiz bir şekilde kasten değiştirilmesidir. Diğer bir suç ise, vakıf mallarının yönetimi ve geliştirilmesinden kaynaklanan sonuçlar için 12. maddede belirtilen miktarı aşan bir miktarın kasten kullanılması veya alınmasıdır. Vakıf mallarının izinsiz kasten değiştirilmesi durumunda, en fazla 4 yıl hapis cezası ve/veya en fazla dört yüz milyon rupiah para cezası uygulanır. Bununla birlikte, vakıf varlıklarının yönetimi ve geliştirilmesi sonucunda belirlenen miktarı aşan kaynakların kasıtlı olarak kullanılması veya alınması durumunda, 3 yıl hapis cezası ve/veya en fazla üç yüz milyon rupiah para cezası uygulanır.

Vakıf varlıklarını suistimal eden kişilerin alacağı diğer yaptırımlar ise idari yaptırımlardır. Madde 68'e göre Bakan, İslami finans kuruluşları ve PPAIW, vakıf varlıklarının kayıt altına alınmamasına ilişkin ihlaller için idari yaptırımlar uygulayabilir. Yönetmelikte belirtilen idari yaptırımlar şunlardır:

a. Yazılı uyarı
b. İslami finans kuruluşları için vakıf alanındaki faaliyet ruhsatlarının geçici olarak askıya alınması veya iptali
c. PPAIW'deki görevinden geçici olarak uzaklaştırılması veya görevine son verilmesi

Bu yaptırımların uygulanması, Endonezya hükümeti tarafından alınan önleyici ve önleyici tedbirlerin bir şeklidir. Buna ek olarak vakıf varlıklarını sorumluluk sahibi olmayan taraflardan korumak da amaçlanmaktadır.

İslam hukukunda ceza tartışması, cinayet hukuku bölümünde ele alınmaktadır. Ancak, ceza tartışması İslam'da yalnızca (fiziksel) bedenler ve ruhlarla ilgili günahkâr eylemler üzerine odaklanmamaktadır. Bazı İslam hukukçuları, hırsızlık gibi mal kaybını da içeren durumlarda cezayı tartışmaktadır. İslam hukukundaki cezanın tanımı, Abdülkadir Avde tarafından aktarılmıştır ve buna göre, yaptırım veya ceza, toplumun yararı için öngörülen şeriat emirlerinin ihlal edilmesine karşılık yapılan misillemedir. Bu anlayışa göre, hukuk, suç işleyenlerin eylemlerine uygun bir cevap olduğu ve şeriatın emirlerini ihlal etmeleri nedeniyle diğer insanların mağdur olmalarına neden oldukları sonucuna varılabilir.[276]

İslam hukukunda, Şeriat hükümlerini ihlal eden bir kişiye ceza uygulanmasının ya Kur'an-ı Kerim, hadis, icma ya da yetkili kurumlar tarafından çıkarılan kanunlardan bir dayanağı olmalıdır, yan, İslam'da ceza uygulamasının açık bir dayanağı olmalıdır. [277] Buna ek olarak İslam hukukunda şeriat hükümlerini ihlal eden faillere ceza uygulanmasının önleme ve düzeltme ve öğretme olmak üzere iki amacı vardır.

İslam hukukunda klasik bölümlerde bahsedilen cezalardan bazıları had, kısas, diyet, ta'zir ve kefarettir. Bu cezaların uygulanması, failin niyeti ve neden olunan etkinin büyüklüğü gibi çeşitli hususlara bağlı olarak değişir. Fukaha ayrıca suçlunun alabileceği ölüm cezası, kırbaç, hapis, evden sürgün ve mülk şeklinde para cezaları gibi ceza türlerini de açıklar. Bu cezalar daha çok cezai suçlar tartışılırken ele alınmaktadır.

Dolayısıyla, vakıf hukukunda vakıf mallarını suistimal eden faillerin cezalandırılmasının İslam hukukunda bir temeli vardır. Ancak, failin alacağı cezanın ve diğer yaptırımların şiddeti, işlenen suç ve hatanın veya suçun neden olduğu zararın miktarı hakkında bazı araştırmalar yapıldıktan sonra hâkim tarafından belirlenebilir. Devlet İslami din işleriyle ilgili taraflar aracılığıyla vakıf mallarını suistimal eden kişilere yaptırım uygulayabilir. Bu yasa, vakıf mallarının suistimal edilmesini önlemek için verilmiştir. Üstelik ceza, vakıf mallarını suistimalden de koruyabilir.

---

[276] Rahmat Hakim, **Hukum Pidana Islam**, Pustaka Setia, Bandung, 2000, s.59.
[277] Ahmad Wardi Muslich, **Pengantar dan Asas Hukum Pidana Islam: Fikih Jinayah**, Sinar Grafika, Jakarta, 2004, ss.137-140.

4.5. PARA VAKFI UYGULAMASI

Endonezya'da para vakıfları, 2004 tarihli ve 41 sayılı Vakıf Kanununun çıkarılmasından bu yana tanınmaktadır. Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra, para vakıfları toplum tarafından yaygın olarak uygulanmamıştır. Bunun sebeplerinden biri, para vakıflarının caiz olduğu bilgisinin toplumda yeterince yayılmamasıdır. Endonezya'da insanlar hâlâ vakfedilebilecek varlıkların arazi ve bina şeklinde olduğunu düşünmektedir. Eski zamanlarda vakıf mallarının kullanımı sadece mezarlıklar, İslami eğitim kurumları (medrese) ve camiler şeklindeydi.

Vakıf kanununun çıkarılmasından birkaç yıl sonra, para vakıfları Endonezya'daki ekonomik sorunların üstesinden gelmede büyük bir potansiyel göstermiştir. Bununla birlikte, Endonezya'da para vakıfları tahsilatı hala en iyi şekilde yapılmamaktadır.[278] BWI verilerine göre, 2022 yılında para vakıfları potansiyelinin 180 trilyon rupiah'a ulaşacağı tahmin edilmektedir. Ancak gerçekte, toplanan para vakıfları miktarı 1,4 trilyon rupiahtır. Bu durum, para vakıflarında önceki yıllara göre bir artış olduğunu göstermektedir, ancak yine de mevcut potansiyelden çok uzaktır. [279]

Endonezya'da uygulanan para vakıfları, insanların belirli bir oranının sosyal hizmetler için kullanılması şartıyla kârlı ekonomik sektörlere yatırılan para şeklindeki varlıklarını bağışladığı bir uygulamadır. [280] Vakfedilen para vakıfları, verimli bir şekilde yönetilen rupiah para birimi şeklindedir ve elde edilen getiriler mevkuf aleyh için kullanılır. Para vakıfları için kullanılan bir diğer terim de para vakıfları veya vakf-ı nukud olarak bilinir. Para vakıfları, bir kişi; bir grup insan, kurum veya tüzel kişilik tarafından menkul kıymetler de dahil olmak üzere para şeklinde yapılabilir. [281]

Endonezya'da para vakıfları genellikle verimli bir vakıf olarak değerlendirilmektedir. Bunun nedeni, vakıf parasının, vakıf fonlarına yatırım yapma

---

[278] KNKS, Menangkap Peluang Tren Wakaf Produktif. **INSIGHT Komite Nasional Keuangan Syariah (KNKS)**, 2019, s.3

[279] Endonezya İletişim ve Bilgi Teknolojileri Bakanlığı (KOMINFO), Perkuat Literasi Wakaf secara Berkelanjutan, Pemerintah Libatkan Forum Jurnalis Wakaf Indonesia, **KOMINFO**, 2022, https://www.kominfo.go.id/content/detail/44786/perkuat-literasi-wakaf-secara-berkelanjutan-pemerintah-libatkan-forum-jurnalis-wakaf-indonesia/0/berita#:~:text=Badan%20Wakaf%20Indonesia%20(BWI)%20mencatat,2021%20senilai%20855%20miliar%20rupiah. (20.04.2021), s.1.

[280] Abu Bakar ve diğerleri, "Filantropi Islam & Keadilan Sosial: Studi Tentang Potensi, Tradisi, dan Pemanfaatan Filantropi Islam di Indonesia", **CSRC UIN Jakarta**, Jakarta: 2006, s.78.

[281] Endonezya Ulema Konseyi'nin (MUI), 2002 tarihli Vakıf Paralarına İlişkin Fetvası; 2004 tarihli ve 41 sayılı Vakıf Kanunu

ve yatırılan anaparanın getirilerini dağıtma mekanizması yoluyla verimli bir yapısının olmasıdır. Para vakıflarının verimli bir şekilde yönetilmesi, 2004 tarihli ve 41 sayılı Vakıf Kanununda belirtilen yükümlülüklerden biridir. Madde 43 paragraf 2, vakıf varlıklarının yönetiminin verimli bir şekilde yürütüldüğünü belirtmektedir.

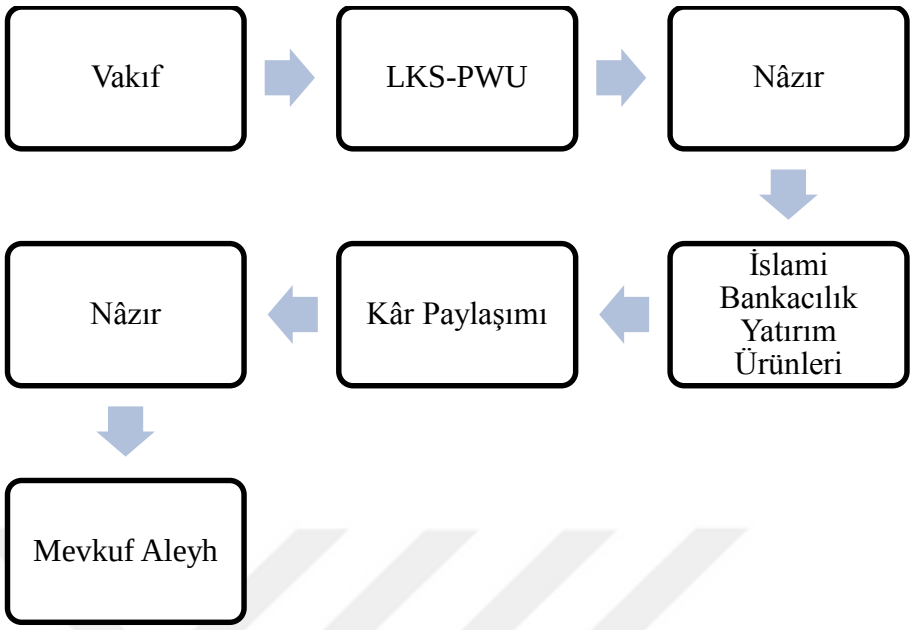
Para vakıfları, muakkad vakıf olarak bilinen şekilde belirli bir süre içinde yapılabilir. Bağışlanan paranın işletme sermayesi (ra's al-mal) olarak kullanılması gerekir, böylece yasal olarak bir kez kullanılmış olmaz. Bu arada, ihtiyaç sahiplerine dağıtılan şey, nâzır tarafından yürütülen işten elde edilen kârdır. Para vakıfları mutlak ve sınırlı (mukayyed) olarak yapılabilir. Mutlak ve sınırlı para vakıfları, nâzır tarafından yürütülen işin çeşitli helal iş türlerini yürütmekte serbest olduğu veya belirli iş türleriyle sınırlı olduğu anlamına gelir. Vakfın faydalarını almaya hak kazanan taraflar belirlenmemiştir.[282]

Mevzuatta para vakıfları uygulaması 28, 29, 30 ve 31. maddeler olmak üzere dört maddede düzenlenmiş, hatta Kanun'un "Para Şeklindeki Taşınır Malların Vakfedilmesi" başlıklı onuncu bölümünde özel olarak düzenlenmiştir.[283] Ancak teknik olarak vakfın uygulanması 2009 tarihli ve 4 sayılı Para vakıfları Tescilinin İdaresi Hakkında Diyanet İşleri Bakanlığı Yönetmeliği'nde düzenlenmiştir. Yönetmelik vakfın Diyanet İşleri Bakanlığı tarafından atanan Şer'i Finans Kurumları- Para vakıfları Alıcıları veya kısaltılmış adıyla LKS-PWU aracılığıyla para vakıfları yapabileceğini belirtmektedir. Ayrıca vakıf parası, yönetilmek üzere vâkıf tarafından atanan nâzıra yatırılacaktır. Para vakıflarının yöneticisi olan nâzır, vakıf fonlarını İslami finans kuruluşlarına, kârları mevkuf aleyh tarafından kullanılabilecek mudarebe sözleşmeleri şeklinde yatırabilir. Teknik olarak para vakıflarının süreci aşağıdaki şekildedir:

[282] Seilla Nur Amalia Firdaus, "Analisis Perbandingan Wakaf Uang Dan Wakaf Melalui Uang Di Indonesia." **Tahkim**, Cilt:5, Sayı:1, 2022, ss.101-120.

[283] Uswatun Hasanah. **Laporan Akhir Tim Pengkajian tentang Aspek Hukum Wakaf Uang**, BPHN DEPKUMHAM, Cakarta, 2009, s.3.

Şekil 3: Para Vakıflarının Süreci

Yukarıdaki akış, para vakıfları yapmak isteyen birinin atabileceği birkaç adımla detaylandırılabilir.

1) Para vakıfları yapmak isteyen bir vâkıf, BWI tarafından belirlenen çeşitli İslami finans kuruluşlarını ziyaret edebilir.
2) İslami finans kurumu, vakıfla ilgili çeşitli hükümleri kaydederek vakıf işlemini gerçekleştirecektir.
3) LKS-PWU para vakıfları nâzırın hesabına kaydedecektir.
4) Nâzırın hesabına giren para vakıfları, kullanılacak yatırım ürününün türüne göre belirlenir.
5) Ürüne yapılan yatırımdan elde edilen kâr payı nâzıra verilecektir.
6) Vakıf Kurumu/nâzır, para vakıflarının gelirlerini mevkuf aleyh'e dağıtacaktır.

4.5.1. Para Yoluyla Vakıflar

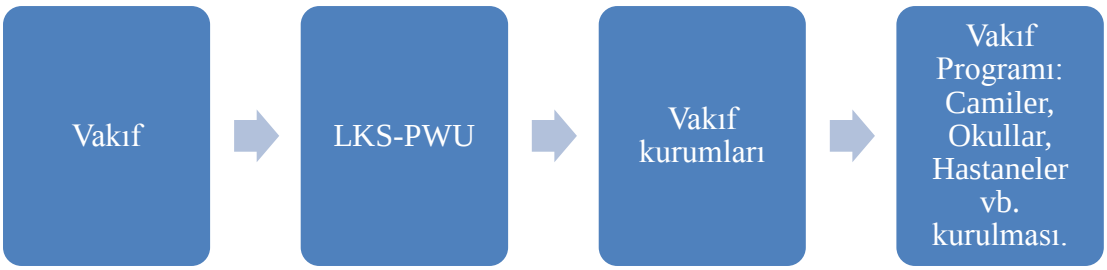
Endonezya'da para vakıfları uygulamasında, belirli bir program veya faaliyet için para vakıfları yapmanın bir yolu olarak başka bir terim bilinmektedir. Bu terim para yoluyla vakıf olarak bilinir. Para yoluyla vakıf, sosyal veya yatırım amaçlı olarak vâkıfın veya vâkıfa sunulan programın/projenin istediği şekilde taşınmaz mal veya taşınır mal satın almak/yapmak için para vermek suretiyle yapılan vakıftır.

Para yoluyla vakıf, nâzır tarafından yürütülen belirli faaliyetler veya projeler için belirli bir miktar para bağışlamak suretiyle Endonezya halkı tarafından yaygın olarak uygulanmaktadır. Örnek olarak hastane inşaatı programı, tahfidz okulu inşaatı programı, hayvancılık vakfı programı, turizm otobüsü vakfı programı, sakinah mart vakfı programı, kuyu vakfı, cami inşaatı vakfı programı verilebilir. Tüm bu programlar, topluma yardımcı olabilecek vakıf varlıkları olarak kullanılacak çeşitli sağlık, eğitim, dini ve ekonomik tesisler inşa etmek için nâzır tarafından yürütülmektedir. Hayırseverler belirli bir miktar para vererek vakıf yapabilirler ve daha sonra bu parayla amaçlanan tesislerin inşası için gerekli ekipman veya diğer ihtiyaçlar satın alınır.[284]

Para vakıfları ve para yoluyla vakıf arasındaki temel fark vakıf parasının kullanılma şeklindedir. Para yoluyla vakıf, nâzır tarafından sağlanan programlarla sınırlıdır. Para vakıflarının dağıtımı, programın ihtiyaç duyduğu taşınır veya taşınmaz malların satın alınması yoluyla gerçekleştirilir. Diğer taraftan, para vakıfları yaygın ve sınırsız bir şekilde kullanılabilir. Para vakıfları, şeriata aykırı olmayan herhangi bir program için kullanılabilir.

Vakıf parası toplama konusunda, 2004 tarihli ve 41 sayılı Vakıf Kanununda düzenlendiği üzere, para bağışlarının LKS-PWU aracılığıyla yapılması gerekmektedir. Para yoluyla vakıf ise LKS-PWU'yu içerebilir veya doğrudan nâzır tarafından toplanabilir. Para yoluyla vakfının süreci aşağıdaki şekildedir.

Şekil 4: Para Yoluyla Vakıfların Süreci

Kısaca açıklanan para vakıfları ve para yoluyla vakıf uygulamasının çeşitli farklılıkları vardır:

a. Para Vakıfları

[284] Seilla Nur Amalia Firdaus, "Analisis Perbandingan Wakaf Uang Dan Wakaf Melalui Uang Di Indonesia." **Tahkim**, Cilt:5, Sayı:1, 2022, ss.101-120.

1. Vakıf parası hem gayrimenkul hem de finans sektörlerinde sadece üretken veya yatırım amaçlıdır.
2. Para vakıfları yatırımları tek bir yatırım çeşidine bağlı olmayıp güvenli, kârlı ve şeriat ile kanun ve yönetmeliklere uygun her türlü yatırıma açıktır.
3. Para vakıflarında vakıftan yararlanan kişiye (mevkuf aleyh) verilen şey, vakıf parası değil, yatırımın kârı veya getirisidir.
4. Para vakıflarında, mülke veya üretime yatırım yapılarak anapara değerinde korunmalıdır.

b. Para yoluyla vakıflar

1. Para yoluyla vakıf, sosyal veya yatırım amaçlı olabilir.
2. Para yoluyla yapılan vakıf yatırımı, nâzır tarafından arzu edilen tek bir yatırım türüne veya vakfa sunulan vakıf programına/projesine bağlıdır. Aynı şekilde, sosyal amaçlı para vakıfları, vakfın iradesine veya vakfa sunulan vakıf programına veya projesine göre belirlenir.
3. Üretilen veya yatırım yapılan para yoluyla yapılan vakıflarda, yatırımdan elde edilen kâr mevkufata verilirken sosyal amaçlı para yoluyla yapılan vakıflarda para doğrudan kullanılır.
4. Para yoluyla vakıfta vakıf malları; korunması, muhafaza edilmesi, satılmasına, miras bırakılmasına ve bağışlanmasına izin verilmemesi gereken para ile satın alınan veya gerçekleştirilen mallardır.
5. Vakıf kurumları için para, çeşitli sosyal hizmetler ve/veya vakıf temelli işletmeler geliştirmek için bir fırsat olarak kullanılmalıdır; toplum için ise herhangi bir miktarda parayla vâkıf olma fırsatı vardır, böylece herkes akmaya devam eden vakıf ödülleri alabilir.

Yukarıdaki açıklamadan, para vakıfları ve para yoluyla vakfı kabul edebilecek kurumlar arasında bir fark olmadığı sonucuna varılabilir. İslami finans kuruluşları (LKS PWU) veya nâzırların hem para vakıfları hem de para yoluyla bağış programları vardır, bu nedenle her ikisi de para vakıfları ve para yoluyla vakfı kabul edebilir. Para vakıfları toplama bağlamında, Para vakıfları Alıcısı İslami Finans Kurumu (LKS PWU) yalnızca para vakıfları ve para yoluyla vakfın alıcısı olarak hareket eder ve para daha sonra para vakıfları olarak yönetilmek üzere nâzır hesabına yatırılır. Halbuki

nâzır, para vakıfları ve para yoluyla vakıf mevduatlarını doğrudan alabilir ve bunlar doğrudan nâzır tarafından yönetilebilir.

4.5.2. Para Vakıflarının Modern Yöntemler olarak Uygulanması

Şu anda Endonezya'daki para vakıfları; vakıf fiyatlarını korumak, vakıf varlıklarına değer katmak ve topluma daha fazla fayda sağlamak için kullanılabilecek çeşitli biçimlerde geliştirilmeye devam ediyor. En sık uygulanan modellerden biri de vakıfların belirli bir amaç için kullanılmak üzere bir vakıf yönetim kurumuna belli bir miktar para vermesidir. Endonezya'da vakıf yönetiminde şu anda uygulanan birkaç vakıf modeli vardır.

4.5.1.1. Vakıf Hisseleri

Vakıf hisseleri, hisselerinin bir kısmını vakıf varlığı olarak belirleyen ve gelirleri/temettüleri halkın yararına kanalize edilen bir iş adamı tarafından yürütülen vakıftır. Vakıf payları, malikin sahip olduğu tüm payların kârından da alınabilir. Hisse senetlerinden kâr almak tamamen hissedarın hakkıdır. Pay sahipleri bağışlanacak paylar üzerinde tam yetkiye sahiptir. Çünkü önemli olan payların sonuçlarının itibari büyüklüğü değil, vakfın Müslümanların refahına uygunluğunun taahhüdüdür.[285]

Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi, 26-30 Nisan 2009 tarihleri arasında Birleşik Arap Emirlikleri'nde düzenlenen 19. konferansında hisse senedi vakıflarıyla ilgili bir karar yayınlamıştır. Bu konferans, vakfın içtihadın kabulüne sonuna kadar açık olan fıkıh tartışmalarından biri olduğu temelinde vakfın mubahlığını içeren bir karar çıkarmıştır. Bu uygulama, Allah'a yakınlaşmak için yapılan ibadetleri içermektedir. Bu nedenle, vakfın şeriata uygun amaçları olmalıdır ve vakıf ve mevkuf aleyhine değil, fayda sağlayabilecek şekilde kullanılmalıdır.[286]

Vakıfla ilgili şeriat metinleri, ebedî ve muvakkat vakıf, taşınır ve taşınmaz vakfı içerir, doğrudan bir açıklaması yoktur, ancak alimler, vakfın kapsamının çok

[285] Siti Hanna, "Wakaf Saham dalam perspektif Hukum Islam". **Mizan: Jurnal Ilmu Syariah, FAI Universitas Ibn Khaldun (UIKA**), Cilt:3, Sayı:1, 2018, s.120.

[286] Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi Hisselerin, Çeklerin, Ma'nevi Hakların ve Menfaatlerin Vakfına İlişkin 181, 7/19 Sayılı İçtihat Kararı, 1. Madde

geniş olduğunu ve vakfın şiddetle tavsiye edilen bir hayır işi olduğunu savunurlar. Hisseler, yasal olarak sahip olunması ve İslami öğretilere göre izin verilen bir ticarete dahil edilmesi şartıyla, vakıf olarak da bağışlanabilir. Şeriata göre hisse senetleri de yasal olarak sahip olunan mallardır. Bu hisse senedi vakfının altında yatan yasal dayanak, vakıfla ilgili 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanunun 16. maddesi'dir. Kanun ve tüzük gereği para dışındaki taşınır mallar şeriat esaslarına aykırı olmamak kaydıyla aşağıdaki şekilde vakıf olarak temsil edilebilir:[287]

1. Menkul kıymetler, Hisse Senetleri, Devlet tahvilleri, genel olarak Tahviller ve para ile değerlendirilebilen diğer menkul kıymetler.
2. Fikri mülkiyet hakları: Telif hakkı; marka hakları; patent hakları; endüstriyel tasarım hakları; ticari sır hakları; entegre devre hakları; bitki çeşitliliği koruma hakları; ve diğer haklar.
3. Diğer taşınabilir nesneler üzerindeki haklar: Taşınır mallar üzerinde kira hakkı, kullanım hakkı ve gelirlerin kullanım hakkı; veya Tahviller**.**

Bu açıklamadan yola çıkarak, hisselerin de değerli varlıklar olduğu ve vakıf hisselerinden sağlanan faydaların insanların güçlendirilmesi için çok anlamlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, fayda vakfı olarak adlandırılan hisse vakfının caiz olduğu görülebilir. Vakfın amacına uygun olarak faydaların hayra kanalize edilmektedir.

Literatürde Endonezya'da ne kadar vakıf hissesi olduğunu açıklayan herhangi bir veri veya makale bulunamamıştır. Hisse senedi vakfını düzenleyen yasaların varlığı, toplumun hisse senedi şeklinde vakıf yapması için bir rehber olabilir. Bir araştırmada, Endonezya Vakıflar Kurulu'nun para vakıfları ve hisse senedi vakfından elde edilen gelirleri topluma dağıttığı ortaya konmuştur. Vakıf hisselerinden elde edilen gelirler ayrıca %20 oranında cami inşasına, %10 oranında musalla inşasına, %10 oranında okul binası inşasına, %35 oranında İslami yatılı okulların inşasına ve %20 oranında sosyal alanlarda, eğitim ve sağlık alanlarında dağıtılmıştır. [288] Bulgular, vakıf hisselerinin toplum tarafından uygulandığını ve Endonezya Vakıflar Kurulu

[287] Direktorat Pemberdayaan Wakaf, **Bunga Rampai Perwakafan**, Departemen Agama, Jakarta, 2006, s.13

[288] Muhammad Syahbana **Wakaf Saham Sebagai Instrumen Ekonomi Pembangunan Islam**, Doktora Tezi, Universitas Islam Kalimantan MAB, 2020, s.9.

tarafından nâzır olarak yönetilerek toplum tarafından da görülen faydalar elde edildiğini göstermektedir.

4.5.1.2. Sigorta Poliçesi Vakfı

İslami sigorta (tekâfül), Endonezya'da 1992'de İslami sigorta İşletmelerine ilişkin 2 Sayılı Kanun'un çıkarılmasından bu yana yürürlüktedir. Daha sonra 1995 yılında Endonezya hükümeti, Endonezya'daki İslami sigorta şirketlerinin faaliyetlerini denetlemek ve düzenlemekle görevli İslami sigorta Denetleme Kurumu'nu kurmuştur. O zamandan beri, İslami sigorta büyümeye devam etmiş ve Endonezya'da giderek daha popüler hale gelmiştir. 2021 yılında Endonezya'da faaliyet gösteren ve çeşitli İslami sigorta ürünlerini halka sunan 20'den fazla İslami sigortası şirketi bulunmaktadır. Bu İslami sigortası ürünü, tefecilik, garar (belirsizlik), maysir (spekülasyon) ve haramı (yasak) yasaklayan şeriat ilkeleriyle yönetilmektedir.[289]

Sigorta poliçesi vakfı, bir kişinin aldığı sigorta yardımlarını ihtiyacı olan kişi veya kurumlara vakfetmesine olanak tanıyan bir kavramdır. Bu bağlamda, sigorta yardımları sigorta bedeli, ölüm yardımları, kalıcı sakatlık yardımları veya poliçe sahibi tarafından alınan diğer yardımlar şeklinde olabilir. Endonezya'da sigorta poliçelerinin vakfı birkaç İslami sigorta şirketi tarafından yapılmaktadır. Bunun bir örneği, 2018 yılında "Wakaf Uang Patungan/Ortak Para vakıfları" programını başlatan PT Asuransi Takaful Keluarga'dır. Bu program sayesinde müşteriler aldıkları sigorta bedelini yetimler, yoksullar ve doğal afet mağdurları gibi ihtiyaç sahiplerine bağışlayabilmektedir.[290]

Sigorta poliçesi vakfı kavramı, Endonezya Ulema Konseyi (MUI) tarafından da topluma uzun vadeli faydalar sağlayabilecek bir hayırseverlik biçimi olarak kabul edilmiştir. Vakıf vasiyet sigortası poliçesi terimi 2012'den beri kullanılmaktadır. 2016 yılında vakıf vasiyet sigortası poliçesi terimi, bu vakfın fetvasının caiz olmasıyla ilgili yasal düzenlemeler henüz mevcut değildi. 2016 yılında Endonezya Ulema Konseyi'nin Ulusal Şeriat Konseyi 2016 No'lu fetvasını yayımlandı. 1 Ekim 2016'da imzalanan

[289] Muhammad Maksum, "Pertumbuhan asuransi syariah di dunia dan Indonesia". **Al-Iqtishad**, Cilt:3, Sayı:1, Ocak 2011, ss. 44-45.

[290] Fauzan Saputra, **Mekanisme Pengelolaan Dana Wakaf Pada PT Asuransi Takaful Keluarga Cabang Banda Aceh**, Doktora Tezi, UIN Ar-Raniry Banda Aceh, 2018, ss.16-18.

şeriat hayat sigortasında sigorta menfaatleri ve yatırım menfaatleri için bağışlara ilişkin 106/DSN-MUI/X/2016 sayılı bu fetva, 2012'den beri geliştirilen ve sosyalleşen İslami sigortası poliçeleri için vasiyetname uygulamasına da cevap vermektedir.

Fetvanın yayınlanmasından sonra DSN MUI, İslami sigorta poliçelerinin vasiyet vakfı terimini kullanmaktan kaçınmış, ancak sigorta menfaatleri için vakıf terimini ve şeriat hayat sigortası için yatırım menfaatleri terimini tercih etmiştir. DSN MUI'nin sigorta faydaları ve şeriat yatırım faydaları ile ilgili fetvasında, sigorta faydaları terimleri, felaket yaşayan taraflara veya onları almak için atanan taraflara devredilen teberru fonlarından kaynaklanan fon miktarı ve maksimum vakıf tutarı %45'tir. Yatırım faydaları, katılımcıların yatırım katkılarından ve yatırım getirilerinden kaynaklanan sigorta programı katılımcılarına devredilen bir dizi fonu ifade etmektedir ve bağışlanabilecek azami miktar, tüm mirasçılar aksini kabul etmedikçe, toplam servetin ve/veya tirkanın en fazla 1/3'üdür.

Fetvanın yayınlanmasından sonra DSN MUI, İslami sigortası poliçelerinin vasiyet vakfı terimini kullanmaktan kaçınmış, ancak sigorta menfaatleri için vakıf terimini ve şeriat hayat sigortası için yatırım menfaatleri terimini tercih etmiştir. DSN MUI'nin sigorta faydaları ve şeriat yatırım faydaları ile ilgili fetvasında, sigorta faydaları terimleri, felaket yaşayan taraflara veya onları almak için atanan taraflara devredilen teberru fonlarından kaynaklanan fon miktarı ve maksimum vakıf tutarı %45'tir. Yatırım faydaları, katılımcıların yatırım katkılarından ve yatırım getirilerinden kaynaklanan sigorta programı katılımcılarına devredilen bir dizi fonu ifade etmektedir ve bağışlanabilecek azami miktar, tüm mirasçılar aksini kabul etmedikçe, toplam servetin ve/veya tirkanın en fazla 1/3'üdür.

4.5.1.3. Para vakıfları Bağlantılı Sukuk

Para Vakıfları Bağlantılı Sukuk veya "*Cash Waqf Linked Sukuk*" (CWLS), Endonezya'da son yıllarda gelişen İslami finansal araçlardan biridir. CWLS, halktan toplanan vakıf fonlarını harekete geçirmek ve bunların daha geniş kitlelere fayda sağlayan sosyal ve ekonomik projelerin geliştirilmesi için kullanmak amacıyla ihraç edilen bir sukuktur.

Sukuk, şeriat ilkelerine uygun belirli projeleri veya faaliyetleri finanse etmek için şirketler veya hükümetler tarafından ihraç edilen bir İslami tahvil türüdür. Sukuk, bir ödeme vaadi yerine teminat olarak bir varlığa dayanması bakımından geleneksel tahvillerden farklıdır. Sukukta yatırımcılar, teminat olarak rehin verilen varlıktaki mülkiyet payını temsil eden sertifikalar satın alırlar. Varlıktan elde edilen gelir daha sonra yatırımcı tarafından yapılan yatırımın getirisini veya kâr oranını ödemek için kullanılır. Sukukta faiz kavramı yoktur, ancak şeriat ilkelerine uygun olarak getiri veya kâr oranı kavramı vardır.[291]

CWLS sukuk ihracından elde edilen fonlar, sosyal projelerin ve hayırseverlik faaliyetlerinin finanse edilmesine yardımcı olmak için bir vakıf fonuna yatırılır. Vakıf fonlarının yatırımı, şeriat ilkelerine uygun olarak bir vakıf yönetim kurumu tarafından yönetilecektir. Endonezya'da CWLS; cami, okul, yetimhane ve sağlık projelerinin inşası gibi çeşitli sosyal projeleri finanse etmek için kullanılmıştır. CWLS sukuku ayrıca doğal afet mağdurları ve yoksullar gibi ihtiyaç sahibi insanlara yardım etmek için de kullanılmıştır.

Endonezya'da hükümet, çeşitli politikalar ve düzenlemeler yoluyla CWLS'nin gelişimini teşvik etmiştir. Finansal Hizmetler Kurumu (OJK) 2019 yılında, bu finansal aracın ihracını ve yatırımını kolaylaştırmayı amaçlayan CWLS ile ilgili bir düzenleme başlatmıştır. Buna ek olarak Endonezya hükümeti, CWLS de dâhil olmak üzere Endonezya'daki vakıf fonlarını yönetmek ve geliştirmekle görevli Endonezya Vakıflar Kurulu'nu (BWI) da kurmuştur. Endonezya'da CWLS'nin geliştirilmesinin, topluma fayda sağlayan sosyal ve ekonomik projeler için mevcut vakıf fonlarının miktarını artırması beklenmektedir. Ayrıca, CWLS'nin şeriat ilkelerine uygun finansal araçlar isteyen yatırımcılar için de cazip bir yatırım alternatifi olması beklenmektedir.

CWLS'nin temelini oluşturan kanun, vakıfla ilgili 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanunun 16. Maddesidir. Kanun ve yönetmeliklere göre para dışındaki menkul kıymetler (Hisse senetleri; Devlet tahvili veya para olarak değerlendirilebilen diğer menkul kıymetler) de şeriat ilkelerine aykırı olmadığı sürece vakıf olarak temsil

[291] Maula Nasrifah, "Sukuk (Obligasi Syariah) Dalam Perspektif Keuangan Islam." **Asy-Syari'ah**, Cilt:5, Sayı:2, 2019, ss.65-79.

edilebilir. Para vakıfları Bağlantılı Sukuk, kanuna göre bağışlanabilen bir para vakıf türüdür.[292]

4.6. PARA VAKIFLARI VE EKONOMİK GELİŞME ETKİLERİ

Endonezya'da para vakıfları, Müslümanların İslami finans prensiplerine uygun bir şekilde faizsiz finansal araçlara erişimini sağlamak amacıyla kurulmuştur. Endonezya, dünyanın en büyük Müslüman nüfusuna sahip ülkesi olduğundan, İslami finansal ürünlere olan talep oldukça yüksektir ve bu vakıflar, bu talebi karşılamak için önemli bir rol oynamaktadır.

Para vakıfları, müşterilerin finansal ihtiyaçlarını karşılamak için faizsiz kredi ve diğer finansal araçları sunarlar. Bu vakıfların faaliyetleri, Müslümanların İslam dinine uygun bir şekilde finansal işlemler yapmasına izin verirken aynı zamanda ekonomik kalkınma ve istihdam yaratma açısından da önemlidir.

Para vakıfları, Endonezya ekonomisine birçok farklı şekilde katkıda bulunabilir. İlk olarak, vakıfların sağladığı finansal hizmetler, geleneksel bankalardan farklı olarak daha az sıkı düzenlemeye tabidir ve bu nedenle daha fazla müşteriye hizmet verebilirler. Bu da finansal erişim konusunda Endonezya'daki düşük gelirli kesimler için önemli bir fırsat sunar.

İkinci olarak, para vakıfları, geleneksel bankalardan daha düşük maliyetli finansal araçlar sunarlar. Bu, özellikle küçük işletmeler ve girişimciler için önemli bir avantajdır çünkü daha düşük faiz oranları ve daha az belgeleme gereksinimleri nedeniyle daha kolay bir şekilde kredi alabilirler. Üçüncü olarak para vakıfları, İslami finans prensipleri uyarınca çalıştıkları için, finansal araçların daha şeffaf ve adil bir şekilde dağıtılmasını sağlarlar. Bu, endüstrinin genişlemesi ve finansal hizmetlerin daha fazla insan tarafından kullanılması için önemlidir.

Sonuç olarak Endonezya'daki para vakıfları, finansal erişim ve istihdam yaratma konularında önemli bir role sahiptir. Bu vakıflar, İslami finans prensiplerine uygun bir şekilde çalışarak daha geniş bir müşteri kitlesine hizmet verebilir ve ekonomik kalkınma için önemli bir katkıda bulunabilirler.

[292] Siska Lis Sulistiani, Analisis Implementasi Wakaf Wasiat Polis Asuransi Syarah di Lembaga Wakaf Al-Azhar Jakarta, **Jurnal Wacana Hukum Islam dan Kemanusiaan**, Cilt:17, Sayı:2, 2017, s.291.

4.7. DEĞERLENDİRME

Endonezya'da İslam ekonomisinin gelişimi açısından, 2004 tarihli ve 41 sayılı Vakıf Kanunu ile 2006 tarihli ve 42 sayılı Hükümet Yönetmeliği, para vakıflarının Endonezya'da uygulanmasına ışık tuttuğunu analiz etmek mümkündür. Bu yasa, toplumda para şeklinde vakıf veya para yoluyla vakıf uygulamasına dair belirsizliği ortadan kaldırmıştır. Bununla birlikte, bu yasanın değiştirme fırsatı olduğunda bazı hususların iyileştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Süreli vakıflarla ilgili olarak, taşınır veya taşınmaz malların vakfedilmesi durumunda, vakfın süresine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Hızla gelişen teknoloji göz önüne alındığında, süreli vakfın nasıl düzenleneceği üzerine önemli çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca, zaman ayarlı vakfın kötüye kullanılmasını önlemek için, özellikle para şeklindeki vakıf varlıklarının para aklama amaçlı kullanımını engellemek için zaman ayarlı vakfın düzenlenmesine dikkat edilmelidir.

Endonezya toplumunda hala "para vakıfları" ve "para yoluyla vakıflar" ifadeleri kullanımında karışıklık vardır. Birçok kişi bu iki vakıf uygulamasını gerçekleştirmekte, ancak aralarındaki farkı net bir şekilde bilmemektedir, çünkü her ikisi de para kullanarak vakıf yapmaktadır. Toplumda kafa karışıklığını önlemek için bu ifadelerin kullanımının gözden geçirilmesi ve ayrıca insanların para vakıfları ve para yoluyla vakıf kavramlarını iyi anlayabilmeleri için bu kavramların yaygınlaştırılmasına ihtiyaç vardır.

Bugüne kadar uygulanan para vakıfları yasası, para vakıfları varlıkları için bir teminat gerektirmektedir. Ancak toplanan para vakıflarında, varlıkların teminatına ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu teminat eksikliği, para vakıflarının yok olmasına veya ortadan kalkmasına yol açabilir. Oysa vakfın prensibi olarak korunması ve ortadan kalkmaması gerekmektedir.

Hızla gelişen teknoloji, birçok dijital platformun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dijital platformlar, para vakıflarının toplanmasında da kullanılmaktadır. Ancak, dijital platformlara dayalı vakıf toplama işleminin ne vakıf kanununda ne de uygulama yönetmeliklerinde açık kuralları bulunmamaktadır. Bu nedenle, hileli vakıf bağışlarının önlenmesi amacıyla dijital platformlara dayalı vakıf toplama konusuna özel düzenlemeler getirilmesi gerekmektedir.

2004 tarihli ve 41 sayılı Vakıf Kanunu, para vakıfları ödemelerine ilişkin kısıtlamalar içermektedir. Madde 28, para vakıf ödemelerinin sadece Diyanet İşleri Bakanlığı tarafından belirlenen İslami finans kuruluşları aracılığıyla yapılması gerektiğini belirtmektedir. Ancak, para vakıflarını gerçekleştirecek kişilerin bunu sadece belirlenen kurumlar aracılığıyla yapabilmesini sağlayan bu madde, para vakıf varlıklarının tahsilatını en üst düzeye çıkarmak için hükümetin ödeme yöntemlerini genişletme konusunda düşünmesi gerektiğini göstermektedir.

Para dışındaki taşınır malların, hisse senetleri, sukuk ve diğer menkul kıymetlerin ve fikri mülkiyet haklarının vakfedilmesine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle, menkul kıymetlerle vakıf yapmak isteyen kişilerin nasıl vakıf yapacakları ve bu varlıkların nasıl yönetileceği konusunda açık düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

2004 tarihli ve 41 sayılı Vakıf Kanunu, vakıf varlıklarına ilişkin vergi teşviklerini henüz düzenlememektedir. Bir vâkıfın devletten vergi indirimi veya başka teşvikler alabilmesi için vakıf yapan kişinin bu konuda desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca, artan vakıf varlıklarının vergilendirilebilir hale gelmemesi için hükümetin bu konuda düzenlemeler yapması gerekmektedir. İslam hukuku vergiden düşülebilir vakıfları düzenlemediği için, toplumun vakfa olan ilgi ve isteğinin artması için hükümetin bu konuda bazı adımlar atması önemlidir.

Vakıf anlaşmazlıklarının çözümüne ilişkin olarak, bir anlaşmazlık durumunda başvurulabilecek yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Vakıflar Kanunu, vakıf uyuşmazlıklarının müzakere, arabuluculuk, tahkim veya mahkeme yoluyla çözülebileceğini belirtmektedir. Ancak, para vakıfları mal varlıkları üzerindeki uyuşmazlıkların çözümünde, vâkıflar ve nâzırlar tarafından kullanılabilecek özel düzenlemelerin olması önemlidir. Gelecekteki uyuşmazlıkların önlenmesi amacıyla, para vakıflarının mal varlığına ilişkin anlaşmazlıkların çözümünde başvurulabilecek bir referans noktası sağlayacak özel düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Bu yasada belirtilen noktaların yanı sıra, Endonezya'da İslam ekonomisinin gelişimi ve para vakıflarının uygulanması konusunda daha fazla araştırma ve iyileştirme yapılması gerekmektedir. Bu sayede, Endonezya'da para vakıflarının daha etkin ve şeffaf bir şekilde işleyebilmesi sağlanabilir.

Özetle, 2004 tarihli ve 41 sayılı Vakıf Kanunu ve 2006 tarihli ve 42 sayılı Hükümet Yönetmeliği, Endonezya'da İslam ekonomisinin gelişimi ve para vakıflarının uygulanması konusunda önemli adımlar atmıştır. Ancak, mevcut yasanın bazı hususların iyileştirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Süreli vakıfların düzenlenmesi, para vakıfları ve para yoluyla vakıflar arasındaki karışıklığın giderilmesi, teminat gerekliliği, dijital platformlara dayalı vakıf toplama konusunun düzenlenmesi, menkul kıymetlerle vakıf yapma süreci, vergi teşvikleri ve vakıf anlaşmazlıklarının çözümü gibi konuların daha ayrıntılı düzenlemelerle ele alınması gerekmektedir.

SONUÇ

Vakıf, toplumun yararına kullanılmak üzere Allah yolunda yapılan mülk bağışıdır. Para vakıfları ise etkin bir şekilde yönetilmesi gereken ve elde edilen karın vakıf hedefleri doğrultusunda kullanılan para şeklindeki vakıftır. Vakfın tavsiye edildiğine dair deliller Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'in hadis-i şerifleri ve icmadır. İslam hukukunda vakfın gerçekleştirilmesi için dört temel şart bulunmaktadır: vakıfeden (vâkıf), vakfedilen mal (mevkûf), vakıftan yararlananlar (mevkûf aleyh) ve vakıf beyanı (sîga'dır).

Vakfedilecek malların mülkiyeti, gayrimenkul vakıf ve menkul vakıf olmak üzere ikiye ayrılır. Gayrimenkul vakıf, taşınmaz mal varlığına dayanan bir vakıf türüdür. Bu tür vakıflar, arazi, bina ve diğer gayrimenkul mülklerin vakfedilmesiyle oluşur. Menkul vakıflar ise para, kitap, tarım aletleri gibi taşınır varlıklarla yapılan vakıflardır. Menkul vakıflar konusunda âlimler görüş ayrılığına düşmüşlerdir. İslam hukukçularının çoğunluğu para vakıflarının caiz olduğu görüşündedir. Alimler ebedi veya kalıcı olma şartıyla taşınır mallarla vakıf yapılmasına izin vermişlerdir.

Vakıf, Hz. Peygamber tarafından uygulanmış ve sahabeler tarafından da devam ettirilmiş bir pratiktir. Sahabelerin hemen hemen hepsi vakıfla ilgilenmiştir. Bu durum, vakfın uzun süre boyunca topluma büyük faydalar sağlayan, son derece tavsiye edilen bir uygulama olduğunu göstermektedir. Toplumun ilerlemesiyle birlikte, vakıf uygulaması da gelişmiş ve para vakıflarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. İslam medeniyet tarihinde, para vakıflarının Memlükler döneminden itibaren uygulandığı ancak Osmanlı İmparatorluğu döneminde para vakıflarının uygulamadaki yaygınlığı artmıştır.

Günümüzde para vakfı uygulamasını kullanan pek çok İslam ülkesi bulunmaktadır. Malezya, Bangladeş, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Endonezya gibi birçok İslam ülkesinde para vakıfları, İslam ümmetinin kalkınmasına büyük katkı sağlamıştır. Para vakıflarının ümmete katkısı sağlık, sosyal projeler, araştırma, acil yardım ve ayrıca sermaye yardımına ihtiyaç duyan girişimciler için işletme sermayesi gibi çeşitli sektörlere yayılmıştır. Bu durum, vakfın İslam ekonomisi ve finansında da Müslümanlara yardımcı bir kaynak olarak kullanılabileceğinin önemli bir göstergesidir.

Endonezya'da vakıf hukuku, bağımsızlık öncesinden günümüze kadar birçok gelişme göstermiştir. Dünyanın en kalabalık Müslüman nüfusuna sahip olan Endonezya'da vakıf, İslam toplumunda yaygın olarak uygulanmış ve bir gelenek haline gelmiştir. Endonezya'nın hukuk sisteminde İslam hukukunun çeşitliliği, vakfın büyümesine katkı sağlamıştır. Hükümetin ve çeşitli kesimlerden insanların çabaları, para vakıflarını da düzenleyen bir vakıf kanunu çıkarmak için hükümeti teşvik etmiştir.

Endonezya'da, 2004 tarihli ve 41 sayılı Vakıf Kanunu'nun çıkarılması, para vakıflarının geliştirilmesine yönelik bir girişimdir. Bu kanunla birlikte, Endonezya Vakıf Kurulu (Badan Wakaf Indonesia/BWI) olarak bilinen ve vakıfları yöneten bağımsız bir kurum oluşturulmuştur. Bu kurum, para vakıflarının teşvik edilmesi ve yönetilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Para vakıflarının düzenlenmesi, vakfın daha etkin ve verimli bir şekilde yönetilmesi için vakfın başına bir müdür tayin edilmesi yine bu kanunda belirlenmiştir.

Para vakıfları ile ilgili detaylar 2004 tarihli ve 41 sayılı Vakıf Kanunu'nda yeterince açıklanmamıştır. Hükümet, para vakıflarının uygulanması için 2006 tarihli ve 42 sayılı Hükümet Yönetmeliği'ni ve para vakıflarının tesciliyle ilgili olarak da 2009 tarihli ve 4 sayılı Endonezya Diyanet İşleri Bakanlığı Yönetmeliği'ni çıkarmıştır. Diyanet İşleri Bakanlığı'nın yönetmeliği aynı zamanda para vakıflarını kabul eden kuruluşlar olan "Para Vakıfları Alan İslami Finans Kuruluşları"nı (LKS-PWU) tanımlamıştır. Endonezya Ulema Konseyi, 2004 tarihli ve 41 sayılı Vakıf Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önce, 11 Mayıs 2002 tarihinde para vakıflarının caiz olduğuna dair bir fetva yayınlamıştır. Bu fetva, Endonezya'da kullanılan para vakıfları kanununun hazırlanmasında bir rehber konumunda olmuştur.

Endonezya'daki vakıf kanunları, genel olarak vakıflar hakkında bilgi verirken, özellikle 16. madde'nin 3. paragrafında, 28., 29., 30. ve 31. maddelerde para vakıflarına özel olarak değinmiştir. Para vakıflarını açıklayan bu maddelere ek olarak, para vakıflarıyla doğrudan ilgili başka maddeler de mevcuttur. Bu maddeler arasında vakıf mallarının genel hükümleri, nâzır olarak vakıf yöneticisi, nâzırın şartları ve görevleri, nâzırın görevlerinin sona ermesi, vakıf mallarının çeşitleri, vakıf mallarının devri ve değiştirilmesi, vakıf varlıklarının yönetimi ve geliştirilmesi, cezai yaptırımlar ve idari yaptırımlara ilişkin hükümler bulunmaktadır.

Vakıf kanununun içeriği, vakfın bir mülkün kamu yararına kullanılması için daimî veya belirli bir süreyle vakfa devredilmesi şeklindeki hukuki bir işlem olduğu anlamına gelmektedir. Bu vakıf tanımı üzerinde dört mezhepte ihtilaf bulunmamaktadır. Bilindiği üzere vakıflar süreli ve süresiz olarak ikiye ayrılmaktadır. Süreli vakıf veya vadeli vakıf, Endonezya'daki vakıf kanununda belirtilen vakıf türlerinden biridir. Süreli vakıf genellikle para vakıflarında kullanılmaktadır. İslam hukukunda, sadece Maliki mezhebi süreli vakfa izin vermektedir, Hanefi, Şafi ve Hanbeli mezhepleri ise süreli vakıf uygulamasını kabul etmemektedir. Endonezya'da süreli vakıf, özellikle para vakıfları için kullanılan en yaygın vakıf türlerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Para vakıflarının yönetiminde nâzırın rolü ve kriterleri, 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanun'da düzenlenmiştir. Kanunda belirtilen kriterler, İslam hukukuna uygun olup İslam hukukçuları tarafından belirtilen kriterlere uygunluk arz etmektedir. Özellikle, vakıf kanunu, para vakıflarının verimli bir şekilde nâzır tarafından yönetilmesi gerektiğini açıkça ifade etmektedir. İslam hukukunda nâzırın atanması ve değiştirilmesi ile ilgili yetkinin vâkıf ve hâkim tarafından belirlendiği ifade edilirken, Endonezya vakıf hukukunda bu yetkinin vâkıf ve BWI (Endonezya Vakıf Kurulu) tarafından belirlendiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, Endonezya vakıf kanununda nâzırın vakıf yönetiminden elde edilen gelirin %10'dan fazlasını alamayacağı belirtilirken, İslam hukukunda nâzırın para vakıfları varlıklarını yönetmek için karşılığında ne kadar alabileceği konusuna değinilmemektedir.

Endonezya vakıf hukukunda, para vakıfları menkul vakıf olarak sınıflandırılmaktadır. Paranın yanı sıra, taşınır varlıkların vakfı da mümkündür. Bu taşınır varlıklar hisse senetleri, telif hakları, fikri mülkiyet hakları, marka hakları, patent hakları, endüstriyel tasarım hakları, ticari sır hakları, bütünleşik devre hakları, bitki çeşitliliği koruma hakları, kira hakları, kullanım hakları ve benzeri şekillerde olabilir. Para vakıflarında Endonezya'da rupi para birimi kullanılmaktadır. Eğer vakfedilecek para döviz cinsinden ise öncelikle rupiye çevrilmesi gerekmektedir. Öte yandan, İslam hukuku sadece menkul vakıflardan bahsetmekte, para vakıflarını özel olarak ele almamaktadır. İslam hukukçularının çoğu, vakıf mülkünün geçerli olabilmesi için mülkten fayda sağlanması ve bu faydanın sürekli olması şartını koşmaktadır.

Endonezya vakıf kanununda açıklanan irade beyanı sadece vakıf taahhüdünün sözlü ve/veya iki şahidin şahitliğinde yazılı olarak yapıldığını belirtmektedir. Bu kanun, irade beyanının sözlü olarak yapılması halinde lafzın nasıl yapılacağını açıklamamaktadır. Fıkıh kitaplarında açık sözler (elfaz-ı sariha) ve kapalı sözler (kinayeli sözler) olmak üzere iki kategoride vakıf lafzından bahsedilmektedir.

Vakıf malının değiştirilmesi veya devredilmesi gibi durumlarda Endonezya'daki vakıf kanunu İslam hukuku ile uyumludur. Temel olarak vakıf malları satılamaz, bağışlanamaz, değiştirilemez veya başka varlıklarla takas edilemez; ancak varlığın hasar görmesi, artık kullanışlı olmaması veya değişiklik halinde varlıktan daha fazla fayda sağlanacak olması gibi belirli durumlarda, vakıf mallarının daha kullanışlı bir şeyle değiştirilmesine izin verilir.

Vakıf mallarını yönetimi ve geliştirilmesine ilişkin 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanun, vakıf varlıklarının yönetimi ve geliştirilmesinin şeriat ilkeleri çerçevesinde yürütülmesi gerektiğini belirtmektedir. *Mudârebe, murâbaha, muşâreke* veya *icâre* akdi gibi yöntemler para vakıf varlıklarının yönetiminde alternatif olarak sayılabilir. Vakıf mallarında kâr sağlanması için yatırım, üretim, ticaret amaçlı, bina, apartman, daire, süpermarket, mağaza, ofis, eğitim merkezi, sağlık hizmetleri ve şeriata aykırı olmayan diğer işletmeler açılabilir. Bu bağlamda, İslam hukukçuları vakıf mallarının yok olmalarını önlemek için yönetilmeleri ve geliştirilmeleri gerektiği konusunda hemfikirdirler.

Para vakıfları varlıklarının uygunsuz kullanımına yönelik yaptırımlarla ilgili, Endonezya'daki vakıf kanununda vakıf varlıklarını suistimal eden kişi veya gruplara verilen ceza azami 5 yıl hapis veya azami beş yüz milyon rupi para cezasıdır. Vakıf mallarının izinsiz olarak kasten değiştirilmesinin cezası en fazla 4 yıl hapis ve/veya en fazla dört yüz milyon rupi para cezasıdır. Vakıf mallarını suistimal eden faillerin cezalandırılmasının İslam hukukunda bir temeli vardır. Ancak, failin alacağı cezanın ve diğer yaptırımların şiddeti, işlenen suç ve hatanın veya suçun neden olduğu zararın miktarı hakkında bazı araştırmalar yapıldıktan sonra hâkim tarafından belirlenebilir.

Endonezya'da para vakıflarının gelir uygulaması iki şekilde gerçekleştirilmektedir. Birincisi insanlar paralarını Diyanet İşleri Bakanlığı tarafından kurulmuş olan İslami finans kurumları aracılığıyla bağışlar, ardından banka parayı yönetilmek üzere nâzırın hesabına yatırır. İkinci şekil ise insanlar, nâzır tarafından

belirlenen projeler veya programlar için kullanılmak üzere paralarını bağışlarlar, daha sonra para, belirlenen ekipman veya proje ihtiyaçlarını satın almak için kullanılır. İkinci yol yani para yoluyla vakıf, Diyanet İşleri Bakanlığı tarafından belirlenen İslami bankacılık aracılığıyla ödenebileceği gibi, doğrudan projeyi veya programı yöneten nâzıra da ödenebilir.

Son olarak, Endonezya'daki para vakıfları kanunlarının hiçbiri İslam hukuku ile çelişmemektedir. Endonezya mevzuatı bağlamında, para vakıflarına ilişkin tüm hükümler Endonezya'daki kültüre veya koşullara uyarlanmıştır örneğin vakfedilebilecek para biriminin rupi olması şartı, nâzırın Endonezya vatandaşı olması şartı ve Endonezya kanunlarına göre vakıf varlıklarının kötüye kullanılması durumunda alınan cezalar gibi. İslam hukukunda ise nâzır olma kriterleri ve vakıf varlıklarının devredilmesine ilişkin hükümler gibi pek çok husus âlimler tarafından açık bir şekilde yorumlanmıştır. Hem Endonezya para vakıfları kanunu hem de İslam hukuku, para vakıfları ile ilgili kanunlar çıkarırken mesalih-i mürsele'ye öncelik vermektedir. Endonezya'da toplum tarafından kullanılabilecek eğitim ve sağlık tesisleri ile dini tesislerin mevcudiyeti ve işletme sermayesine ihtiyaç duyanlara sermaye sağlanması gibi birçok maslahat para vakıflarından kaynaklanmaktadır.

KAYNAKÇA

Ab Rahman, A. (2009). Peranan wakaf dalam pembangunan ekonomi umat Islam dan aplikasinya di Malaysia. *Jurnal Syariah, 17*(1), 113-152.

Ab Rahman, M. F., Thaidi, H. A. A., Ab Rahman, A., & Ab Rahim, S. F. (2020). Peranan Wakaf dalam Mendepani Pendemik Covid-19: The Role of Waqf in Combating Covid-19 Pandemic. *Journal of Fatwa Management and Research*, 49-64.

Abbasi, Z. (2019). Waqf in Pakistan: Rebirth of a traditional institution. Lahore: Lahore University of Management Sciences.

Abd Jalil, M. I., Yahya, S., & Pitchay, A. A. (2016). The contemporary model of waqf structure. *Persidangan Antarabangsa Kepimpinan Dan Pengurusan Islam*.

Abdul-Karim, S. (2010). *Contemporary shari'ah structuring for the development and management of waqf assets in Singapore*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Durham: Durham University.

Abdurrahman, H. (1992). *Kompilasi Hukum Islam di Indonesia*, 3. Basım, Cakarta: Akademika Pressindo.

Ahmad (2021), *Daftar 34 Provinsi di Indonesia: Ibukota, Luas dan Jumlah Penduduknya.* https://www.gramedia.com/best-seller/daftar-34-provinsi-di-indonesia/ (2.9.2021).

Ahmad, M., Rashid, S. K., Ibrahim, U., & Oseni, U. A. (2015). The legal and regulatory framework for zakah and waqf administration in Kuwait: Lessons for Nigerian zakah and waqf institutions. *International Journal of Business, Economics and Law, 7*(4), 9-21.

Ahmet Akgündüz, İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul, 1996.

Akbulut, İ. (2007). Vakıf Kurumu, Mahiyeti ve Tarihi Gelişimi. *Vakıflar Dergisi.* XXX. 61-72.

Akmal al-Din Muhammad bin Muhammad al-Rumi al-Babarti, A.M.M.R. *al-'İnayah 'ala al-Hidayah,* Cilt:2, Beyrut: Daru'l-Ihya' al-Turath al-'Arabi.

Al Dardir, A.M. (1201 H). *Şarhu'l Sağir*, Cilt:2, Beyrut: Daru'l Ma'rifa.

Al Hajily, A.B.M. (2011). *Al-Avkaf Nabawwiyyah ve AlAvkaf Khulafaurrasyidin*, Beyrut: Dar al Kutup Al Ilmiyyah.

Al Kassir, A. (2018). *New legislation to regulate the Ministry of Awqaf in Syria aims to prevent any uncontrolled religious mobilization in a post-war Syria*, Carnegie Endowment for International Peace, https://carnegieendowment.org/sada/77712 (19.10.2021)

Al-Bukhari, A.M.I (2001). *Kitāb al-Zakāt: Bāb Qawl Allah Ta'āla, wa fi al-Riqāb wa fi Sabil Allah, al-Jami' al-Sahih,* Cilt:2, Beyrut: Daru'l-Taufik al-Najah.

Aldeen, K. N., Ratih, I. S., & Herianingrum, S. (2020). Contemporary issues on cash waqf: A review of the literature. International Journal of Islamic Economics and Finance (IJIEF), 3(2), 119-144.

Al-Hanafi, İ.M.T. (2015). *Al-Is'af fi al-Ahkam al-Avkaf*, 'Amman: Dar al- Faruq.

Al-Hurşi, M.A. (y.y). *Şarh al-Hurşi,* Cilt:7, Beyrut: Daru'l al-Fikr.

Al-Mardawi, A.D.S. (1956). *Al-Insaf,* Cilt:7, Kahire: Maktabah Al-Sunnah al-Muhammadiyye.

Al-Su'ud, A. ve Hanafi, M.M. (1997). *Risalah fi Jau'az Waqf al-Niqud*, ed. Abu al-Ashbal Saghir Ahmad Shaghif, Beirut: Dar b. Hazim.

Al-Şirazi, A.I.I.A (1976). *A-Muhazzab*, Cilt:1, Kahire: Mustafa al-Halabi.

Al-Zarqa, M. (2004) .*al-Madkhal al-Fiqh al-'Am,* Cilt:3, Dımaşk: Daru'l-Qalam.

Amin, F ve Ananda, R.A. (2018). Kedatangan dan Penyebaran Islam di Asia Tenggara: Telaah Teoritik tentang Proses Islamisasi Nusantara. *Analisis: Jurnal Studi Keislaman,* 18 (2), 67-100.

Apaydın, Y. (2018). İslam Hukuk Usulü, Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları.

Asharaf, M.R. (2019). Inovasi Model Wakaf Tunai di Malaysia Berlandaskan Kepada Garis Panduan Fatwa, *Jurnal Pengurusan dan Penyelidikan Fatwa*. 18 (2), 1-12.

Asim, M. (2013). Kamus-u Akyanus, 3. Baskı, İstanbul: Takvimhane-i Amire Matbaası.

Asni, F. A. H. M., & Sulong, J. (2017). Wakaf Tunai Dan Aplikasinya Dalam Undang-Undang di Negara Asean: Cash Waqf and Its Application in ASEAN Countries' Laws. *Jurnal Syariah*, 25(2), 217-246.

Asri, A., Khaerul Aqbar, & Azwar Iskandar. (2020). Hukum dan Urgensi Wakaf Tunai dalam Tinjauan Fikih. *BUSTANUL FUQAHA: Jurnal Bidang Hukum Islam* , *1*(1), 79-92. https://doi.org/10.36701/bustanul.v1i1.132

Assi, E. (2008). Islamic waqf and management of cultural heritage in Palestine. *International Journal of Heritage Studies*, *14*(4), 380-385.

Atar, A. (2020). Türkiye'de Para Vakıfları Konusunda Yapılan Çalışmalar ve Bunlar Hakkında Genel Bir Değerlendirme. *Üçümcü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 55(2), 842–866. https://doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.20.05.1234

Aziz, M. (2017). Peran Badan Wakaf Indonesia (BWI) dalam mengembangkan prospek wakaf uang di Indonesia. *JES (Jurnal Ekonomi Syariah)*, *2*(1), 35-54.

Badan Pusat Statistik, (2015). *Proyeksi Penduduk Indonesia 2015- 2045 Hasil SUPAS 2015*, Source Url: https://dukcapil.kemendagri.go.id/berita/baca/809/distribusi-penduduk-indonesia-per-juni-2021-jabar-terbanyak-kaltara-paling-sedikit, (11.01.2022).

Badan Pusat Statistik, (2022), *Ekonomi Indonesia Triwulan IV 2021 Tumbuh 5,02 Persen (y-on-y)* https://www.bps.go.id/pressrelease/2022/02/07/1911/ekonomi-indonesia-triwulan-iv-2021-tumbuh-5-02-persen--y-on-y-.html (2.7.2022).

Basyir, A. A. (2016). Hukum Islam di Indonesia dari Masa ke Masa. *UNISIA*, 16(1), 9-13.

Bayram, A. (2019). *Birgivî'nin Naslara Yaklaşımının Amaçsal Perspektiften Analizi: Ehl-i Hadîs ve Selefîlik Sistematikleri Çerçevesinde*. 3. Cilt, Balıkesir: Balıkesirli Bir İslâm Âlimi: İmam Birgivî Uluslararası.

Bonine, M.E. (1987). *Islam and commerce: Waqf and the bazaar of Yazd, Iran (Islam und Handel: Waqf und der Bazar von Yazd, Iran).* Almanya: Erdkunde.

Brata, I. B. (2016). Kearifan budaya lokal perekat identitas bangsa. *Jurnal Bakti Saraswati (JBS)*, *5*(1), 9-16.

Bremer, J. (2004). Islamic philanthropy: Reviving traditional forms for building social justice. *CSID Fifth Annual Conference on "Defining and Establishing Justice in Muslim Societies (ss.1-26).* Centre for the Study of Islam and Democracy. Mayis 2004.

Buluş, A. (2009). Sivil Toplum Kuruluşlarına Tarihsel Bir Örnek: Osmanlı Vakıfları. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, *8*(16), 20-36.

Bulut, M., & Korkut, C. (2016). Cash waqfs (CWs) and financing of education at Ottoman Eexperience. *International Symposium on Waqf and Higher Education: comparative best practices, challenges and way forward*. International Islamic University Malaysia (IIUM) Centre for Islamic Economics (CIE). Mayis 2016

Burhanpuri, M.N. (1986). *al Fatawa al Hindiyya*, Cilt:2, Beyrut: Daru'l-Ma'rife.

Chowdhury, M. S. A., Arafat, A. Y., Islam, S., Akter, S., & Islam, K. A. (2020). Impact of Rural Development Scheme of Islami Bank Bangladesh Limited (IBBL) Upon Economic Development of the Rural Poor of Bangladesh. *The Millennium University Journal*, *5*(1), 1-14,

Chowdhury, M. S. R., bin Ghazali, M. F., & Ibrahim, M. F. (2011). Economics of Cash WAQF management in Malaysia: A proposed Cash WAQF model for practitioners and future researchers. *African Journal of Business Management*, *5*(30), 12155-12163.

Chowdhury, M. S. R., bin Ghazali, M. F., & Ibrahim, M. F. (2011). Economics of Cash WAQF management in Malaysia: A proposed Cash WAQF model for practitioners and future researchers. *African Journal of Business Management*, 5(30), 12155.

Çizakça, M. (2019). İktisat Tarihi Açısından Vakıflar. Vakıflar Dergisi, Vakıflar Dergisi 80. Yıl Özel Sayısı, 73-84. DOI: 10.16971/vakiflar.586069

Dadaş, M. B. (2015). Kuruluşundan Günümüze Din İşleri Yüksek Kurulu'nun Fetva Siyaseti. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 13 (25), 37-74. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/talid/issue/47057/591697

Damanik, D., Panjaitan, P. D., Pardede, A. F., Muhammadin, A., Weya, I., Basmar, E., ve Nasruddin, W. (2021). *Sistem Ekonomi Indonesia*. Medan: Yayasan Kita Menulis.

Dapertemen Agama Republik Indonesia. (2006). *Perkembangan Pengelolaan Wakaf di Indonesia.* Cakarta: Direktorat Pengelolaan Wakaf Dirjen Bimas Islam,

Depatemen Agama Republik Indonesia. (2006). *Proses Lahirnya Undang-Undang Nomor 41 Tahun 2004 Tentang Wakaf.* Cakarta: Direktorat Pemberdayaan Wakaf Direktorat Jenderal Bimbingan Masyarakat Islam.

Direktorat Pemberdayaan Wakaf. (2006). *Bunga Rampai Perwakafan*. Cakarta: Departemen Agama.

Doumani, B. (1998). Endowing family: Waqf, property devolution, and gender in greater Syria, 1800 to 1860. *Comparative studies in society and history*, 40(1), 3-41.

Duriana, D. (2018). Islam Di Indonesia Sebelum Kemerdekaan. *Dialektika*, 9(2), 57-70.

Ebu Zehra, M. (1972). Muhâdrât Fil-Vakf, Kahire: Dar al-Fikr al-'Arabi.

Effendi Zein, S. (2010). *Problematika Hukum keluarga Islam Kontemporer*, Cakarta: Kencana Prenada Media Group.

El-Askalani, İ.H. (2009). *Fethu'l-Bari*, İstanbul: Polen Yayınları.

El-Vani, M.M. (2014). *Lügat-ı Vankuli*, İstanbul: Nadir Kitab.

Eş-Şeybani, E.B.A.Ö.H (2017). Ahkamü'l-vakf ve's-sadakat. Beyrut: Müessesetü'r-Risale Naşirun.

Faturohman, T., Rasyid, M. F. A., Rahadi, R. A., Darmansyah, A., & Afgani, K. F. (2021). The potential role of Islamic social finance in the time of the COVID-19 pandemic. Review of Integrative Business and Economics Research, 10, 95-105.

Furqon, A. (2016). Wakaf Sebagai Solusi Permasalahan-Permasalahan Dunia Pendidikan Di Indonesia. *Jurnal Hukum Islam*, 10(1), 35-52. https://doi.org/10.28918/jhi.v10i1.573

Genca, E. (2014). Osmanli Hukukunda Vakiflarin Denetimi (Evkaf-I Hümayun Nezareti). *Journal of Istanbul University Law Faculty*, *72*(1), 531-554.

General Authority Awqf. (2022) *Laporan Tahunan 2020*. https://www.awqaf.gov.sa/index.php/en/media-center/yearly-reports (18.5.2021).

Güney, N. (2019). Osmanlı'da Para Vakıfları Uygulamasına Güçlü Bir İtiraz: İmam Birgivî'nin Para Vakıfları Aleyhindeki Görüşleri, *Mütefekkir*, 6(11), 13-32.

Hafidhudhin, D. (2008). *Agar Harta Berkah dan Bertambah, Gerakan Membudayakan Zakat, İnfak, Sedekah, dan Wakaf*, Cakarta: Gema Insani Press.

Haji-Mohiddin, H. A. J. A. H., & Mas, N. (2015). *Waqf development in Malaysia and Singapore: a comparative study*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Durham: Durham University.

Halim, H. (2017). Hukum Wakaf Di Indonesia (Tinjauan Terhadap Peraturan Wakaf Sebelum Uu No. 41 Tahun 2004). *Al-Qisthu: Jurnal Kajian Ilmu-ilmu Hukum*, *15*(1), 55-68.

Hanbeli, S. (2010). *Fıkıh Usulü,* İzmir: Tibyan Yayıncılık.

Hanna, S. (2015). Wakaf Saham dalam perspektif Hukum Islam. *Mizan: Jurnal Ilmu Syariah, FAI Universitas Ibn Khaldun (UIKA) Bogor*, 3(1),99-124.

Harijanti, S. D., & Lindsey, T. (2006). Indonesia: General elections test the amended Constitution and the new Constitutional Court. *Int'l J. Const. L.*, 4, 138.

Hasan, A., & Sulaiman, S. (2016). The use of Islamic real estate investment trust (I-REITs) as a contemporary instrument in developing waqf assets: potential structure, issues and challenges. *Intellectual Discourse*, *24* (Özel), 521–540.

Hasan, S. (2010). Wakaf uang dan implementasinya di Indonesia, *de Jure: Jurnal Hukum dan Syari'ah*, 2(2), 162-177.

Hasanah, U. (2012). Urgensi Pengawasan Dalam Pengelolaan Wakaf Produktif. *Al-Ahkam,* 22(1), 61-80. doi:https://doi.org/10.21580/ahkam.2012.22.1.4

Hassan, M. K., Karim, M. F., & Karim, M. S. (2019). Experiences and lessons of cash waqf in Bangladesh and other countries. In *Revitalization of Waqf for Socio-Economic Development, Volume I*, Palgrave Macmillan, Cham.

Hassan, S. N. A. C., & Ab Rahman, A. (2018). The Potential of Cash Waqf in the Socio-economic Development of Society in Kelantan. In New Developments in Islamic Economics (ss. 67-82). Emerald Publishing Limited.

Hermawan, W. (2014). Politik dan Hukum Wakaf di Indonesia, *Jurnal Pendidikan Agama Islam Ta'lim*, 12(2), 147-161.

Hidayat, A.A. ve diğerleri. (2014). *Studi Islam Di Asia Tenggara*. Bandung: Pustaka Setia.

Hidayatullah, S. (2016). Wakaf Uang dalam Perspektif Hukum Islam dan Hukum Positif di Indonesia. *Misykat*, 1(2), 71-99. doi:10.33511/misykat.v1i2.40.

Hidayatullah, Syarif. "Wakaf Uang Dalam Perspektif Hukum Islam dan Hukum Positif di Indonesia." SALAM: Jurnal Sosial dan Budaya Syar-i, Cilt:3, Sayı:1, 2016.

Hilmi Efendi, Ö. (1977). *İthafül-Ahlaf fil Ahkamil-Evkaf*. İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü.

Hilmi., H. (2012). *Dinamika Pengelolaan Wakaf Uang*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Semarang: IAIN Walisongo.

Hurayra, M. A. (2015). Achievement of Maqasid-al-Shari'ah in Islamic banking: an evaluation of Islami bank Bangladesh limited. *Global Journal of Computer Science and Technology: A Hardware & Computation*, *15*(1), 9.

Imam Nawawi, Kitab Mugni Al-Muhtaj, Bairut: Dar Al Kutub Al Ilmiyah, III, s. 550

Imam Nawawi. (1971). *Mughni Al-Muhtaj*, 3. Cilt, Bairut: Dar Al Kutub Al Ilmiyah.

Iman, A. H. M., & Mohammad, M. T. S. H. (2017). Waqf as a framework for entrepreneurship. Humanomics, 33(4), 419-440.

Imber, C. (2009). The Ottoman Empire, 1300-1650: the structure of power. Macmillan International Higher Education.

Iskandar, I. (2020). Implementasi Wakaf Uang pada Masa Kesultanan Utsmaniyah. *Al-Hisab: Jurnal Ekonomi Syariah*, *1*(1), 1-7.

Islam, M. T. (2018). Historical development of waqf governance in Bangladesh: Challenges and prospects. *Intellectual Discourse*. 26(1), 1129-1165.

Itang, I. Ve Syakhabyatin, I. (2017). Sejarah Wakaf di Indonesia. *Tazkiya*. 18(2), 220-237.

İbn Abidin, M.A. (1994). *Radd'l-Mukhtar 'Ala'l-Durr al-Mukhtar Şarh Tanwir al Absar*, Beyrut: Daru'l Kutup al-İlmiyye.

Jabatan Wakaf, Zakat dan Haji. (2008), *Laporan Tahunan JAWHAR 2007*. Malaysia: Jabatan Wakaf, Zakat dan Haji.

Jaffrelot, C. (2004). *A History of Pakistan and its Origins*. Londra: Anthem press.

Jamsari, E.A, Samuri, M.A, Yaacob, S.E. Awal, N.A.M. Kashim, I.A.M ve Ashari, M.Z.A.H. (2011). Penetapan Mazhab Ahli Sunnah Wa al-Jamaah Sebagai Definisi Islam di Malaysia. *Jurnal Undang-undang dan Masyarakat*. 15, 31-42.

Junaydal, A. (1985). *Al Tamalluk Fi al Islam*, Amman: Daru'l-Fikr

Kahf, M. (1992). "Waqf and its sociopolitical aspects." *IRTI, Jeddah, Saudi Arabia*.

Kahf, M. (2003). The role of waqf in improving the ummah welfare. In *International Seminar on Waqf as a Private Legal Body*.

Kasdi, A. (2017). Dinamika Pengelolaan Wakaf di Negara-Negara Muslim. *ZISWAF: Jurnal Zakat dan Wakaf*. 4(1), 73-86.

Kebisi, M.U.A. (1977). *Ahkâm'ül-Vakf Fi'ş-şeriati'l-İslamiyye*, Cilt:1, Bağdat, Vezaratü't Terbiye.

Khalil, I. A., Ali, Y., & Shaiban, M. (2014). Waqf fund management in Kuwait and Egypt: can Malaysia learns from their experiences. In Proceeding of the International Conference on Masjid, Zakat and Waqf (IMAF 2014) (ss. 1-2).

Kistanto, N. H. (2018). Transformasi sosial-budaya masyarakat Indonesia. *Sabda: Jurnal Kajian Kebudayaan*, *13*(2), 169-178.

KNKS. (2019). Menangkap Peluang Tren Wakaf Produktif. INSIGHT Komite Nasional Keuangan Syariah (KNKS), https://knks.go.id/storage/upload/1569306459-KNKS%20Edisi%20Keempat%20-%20September.pdf (10.9.2021)

Korkut, C., & Bulut, M. (2017). "XV. ve XIX. Yüzyıllar Arasında Osmanlı Para Vakıfları ve Modern Finans Kurumlarının Karşılaştırılması." *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 167-194.

Koto, A., & Saputra, W. (2016). Wakaf Produktif di Negara Sekuler: Kasus Singapura dan Thailand. *Sosial Budaya*, 13(2), 126-139.

Kudat, A., & Ceyhan, S. (2020). Fundamental Principles of Cash Waqfs and Their Management. *Third Sector Social Economic Review*, *55*(4), 2557-2578.

Laisa, E. (2020). Kuttab Sebagaı Pusat Ilmu Pengetahuan Pendıdıkan Islam. *Rabbani: Jurnal Pendidikan Agama Islam,* 1(2), 94-112.

Lindsey, T. (Ed.). (2008). *Indonesia, law and society*. Avustralya: Federation Press.

Listiana, L., & Alhabshi, S. M. (2020). Waqf and legacy of altruism in Singapore: Challenges and development. *Jurnal Ekonomi dan Bisnis Islam*, 6(1). 116–133.

LPEM FEB UI (2021), Macroeconomic Analysis Series: Indonesia Economic Outlook, https://www.lpem.org/macroeconomic-analysis-series-indonesia-economic-outlook-q2-2023/ (20.6.2021)

Mahamid, H. (2013). Waqf and madrasas in late medieval Syria. *Educational Research and Reviews*, 8(10), 602-612.

Majelis Ulama Indonesia. (2002). *Fatwa tentang Wakaf Uang, No. 29,* Cakarta: Majelis Ulama Indonesia Yayınları.

Malik, S. J. (1990). Waqf in Pakistan: Change in traditional institutions. *Die Welt des Islams*, (1/4), 63-97.

Mandaville, J.E. (1998). *Faizli Dindarlık: Osmanlı İmparatorluğunda Para vakıfları Tartışması*, çev.: Fethi Gedikli, Ankara: Türkiye Günlüğü.

Mania. (2019). Perkembangan Sosial Islam di Thailand. *AL MA'ARIEF: Jurnal Pendidikan Sosial Dan Budaya*, 1(1), 44-54.

Mannan, M. A. (2018). Linking Islamic commercial and social finance with special reference to cash-waqf as new strategy of interest-free micro-credit for family empowerment of the poor towards establishing world social bank: A case study approach. *Journal of Islamic Monetary Economics and Finance*, 3(Özel Sayısı), 1-24.

Mauluddin, M.I. and Rahman, A.A. (2018), "Cash Waqf From the Perspective of Majelis Ulama Indonesia (MUI) and the Scholars of Aceh", Rahman, A.A. (Ed.) New Developments in Islamic Economics, Emerald Publishing Limited, Bingley, ss. 49-66.

McChesney, R.D. (2014). *Waqf in Central Asia*. Princeton University Press.

Mohajan, H. (2021). Product Maximization Techniques of a Factory of Bangladesh: A Sustainable Procedure. *American Journal of Economics, Finance and Management*, 5(2), 23-44.

Mohamad, G.S, McDivitt, J.F., Legge, J.D, Adam, A.W, Leinbach, T.R. ve Wolters, O.W. (2022). *Indonesia.* Encyclopedia Britannica. https://www.britannica.com/place/Indonesia (29.06.2022).

Mohamad, M. R., Yusof, Z. M., & Nordin, N. (2020). Development of Study About Developmental Landscape In Malaysıa: A Lıterature Hıghlıghts. *AL-QIYAM International Social Science and Humanities Journal*, *3*(2), 12-21.

Mohsin, M. I. A. (2013). Financing through cash-waqf: a revitalization to finance different needs. International journal of Islamic and Middle Eastern finance and management, 6(4), 304-321.

Mohsin, M. I. A., Dafterdar, H., Cizakca, M., Alhabshi, S. O., Razak, S. H. A., Sadr, S. K., ... & Obaidullah, M. (2016). Financing the development of old Waqf properties. New York: Palgrave Macmillan US.

Muhamed, N. A., Kamaruddin, M. I. H., & Mohamed Nasrudin, N. S. (2018). Positioning Islamic social enterprise (ISE). Journal of Emerging Economies & Islamic Research, 6(3), 28-38.

Muntaqo, F. (2015). Problematika dan prospek wakaf produktif di indonesia. *Al-Ahkam* 1(25), 83-108.

Nasution, M.E & Hasanah, U. (2005). *Wakaf tunai inovasi finansial Islam: peluang dan tantangan dalam mewujudkan kesejahteraan umat*, Depok: PSTII UI.

Nawawi, M. A. (2017). Pengembangan Wakaf Uang Tunai Sebagai Sistem Pemeberdayaan Umat Dalam Pandangan Ulama Konvensional dan Kontemporer. *Fikri: Jurnal Kajian Agama, Sosial Dan Budaya*, 1(1), 183–210. https://doi.org/10.25217/jf.v1i1.12

Nejima, S. (2016). *NGOs in the Muslim World: Faith and Social Services*, Routledge.

Nurhardianto, F. (2015). Sistem Hukum dan Posisi Hukum Indonesia. *Jurnal Tapis: Jurnal Teropong Aspirasi Politik Islam*, *11*(1), 33-44.

O'Fahey, R. S. (1997). Endowment, Privilege, and Estate in the Central and Easter Sudan. *Islamic L. & Soc'y*, 4, 334.

Okur, K.H. (2005). Para vakıfları bağlamında Osmanlı hukuk düzeni ve Ebussuud Efendinin hukuk anlayışı üzerine bazı değerlendirmeler, *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 4(7-8), 33-58.

Othman, M. Z. B. H., Othman, M. Z. B. H., & al-Muṭī'ī, M. B. (1981). 'Urf as a Source of Islamic Law. Islamic Studies, 20(4), 343-355.

Othman, R. (2013). *Institusi Wakaf, Sejarah dan Amalan Masa Kini*, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

Özcan, T. (1998). Para Vakıflarıyla İlgili Önemli Bir Belge, *İLAM Araştırma Dergisi*, 3(2), 107-112.

Özger, Y. (2009). XIX. Yüzyıl Ortalarında İspir Kazasında Vakıflar (Evkâf Nezâreti Defterlerine Göre). *Karadeniz Araştırmaları*, (21), 31-47.

Quataert, D. (2005). *The Ottoman Empire, 1700-1922*. Cambridge University Press.

Rahim, A.A.R. (1996). Tuhfah al-Ahwadhi, Cilt :6, Beyrut: Daru'l-Fikr.

Rahman, S., Pervin, J., Jahan, S., Nasrullah, N., & Begum, N. (2011). Socio-economic development of Bangladesh: the role of Islami Bank Bangladesh Limited. *World*, *1*(4), 85-94.

Rahman, S., Pervin, J., Jahan, S., Nasrullah, N., & Begum, N. (2011). Socio-economic development of Bangladesh: the role of Islami Bank Bangladesh Limited. *World*, *1*(4), 85-94.

Rahmat, F. (2018). Pengelolaan Wakaf Kontemporer. *At-Tasyri'iy: Jurnal Prodi Perbankan Syariah*, 1(2), 1-12.

Rahmawati, R. (2016). Pengelolaan Wakaf Tunai Untuk Peningkatan Kesejahteraan Umat Islam di Negara Asean (Studi Perbandingan Negara Indonesia, Malaysia dan Brunei Darussalam). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Makasar: Universitas Islam Negeri Alauddin Makassar.

Rashid, S. K. (2018). Potential of waqf in contemporary world. *Journal of King Abdulaziz University: Islamic Economics*, 31(2), 53-69.

Rhidha, R. (1999). *Fiqh Islam*, 17. Baskı, Cakarta: At-thahiriyah.

Riadi, M. E., & Fakultas Agama Islam, U. M. M. (2013). Kedudukan Fatwa Ditinjau dari Hukum Islam Dan Hukum Positif (Analisis Yuridis Normatif). *Jurnal Ulumuddin*, 7(4), 468-447.

Ridwan, M. (2012). Nazhir Profesional Kunci Kesuksesan Wakaf Produktif. *Muqtasid: Jurnal Ekonomi dan Perbankan Syariah*, 3(1), 91-109.

Rizal, F. (2019). Wakaf Non Muslım Dan Wakaf Uang Menurut Pandangan Wahbah Zuhaili. *Al-Intaj: Jurnal Ekonomi dan Perbankan Syariah*, 5(2), 176-187. doi:http://dx.doi.org/10.29300/aij.v5i2.2059

Rohmaningtyas, N. (2017). The significance of waqf in historical and teoritical studies. *Journal of Islamic Economics Science*, *1*(1), 39-55.

Rozalinda. (2015). Manajemen Wakaf Produktif. Cakarta: Rajawali Pers.

Ruhenda, R., Heldi, H., Mustapa, H., & Septiadi, M. A. (2020). Tinjauan Trias Politika Terhadap Terbentuknya Sistem Politik dan Pemerintahan di Indonesia. *Journal of Governance and Social Policy*, *1*(2), 58-69.

Sabra, A. (2000). *Poverty and charity in medieval Islam: Mamluk Egypt, 1250-1517*. Cambridge University Press.

Saiti, B., Dembele, A., & Bulut, M. (2021). The global cash waqf: a tool against poverty in Muslim countries. Qualitative Research in Financial Markets, 13(3), 277-294.

Sami, Ş. ((1996), *Kamus-ı Türkî,* İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Sanusi, S., & Shafiai, M. H. M. (2015). The Management of Cash Waqf: Toward Socio-Economic Development of Muslims in Malaysia. Jurnal Pengurusan, 43.

Sanusi, S., & Shafiai, M. H. M. (2015). The Management of Cash Waqf: Toward Socio-Economic Development of Muslims in Malaysia. *Jurnal Pengurusan*, 43, 3-12.

Sezer, U, & Sannav, S.C. (2018). Osmanlı Devleti'nde Para Vakıflarının Meşruluğu Tartışması Üzerine Bir Değerlendirme, *Journal of Analytic Divinity*, 2(2), 77-90.

Sezer, U., & Sannav, S. C. (2018). Osmanlı Devleti'nde Para Vakıflarının Meşruluğu Tartışması Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal Of Analytic Divinity, 2*(2), 77-90.

Shafii, Z., Iqbal, Z., & Tasdemir, M. (2015). Governance regulatory framework for waqf in selected countries. *World Bank Global Islamic Finance Development Centre, Borsa Istanbul Reşitpaşa Mahallesi*.

Shamsudin, A. F., Hashim, J., Yusof, W. S. W., Yusof, A., Mohamad, S., Yusof, A. M., & Abidin, I. Z. (2015). A conceptual model for inter-state corporate waqf financing for higher learning. *Global Journal Al-Thaqafah*, *5*(1), 51-58.

Shihab, M.M. (y.y) *al-Fatawa al-Bazzaziyyah*, Beyrut: Daru'l-Ihya' al-Turath al-'Arabi.

Silverstein, AJ. (2010). *Islamic History a Very Short Introduction*, New York: Oxford University Press Inc.

Siska, S. (2019). Pengelolaan Wakaf Produktif di Kuwait Pembelajaran bagi Pengembangan Wakaf di Indonesia. *Jurnal Ekonomi KIAT*, 30(1), 1-11.

Suganda, A.D. (2014). Konsep Wakaf Tunai, *ISLAMICONOMIC: Jurnal Ekonomi Islam*, 5 (2), 1-15.

Sulaiman, S., & Hasan, A. (2020). Integrated Approach Of Unit Trust And Waqf As Sustainable Investment Conceptual Model In The Covid-19 Era. Uluslararası

Symposium Islam dan Sains (SAIS 2020), Universiti Sains Islam Malaysia, 15 Ekim 2020.

Sulistiani, S.L. (2017). Analisis İmplementasi Wakaf Wasiat Polis Asuransi Syarah di Lembaga Wakaf Al-Azhar Jakarta, *Jurnal Wacana Hukum Islam Dan Kemanusiaan*, 17(2), 285-299.

Susanto, H. (2016). Sejarah Perkembangan Perundang-Undangan Wakaf di Indonesia. *Bilancia: Jurnal Studi Ilmu Syariah dan Hukum,* 10(2), 59-90.

Suwaidi, A. (2011). Wakaf dan Penerapannya di Negara Muslim. *Economic: Jurnal Ekonomi dan Hukum Islam, 1 (2),* 14-33.

Syaraf, A.Z.M. (1972). *Al-Minhaj Syarh Sahih Muslim,* Cilt:7, Beyrut: Daru'l Ihya' al-Turath al-'Arabi.

Şafi'i, E.A.M.İ. (1873). *El-Üm*, Cilt:4, Beyrut: Daru'l-Ma'rife.

Şerahsi, Ş. (1987). *el-Mebsut*, Cilt:11, Beyrut: Daru'l-Ma'rifa.

Şimşek, M. (1985). Osmanlı Cemiyetinde Para Vakıfları Üzerine Münakaşalar, *AÜİFD*, 27(1-4), 207-220.

Thoarlim, A., Rahman, M. A., & Yanya, A. (2017). Cash waqf in Bangladesh and the need for innovative approach towards awqaf: Lessons from selected countries. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences, 7*(4), 151-169.

White, A. (2006). The role of the Islamic waqf in strengthening south asian civil society: Pakistan as case study. *Internationall Journal of Civil. Society Law*. 4(2), 26-27.

World Bank (2020) United Nations World Population Prospects, https://data.worldbank.org/country/BD (9.9.2021)

Yaacob, H., & Yaacob, H. (2013). Waqf history and legislation in Malaysia: A contemporary perspective. Journal of Islamic and Human Advanced Research, 3(6), 387-402.

Yaman, A. ve Çalış, H. (2012). *İslam Hukukuna Giriş*, 3. Baskı, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Yatiningrum, U.S. (2017). Praktek Pengelolaan Wakaf Di Negara Muslim (Studi Pada Negara Brunei Darussalam). Yanlanmamış Lisans Tezi, Jakarta: Fakultas Ekonomi dan Bisnis UIN Syarif Hidayatullah Jakarta.

Yayla, H. E. (2011). Operating regimes of the government: Accounting and accountability changes in the Sultan Süleyman Waqf of the Ottoman Empire (The 1826 Experience). *Accounting History*, *16*(1), 5-34.

Yediyıldız, B. (2012). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi "Vakıf", 42. Cilt, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Yıldırım, M. (2015), *Mecelle'nin Külli Kaideleri*, İzmir: Tiyan Yayıncılık.

Zahrah. A.M. (2007). *Wakaf Menurut Agama dan Undang-undang*, Pub. No 1., Selangor: Berlian Publications Sdn Bhd.

Zuheyli, V. (1985). *Fıkhu'l-İslami ve Edilletuhu*, cilt:8, Dımeşk: Daru'l-Fikr.

Kanunlar ve yönetmelikler

Endonezya Vakıflar 2004 tarihli ve 41 sayılı Kanunu

2006 tarihli 42 numaralı Endonezya Cumhuriyeti Hükümeti tarafından yayınlanan Para Vakıflarının Uygulanmasına İlişkin Hükümet Yönetmeliği

Endonezya Diyanet Bakanlığı'nın Para Vakıfları Kayıtlarının Yönetimi hakkındaki 2009 tarihli 4 sayılı Yönetmeliği

Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi'nin 181 (7/19) sayılı Hisse Senetleri, Çekler, Ma'nevî Haklar ve Menfaatlerin Vakfına İlişkin İctihad Kararı.

EKLER

EK 1. Endonezya Vakıf Kanunu (Türkçe tercümesi)

ENDONEZYA CUMHURİYETİ'NİN 2004 YILI 41 SAYILI KANUNU VAKIFLARI HAKKINDA

Yüce Allah'ın lütfuyla
ENDONEZYA CUMHURBAŞKANI,

a. Ekonomik potansiyele ve faydalara sahip dini kurumlar olarak vakıf kurumlarının, ibadetin yararına ve kamu refahını teşvik etmek için etkili ve verimli bir şekilde yönetilmesi göz önünde bulundurarak;
b. Vakfın, toplumda uzun süredir yaşayan ve uygulanan bir hukuk eylemi olması, yönetmeliklerin eksik ve çeşitli kanun ve yönetmeliklere dağılmış durumda olması;
c. a ve b harflerinde atıfta bulunulan hususlara dayalı olarak bir Vakıf Kanunu oluşturmanın gerekli görülmesi;

1945 tarihli Endonezya Cumhuriyeti Anayasası'nın 5. Maddesinin 1. fıkrası, 20. Maddesi, 29. Maddesi ve 33. Maddesi dikkate alarak;

ENDONEZYA CUMHURİYETİ TEMSİLCİLERİ MECLİSİ VE ENDONEZYA CUMHURİYETİ BAŞKANI ARASINDA ANLAŞMA İLE KARARLAŞTIRILMIŞTIR:

VAKIF İLE İLGİLİ KANUNLAŞTIRMAKTADIR

BİRİNCİ KISIM
GENEL HÜKÜMLER

1. Madde

Bu kanunda şunlar belirtilmiştir:

1) Vakıf (vakf), bir vâkıfın mülkünün bir kısmını şeriata göre ibadet ve/ veya kamu yararı amacıyla menfaatlerine uygun olarak sonsuza kadar veya belirli bir süre kullanılmak üzere ayırsı ve / veya devretmesi için yaptığı yasal işlemdir.
2) Vâkif (vakfeden), mülkünü bağışlayan taraftır.
3) Vakıf Taahhüdü, vâkıfın mülkünü bağışlanması için nâzır'a sözlü ve / veya yazılı olarak söylediği iradesinin bir ifadesidir.
4) Nâzır, hükümlerine uygun olarak yönetilmesi ve geliştirilmesi için vakıf'tan vâkıf mülkünü alan taraftır.
5) Vakıf Mülkü, uzun vadeli dayanıklılığa ve / veya uzun vadeli faydalara sahip olan ve Vakif'in bahşettiği şeriata göre ekonomik değeri olan bir mülktür.
6) Vakıf Rehin Yasası Yapma Ofisi, bundan böyle PPAIW olarak kısaltılacaktır, Bakan tarafından vakıf rehin senedi yapmak üzere belirlenen yetkili bir memurdur.
7) Endonezya Vakıf Kurulu (Badan Wakaf Indonesia), Endonezya'da vakıf geliştirme amacına sahip bağımsız bir kurumdur.
8) Hükümet, Endonezya Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı ve bakanlarından oluşan Üniter Devletinin bir aygıtıdır.
9) Bakan, din sahasından sorumlu bakandır.

İKİNCİ KISIM
Vakıfların Temelleri
Birinci Bölüm
Genel Hükümler

2. Madde

Vakıf şeriata göre uygulandığı takdirde geçerlidir.

3. Madde

Taahhüt edilmiş vakıf iptal edilemez.

İkinci Bölüm
Vakfın Amacı ve İşlevi

4. Madde

Vakıf, vâkıfın varlıklarını işlevine uygun olarak kullanmayı amaçlamaktadır.

5. Madde

Vakıflar, ibadet amacıyla vakıf varlıklarının potansiyelini ve ekonomik faydalarını gerçekleştirmek ve kamu refahını teşvik etmek için işlev görür.

Üçüncü Bölüm
Vakıf Unsurları

6. Madde

Vakıf unsurları yerine getirilerek uygulanacak vakıf aşağıdaki gibidir:

a. Vâkıf (Vakfeden);
b. Nâzır;
c. Vakıf mülkü;
d. Vakıf Taahhüdü;
e. Vakıf varlıklarının belirlenmesi;
f. vakıf dönemi.

Dördüncü Bölüm
Vâkıf (Vakfeden)

7. Madde

Vakfeden şunları içerir:

a. Bireysel;
b. Organizasyon;
c. Tüzel kişilik.

8. Madde

1) Madde 7 harf a bendinde bulunulan bireysel vâkıflar ancak aşağıdaki şartları yerine getirmesi halinde vakıf yapabilirler:
   a. Yetişkinler;
   b. Aklı başında olmak;
   c. Yasal işlemlerin yerine getirilmesinin engellenmemesi; ve
   d. Vakıf mülkünün yasal sahibidir.
2) Madde 7'nın harf b bendinde atıfta bulunulan kurumsal vakıflar, ancak kuruluşun ilgili ana sözleşmesine uygun olarak kuruluşun sahip olduğu vakıf mallarını bağışlama hükümlerini karşılamaları halinde vakıf yapabilirler.
3) Madde 7 harf c bendinde atıfta bulunulan tüzel kişiliğin vakfı, ancak ilgili tüzel kişiliğin ana sözleşmesine uygun olarak tüzel kişiliğin sahip olduğu vakıf mallarını vakfetme hükümlerini yerine getirmesi halinde vakıf yapabilir.

Beşinci Bölüm
Nâzır

9. Madde

Nâzır şunları kapsamaktadır:

a. Bireysel;
b. Organizasyon;
c. Tüzel kişilik.

10. Madde

1) Madde 9 a harfinde atıfta bulunulan kişiler, ancak gerekli şartları yerine getirdiği takdirde nâzır olabilirler:
   a. Endonezya vatandaşları;
   b. Müslüman;
   c. Yetişkinler;
   d. Güvenilir;
   e. Fiziksel ve zihinsel olarak yetenekli; ve

f. Yasal işlemlerden men edilmemiş.

2) Madde 9 b harfinde atıfta bulunulan kuruluşlar, ancak şartları karşılamaları halinde nâzır olabilirler:
   a. Ilgili kuruluşun yönetimi, 1. paragrafta atıfta bulunulan bireysel nâzır gereksinimlerini karşılar; ve
   b. İslam'ın sosyal, eğitimsel, sosyal ve / veya dini alanlarında yer alan kuruluşlar.
3) Madde 9 harf c'de atıfta bulunulan tüzel kişilik, ancak aşağıdaki gereksinimleri karşılaması halinde bir Nâzır olabilir:
   a. Ilgili tüzel kişiliğin yöneticisi, (1) paragrafında atıfta bulunulduğu üzere bireysel Nâzır'in gereksinimlerini karşılar; ve
   b. Geçerli yasa ve yönetmeliklere uygun olarak oluşturulmuş Endonezya tüzel kişilikleri; ve
   c. Ilgili tüzel kişiler sosyal, eğitimsel, sosyal ve / veya İslami dini alanlarda yer almaktadır.

11. Madde

Nâzır'ın aşağıdaki görevleri vardır:

a. Vakıf mülkünü yönetmek;
b. Vakıf mülkünü amacı, işlevi ve hükümlerine uygun olarak yönetmek ve geliştirmek;
c. Vakıf mallarını denetlemek ve korumak;
d. Endonezya Vakıf Kurulu'na görevlerin icrasını bildirmek.

12. Madde

Nâzır, madde 11'de atıfta bulunulan görevleri yerine getirirken, vakıf mülkünün idaresi ve geliştirilmesi için net gelirlerden %10'u (yüzde on) aşmayacak şekilde tazminat alabilir.

13. Madde

Nâzır, 11. Maddede belirtilen görevleri yerine getirirken Bakan ve Endonezya Vakıf Kurulu'ndan rehberlik alabilir.

14. Madde

1) 13. maddede atıfta bulunulan rehberlik çerçevesinde Nâzır, Bakan ve Endonezya Vakıf Kurulu'na kayıtlı olmalıdır.
2) Nâzır ile ilgili olarak 9. Madde, 10. Madde, 11. Madde, 12. Madde ve 13. Maddede atıfta bulunulan diğer hükümler, bir Hükümet Yönetmeliği ile düzenlenir.

Altıncı Bölüm
Vakıf Mülkiyeti

15. Madde

Vakıf varlıkları, ancak yasal olarak vâkıfa ait olmaları ve vâkıf tarafından kontrol edilmeleri halinde vakfedilebilir.

16. Madde

1) Vakıf mülkiyeti şunlardan oluşur:
   a. Gayri menkul mallar; ve
   b. Menkul mallar
2) Paragraf (1) a harfinde atıfta bulunulan gayr-i menkul mal aşağıdakileri içerir:
   a. Hem mevcut hem de kayıtsız olarak geçerli yasa ve yönetmeliklerin hükümlerine göre arazi hakları;
   b. a harfinde belirtilen yerlerde duran bina veya binanın bir kısmı;
   c. Ekinler ve toprakla ilgili diğer nesneler;
   d. Apartman biriminin geçerli yasa ve yönetmelik hükümlerine göre mülkiyeti;
   e. Şeriat hükümlerine ve ilgili yasa ve yönetmeliklere uygun diğer taşınmaz mallar.
3) Paragraf (1) harf b'de belirtildiği gibi taşınan mülk, aşağıdakiler dahil, tüketim nedeniyle tükenmez bir özelliktir:
   a. Para
   b. Kıymetli madenler;
   c. Menkul kıymetler;

d. Araç;
e. Fikri Mülkiyet Hakları;
f. Kira hakları; ve
g. Şeriat hükümleri ve geçerli yasa ve yönetmeliklere uygun diğer taşınabilir nesneler.

Yedinci Bölüm
Vakıf taahhüdü

17. Madde

1) Vakıf taahhüdü, 2 (iki) tanığın şahitliğinde Vakıf Rehin Senedi Yetkilisi (PPAIW)'den önce Vakfedecek tarafından nâzır'a gerçekleştirilir.
2) (1) numaralı fıkrada belirtilen Vakıf Rehni, PPAIW tarafından sözlü ve / veya yazılı olarak ifade edilecek ve vakıf rehni senedinde belirtilecektir.

18. Madde

Vâkifin sözlü vakıf taahhüdünde bulunamaması veya kanunun haklı gerekçelerle vakıf taahhüdünün uygulanmasına katılamaması durumunda, vâkif, 2 (iki) tanıkla güçlendirilmiş bir vekâletname ile vekilini atayabilir.

19. Madde

Vakıf taahhüdünü yerine getirebilmek için vâkıf veya vekilleri, vakıf mülkünün mülkiyetine dair bir mektup ve / veya mülkiyet belgesini PPAIW'ye kanıt sunar.

20. Madde

Vakıf taahhüdündeki tanıklar şu gereksinimleri karşılamalıdır:

a. Yetişkinler;
b. Müslüman;
c. Aklı başında olmak;
d. Yasal eylemlerde bulunmaları engellenmez.

21. Madde

1) Vakıf taahhüdü, bi vakıf taahhüt senedinde belirtilir.
2) Paragraf (1) 'de atıfta bulunulan vakıf taahhüt senedi en azından şunları içerir:
   a. Vâkif'in adı ve kimliği;
   b. Nâzır'in adı ve kimliği;
   c. Vakıf mülkünün verileri ve açıklaması;
   d. Vakıf mülkiyetinin sağlanması;
   e. Vakıf dönemi.
3) (2). Paragrafta atıfta bulunulduğu üzere vakıf taahhüt işlemi ile ilgili diğer hükümler, Hükümet Yönetmeliği ile düzenlenir.

Sekizinci Bölüm
Vakıf Mülkiyetinin Tahsisi

22. Madde

Vakfın amaç ve işlevlerine ulaşmak için, vakf mülkiyeti sadece şunlar için belirlenebilir:

a. İbadet tesisleri ve faaliyetleri;
b. Eğitim ve sağlık tesisleri ve faaliyetleri;
c. Yoksullara, ihmal edilen çocuklara, yetimlere yardım veya burslar;
d. Halkın ekonomisinin ilerlemesi ve iyileştirilmesi ve / veya
e. Şeriata ve yasal düzenlemelerle çelişmeyen diğer kamu refahının ilerletilmesi.

23. Madde

1) Madde 22'de belirtilen vakıf mal tespiti, vakıf taahhüdünün uygulanması sırasında vâkıf tarafından yapılır.
2) Vâkıf mallarının tahsisini vekilin belirlememesi durumunda, nâzır, vakfın amaç ve işlevine uygun olarak vakıf mallarının tahsisini belirleyebilir.

Dokuzuncu Bölüm
Vasiyetli Vakıf

24. Madde

Sözlü veya yazılı vasiyet yoluyla ile vakfın gerçekleştirilebilmesi için 20. maddede belirtilen şartları sağlayan en az 2 (iki) tanık tarafından şahit olunması halinde yapılabilir.

25. Madde

Bir vasiyetname ile vakfedilen vakıf malları, tüm mirasçıların rızası dışında, vasiyetçinin borçları düşüldükten sonra toplam mirasın en fazla üçte biri vakıf mülkü olarak tahsis edilebilir.

26. Madde

1) Vasiyetçi öldükten sonra vasiyetname ile vakıf yapılır.
2) Paragraf (1) 'de atıfta bulunulan vasiyetnamenin alıcısı bir vekaletname görevi görür.
3) (1) ve (2) fıkralarında belirtilen vasiyetname ile vakıf, bu Kanunda belirtilen vakıf usulüne göre yerine getirilir.

27. Madde

Vasiyetname ile vakfedilmenin vasiyetçi tarafından yapılmaması halinde, ilgili tarafların talebi üzerine mahkeme, vasiyetçiye vasiyeti yerine getirmesini emredebilir.

Onuncu Bölüm
Para Şeklindeki menkul malları Vakfedilmesi

28. Madde

Vakıf, Bakan tarafından atanan bir İslami finans kurumları aracılığıyla para şeklinde vakfedebilir.

29. Madde

1) Madde 28’de belirtilen para şeklindeki taşınır eşyaların vakfı, vâkif'in vasiyetinin yazılı beyanı ile vâkif tarafından yapılır.
2) (1) numaralı fıkrada belirtilen para şeklindeki taşınır eşya vakfı, para vakıfları sertifikası şeklinde düzenlenir.
3) Paragraf (2) 'de belirtilen para vakıfları sertifikası, vakıf varlıklarının tesliminin kanıtı olarak İslami finans kurumu tarafından vâkif ve nâzır'a verilir ve sunulur.

30. Madde

Nâzır adına İslami finans kurumları, Para Vakıflar Sertifikasınn düzenlenmesinden sonra en geç 7 (yedi) iş günü içinde Bakanlığa para şeklinde vakıf varlıklarını kaydettirir.

31. Madde

Madde 28, Madde 29 ve Madde 30'da atıfta bulunulduğu üzere para şeklindeki taşınabilir nesneler için vakıf ile ilgili diğer hükümler, bir Hükümet Yönetmeliğinde düzenlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ KISIM
VAKIF MALLARININ TESCİLVE DUYURULMASI

32. Madde

Nâzir adına PPAIW, vakıf rehin senedinin imzalanmasından itibaren en geç 7 (yedi) iş günü içerisinde vakıf varlıklarını yetkili kuruma kaydettirir.

33. Madde

Madde 32’de atıfta bulunulduğu üzere vakıf mal varlığının kaydında, PPAIW şunları sunar:

a. Vakıf rehin sözleşmesinin bir kopyası;
b. Mektuplar ve / veya mülkiyet belgesi ve diğer ilgili belgeler.

34. Madde

Yetkili kurumlar vakıf mülkünün tescil belgesini yayınlayacak.

35. Madde

Madde 34'te belirtilen vakıf mülkünün tescil belgesi PPAIW tarafından nâzır'a sunulacaktır.

36. Madde

Vakıf mülkünün değiştirilmesi veya tahsisinin değiştirilmesi durumunda nâzır, PPAIW aracılığıyla, değiştirilen vakıf mülkünü yetkili kuruma ve Endonezya Vakıf Kurumuna kaydedilmesi prosedüründeki ilgili hükümlere uygun olarak takas edilen veya değiştirilen vakıf varlıklarını yeniden kaydeder.

37. Madde

Din Bakanı ve Endonezya Vakıf Kurulu, vakıf mülklerinin kaydını yönetir.

38. Madde

Bakan ve Endonezya Vakıf Kurumu, kayıtlı vakıf varlıkları topluma duyurur.

39. Madde

PPAIW, tescil prosedürleri ve vakıf varlıklarının ilanına ilişkin diğer hükümler Hükümet Yönetmeliği ile düzenlenmektedir.

DÖRDÜNCÜ KISIM
VAKIF VARLIKLARININ STATÜSÜNDEKİ DEĞİŞİKLİKLER

40. Madde

Vakfedilen malın aşağıdaki şekillerde kullanılması yasaktır:

a. Teminat olarak kullanılır;
b. Ele geçirildi;
c. Bağışlandı;
d. Satılık;

e. Miras kaldı;
f. Değiş tokuş; veya
g. Başka hakların devri şeklinde aktarılır.

41. Madde

(1) Madde 40 f bendinde atıfta bulunulan hükümler, vakfedilen vakıf varlıklarının yürürlükteki kanun ve yönetmelik hükümlerine dayalı olarak Genel Mekansal Planlama (RUTR) uygun olarak kamu yararına kullanılması ve şeriata aykırı olmaması helinde muaftır.
(2) Paragraf 1'de fıkrada belirtilen hükümlerin uygulanması ancak Endonezya Vakıf Kurulunun onayı ile Bakandan yazılı izin alındıktan sonra yapılabilir.
(3) Paragraf 1'de fıkrada belirtilen muafiyet hükümleri nedeniyle statüsü değiştirilen vakıf varlıkları, menfaatleri ve değişim değeri en az orijinal vakıf varlıkları ile eşit olan varlıklarlar değiştirilmelidir.
(4) Paragraf (1), (2) ve (3)'te fıkrada atıfta bulunulduğu üzere vakıf varlıklarının statüsündeki değişikliklere ilişkin hükümler ayrıca bir Hükümet Yönetmeliği ile düzenlenir.

BEŞİNCİ KISIM
VAKIF VARLIKLARININ YÖNETİMİ VE GELİŞTİRMESİ

42. Madde

Nâzır, vakıf varlıklarını amaçlarına, işlevlerine ve tanımına uygun olarak yönetmek ve geliştirmek zorundadır.

43. Madde

(1) Madde 42'de atıfta bulunulan nâzır tarafından vakıf mallarının yönetimi ve geliştirilmesi şeriat ilkelerine uygun olarak yürütülür.
(2) Paragraf 1'de fıkrada belirtilen vakıf varlıklarının yönetimi ve geliştirilmesi verimli bir şekilde gerçekleştirilir.

(3) Paragraf 1’de fıkrada belirtilen vakıf varlıklarının yönetimi ve geliştirilmesi bir kefil gerektiriyorsa, o zaman şer’i bir garantör kurumu kullanılacaktır.

44. Madde

(1) Vakıf varlıklarını yönetirken ve geliştirirken, nâzır'in Endonezya Vakıf Kurulu'nun yazılı izni olmaksızın vakıf varlıklarının belirlenmesinde değişiklik yapması yasaktır.

(2) Paragraf 1’de fıkrada belirtilen izin, ancak vakıf malının vakıf senedinde belirtilen atamaya uygun olarak kullanılamaması durumunda verilebilir.

45. Madde

(1) Vakıf varlıklarını yönetirken ve geliştirirken, nâzır görevden alınır ve nâzır ilgiliyse başka bir nâzır ile değiştirilir:

a. Bireysel bir nâzır için ölüm;
b. Nâzır kuruluşları veya nâzır tüzel kişilikleri için geçerli olan kanun ve yönetmelik hükümlerine göre dağılması veya tasfiye edilmesi;
c. Kendi isteği üzerine;
d. Nâzır olarak görevlerini ifa etmeyen ve/veya vakıf varlıklarının ilgili kanun ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak vakıf varlıklarının yönetimi ve geliştirilmesinde yasak hükümleri ihlal eder;
e. Dâimi yasal güce sahip bir mahkeme tarafından cezai bir yaptırıma mahkûm edilmiştir.

(2) Paragraf 1’de fıkrada belirtilen nâzır'in feshi ve değiştirilmesi Endonezya Vakıf Kurulu tarafından yürütülür.

(3) Nâzır'in görevden alınması ve değiştirilmesi nedeniyle diğer Nâzırlar tarafından yürütülen vakıf varlıklarının yönetimi ve geliştirilmesi, vakıf varlıklarının belirlenmiş ataması ve vakfın amaç ve işlevi dikkate alınarak gerçekleştirilir.

46. Madde

Madde 42, Madde 43, Madde 44, ve Madde 45'te atıfta bulunulan vakıf varlıklarının yönetimi ve geliştirilmesine ilişkin diğer hükümler Hükümet Yönetmeliği ile düzenlenir.

ALTINCI KISIM
ENDONEZYA VAKIF KURULU
Birinci Bölüm
Pozisyon ve Görevleri

47. Madde

(1) İçinde için teşvik etmek ve geliştirmek ulusal vakıf, Endonezya Vakıf Kurulu kuruldu.

(2) Endonezya Vakıflar Kurulu, görevlerini yerine getirirken bağımsız bir kurumdur.

48. Madde

Endonezya Vakıf Kurulu, Endonezya Cumhuriyeti'nin başkentinde yerleşiktir ve gerektiğinde illerde ve/veya ilçelerde/şehirlerde temsilcilikler oluşturabilir.

49. Madde

(1) Endonezya Vakıflar Kurulu aşağıdaki görev ve yetkilere sahiptir:

a. Nâzırlara vakıf varlıklarını yönetme ve geliştirme konusunda rehberlik sağlamak;
b. Vakıf varlıklarını ulusal ve uluslararası ölçekte yönetmek ve geliştirmek;
c. Vakıf varlıklarının tanımı ve statüsündeki değişiklikler için onay ve/veya izin vermek;
d. Nâzır'ı görevden alıp yerine yenisini atayın;
e. Vakıf mallarının takasını onay vermek;
f. Vakıf alanında politikaların formüle edilmesinde Hükümete tavsiye ve mülahazalar sağlamak.

(2) Paragraf 1'de atıfta bulunulan görevleri yerine getirirken Endonezya Vakıf Kurulu, gerekli gördüğü takdirde hem Merkezi hem de Bölgesel Hükümet kurumları, toplum kuruluşları, uzmanlar, uluslararası kurumlar ve diğer taraflarla iş birliği yapabilir.

50. Madde

Endonezya Vakıf Kurulu, 49. Maddede atıfta bulunulan görevleri yerine getirirken, Bakan ve Endonezya Ulema Konseyi'nin tavsiye ve değerlendirmelerini dikkate alır.

İkinci Bölüm
Organizasyon

51. Madde

(1) Endonezya Vakıf Kurulu, bir Yönetim Kurulu ve bir Danışma Kurulundan oluşmaktadır.

(2) Paragraf (1)'de atıfta bulunulan Yürütme Kurulu, Endonezya Vakıflar Kurulu'nun görevlerinin uygulayıcı bir unsurdur.

(3) Paragraf (1)'de atıfta bulunulan Danışma Kurulu, Endonezya Vakıf Kurulu'nun görevlerinin yerine getirilmesi için bir denetleyici unsurdur.

52. Madde

(1) Madde 51'de atıfta bulunulan Endonezya Vakıflar Kurulu'nun Yönetim Kurulu ve Danışma Kurulu, üyeler arasından seçilen 1 (bir) Başkan ve 2 (iki) Başkan Yardımcısı tarafından yönetilir.

(2) Paragraf (1)'de atıfta bulunulduğu üzere Endonezya Vakıflar Kurulu'nun her bir Uygulama Organı ve Danışma Konseyi üyeliğinin bileşimi üyeler tarafından belirlenir.

Üçüncü Bölüm

Üyeleri

53. Madde

Endonezya Vakıflar Kurulu üye sayısı toplum kesimlerinden gelen en az 20 (yirmi) kişiden en fazla 30 (otuz) kişiden oluşur.

54. Madde

(1) Endonezya Vakıflar Kurulu üyeliğine atanabilmek için her aday üyenin aşağıdaki şartları karşılaması gerekir:

a. Endonezya vatandaşları;
b. Müslüman;
c. Yetişkinler;
d. Güvenilir;
e. Fiziksel ve zihinsel olarak yetenekli;
f. Yasal işlemlerin yürütülmesi için engeli olmaması;
g. Vakıf ve/veya ekonomi alanında, özellikle de şeriat ekonomisi alanında bilgi, beceri ve/veya deneyime sahib olmak; Ve
h. Ulusal vakıf geliştirmek için yüksek bir kararlılığa sahiptir.

(2) Paragraf 1'de fıkrada belirtilen şartlara ek olarak Endonezya Vakıflar Kurulu üyesi olmak için gereken diğer şartlara ilişkin hükümler Endonezya Vakıflar Kurulu tarafından belirlenir.

Dördüncü Bölüm

Atama ve Görevden Alma

55. Madde

(1) Endonezya Vakıf Kurulu üyeleri Başkan tarafından atanır ve görevden alınır.

(2) Endonezya Vakıflar Kurulu'nun bölgelerdeki temsilcileri Endonezya Vakıflar Kurulu tarafından atanır ve görevden alınır.

(3) Paragraf 1’de ve paragraf 2'de belirtilen üyelerin atanması ve görevden alınmasına ilişkin prosedürlere ilişkin diğer hükümler, Endonezya Vakıflar Kurulu düzenlemeleri ile düzenlenir.

56. Madde

Endonezya Vakıf Kurulu üyeleri 3 (üç) yıllık bir süre için atanırlar ve 1 (bir) görev süresi için yeniden atanabilirler.

57. Madde

(1) Endonezya Vakıflar Kurulu üyeliğine atanması ilk kez Bakan tarafından Cumhurbaşkanına teklif edilmektedir.

(2) Endonezya Vakıflar Kurulu üyeliğinin Başkana atanmasına ilişkin teklifler, Endonezya Vakıflar Kurulu tarafından yürütülür.

(3) Endonezya Vakıflar Kurulu üyeliği için adayların seçim prosedürlerine ilişkin paragraf 2’de atıfta belirtilen hükümler, uygulaması kamuya açık olan Endonezya Vakıflar Kurulu tarafından düzenlenir.

58. Madde

Görev süresinin bitiminden önce sona eren Endonezya Vakıflar Kurulu üyeliği, Endonezya Vakıflar Kurulu tarafından düzenlenir.

Beşinci Bölüm
Finansman

59. Madde

Endonezya Vakıflar Kurulu'nun görevlerini yerine getirebilmesi için Hükümet, operasyonel maslaflara yardımcı olmakla yükümlüdür.

Altıncı Bölüm
Uygulama Hükümleri

60. Madde

Endonezya Vakıflar Kurulu'nun teşkilat yapısı, görevleri, işlevleri, gereklilikleri ve üye seçme prosedürleri ile üyelik yapısı ve çalışma prosedürlerine ilişkin diğer hükümler Endonezya Vakıflar Kurulu tarafından düzenlenmektedir.

Yedinci Bölüm
Hesap Verebilirlik

61. Madde

(1) Endonezya Vakıflar Kurulu'nun görevlerinin yerine getirilmesine ilişkin hesap verme sorumluluğu, bağımsız bir denetim kuruluşu tarafından denetlenen ve Bakan'a sunulan yıllık bir raporla gerçekleştirilir.

(2) Paragraf (1)'de atıfta bulunulan yıllık rapor kamuoyuna duyurulur.

YEDİNCİ KISIM
UYUŞMAZLIĞIN ÇÖZÜMÜ

62. Madde

(1) Vakıf ile ilgili uyuşmazlıkların çözümünde müzakere yoluyla gerçekleştirilir.

(2) Paragraf (1)'de atıfta bulunulan uyuşmazlığın çözümü başarılı olmazsa, uyuşmazlık arabuluculuk, tahkim veya mahkeme yoluyla çözülebilir.

SEKİZİNCİ KISIM
REHBERLİK VE DENETİM

63. Madde

(1) Bakan, vakfın amaç ve işlevlerini gerçekleştirmek için vakfın idaresi üzerinde rehberlik ve denetim sağlamalıdır;

(2) Özellikle paragraf (1)'de atıfta bulunulan rehberlik ile ilgili olarak, Bakan Endonezya Vakıf Kurulunu dahil etmelidir;

(3) Paragraf (1) ve paragraf (2)'de atıfta bulunulan rehberlik ve denetim, Endonezya Ulema Konseyi'nin tevsiye ve değerlendirmeleri dikkate alınarak gerçekleştirilir.

64. Madde

Rehberlik bağlamında, Bakan ve Endonezya Vakıf Kurulu gerekli gördüğü takdirde toplum kuruluşları, uzmanlar, uluslararası kuruluşlar ve diğer taraflarla işbirliği yapabilir.

65. Madde

Bakan, denetimin yürütülmesinde bir mali müşavir kullanabilir.

66. Madde

Madde 63, Madde 64, ve Madde 65'te atıfta bulunulan Bakan ve Endonezya Vakıf Kurulu tarafından rehberlik ve denetim şekline ilişkin diğer hükümler bir Hükümet Yönetmeliğinde düzenlenir.

DOKUZUNCU KISIM
CEZAİ HÜKÜMLERİ VE İDARİ YAPTIRIMLARI
Birinci Bölüm
Cezai Hükümleri

67. Madde

(1) Madde 40'ta atıfta bulunulduğu şekilde vakfedilmiş vakıf varlıkları kasıtlı olarakrehin veren, hibe eden, satan, vasiyet eden, diğer hak devir şekillerde devreden veya Madde 41'de belirtildiği şekilde vakıf varlıklarını izinsiz olarak değiştiren herhangi bir kişi, en fazla 5 (beş) yıl hapis ve/veya en fazla 500.000.000,00 Rp (beş yüz milyon rupi) para cezası ile cezalandırılır.

(2) Madde 44'te belirtilen izin olmaksızın vakıf mallarının tahsisini kasten değiştiren kişi, dört (dört) yıla kadar hapis ve/veya 400.000.000,00 (dört yüz milyon rupi) para cezası ile cezalandırılır.

(3) Madde 12'de belirtilen miktarın üzerinde vakıf mallarının yönetim ve geliştirme tesislerini kasten kullanan veya alan kişi, 3 (üç) yıla kadar hapis ve/veya 300.000 000.00 Rp (üç yüz milyon rupi) tutarında bir maksimum para cezası ile cezalandırılır.

İkinci Bölüm
İdari Yaptırımları

68. Madde

(1) Bakan, Madde 30, ve Madde 32'de atıfta bulunan, İslami finans kuruluşları ve PPAIW tarafından vakıf varlıklrının tescil edilmemesine ilişkin ihlaller için idari yaptırımlar uygulayabilir.

(2) Paragraf (1)'de belirtilen idari yaptırımlar şu şekildedir:

a. Yazılı uyarı;

b. İslami finans kurumlarının vakıf alanındaki faaliyet izinlerinin geçici olarak askıya alınması veya iptal edilmesi;

c. Geçici olarak görevden uzaklaştırma veya PPAIW'deki görevinin sona erdirilmesi.

(3) Paragraf 1’de ve 2’de fıkrada belirtilen idari yaptırımların uygulanmasına ilişkin diğer hükümler Hükümet Yönetmeliğinde düzenlenir.

ONUNCU KISIM
GEÇİCİ HÜKÜMLER

69. Madde

(1) Bu Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte, bu Kanunun yayımından önceki Yönetmelik hükümlerine göre yürütülen vakıflar, bu Kanun kapsamında vakıf olarak geçerli sayılır.

(2) Paragraf 1’de atıfta bulunulan vakıflar, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren en geç 5 (beş) yıl içinde tescil ve ilan ettirilmesi zorunludur.

70. Madde

Vakıfla ilgili tüm kanun ve yönetmelikler, birbiriyle çelişmediği ve/veya bu kanuna dayalı yeni düzenlemelerle değiştirilmediği sürece geçerlidir.

ONBİRİNCİ KISIM
KAPANIŞ

71. Madde

Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer. Herkesin bilmesi için bu Kanunun Endonezya Cumhuriyeti Devlet Gazetesi'nde yayımlanması emredilmiştir.

Cakarta'da, 27 Ekim 2004 tarihinde onaylandı
ENDONEZYA CUMHURBAŞKANI,
İmzalı
Dr. H. SUSILO BAMBANG YUDHOYONO

EK 2: Endonezya Vakıf Kanunu (orijinal)

PRESIDEN
REPUBLIK INDONESIA

UNDANG-UNDANG REPUBLIK INDONESIA
NOMOR 41 TAHUN 2004
TENTANG
WAKAF

DENGAN RAHMAT TUHAN YANG MAHA ESA

PRESIDEN REPUBLIK INDONESIA,

Menimbang :

a. bahwa lembaga wakaf sebagai pranata keagamaan yang memiliki potensi dan manfaat ekonomi perlu dikelola secara efektif dan efisien untuk kepentingan ibadah dan untuk memajukan kesejahteraan umum;

b. bahwa wakaf merupakan perbuatan hukum yang telah lama hidup dan dilaksanakan dalam masyarakat, yang pengaturannya belum lengkap serta masih tersebar dalam berbagai peraturan perundang-undangan;

c. bahwa berdasarkan pertimbangan sebagaimana dimaksud pada huruf a dan huruf b, dipandang perlu membentuk Undang-Undang tentang Wakaf;

Mengingat : Pasal 5 ayat (1), Pasal 20, Pasal 29, dan Pasal 33 Undang-Undang Dasar Negara Republik Indonesia Tahun 1945;

Dengan persetujuan bersama
DEWAN PERWAKILAN RAKYAT REPUBLIK INDONESIA
dan
PRESIDEN REPUBLIK INDONESIA

MEMUTUSKAN : ...

MEMUTUSKAN :

Menetapkan : UNDANG-UNDANG TENTANG WAKAF.

BAB I

KETENTUAN UMUM

Pasal 1

Dalam Undang-Undang ini yang dimaksud dengan :

1. Wakaf adalah perbuatan hukum wakif untuk memisahkan dan/atau menyerahkan sebagian harta benda miliknya untuk dimanfaatkan selamanya atau untuk jangka waktu tertentu sesuai dengan kepentingannya guna keperluan ibadah dan/atau kesejahteraan umum menurut syariah.
2. Wakif adalah pihak yang mewakafkan harta benda miliknya.
3. Ikrar Wakaf adalah pernyataan kehendak wakif yang diucapkan secara lisan dan/atau tulisan kepada Nazhir untuk mewakafkan harta benda miliknya.
4. Nazhir adalah pihak yang menerima harta benda wakaf dari Wakif untuk dikelola dan dikembangkan sesuai dengan peruntukannya.
5. Harta Benda Wakaf adalah harta benda yang memiliki daya tahan lama dan/atau manfaat jangka panjang serta mempunyai nilai ekonomi menurut syariah yang diwakafkan oleh Wakif.
6. Pejabat Pembuat Akta Ikrar Wakaf, selanjutnya disingkat PPAIW, adalah pejabat berwenang yang ditetapkan oleh Menteri untuk membuat akta ikrar wakaf.

7. Badan ...

7. Badan Wakaf Indonesia adalah lembaga independen untuk mengembangkan perwakafan di Indonesia.
8. Pemerintah adalah perangkat Negara Kesatuan Republik Indonesia yang terdiri atas Presiden beserta para menteri.
9. Menteri adalah menteri yang bertanggung jawab di bidang agama.

BAB II
DASAR-DASAR WAKAF

Bagian Pertama
Umum

Pasal 2

Wakaf sah apabila dilaksanakan menurut syariah.

Pasal 3

Wakaf yang telah diikrarkan tidak dapat dibatalkan.

Bagian Kedua
Tujuan dan Fungsi Wakaf

Pasal 4

Wakaf bertujuan memanfaatkan harta benda wakaf sesuai dengan fungsinya.

Pasal 5

Wakaf berfungsi mewujudkan potensi dan manfaat ekonomis harta benda wakaf untuk kepentingan ibadah dan untuk memajukan kesejahteraan umum.

Bagian ...

Bagian Ketiga
Unsur Wakaf

Pasal 6

Wakaf dilaksanakan dengan memenuhi unsur wakaf sebagai berikut :

a. Wakif;
b. Nazhir;
c. Harta Benda Wakaf;
d. Ikrar Wakaf;
e. peruntukan harta benda wakaf;
f. jangka waktu wakaf.

Bagian Keempat
Wakif

Pasal 7

Wakif meliputi :

a. perseorangan;
b. organisasi;
c. badan hukum.

Pasal 8

(1) Wakif perseorangan sebagaimana dimaksud dalam Pasal 7 huruf a hanya dapat melakukan wakaf apabila memenuhi persyaratan :
   a. dewasa;
   b. berakal sehat;
   c. tidak terhalang melakukan perbuatan hukum; dan
   d. pemilik sah harta benda wakaf.

(2) Wakif organisasi sebagaimana dimaksud dalam Pasal 7 huruf b hanya dapat melakukan wakaf apabila memenuhi ketentuan organisasi untuk mewakafkan harta benda wakaf milik organisasi sesuai dengan anggaran dasar organisasi yang bersangkutan.

(3) Wakif ...

(3) Wakif badan hukum sebagaimana dimaksud dalam Pasal 7 huruf c hanya dapat melakukan wakaf apabila memenuhi ketentuan badan hukum untuk mewakafkan harta benda wakaf milik badan hukum sesuai dengan anggaran dasar badan hukum yang bersangkutan.

Bagian Kelima

Nazhir

Pasal 9

Nazhir meliputi :

a. perseorangan;
b. organisasi; atau
c. badan hukum.

Pasal 10

(1) Perseorangan sebagaimana dimaksud dalam Pasal 9 huruf a hanya dapat menjadi Nazhir apabila memenuhi persyaratan :
   a. warga negara Indonesia;
   b. beragama Islam;
   c. dewasa;
   d. amanah;
   e. mampu secara jasmani dan rohani; dan
   f. tidak terhalang melakukan perbuatan hukum.

(2) Organisasi sebagaimana dimaksud dalam Pasal 9 huruf b hanya dapat menjadi Nazhir apabila memenuhi persyaratan :
   a. pengurus organisasi yang bersangkutan memenuhi persyaratan nazhir perseorangan sebagaimana dimaksud pada ayat (1); dan
   b. organisasi yang bergerak di bidang sosial, pendidikan, kemasyarakatan, dan/atau keagamaan Islam.

(3) Badan ...

(3) Badan hukum sebagaimana dimaksud dalam Pasal 9 huruf c hanya dapat menjadi Nazhir apabila memenuhi persyaratan :

a. pengurus badan hukum yang bersangkutan memenuhi persyaratan nazhir perseorangan sebagaimana dimaksud pada ayat (1); dan
b. badan hukum Indonesia yang dibentuk sesuai dengan peraturan perundang-undangan yang berlaku; dan
c. badan hukum yang bersangkutan bergerak di bidang sosial, pendidikan, kemasyarakatan, dan/atau keagamaan Islam.

Pasal 11

Nazhir mempunyai tugas :

a. melakukan pengadministrasian harta benda wakaf;
b. mengelola dan mengembangkan harta benda wakaf sesuai dengan tujuan, fungsi, dan peruntukannya;
c. mengawasi dan melindungi harta benda wakaf;
d. melaporkan pelaksanaan tugas kepada Badan Wakaf Indonesia.

Pasal 12

Dalam melaksanakan tugas sebagaimana dimaksud dalam Pasal 11, Nazhir dapat menerima imbalan dari hasil bersih atas pengelolaan dan pengembangan harta benda wakaf yang besarnya tidak melebihi 10% (sepuluh persen).

Pasal 13

Dalam melaksanakan tugas sebagaimana dimaksud dalam Pasal 11, Nazhir memperoleh pembinaan dari Menteri dan Badan Wakaf Indonesia.

Pasal 14 ...

Pasal 14

(1) Dalam rangka pembinaan sebagaimana dimaksud dalam Pasal 13, Nazhir harus terdaftar pada Menteri dan Badan Wakaf Indonesia.

(2) Ketentuan lebih lanjut mengenai Nazhir sebagaimana dimaksud dalam Pasal 9, Pasal 10, Pasal 11, Pasal 12, dan Pasal 13, diatur dengan Peraturan Pemerintah.

Bagian Keenam
Harta Benda Wakaf

Pasal 15

Harta benda wakaf hanya dapat diwakafkan apabila dimiliki dan dikuasai oleh Wakif secara sah.

Pasal 16

(1) Harta benda wakaf terdiri dari :
   a. benda tidak bergerak; dan
   b. benda bergerak.

(2) Benda tidak bergerak sebagaimana dimaksud pada ayat (1) huruf a meliputi :
   a. hak atas tanah sesuai dengan ketentuan peraturan perundang-undangan yang berlaku baik yang sudah maupun yang belum terdaftar;
   b. bangunan atau bagian bangunan yang berdiri di atas tanah sebagaimana dimaksud pada huruf a;
   c. tanaman dan benda lain yang berkaitan dengan tanah;
   d. hak milik atas satuan rumah susun sesuai dengan ketentuan peraturan perundang-undangan yang berlaku;
   e. benda tidak bergerak lain sesuai dengan ketentuan syariah dan peraturan perundang-undangan yang berlaku.

(3) Benda ...

(3) Benda bergerak sebagaimana dimaksud pada ayat (1) huruf b adalah harta benda yang tidak bisa habis karena dikonsumsi, meliputi :

a. uang;
b. logam mulia;
c. surat berharga;
d. kendaraan;
e. hak atas kekayaan intelektual;
f. hak sewa; dan
g. benda bergerak lain sesuai dengan ketentuan syariah dan peraturan perundang-undangan yang berlaku.

Bagian Ketujuh
Ikrar Wakaf

Pasal 17

(1) Ikrar wakaf dilaksanakan oleh Wakif kepada Nadzir di hadapan PPAIW dengan disaksikan oleh 2 (dua) orang saksi.

(2) Ikrar Wakaf sebagaimana dimaksud pada ayat (1) dinyatakan secara lisan dan/atau tulisan serta dituangkan dalam akta ikrar wakaf oleh PPAIW.

Pasal 18

Dalam hal Wakif tidak dapat menyatakan ikrar wakaf secara lisan atau tidak dapat hadir dalam pelaksanaan ikrar wakaf karena alasan yang dibenarkan oleh hukum, Wakif dapat menunjuk kuasanya dengan surat kuasa yang diperkuat oleh 2 (dua) orang saksi.

Pasal 19 ...

Pasal 19

Untuk dapat melaksanakan ikrar wakaf, wakif atau kuasanya menyerahkan surat dan/atau bukti kepemilikan atas harta benda wakaf kepada PPAIW.

Pasal 20

Saksi dalam ikrar wakaf harus memenuhi persyaratan :

a. dewasa;
b. beragama Islam;
c. berakal sehat;
d. tidak terhalang melakukan perbuatan hukum.

Pasal 21

(1) Ikrar wakaf dituangkan dalam akta ikrar wakaf.

(2) Akta ikrar wakaf sebagaimana dimaksud pada ayat (1) paling sedikit memuat :
   a. nama dan identitas Wakif;
   b. nama dan identitas Nazhir;
   c. data dan keterangan harta benda wakaf;
   d. peruntukan harta benda wakaf;
   e. jangka waktu wakaf.

(3) Ketentuan lebih lanjut mengenai akta ikrar wakaf sebagaimana dimaksud pada ayat (2) diatur dengan Peraturan Pemerintah.

Bagian ...

Bagian Kedelapan
Peruntukan Harta Benda Wakaf

Pasal 22

Dalam rangka mencapai tujuan dan fungsi wakaf, harta benda wakaf hanya dapat diperuntukan bagi :

a. sarana dan kegiatan ibadah;
b. sarana dan kegiatan pendidikan serta kesehatan;
c. bantuan kepada fakir miskin, anak terlantar, yatim piatu, bea siswa;
d. kemajuan dan peningkatan ekonomi umat; dan/atau
e. kemajuan kesejahteraan umum lainnya yang tidak bertentangan dengan syariah dan peraturan perundang-undangan.

Pasal 23

(1) Penetapan peruntukan harta benda wakaf sebagaimana dimaksud dalam Pasal 22 dilakukan oleh Wakif pada pelaksanaan ikrar wakaf.

(2) Dalam hal Wakif tidak menetapkan peruntukan harta benda wakaf, Nazhir dapat menetapkan peruntukan harta benda wakaf yang dilakukan sesuai dengan tujuan dan fungsi wakaf.

Bagian Kesembilan
Wakaf dengan Wasiat

Pasal 24

Wakaf dengan wasiat baik secara lisan maupun secara tertulis hanya dapat dilakukan apabila disaksikan oleh paling sedikit 2 (dua) orang saksi yang memenuhi persyaratan sebagaimana dimaksud dalam Pasal 20.

Pasal 25 ...

Pasal 25

Harta benda wakaf yang diwakafkan dengan wasiat paling banyak 1/3 (satu pertiga) dari jumlah harta warisan setelah dikurangi dengan utang pewasiat, kecuali dengan persetujuan seluruh ahli waris.

Pasal 26

(1) Wakaf dengan wasiat dilaksanakan oleh penerima wasiat setelah pewasiat yang bersangkutan meninggal dunia.

(2) Penerima wasiat sebagaimana dimaksud pada ayat (1) bertindak sebagai kuasa wakif.

(3) Wakaf dengan wasiat sebagaimana dimaksud pada ayat (1) dan ayat (2) dilaksanakan sesuai dengan tata cara perwakafan yang diatur dalam Undang-Undang ini.

Pasal 27

Dalam hal wakaf dengan wasiat tidak dilaksanakan oleh penerima wasiat, atas permintaan pihak yang berkepentingan, pengadilan dapat memerintahkan penerima wasiat yang bersangkutan untuk melaksanakan wasiat.

Bagian Kesepuluh
Wakaf Benda Bergerak Berupa Uang

Pasal 28

Wakif dapat mewakafkan benda bergerak berupa uang melalui lembaga keuangan syariah yang ditunjuk oleh Menteri.

Pasal 29 ...

Pasal 29

(1) Wakaf benda bergerak berupa uang sebagaimana dimaksud dalam Pasal 28 dilaksanakan oleh Wakif dengan pernyataan kehendak Wakif yang dilakukan secara tertulis.

(2) Wakaf benda bergerak berupa uang sebagaimana dimaksud pada ayat (1) diterbitkan dalam bentuk sertifikat wakaf uang.

(3) Sertifikat wakaf uang sebagaimana dimaksud pada ayat (2) diterbitkan dan disampaikan oleh lembaga keuangan syariah kepada Wakif dan Nazhir sebagai bukti penyerahan harta benda wakaf.

Pasal 30

Lembaga keuangan syariah atas nama Nazhir mendaftarkan harta benda wakaf berupa uang kepada Menteri selambat-lambatnya 7 (tujuh) hari kerja sejak diterbitkannya Sertifikat Wakaf Uang.

Pasal 31

Ketentuan lebih lanjut mengenai wakaf benda bergerak berupa uang sebagaimana dimaksud dalam Pasal 28, Pasal 29, dan Pasal 30 diatur dengan Peraturan Pemerintah.

BAB III

PENDAFTARAN DAN PENGUMUMAN HARTA BENDA WAKAF

Pasal 32

PPAIW atas nama Nazhir mendaftarkan harta benda wakaf kepada Instansi yang berwenang paling lambat 7 (tujuh) hari kerja sejak akta ikrar wakaf ditandatangani.

Pasal 33 ...

Pasal 33

Dalam pendaftaran harta benda wakaf sebagaimana dimaksud dalam Pasal 32, PPAIW menyerahkan :

a. salinan akta ikrar wakaf;

b. surat-surat dan/atau bukti-bukti kepemilikan dan dokumen terkait lainnya.

Pasal 34

Instansi yang berwenang menerbitkan bukti pendaftaran harta benda wakaf.

Pasal 35

Bukti pendaftaran harta benda wakaf sebagaimana dimaksud dalam Pasal 34 disampaikan oleh PPAIW kepada Nazhir.

Pasal 36

Dalam hal harta benda wakaf ditukar atau diubah peruntukannya, Nazhir melalui PPAIW mendaftarkan kembali kepada Instansi yang berwenang dan Badan Wakaf Indonesia atas harta benda wakaf yang ditukar atau diubah peruntukannya itu sesuai dengan ketentuan yang berlaku dalam tata cara pendaftaran harta benda wakaf.

Pasal 37

Menteri dan Badan Wakaf Indonesia mengadministrasikan pendaftaran harta benda wakaf.

Pasal 38

Menteri dan Badan Wakaf Indonesia mengumumkan kepada masyarakat harta benda wakaf yang telah terdaftar.

Pasal 39 ...

Pasal 39

Ketentuan lebih lanjut mengenai PPAIW, tata cara pendaftaran dan pengumuman harta benda wakaf diatur dengan Peraturan Pemerintah.

BAB IV

PERUBAHAN STATUS HARTA BENDA WAKAF

Pasal 40

Harta benda wakaf yang sudah diwakafkan dilarang :

a. dijadikan jaminan;
b. disita;
c. dihibahkan;
d. dijual;
e. diwariskan;
f. ditukar; atau
g. dialihkan dalam bentuk pengalihan hak lainnya.

Pasal 41

(1) Ketentuan sebagaimana dimaksud dalam Pasal 40 huruf f dikecualikan apabila harta benda wakaf yang telah diwakafkan digunakan untuk kepentingan umum sesuai dengan rencana umum tata ruang (RUTR) berdasarkan ketentuan peraturan perundang-undangan yang berlaku dan tidak bertentangan dengan syariah.

(2) Pelaksanaan ketentuan sebagaimana dimaksud pada ayat (1) hanya dapat dilakukan setelah memperoleh izin tertulis dari Menteri atas persetujuan Badan Wakaf Indonesia.

(3) Harta benda wakaf yang sudah diubah statusnya karena ketentuan pengecualian sebagaimana dimaksud pada ayat (1) wajib ditukar dengan harta benda yang manfaat dan nilai tukar sekurang-kurangnya sama dengan harta benda wakaf semula.

(4) Ketentuan ...

(4) Ketentuan mengenai perubahan status harta benda wakaf sebagaimana dimaksud pada ayat (1), ayat (2), dan ayat (3) diatur lebih lanjut dengan Peraturan Pemerintah.

BAB V

PENGELOLAAN DAN PENGEMBANGAN HARTA BENDA WAKAF

Pasal 42

Nazhir wajib mengelola dan mengembangkan harta benda wakaf sesuai dengan tujuan, fungsi, dan peruntukannya.

Pasal 43

(1) Pengelolaan dan pengembangan harta benda wakaf oleh Nazhir sebagaimana dimaksud dalam Pasal 42 dilaksanakan sesuai dengan prinsip syariah.

(2) Pengelolaan dan pengembangan harta benda wakaf sebagaimana dimaksud pada ayat (1) dilakukan secara produktif.

(3) Dalam hal pengelolaan dan pengembangan harta benda wakaf yang dimaksud pada ayat (1) diperlukan penjamin, maka digunakan lembaga penjamin syariah.

Pasal 44

(1) Dalam mengelola dan mengembangkan harta benda wakaf, Nazhir dilarang melakukan perubahan peruntukan harta benda wakaf kecuali atas dasar izin tertulis dari Badan Wakaf Indonesia.

(2) Izin sebagaimana dimaksud pada ayat (1) hanya dapat diberikan apabila harta benda wakaf ternyata tidak dapat dipergunakan sesuai dengan peruntukan yang dinyatakan dalam ikrar wakaf.

Pasal 45 ...

Pasal 45

(1) Dalam mengelola dan mengembangkan harta benda wakaf, Nazhir diberhentikan dan diganti dengan Nazhir lain apabila Nazhir yang bersangkutan :
   a. meninggal dunia bagi Nazhir perseorangan;
   b. bubar atau dibubarkan sesuai dengan ketentuan peraturan perundang-undangan yang berlaku untuk Nazhir organisasi atau Nazhir badan hukum;
   c. atas permintaan sendiri;
   d. tidak melaksanakan tugasnya sebagai Nazhir dan/atau melanggar ketentuan larangan dalam pengelolaan dan pengembangan harta benda wakaf sesuai dengan ketentuan peraturan perundang-undangan yang berlaku;
   e. dijatuhi hukuman pidana oleh pengadilan yang telah mempunyai kekuatan hukum tetap.

(2) Pemberhentian dan penggantian Nazhir sebagaimana dimaksud pada ayat (1) dilaksanakan oleh Badan Wakaf Indonesia.

(3) Pengelolaan dan pengembangan harta benda wakaf yang dilakukan oleh Nazhir lain karena pemberhentian dan penggantian Nazhir, dilakukan dengan tetap memperhatikan peruntukan harta benda wakaf yang ditetapkan dan tujuan serta fungsi wakaf.

Pasal 46

Ketentuan lebih lanjut mengenai pengelolaan dan pengembangan harta benda wakaf sebagaimana dimaksud dalam Pasal 42, Pasal 43, Pasal 44, dan Pasal 45 diatur dengan Peraturan Pemerintah.

BAB VI ...

BAB VI
BADAN WAKAF INDONESIA

Bagian Pertama
Kedudukan dan Tugas

Pasal 47

(1) Dalam rangka memajukan dan mengembangkan perwakafan nasional, dibentuk Badan Wakaf Indonesia.

(2) Badan Wakaf Indonesia merupakan lembaga independen dalam melaksanakan tugasnya.

Pasal 48

Badan Wakaf Indonesia berkedudukan di ibukota Negara Kesatuan Republik Indonesia dan dapat membentuk perwakilan di Provinsi dan/atau Kabupaten/Kota sesuai dengan kebutuhan.

Pasal 49

(1) Badan Wakaf Indonesia mempunyai tugas dan wewenang :

a. melakukan pembinaan terhadap Nazhir dalam mengelola dan mengembangkan harta benda wakaf;
b. melakukan pengelolaan dan pengembangan harta benda wakaf berskala nasional dan internasional;
c. memberikan persetujuan dan/atau izin atas perubahan peruntukan dan status harta benda wakaf;
d. memberhentikan dan mengganti Nazhir;
e. memberikan persetujuan atas penukaran harta benda wakaf;
f. memberikan saran dan pertimbangan kepada Pemerintah dalam penyusunan kebijakan di bidang perwakafan.

(2) Dalam ...

(2) Dalam melaksanakan tugas sebagaimana dimaksud pada ayat (1) Badan Wakaf Indonesia dapat bekerjasama dengan instansi Pemerintah baik Pusat maupun Daerah, organisasi masyarakat, para ahli, badan internasional, dan pihak lain yang dipandang perlu.

Pasal 50

Dalam melaksanakan tugas sebagaimana dimaksud dalam Pasal 49, Badan Wakaf Indonesia memperhatikan saran dan pertimbangan Menteri dan Majelis Ulama Indonesia.

Bagian Kedua
Organisasi

Pasal 51

(1) Badan Wakaf Indonesia terdiri atas Badan Pelaksana dan Dewan Pertimbangan.

(2) Badan Pelaksana sebagaimana dimaksud pada ayat (1) merupakan unsur pelaksana tugas Badan Wakaf Indonesia.

(3) Dewan Pertimbangan sebagaimana dimaksud pada ayat (1) merupakan unsur pengawas pelaksanaan tugas Badan Wakaf Indonesia.

Pasal 52

(1) Badan Pelaksana dan Dewan Pertimbangan Badan Wakaf Indonesia sebagaimana dimaksud dalam Pasal 51, masing-masing dipimpin oleh 1 (satu) orang Ketua dan 2 (dua) orang Wakil Ketua yang dipilih dari dan oleh para anggota.

(2) Susunan ...

(2) Susunan keanggotaan masing-masing Badan Pelaksana dan Dewan Pertimbangan Badan Wakaf Indonesia sebagaimana dimaksud pada ayat (1) ditetapkan oleh para anggota.

Bagian Ketiga
Anggota

Pasal 53

Jumlah anggota Badan Wakaf Indonesia terdiri dari paling sedikit 20 (dua puluh) orang dan paling banyak 30 (tiga puluh) orang yang berasal dari unsur masyarakat.

Pasal 54

(1) Untuk dapat diangkat menjadi anggota Badan Wakaf Indonesia, setiap calon anggota harus memenuhi persyaratan :
   a. warga negara Indonesia;
   b. beragama Islam;
   c. dewasa;
   d. amanah;
   e. mampu secara jasmani dan rohani;
   f. tidak terhalang melakukan perbuatan hukum;
   g. memiliki pengetahuan, kemampuan, dan/atau pengalaman di bidang perwakafan dan/atau ekonomi, khususnya di bidang ekonomi syariah; dan
   h. mempunyai komitmen yang tinggi untuk mengembangkan perwakafan nasional.

(2) Selain persyaratan sebagaimana dimaksud pada ayat (1), ketentuan mengenai persyaratan lain untuk menjadi anggota Badan Wakaf Indonesia ditetapkan oleh Badan Wakaf Indonesia.

Bagian ...

Bagian Keempat
Pengangkatan dan Pemberhentian

Pasal 55

(1) Keanggotaan Badan Wakaf Indonesia diangkat dan diberhentikan oleh Presiden.

(2) Keanggotaan Perwakilan Badan Wakaf Indonesia di daerah diangkat dan diberhentikan oleh Badan Wakaf Indonesia.

(3) Ketentuan lebih lanjut mengenai tata cara pengangkatan dan pemberhentian anggota sebagaimana dimaksud pada ayat (1) dan ayat (2) diatur dengan peraturan Badan Wakaf Indonesia.

Pasal 56

Keanggotaan Badan Wakaf Indonesia diangkat untuk masa jabatan selama 3 (tiga) tahun dan dapat diangkat kembali untuk 1 (satu) kali masa jabatan.

Pasal 57

(1) Untuk pertama kali, pengangkatan keanggotaan Badan Wakaf Indonesia diusulkan kepada Presiden oleh Menteri.

(2) Pengusulan pengangkatan keanggotaan Badan Wakaf Indonesia kepada Presiden untuk selanjutnya dilaksanakan oleh Badan Wakaf Indonesia.

(3) Ketentuan mengenai tata cara pemilihan calon keanggotaan Badan Wakaf Indonesia sebagaimana dimaksud pada ayat (2) diatur oleh Badan Wakaf Indonesia, yang pelaksanaannya terbuka untuk umum.

Pasal 58 ...

Pasal 58

Keanggotaan Badan Wakaf Indonesia yang berhenti sebelum berakhirnya masa jabatan diatur oleh Badan Wakaf Indonesia.

Bagian Kelima
Pembiayaan

Pasal 59

Dalam rangka pelaksanaan tugas Badan Wakaf Indonesia, Pemerintah wajib membantu biaya operasional.

Bagian Keenam
Ketentuan Pelaksanaan

Pasal 60

Ketentuan lebih lanjut mengenai susunan organisasi, tugas, fungsi, persyaratan, dan tata cara pemilihan anggota serta susunan keanggotaan dan tata kerja Badan Wakaf Indonesia diatur oleh Badan Wakaf Indonesia.

Bagian Ketujuh
Pertanggungjawaban

Pasal 61

(1) Pertanggungjawaban pelaksanaan tugas Badan Wakaf Indonesia dilakukan melalui laporan tahunan yang diaudit oleh lembaga audit independen dan disampaikan kepada Menteri.

(2) Laporan tahunan sebagaimana dimaksud pada ayat (1) diumumkan kepada masyarakat.

BAB VII ...

BAB VII

PENYELESAIAN SENGKETA

Pasal 62

(1) Penyelesaian sengketa perwakafan ditempuh melalui musyawarah untuk mencapai mufakat.

(2) Apabila penyelesaian sengketa sebagaimana dimaksud pada ayat (1) tidak berhasil, sengketa dapat diselesaikan melalui mediasi, arbitrase, atau pengadilan.

BAB VIII

PEMBINAAN DAN PENGAWASAN

Pasal 63

(1) Menteri melakukan pembinaan dan pengawasan terhadap penyelenggaraan wakaf untuk mewujudkan tujuan dan fungsi wakaf.

(2) Khusus mengenai pembinaan sebagaimana dimaksud pada ayat (1) Menteri mengikutsertakan Badan Wakaf Indonesia.

(3) Pembinaan dan pengawasan sebagaimana dimaksud pada ayat (1) dan ayat (2) dilakukan dengan memperhatikan saran dan pertimbangan Majelis Ulama Indonesia.

Pasal 64

Dalam rangka pembinaan, Menteri dan Badan Wakaf Indonesia dapat melakukan kerja sama dengan organisasi masyarakat, para ahli, badan internasional, dan pihak lain yang dipandang perlu.

Pasal 65 ...

Pasal 65

Dalam pelaksanaan pengawasan, Menteri dapat menggunakan akuntan publik.

Pasal 66

Ketentuan lebih lanjut mengenai bentuk pembinaan dan pengawasan oleh Menteri dan Badan Wakaf Indonesia sebagaimana dimaksud dalam Pasal 63, Pasal 64, dan Pasal 65 diatur dengan Peraturan Pemerintah.

BAB IX

KETENTUAN PIDANA DAN SANKSI ADMINISTRATIF

Bagian Pertama
Ketentuan Pidana

Pasal 67

(1) Setiap orang yang dengan sengaja menjaminkan, menghibahkan, menjual, mewariskan, mengalihkan dalam bentuk pengalihan hak lainnya harta benda wakaf yang telah diwakafkan sebagaimana dimaksud dalam Pasal 40 atau tanpa izin menukar harta benda wakaf yang telah diwakafkan sebagaimana dimaksud dalam Pasal 41, dipidana dengan pidana penjara paling lama 5 (lima) tahun dan/atau pidana denda paling banyak Rp 500.000.000,00 (lima ratus juta rupiah).

(2) Setiap ...

(2) Setiap orang yang dengan sengaja mengubah peruntukan harta benda wakaf tanpa izin sebagaimana dimaksud dalam Pasal 44, dipidana dengan pidana penjara paling lama 4 (empat) tahun dan/atau pidana denda paling banyak Rp 400.000.000,00 (empat ratus juta rupiah).

(3) Setiap orang yang dengan sengaja menggunakan atau mengambil fasilitas atas hasil pengelolaan dan pengembangan harta benda wakaf melebihi jumlah yang ditentukan sebagaimana dimaksud dalam Pasal 12, dipidana dengan pidana penjara paling lama 3 (tiga) tahun dan/atau pidana denda paling banyak Rp 300.000.000,00 (tiga ratus juta rupiah).

Bagian Kedua
Sanksi Administratif

Pasal 68

(1) Menteri dapat mengenakan sanksi administratif atas pelanggaran tidak didaftarkannya harta benda wakaf oleh lembaga keuangan syariah dan PPAIW sebagaimana dimaksud dalam Pasal 30 dan Pasal 32.

(2) Sanksi administratif sebagaimana dimaksud pada ayat (1) berupa :
a. peringatan tertulis;
b. penghentian sementara atau pencabutan izin kegiatan di bidang wakaf bagi lembaga keuangan syariah;
c. penghentian sementara dari jabatan atau penghentian dari jabatan PPAIW.

(3) Ketentuan ...

(3) Ketentuan lebih lanjut mengenai pelaksanaan sanksi administratif sebagaimana dimaksud pada ayat (1) dan ayat (2) diatur dengan Peraturan Pemerintah.

BAB X

KETENTUAN PERALIHAN

Pasal 69

(1) Dengan berlakunya Undang-Undang ini, wakaf yang dilakukan berdasarkan ketentuan peraturan perundang-undangan yang berlaku sebelum diundangkannya Undang-Undang ini, dinyatakan sah sebagai wakaf menurut Undang-Undang ini.

(2) Wakaf sebagaimana dimaksud pada ayat (1) wajib didaftarkan dan diumumkan paling lama 5 (lima) tahun sejak Undang-Undang ini diundangkan.

Pasal 70

Semua peraturan perundang-undangan yang mengatur mengenai perwakafan masih tetap berlaku sepanjang tidak bertentangan dan/atau belum diganti dengan peraturan yang baru berdasarkan Undang-Undang ini.

BAB XI

KETENTUAN PENUTUP

Pasal 71

Undang-Undang ini mulai berlaku pada tanggal diundangkan.

Agar ...

Agar setiap orang mengetahuinya, memerintahkan pengundangan Undang-Undang ini dengan penempatannya dalam Lembaran Negara Republik Indonesia.

Disahkan di Jakarta
pada tanggal 27 Oktober 2004

PRESIDEN REPUBLIK INDONESIA,

ttd.

DR. H. SUSILO BAMBANG YUDHOYONO

Diundangkan di Jakarta
pada tanggal 27 Oktober 2004

MENTERI SEKRETARIS NEGARA
REPUBLIK INDONESIA,

ttd.

PROF. DR. YUSRIL IHZA MAHENDRA

LEMBARAN NEGARA REPUBLIK INDONESIA TAHUN 2004 NOMOR 159

Salinan sesuai dengan aslinya
Deputi Sekretaris Kabinet
Bidang Hukum dan
Perundang-undangan,

ttd

Lambock V. Nahattands

PRESIDEN
REPUBLIK INDONESIA

PENJELASAN
ATAS
UNDANG-UNDANG REPUBLIK INDONESIA
NOMOR 41 TAHUN 2004
TENTANG
WAKAF

I. UMUM

Tujuan Negara Kesatuan Republik Indonesia sebagaimana diamanatkan dalam Pembukaan Undang-Undang Dasar Negara Republik Indonesia Tahun 1945 antara lain adalah memajukan kesejahteraan umum. Untuk mencapai tujuan tersebut, perlu menggali dan mengembangkan potensi yang terdapat dalam pranata keagamaan yang memiliki manfaat ekonomis.

Salah satu langkah strategis untuk meningkatkan kesejahteraan umum, perlu meningkatkan peran wakaf sebagai pranata keagamaan yang tidak hanya bertujuan menyediakan berbagai sarana ibadah dan sosial, tetapi juga memiliki kekuatan ekonomi yang berpotensi, antara lain untuk memajukan kesejahteraan umum, sehingga perlu dikembangkan pemanfaatannya sesuai dengan prinsip syariah.

Praktik wakaf yang terjadi dalam kehidupan masyarakat belum sepenuhnya berjalan tertib dan efisien sehingga dalam berbagai kasus harta benda wakaf tidak terpelihara sebagaimana mestinya, terlantar atau beralih ke tangan pihak ketiga dengan cara melawan hukum. Keadaan demikian itu, tidak hanya karena kelalaian atau ketidakmampuan Nazhir dalam mengelola dan mengembangkan harta benda wakaf tetapi karena juga sikap masyarakat yang kurang peduli atau belum memahami status harta benda wakaf yang seharusnya dilindungi demi untuk kesejahteraan umum sesuai dengan tujuan, fungsi, dan peruntukan wakaf.

Berdasarkan ...

Berdasarkan pertimbangan di atas dan untuk memenuhi kebutuhan hukum dalam rangka pembangunan hukum nasional perlu dibentuk Undang-Undang tentang Wakaf. Pada dasarnya ketentuan mengenai perwakafan berdasarkan syariah dan peraturan perundang-undangan dicantumkan kembali dalam Undang-Undang ini, namun terdapat pula berbagai pokok pengaturan yang baru antara lain sebagai berikut :

1. Untuk menciptakan tertib hukum dan administrasi wakaf guna melindungi harta benda wakaf, Undang-Undang ini menegaskan bahwa perbuatan hukum wakaf wajib dicatat dan dituangkan dalam akta ikrar wakaf dan didaftarkan serta diumumkan yang pelaksanaannya dilakukan sesuai dengan tata cara yang diatur dalam peraturan perundang-undangan yang mengatur mengenai wakaf dan harus dilaksanakan. Undang-Undang ini tidak memisahkan antara wakaf-ahli yang pengelolaan dan pemanfaatan harta benda wakaf terbatas untuk kaum kerabat (ahli waris) dengan wakaf-khairi yang dimaksudkan untuk kepentingan masyarakat umum sesuai dengan tujuan dan fungsi wakaf.

2. Ruang lingkup wakaf yang selama ini dipahami secara umum cenderung terbatas pada wakaf benda tidak bergerak seperti tanah dan bangunan, menurut Undang-Undang ini Wakif dapat pula mewakafkan sebagian kekayaannya berupa harta benda wakaf bergerak, baik berwujud atau tidak berwujud yaitu uang, logam mulia, surat berharga, kendaraan, hak kekayaan intelektual, hak sewa, dan benda bergerak lainnya.

   Dalam hal benda bergerak berupa uang, Wakif dapat mewakafkan melalui Lembaga Keuangan Syariah.

   Yang dimaksud dengan Lembaga Keuangan Syariah adalah badan hukum Indonesia yang dibentuk sesuai dengan peraturan perundang-undangan yang berlaku yang bergerak di bidang keuangan syariah, misalnya badan hukum di bidang perbankan syariah.

Dimungkinkannya ...

Dimungkinkannya wakaf benda bergerak berupa uang melalui Lembaga Keuangan Syariah dimaksudkan agar memudahkan Wakif untuk mewakafkan uang miliknya.

3. Peruntukan harta benda wakaf tidak semata-mata untuk kepentingan sarana ibadah dan sosial tetapi juga diarahkan untuk memajukan kesejahteraan umum dengan cara mewujudkan potensi dan manfaat ekonomi harta benda wakaf. Hal itu memungkinkan pengelolaan harta benda wakaf dapat memasuki wilayah kegiatan ekonomi dalam arti luas sepanjang pengelolaan tersebut sesuai dengan prinsip manajemen dan ekonomi Syariah.

4. Untuk mengamankan harta benda wakaf dari campur tangan pihak ketiga yang merugikan kepentingan wakaf, perlu meningkatkan kemampuan profesional Nazhir.

5. Undang-Undang ini juga mengatur pembentukan Badan Wakaf Indonesia yang dapat mempunyai perwakilan di daerah sesuai dengan kebutuhan. Badan tersebut merupakan lembaga independen yang melaksanakan tugas di bidang perwakafan yang melakukan pembinaan terhadap Nazhir, melakukan pengelolaan dan pengembangan harta benda wakaf berskala nasional dan internasional, memberikan persetujuan atas perubahan peruntukan dan status harta benda wakaf, dan memberikan saran dan pertimbangan kepada Pemerintah dalam penyusunan kebijakan di bidang perwakafan.

II. PASAL DEMI PASAL

Pasal 1

Cukup jelas

Pasal 2

Cukup jelas

Pasal 3 ...

Pasal 3

Cukup jelas

Pasal 4

Cukup jelas

Pasal 5

Cukup jelas

Pasal 6

Cukup jelas

Pasal 7

Yang dimaksud dengan perseorangan, organisasi dan/atau badan hukum adalah perseorangan warga negara Indonesia atau warga negara asing, organisasi Indonesia atau organisasi asing dan/atau badan hukum Indonesia atau badan hukum asing.

Pasal 8

Cukup jelas

Pasal 9

Yang dimaksud dengan perseorangan, organisasi dan/atau badan hukum adalah perseorangan warga negara Indonesia, organisasi Indonesia dan/atau badan hukum Indonesia.

Pasal 10

Cukup jelas

Pasal 11

Cukup jelas

Pasal 12 ...

Pasal 12

Cukup jelas

Pasal 13

Cukup jelas

Pasal 14

Ayat (1)

Dalam rangka pendaftaran Nazhir, Menteri harus proaktif untuk mendaftar para Nazhir yang sudah ada dalam masyarakat.

Ayat (2)

Cukup jelas

Pasal 15

Cukup jelas

Pasal 16

Ayat (1)

Cukup jelas

Ayat (2)

Cukup jelas

Ayat (3)

Huruf a

Cukup jelas

Huruf b

Cukup jelas

Huruf c ...

Huruf c

Cukup jelas

Huruf d

Cukup jelas

Huruf e

Cukup jelas

Huruf f

Cukup jelas

Huruf g

Yang dimaksud benda bergerak lain sesuai dengan syariah dan peraturan yang berlaku, antara lain mushaf, buku, dan kitab.

Pasal 17

Cukup jelas

Pasal 18

Cukup jelas

Pasal 19

Penyerahan surat-surat atau dokumen kepemilikan atas harta benda wakaf oleh Wakif atau kuasanya kepada PPAIW dimaksudkan agar diperoleh kepastian keberadaan harta benda wakaf dan kebenaran adanya hak Wakif atas harta benda wakaf dimaksud.

Pasal 20

Cukup jelas

Pasal 21 ...

Pasal 21

Cukup jelas

Pasal 22

Cukup jelas

Pasal 23

Cukup jelas

Pasal 24

Cukup jelas

Pasal 25

Cukup jelas

Pasal 26

Cukup jelas

Pasal 27

Yang dimaksud dengan pengadilan adalah pengadilan agama.

Yang dimaksud dengan pihak yang berkepentingan antara lain para ahli waris, saksi, dan pihak penerima peruntukan wakaf.

Pasal 28

Yang dimaksud dengan Lembaga Keuangan Syariah adalah badan hukum Indonesia yang bergerak di bidang keuangan syariah.

Pasal 29 ...

Pasal 29

Ayat (1)

Pernyataan kehendak Wakif secara tertulis tersebut dilakukan kepada Lembaga Keuangan Syariah dimaksud.

Ayat (2)

Cukup jelas

Ayat (3)

Cukup jelas

Pasal 30

Cukup jelas

Pasal 31

Cukup jelas

Pasal 32

Instansi yang berwenang di bidang wakaf tanah adalah Badan Pertanahan Nasional.

Instansi yang berwenang di bidang wakaf benda bergerak selain uang adalah instansi yang terkait dengan tugas pokoknya.

Instansi yang berwenang di bidang wakaf benda bergerak selain uang yang tidak terdaftar (*unregistered goods*) adalah Badan Wakaf Indonesia.

Pasal 33

Cukup jelas

Pasal 34 ...

Pasal 34

Instansi yang berwenang di bidang wakaf tanah adalah Badan Pertanahan Nasional.

Instansi yang berwenang di bidang wakaf benda bergerak selain uang adalah instansi yang terkait dengan tugas pokoknya.

Instansi yang berwenang di bidang wakaf benda bergerak selain uang yang tidak terdaftar (*unregistered goods*) adalah Badan Wakaf Indonesia.

Yang dimaksud dengan bukti pendaftaran harta benda wakaf adalah surat keterangan yang dikeluarkan oleh instansi Pemerintah yang berwenang yang menyatakan harta benda wakaf telah terdaftar dan tercatat pada negara dengan status sebagai harta benda wakaf.

Pasal 35

Cukup jelas

Pasal 36

Instansi yang berwenang di bidang wakaf tanah adalah Badan Pertanahan Nasional.

Instansi yang berwenang di bidang wakaf benda bergerak selain uang adalah instansi yang terkait dengan tugas pokoknya.

Instansi yang berwenang di bidang wakaf benda bergerak selain uang yang tidak terdaftar (*unregistered goods*) adalah Badan Wakaf Indonesia.

Pasal 37

Cukup jelas

Pasal 38 ...

Pasal 38

Yang dimaksud dengan mengumumkan harta benda wakaf adalah dengan memasukan data tentang harta benda wakaf dalam register umum. Dengan dimasukannya data tentang harta benda wakaf dalam register umum, maka terpenuhi asas publisitas dari wakaf sehingga masyarakat dapat mengakses data tersebut.

Pasal 39

Cukup jelas

Pasal 40

Cukup jelas

Pasal 41

Cukup jelas

Pasal 42

Cukup jelas

Pasal 43

Ayat (1)

Cukup jelas

Ayat (2) ...

Ayat (2)

Pengelolaan dan pengembangan harta benda wakaf dilakukan secara produktif antara lain dengan cara pengumpulan, investasi, penanaman modal, produksi, kemitraan, perdagangan, agrobisnis, pertambangan, perindustrian, pengembangan teknologi, pembangunan gedung, apartemen, rumah susun, pasar swalayan, pertokoan, perkantoran, sarana pendidikan ataupun sarana kesehatan, dan usaha-usaha yang tidak bertentangan dengan syariah.

Yang dimaksud dengan lembaga penjamin syariah adalah badan hukum yang menyelenggarakan kegiatan penjaminan atas suatu kegiatan usaha yang dapat dilakukan antara lain melalui skim asuransi syariah atau skim lainnya sesuai dengan ketentuan peraturan perundang-undangan yang berlaku.

Pasal 44

Cukup jelas

Pasal 45

Cukup jelas

Pasal 46

Cukup jelas

Pasal 47

Cukup jelas

Pasal 48 ...

Pasal 48

Pembentukan perwakilan Badan Wakaf Indonesia di daerah dilakukan setelah Badan Wakaf Indonesia berkonsultasi dengan pemerintah daerah setempat.

Pasal 49

Cukup jelas

Pasal 50

Cukup jelas

Pasal 51

Cukup jelas

Pasal 52

Cukup jelas

Pasal 53

Cukup jelas

Pasal 54

Cukup jelas

Pasal 55

Cukup jelas

Pasal 56

Cukup jelas

Pasal 57 ...

Pasal 57

Cukup jelas

Pasal 58

Cukup jelas

Pasal 59

Cukup jelas

Pasal 60

Cukup jelas

Pasal 61

Cukup jelas

Pasal 62

Ayat (1)

Cukup jelas

Ayat (2)

Yang dimaksud dengan mediasi adalah penyelesaian sengketa dengan bantuan pihak ketiga (mediator) yang disepakati oleh para pihak yang bersengketa. Dalam hal mediasi tidak berhasil menyelesaikan sengketa, maka sengketa tersebut dapat dibawa kepada badan arbitrase syariah. Dalam hal badan arbitrase syariah tidak berhasil menyelesaikan sengketa, maka sengketa tersebut dapat dibawa ke pengadilan agama dan/atau mahkamah syar'iyah.

Pasal 63 ...

Pasal 63

Cukup jelas

Pasal 64

Cukup jelas

Pasal 65

Cukup jelas

Pasal 66

Cukup jelas

Pasal 67

Cukup jelas

Pasal 68

Cukup jelas

Pasal 69

Cukup jelas

Pasal 70

Cukup jelas

Pasal 71

Cukup jelas

TAMBAHAN LEMBARAN NEGARA REPUBLIK INDONESIA NOMOR 4459